КАРТИНИ
с думи
и багри

списание

за литература
и визуални
изкуства

брой 3/2025 (28)

издателство
gabriell-e-lit

creative commons
CC BY-NC-ND

РЕДАКЦИОНЕН ЕКИП

д-р Габриела Цанева –
главен редактор

Надежда Александрова –
редактор литература

ЕКИП НА БРОЯ

д-р Габриела Цанева
Надежда Александрова
Венелин Терзиев – гост редактор
Дафина Кузманова – гост редактор
Зорница Харизанова – гост редактор
Людмила Данова – гост редактор
Кирил Назъров – гост редактор
Огнян Стамболиев – гост редактор

© Издателство gabriell-e-lit, 2025
ISSN 2603-5154

редакция:
1000, София, бул. „Ал. Дондуков” №38

e-mail:
office@ gabriell-e-lit.com
gabriell-e-lit.com

Дизайн, предпечат и печат:
gabriell-e-lit

ръкописи не се рецензират
и не се връщат
хонорари не се изплащат
такси за участие не се събират
всеки автор запазва авторските права
върху публикуваните произведения
и носи отговорност за написаното в тях

ТЪРСЕТЕ НОВИТЕ ЗАГЛАВИЯ

Е-КНИГИ

ЕЛЕКТРОННИ И ПЕЧАТНИ ИЗДАНИЯ

ТЪРСЕТЕ КНИГИТЕ НА ИЗДАТЕЛСТВО

gabriell-e-lit

ПЕЧАТНИ ИЗДАНИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

ТЪРСЕТЕ....2
ТЪРСЕТЕ КНИГИТЕ....2

АКЦЕНТИ....6

ЗА ИЗДАТЕЛСТВО....6
GABRIELL-E-LIT....6
ЧЕРЕШОВИТЕ ВОДИ....6
НА БЪЛГАРСКАТА ТАНКА....6
ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА....6
ЗА СПИСАНИЕТО....18
АНОНСИ....20
ФЕСТИВАЛ НА 4-ТЕ ИЗКУСТВА...20
НАГРАДИТЕ „СВЕТЛОСТРУЙ“....22
НОВИ КНИГИ....23
РОБОТЪТ АРИ И НЕГОВИТЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ....23
ПИЕСА ЗА ЯГОДОВИ ПОЛЕТА....27
ОБЛАЧНА ПОЕЗИЯ....28
СЪБУДЕНО НЕБЕ....29
КИРИЛ НАЗЪРОВ....29
СЪЕДИНЕНИЕТО....30
ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА....30
ОТМЪЩЕНИЕТО....33
НА ЦИВИЛИЗАЦИЯТА....33
ОЧАКВАНИ ЗАГЛАВИЯ....34
ОКОТО НА РАЗУМА....34

ПОЕЗИЯ....35

НЕЗАГЛЪХВАЩИ....35
ГЛАСОВЕ....35
ТОВА Е ПЕСЕН... 35
НИКОЛА ВАПЦАРОВ....35
12 АПОСТОЛИ....37
НА ИТАЛИАНСКАТА ПОЕЗИЯ....37
ПРЕДСТАВЯ ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ 37
В ПАМЕТТА НИ....40
АНИТА КОЛАРОВА....40
НОВА ПОЕЗИЯ....45
ДЪЖДОВНИ ПОКРИВИ....45
АЛБЕНА ТОДОРОВА....45
ВОЙНАТА, МИРЪТ....46
АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА....46
ЗАКЛИНАНИЕ ЗА ДЪЖД....47
АНА БЛАНДИАНА....47
БЛИКА БЕЗНАДЕЖДНОСТ....49
ВЕСЕЛИН КАСЧИЕВ....49
С ВЯТЪРА....51
ВЛАДИМИР ЛУКОВ....51
ЛЯТО....53
ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА....53
SVETOGORIE....55
ГАТЯ СИМЕОНОВА....55
ВЪЗКРЕСЕНИЕ НА ДОБРОТО....57
ДАРИНА ДИКОВА....57
СРЕД ОГЪНЯ ДА СРЕЩНЕШ ПЕПЕРУДА...58
ДАФИНА КУЗМАНОВА....58
ПРОЗРАЧНИ....59
ДЕСИСЛАВА СТОЯНОВА....59
НЕОБЯТ....60
ДЕТЕЛИНА СТЕФАНОВА....60
ФОРМА НА СЪРЦЕ....61
ДИМИТЪР АНАКИЕВ....61
НИШКАТА НА ДОБРОТО....63
ДОРА ЯНЕВА-МЕДНИКАРОВА....63
ПТИЦИТЕ....64
ИВАН БЪРЗАКОВ....64
ЗАВРЪЩАНЕ В ИТАКА....64
ИГЛИКА ПЕЕВА....64
ЕСЕНЕН ЧОВЕК....70
ЙОРДАН ЙОРДАНОВ....70
АХ, ТОЗИ КРАТЪК ДЪЖД....72
КАЛИН РАЙМУНДОВ....72
ВРЕМЕТО Е СПРЯЛО....73
КИРИЛ ЖЕЛЯЗКОВ....73
ОТ БЕЗКРАЯ....74
ЛИЛИ ТРЕНДОВА....74
МОРЕТО НЕ Е СЪЩОТО....75
ЛЮДМИЛА ДАНОВА....75
МОРСКА МАГИЯ....76
МАРГАРИТА НЕШКОВА....76
НЕБЕТО СЕ ИЗЧИСТВА....77
МАЯ ДАНЕВА....77
РАЗТВАРЯМ КРИЛА....79
НАДЕЖДА АЛЕКСАНДРОВА....79
ПРЕДИ ДЪЖДА....80
НЕЛИ ДЕЧЕВА....80
ВИНЯРД ПОД НЕБЕТО....82
РЕНИ ВАСЕВА....82
ГЛЕДАЙ ПАЯЦИТЕ ВКЪЩИ....85
СВЕЖА ДАЧЕВА....85

МАГИЧНИ УГАРИ 86
СТОЯН МИХАЙЛОВ 86
ПЪТУВАНЕ ЖИВОТ 88
ТОДОР БИЛЧЕВ 88
ПОЕТИЧНИ ИМПРЕСИИ 92
ХРИСТИЛИЯ КУЛЕВА 92
БЯЛА СВЕТЛИНА 94
ХРИСТИНА ВЪЧЕВА 94
ВЪЛНА СЛЕД ВЪЛНА 95
АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА 95
ЗЛАТКА ТИМЕНОВА 95
САТИРИЧНА ПОЕЗИЯ 96
ТИКВА И ПРАСЕ 96
КИРИЛ НАЗЪРОВ 96

ПРОЗА 97

БЕЗ ДАВНОСТ 97
КОГАТО ЧАСОВНИЦИТЕ 97
СА СПРЕЛИ 97
ГЕОРГИ МАРКОВ 97
В ПАМЕТ НА 101
АЛБЕРТО МОРАВИЯ 101
ОЧАРОВАТЕЛНАТА 101
ХУДОЖНИЧКА 101
СКАНДИНАВСКИЯТ СЕВЕР 105
И ЕВРОПА –
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРЕЗ
ВЕКОВЕТЕ 105
ВЕРА ГАНЧЕВА 105
НОВА ПРОЗА 113
ЧЕРНОТО КОТЕ 113
АННА ДИМИТРОВА 113
САМА ЖЕНА 116
ВЕНЦИ ЛЮБОМИРОВ 116
СКУЧЕН РАЗКАЗ 118
ДЕСИСЛАВА СТОЯНОВА 118
ФИНАНСОВИ ВЪЛНЕНИЯ 119
ЕЛЕНА БОГДАНОВА-ВЛАЙКОВА
..... 119
ЗЛАТНАТА ПТИЦА 122
ЛАРИСА АНГЕЛОВА 122
МЕРИЛА 124
ЛИЛЯНА ПЕТКОВА 124
УРОК ПО ЛИТЕРАТУРА 127
НИКОЛАЕ ДАБИЖА 127
ИМПРЕСИВНО 129
НИКОЛАЙ НИКОЛОВ 129
ХРАНЕНИЧЕ 130
РОСИ ЖЕКОВА 130
БЯГСТВО ОТ КРИМ 131
СВЕТОСЛАВ НАХУМ 131
ТАТКО 140
ЯВОР ПЕРФАНОВ 140
САТИРИЧНА ПРОЗА 143
ГАНДАТА 143
КРЪСТЬО РИБАРОВ, ... 143
ТОНЯ БОРИСОВА 143
ЗАБРАВИХ ДА СЕ НАМЕРЯ 145
МАЯ ЦЕКОВА 145
ГОРЧИВИ ИСТИНИ 146
СТОЯН МИХАЙЛОВ 146

КРИТИЧЕСКИ АНАЛИЗ 146

ПРЕЗ ПОГЛЕДА НИ 146
ЗА „ЗАТВАРЯНЕ НА КРЪГА“ НА
АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА 146
ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА 146
ВЪЛНА СЛЕД ВЪЛНА 148
ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА 148
ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА 150
ЗА „СГЪВАЕМО ВРЕМЕ“ НА
ХРИСТИЛИЯ КУЛЕВА 150
МОСТ МЕЖДУ СЪРЦАТА 151
ЛЮДМИЛА ДАНОВА 151
ЗА „НАШЕНСКИ ЗЕВЗЕЦИ“ 152
ЛЮДМИЛА ДАНОВА 152
МАГЪОСНИЦАТА 153
ДЕТЕЛИНА СТЕФАНОВА 153
ЛЮДМИЛА ДАНОВА 153
ВЪЗКРЕСЕНИЕ НА ДОБРОТО 155
ЛЮДМИЛА ДАНОВА 155
ТРУДЕН РОМАН 156
СИМЕОН ЯНЕВ 156

ФИЛОСОФИЯ 159

И ОБЩЕСТВО 159

ПАМЕТ 159
175 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА
ИВАН ВАЗОВ 159
ИЛИЯ БЕШКОВ –..... 164
БЕЗ ДАВНОСТ 164
120 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА
ЕЛИАС КАНЕТИ 172

РУСЕ, В ДОМА НА КАНЕТИ *172*
КЛАУДИО МАРГИС *172*
С ИДЕИТЕ НА КАНЕТИ *175*
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ *175*
ХАРАКТЕРИ *178*
ЕЛИАС КАНЕТИ *178*
ЗЕЛЕНОТО МАСТИЛО *181*
ПАВЕЛ ПАВЛОВ *181*
ПЪТ КЪМ ГОЛГОТА *189*
ЦОНКА ВЕЛИКОВА *189*
ПОЗИЦИЯ 191
ЗАДУНАЙСКАЯ ГУБЕРНИЯ БОЛГАРИЯ?! *191*
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ *191*
ФИЛОСОФИЯ 193
НА ИЗКУСТВОТО 193
ПРОИЗХОДЪТ *193*
НА МЕТАФОРАТА ИЛИ *193*
СМИСЪЛЪТ НА КУЛТУРАТА *193*
ЛУЧИАН БЛАГА *193*
РОДСТВО ПО ИЗБОР *197*
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ *197*
КЮРДСКИТЕ ГОВОРИ *200*
С БЪЛГАРСКА ЛЕКСИКА *200*
БОЯН БАЛКАНСКИ *200*

ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА 202

ПАМЕТТА 202
НА ИЗКУСТВОТО 202
СЕЗОНИ НА НАДЕЖДАТА *202*
ГРАНИЧНОТО ИЗКУСТВО 206
ОТРАЖЕНИЯ *206*
АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА *206*
КИГО – ОБРАЗИ И ДУМИ ОТ ПРИРОДАТА *208*
ЗОРНИЦА ХАРИЗАНОВА *208*
НАШИЯТ ИЗБОР 210
МЕЖДУ ДВА СВЯТА *210*
ЗА ИЗЛОЖБА 3 Х 35 ..... *214*
ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА *214*
КОМЕНТАР 218
МАЙСТОР, В ХАРМОНИЯ СЪС СВЕТА И СЕБЕ СИ *218*
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ *218*
АНАХРОНИЧНАТА ЖИВОПИС НА ЙОАНИЙ *221*
ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ *221*

НА ФОКУС 223

БИОГРАФИЯ 223
СТЕФАН СТАМБОЛОВ 223
ТВОРЧЕСТВО 228
ПОЕЗИЯ *228*
ПУБЛИЦИСТИКА *229*
„БЕЗ РУСИЯ НЕ МОЖЕМ“? *229*
РИТОРИКА *231*
ЗА ЛИЧНОСТТА 234
И ТВОРЧЕСТВОТО 234
130 ГОДИНИ ОТ УБИЙСТВОТО НА СТЕФАН СТАМБОЛОВ *234*

ГОСТУВА НИ 246

ПРЕВОДАЧЪТ 246
ПРЕДСТАВЯ 246
ОТКРОВЕНИЯ *246*
ДВАМА ЕСТОНСКИ ПОЕТИ *246*
ПРЕДСТАВЯ *246*
ДОРА ЯНЕВА-МЕДНИКАРОВА *246*
ФИЛИП ЛАРКИН – *250*
ПРЕДСТАВЯ *250*
КРИСТИН ДИМИТРОВА *250*
ВИКТОР СЕГАЛЕН – ПОЕТ *253*
НА ИМПЕРАТОРСКИ КИТАЙ *253*
ПРЕДСТАВЯ ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ *253*
ТРИМА ПОЕТИ *256*
ОТ ЛЮКСЕМБУРГ *256*
ПРЕДСТАВЯ ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ *256*
ХАЙКУ ОТ ДЕСЕТ *259*
ИТАЛИАНСКИ ПОЕТИ *259*
ПРЕДСТАВЯ ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ *259*
ХОРИЗОНТИ *260*
ЧЕТИРИМА ШВЕДСКИ ПОЕТИ *260*
ПРЕДСТАВЯТ МИРА ДУШКОВА И СЕВЕРИНА ФИЛИПОВА *260*
РЕПОРТАЖИ 262
ИЗЛОЖБА „КИГО“ *262*
ЗОРНИЦА ХАРИЗАНОВА *262*

АКЦЕНТИ

ЗА ИЗДАТЕЛСТВО gabriell-e-lit

ЧЕРЕШОВИТЕ ВОДИ НА БЪЛГАРСКАТА ТАНКА

КРАТЪК АНАЛИЗ НА ТРЕТОТО ИЗДАНИЕ НА КОНКУРСА

ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА

21 участника, някои от тях вече за трети път участват в конкурса; друга са нови автори, както утвърдени имена в областта на кратките източни форми, така и хора, които за първи път посягат към този изказ на поетично вдъхновение. Изключително силно представяне на всички!

Дали конкурсът „възпитава“, дали утвърждава и развива своята собствена естетика и естетиката на танка поезията, или и други фактори допринасят за това, трудно е да се каже, но в настоящото издание всеки стих, всяко петстишие, всяка поетична поредица или вплитане на поезия с прозаичен фрагмент носят белезите на високо художествено майсторство и добро разбиране на философията на жанра с неговите нюанси и многопластовост.

Всяка стихотворна миниатюра носи собствена емоционална дълбочина, образност и стил.

Преобладават теми като преходността – в екзистенциален и вътрешноличностен смисъл, цикличността на сезоните, родовата памет, любовта и вътрешното търсене.

В съзвучие с наименованието на конкурса са търсени някои от основните теми и образи в представените творби.

Очаквано, най-много автори се включват в първия раздел:

РАЗДЕЛ ТАНКА ПОЕЗИЯ

В него участват 19 автори с общо 34 творби.

Може да се обобщи, че източната поетична традиция и естетика властва в голяма част от тях като основна емоция, тема и послание свързани с времето и сезоните. В много стихове лирическият аз съзерцава преходността на лятото, есента и цикличността на живота.

Не липсват ярките акценти на любов и копнеж – еротично напрежение и нежност, преплетени с емоционална интимност. Интересен, но много важен контрапункт намираме в темата за културната памет, която създава дълбок емоционален пласт.

И както във всяка добра поезия, в творбите се срещат тъга, загуба, пречистване, но и надежда в крехките моменти на пробудено съзерцание и осъзнаване.

Език и стилът остават до голяма степен близки до хайку естетиката, като не успяват да „изпълнят“ с дух и съдържание по-широката танка форма. Стиховете притежават вътрешна музикалност, натоварена със сетивна образност: вкус (череши, вино), допир, зрение, звук – за изразяване на вътрешни състояния.

Черешата, вплетена като символ и основание на конкурса, е и централен образ, олицетворяващ младост, сладост, спомен и тленност. Силни символи, които се открояват са баба и дом – еквивалент на закрила и памет.

Това, което отличава този конкурс от други конкурси за танка поезия е набляганото върху българската културна идентичност. Именно тази черта търсим като организатори; именно това е целта ни – да възпитаме у българския поет-любител на източните поетични форми и философия българска чувствителност, българска идентичност на тематика и изразни средска, вложени в далекоизточната форма. Прекрасно е, когато български поет може да „облече дрехата“ или да „влезе в кожата“ на японската културна традиция, но това, което оставя като послание и литературен факт не е „българска танка“, а просто добър

образец на танка, който при всички случаи остава копие, макар и съвършено, на нещо друго. В този аспект, приятно впечатление прави присъствието на тематичните образи кукери и кирилица – препратки към българската култура и идентичност.

Природните елементи не липсват; те са част от всяка поетична традиция, макар често да се приписват като изключителна характеристика на кратките източни форми (хайку, танка, седока) – буря, лилии, чайка, хризантеми, слънчогледи.

В случая те са ярки метафори за чувства, мисли и загуба. Може да се каже, че представените петстишия улавят пулса на българската емоционалност.

Някои творби се отличават със сетивна плътност, други с философска лекота, но всички заедно показват богатството на съвременната българска поетична мисъл.

РАЗДЕЛ ТАНКА ПРОЗА

В следващия раздел от конкурса, „Танка проза“ участват 9 автори (според регламента – с по една танка проза).

Всяка от тези творби носи особен емоционален заряд – нежност, копнеж, извисяване, но и битов реализъм, ирония и философска дълбочина. Всеки автор намира свой уникален тон, а читателят се чувства като поканен в лична изповед, разказана през образи.

Тук също основен образ е черешата, натоварена с различен смислов еквивалент, но не липсват и други природни елементи като облаци, вода, слънце, зазоряване, време – като протяжност и философска категория. Текстовете често се разгръщат от ежедневното към метафизичното, като преливат между проза и поезия със силна лирическа насоченост.

Да, танка прозата, по своята същност е симбиоза на поезия и проза. Именно тази пълна, естествена симбиотична вплетеност постигат Александър Алекс. Дъбнишки, Анна Димитрова, Ирина Пожарицка.

Те създават разкази с танка включвания, които се четат като есеистична поезия. Това придава на текстовете особена живост и сетивност, а липсата на формални граници между жанровете обогатява художественото въздействие.

Цикличността, като символика на духовна практика и природна даденост е доминираща тема в „Зазоряване“, „Моята надпревара с времето“, „Денят и нощта“ – творби, които тематизират личностната промяна и времето като вътрешен ритъм.

Доминираща тема в текста на Цветана Качерилска е любовта, съчетана с човешка близост, издигната до висотата на лична религия.

Не липсват и елементите на еротичното и плътското като естетически акт, но и духовно сливане („Черешова магия“), както и битовата ирония и човешка уязвимост при Бранимира Кунчева, представени като деликатна социална критика.

Обединението на религиите и човешкото състрадание силно представено в „Гривната“, истинска метафора на духовен синкретизъм.

Любовта към естествените образи (череши, слънце, облаци) е недвусмислена – използват се като метафори за чувства, състояния и идеи.

В прозаичните фрагменти се долавят влияния от модерната кратка проза и есеистика – близко до формата на поетични миниатюри, което кара танка прозата да изглежда монолитна, вътрешносвързана и логично-емоционална постройка.

Без съмнение, представените творби формират уникална колекция от духовни и сетивни миниатюри, от текстове, които обединяват човешкото с космическото, ежедневното с извисяването и духовното пътешествие.

Редките препратки към култура, религия и история не са декларативни, а живо интегрирани в същината на израза.

РАЗДЕЛ РЕНСАКУ

В този раздел журито определи 11 участника (според регламента – всеки автор представя едно ренсаку).

Общото впечатление е, че темите от разделите за танка поезия и ренсаку се

припокриват, вплитат и взаимно допълват. Понякога изглежда, че авторите не са се доизказали в своите две петстишия, представени за участие в първия раздел и са продължили с ренсаку.

Много силно въздействат именно тези творби, които запазват обща свързаност с цялостното авторово присъствие в конкурса.

Поради сравнително малкия брой участници (21) и факта, че повече от една трета от тях представят творби в трите раздела (8), тази година журито реши да не присъжда награди за цялостно представяне.

С това не омаловажаваме факта и значимостта на цялостното творческо послание на авторите, избрали именно тази най-пълна и многопластова форма за изява в „Черешовите води на българската танка“, а те са Александър Алекс. Дъбнишки, Ангелина Михайлова, Анна Димитрова, Бранимира Кунчева, Ирина Пожарицка, Людмила Данова и Христилия Кулева.

А сега, ето и няколко щриха, с които ще представя моя поглед върху конкурсните творби на отделните автори.

1. Александър Алекс. Дъбнишки

Добре познат в средите на читатели-любители на източните поетични форми, но и на онези, които търсят задълбочено философско-есеистично повествование.

Автор, който неуморно, чрез различни изразни средства, през различни философски ракурси търси и изследва пътеките на духа и сетивността. За трети път участва в конкурса на изключително високо ниво. Тази година отново печели две престижни отличия – първо място (поделено с Ирина Пожарицка) в раздел „Танка проза“, втора награда в раздел „Ренсаку“ и отличие в раздел „Танка поезия“. Какво повече би могъл да получи един автор за участие в даден конкурс?! Една обща оценка за изключителност на стил, език и цялостно усещане и послание, с които изгражда творбите, написани и изпратени за конкурса.

Можем ли да кажем, че тематиката на произведенията и в трите раздела на състезанието е желание, усещане за телесност, еротичен копнеж? Може би.

Със сигурност – стила е силно сетивен, въздействащ върху вкус, допир, обоняние.

Контрастът между видяно/вкусено; търсенето на брод между умозрителното и телесновкусеното е добре намерен и точно премерен, за да даде опора в неравновесното състояние на лирическия Аз от танка „Потни копнежи“, която селектирах сред най-добрите произведения от първия раздел на конкурса.

Много силна е и втората танка, представена от автора.

Преливането на изтичащото опиянение, въплътено в глътките вино, в опозиция на набъбващия грозд на желанието е добре намерен образ на неудовлетворимия стремеж към чувствена сладост.

Няма да скрия, че дадох максималната оценка от 10 т. за танка прозата „Черешова магия“. Изключително трудно решение, но в този текст може да се намери всичко – от цитат на байроновата поема (добре балансиран, едновременно източник-основание на авторовата танка и обобщен образ на безвремевата същност на опозицията невинност/извор на желание в световните литературни образци и българската литературна традиция, до дриади, сатири, флейти – препратка към елинистично-националното наследство, свързващо българските земи с най-древните митично-религиозни практики, за които има писмени източници и които са част от фолклорно-народностното съзнание.

Всичко това, обвързано с усещането за нетленен спомен, една протяжност през време и пространство, която едновременно е копнеж и болка, и сладост, и възторг.

Митично флоралните мотиви на повествованието създават чувствена атмосфера и очакване за пълна физическо-емоционална наслада и удовлетворение, в дъното на което тлее копнеж по онова недостигнато недостижимо, което е остава отвъд тленното.

Ренсаку „Устни“ следва словесно-стиловата рамка на танка прозата, като създава

чувствено, романтично, леко мистично настроение и запазва атмосферата на еротична нежност – една игра между природа и тяло.

Композирано като диалог между Той и Тя, ренсаку дава допълнителна свобода на изразяване, както и обобщаваща характеристика на героите, облечени в своите социално-биологични дрехи, без да отнема възможността въображението на читателя да прави своите предположения и допълнения.

Третираната тема – чувственост, страст, вечност на любовното докосване остава вечна за поезията. Неслучайно печели втора награда в своя раздел

Акцентите, които могат да се отделят и обобщят и които характеризират конкурсните творби на Александър Алекс. Дъбнишки са еротично напрежение, възбуда, плътна и чувствена емоционална атмосфера, очертана от слънчев, сетивен, омагьосващ поетичен тон.

2. Ангелина Михайлова

Ангелина Михайлова за втори път участва в предизвикателството „Черешовите води на българската танка“, но е позната за нас и като автор, отлично представил се в конкурса за хайку поезия на НЧ „Интеркултура 21 век – 2006“, който също подкрепихме.

Нейни творби намираме и в трите раздела. Темите, които засяга са приятелство и постоянство.

Стил: Черешите като награда и изпитание; морална притча, облечена в образност.

Внимание заслужава танка прозата „Зазоряване“.

Много стегнат, добре изграден разказ за новото начало, което търсим за себе си, у себе си; добро вплитане на темата „черешов цвят“. Красив поетичен завършек – ярки сравнения с метафорично изражение.

Творбата е част от моята селекция.

В ренсаку „Сладки черешки“ – авторката търси римата, улавя настроението на детското очакване. Жизнерадостна, ведра поезия, която отразява атмосферата на лятна игра, семейна топлота със закачлив, нежно-естетичен тон. Селектирала съм тази поетична поредица, но лично на мен други творби ми от този раздел ми допаднаха повече.

3. Анна Димитрова

Доказан майстор на кратките поетични форми, добър познавач на източната философия и култура; пътешественик, който не просто е чел за Далечния изток, а го е видял и преживял. Тази житейска подплата не се натрапва на читателя, но деликатно прозира през тъканта на поетичния изказ, като имплицитен за автора светоглед.

Участва в конкурса с танка проза и ренсаку.

С танка прозата си „Гривната“ талантливо, иносказателно защитава голяма идея – идеята за приемането на различния; идеята за търсенето и намирането на допирни точки в различието. Една болезнено нужна на днешния ден тема е доказана по блестящ, но ненатрапващ се, деликатен начин.

Прозаичният фрагмент е изграден като притча. Създава настроение на изумление и търсене, които кулминират във философска тишина, съзерцателност и приемане.

Поетичният акцент е умело изграждa олицетворение, което оставя траен отпечатък в съзнанието и възприятията на читателя. Селектирах творбата с 8 т. не защото няма качества за повече, а защото вече бях дала по-високите оценки на други две творби, които ме плениха.

Много силна образност е постигната и в ренсаку „Море“. Разказът е линеен, в първата танка липсва „прекъсването“, но то не е нужно за общото послание. Настроението е носталгично, подтиква към философски размисъл за важните неща от живота, леко тревожно.

Атмосферата на романтична идиличност, примесена с екологична тревога е предадена с лирично съзерцателен тон, който поражда усещане за космическа широта и безкрайна дълбина в бездната на отминали епохи. Силно се усеща стремежът към намиране на идентичност, която

авторът търси в медитативно сливане с мястото и природата.

Неслучайно последната танка е пълно олицетворение/отъждествяване-сливане на природния образ с човека. Ренсаку „Море“ също е част от моята селекция и също не получи толкова висока оценка, колкото заслужава.

Това ми дава основание да подчертая, че представянето и класирането на Анна Димитрова е още един пример за това, че конкурсните резултати не могат да дадат най-правилната картина за качеството на конкурсните творби и да отразят в пълнота и дълбочина истинската стойност на изкуството.

4. Богинка Матеева

Богинка Матеева за първи път участва в конкурса, с две петстишия в раздела „Танка поезия“.

Оригинален автор, експресивен, минимистичен стил. Композира своите кратки поеми чрез накъсване и наслагване на образи, градящи настроения. Тематиката е характерна за източните поетични форми – смяната на сезоните, носталгичния спомен, надеждата за пролет и ново начало.

В поетично движение между минало и бъдеще вплита класически символни образи – мокър пясък, самотна чайка – самота и изстиване; с национални – ябълка, орех – знаци за плодородие, сбъднатост, близост.

Интересно е да се следи развитие на авторката и представянето ѝ в следващи проекти, свързани с източните поетични форми и философско-естетически послания.

5. Боряна Ботева

Познато име от участието и впечатляващото ѝ представяне в първото издание на националния конкурс за хайку на НЧ „Интеркултура 21 век – 2006“, което подкрепихме.

Първо за авторката участие в „Черешовите води на българската танка“ – избрала е да изпрати за селекция две танки. Дълбоко нюансиран философски контекст трябва да се търси, за да уловим смисъла на нейната поезия. Първият, видим пласт, с който се сблъскваме в първото петстишие е чувство за преходност. Хризантемата, като символ на есента е силен образ, както в японската поетична традиция, така и в българската. У нас, обаче, тя е символ и на смъртта. Усещането за тленност постига своята пълна концентрация и сгъстеност в третия стих на танка – „с примес на лято“. Именно това „смесване“ на противоположности изостря още повече загубата. Тук се прекъсва линейният разказ, останал в плоскостта на сезоните, за да бъде тласнат читателя към осъзнаването на действителната тема на танка – разказът за пустота и отдалечаване – от „сега“ и от „преди“, като в прехода между сезоните се търси възможността за бягство, за отграничаване от минало и настояще.

Същото нагнетено настроение намираме и във втората танка.

Тук границата между природната и градската среда е загатната с израза „бар на кея“, който включва едновременността на човешката глъчка и усещането за край – кеят, като граница и предел.

Опит за откъсване от болезнените отношения, търсенето на общение с природните елементи, за сметка на ежедневното, умело очертан с емоционалните алегории джаз, уиски и лед.

Усещане за недовършеност остава да витае след прочита на последния стих.

Много силно въздействаща втора танка, макар аз, а и другите членове на журито да селектирахме първата, с която напълно заслужено Боряна Ботева печели първа награда в раздела „Танка поезия“.

6. Бранимира Кунчева

Участва за трети път в „Черешовите води на българската танка“, като в настоящото издание представя творби във всички раздели. Автор, чието име не може да се отмине, а творбите да останат незабелязани.

За раздел „Танка поезия“ е подготвила едно петстишие, в което със завиден минимализъм, заключен в позабравените думи

„одумки“ и „дувари“ третира темата за дом, съседски бит и опустяване в силен контраст на ежедневното и сакралното, постигнат с прекъсването на линейния разказ в танка.

В танка прозата „Г-н Север и г-жа Юг“ настроението е друго. Отново смесено – леко иронично, меланхолично, самовглъбено, вместено в игриво-интимна емоционална атмосфера. Тонът е едновременно саркастичен и с нотка на човешка топлота и разбиране – всеки може да бъде г-н Север и г-жа Юг. Селектирах текста в моята сбирка с най-добри произведения.

Ренсаку „Моят град“, за мен е изключително постижение, визиращо свързаността на човека в неговата градска среда с природата и нейните закони.

Три кратки поетични миниатюри, които използват метафора, олицетворение и реификация по много изразителен начин.

Олицетворенията и в трите танки са много красиви, поетични, нежни.

Но в това ренсаку интересното, уникалното е отношението на допълване и опозиция между метафора и реификация, използвана и в трите танки.

Нека започнем с първата фигура – „аз съм люляков храст“ – лирическият Аз се отъждествява с храст, което внушава нежност, уязвимост, пролетна свежест и начало, но налице е и реификацията – пълно сливане с природата… или обезличаване.

Втората танка идва, за да даде отговор – през погледа на сивата чапла, перките на рибите галят речния камък.

Отново метафората „аз съм речен камък“, с която поетът се отъждествява с неподвижната хладна устойчивост, но и д обтекаемостта на речния камък граничи с реификация. Може да се каже, че това е класически пример – човек да се представи като най-неодушевения, твърд и безпроменен предмет – камъка.

Внушение за застиналост, самота, вътрешен покой. Но – не, в случая камъкът е речен и усеща нежността на докосването – „перките на рибите ме галят“ (израз, сам по себе си олицетворение – рибите извършват човешко действие).

Във финалната танка метафората „аз съм стара крепост“ също е и реификация: поетът се представя като архитектурен обект, за да внуши твърдост, самота, устойчивост и достойнство.

Чрез олицетворението „венчилото ми недокоснато от времето“, времето е представено като действаща сила, но посланието остава – внушение за недосегаемост и неподвластност.

Това ренсаку, с неговите три танки е прекрасен пример за съвместно използване на метафора и реификация, при което човекът се слива с природата и предметния свят, но не губи своята чувствителност – напротив, чрез това сливане се изразява вътрешно състояние, емоция, философия и е част от моята селекция на най-добри творби.

Напълно заслужено печели първа награда в раздела „Ренсаку“.

7. Вероника Иванова

Изключителна танка!

Авторката участва за трети път в конкурса, като във всяко издание представя минимален брой творби – по едно или две петстишия, като всеки път те са съвършени, издържано в класически японски стил като тематика, съдържание и естетика.

Пленителна, елегантна поезия, подсказваща преходност, ранимост и загуба.

Дълбоко интимна лирика, болезнена образност, която свързва окапалия черешов цвят със стъпканото чувство.

Много висока оценка получи в личната ми селекция за най-добри произведения.

Неслучайно Димитър Анакиев в своя анализ на конкурсните резултати от настоящото издание на конкурса споделя, че „ако това състезание беше оценявано от японски селектори, те щяха да й присъдят първо място.“ И допълва – „нежна и елегантна любовна танка, базирана на метафора“.

Трудно е да се добави нещо повече към това – може би само да се подчертае фактът, че настоящият конкурс имплицитно,

със заглавието си подсказва, че се отнася до „българската танка“. И, съответно търси и цели да намери и развие българската образност, тематика, съдържание/словесност, сетивност и естетика, вплетени и изразени в/чрез формата танка. Но това не изключва, а напротив, селектира, отличава и утвърждава общочовешки ценности, философски прозрения и естетически образци.

8. Дафина Кузманова

И тази година Дафина Кузманова участва в „Черешовите води на българската танка“ – отново с две петстишия в раздел „Танка поезия“ и с ренсаку.

Наситена визуално-натуралистична образност, постигната с емоционално деликатен стил. Селектирах първата танка, която ме плени с изящната си поетика.

Просветление, мъдрост, светла тъга лъхат от всеки стих на втората танка, в която паметта за бащата покълва в зърното на мисълта. Интересно е символното значение на „слънчогледи“ и „портата“ – и двете, в контекста на танка, могат да се свържат с идеята за цикличност. „Млади слънчогледи“, отвъд очевидността на „гледам слънцето“ – „следвам денонощния цикъл“ е и символ на дълбока, същностна промяна, зависима от потока на времето и цикличността на сезоните.

„Портата“ като символ на прехода и прераждането е онази безкрайна възможност за повторение на преживяното чрез връщане към спомена за него, която мечтаем и от която се боим

Висока оценка в моята селекция дадох на ренсаку „Дългият път“ – разчупено, символично-образно авторът отново поднася идеята за кръговрата.

Във всяка от трите танки линейният разказ, свързан със сезоните и природа е рязко прекъснат с поантата на авторовото заключение. Създава настроение на вдъхновена мечтателност и природна хармония, балансирани с усещане за вътрешно просветление.

9. Диляна Тодорова

Диляна Тодорова за първи път участва в конкурса, но е автор с усет към източните поетични форми и естетика. Име, познато от редица конкурси за хайку. Представя едно петстишие в раздела „Танка поезия“. Темата – пристанът като грях и страдание създава нагнетена, драматична атмосфера, която очаква своята развръзка. Олицетворението е основен поетичен похват, който оставя отворен край на кратката поема.

10. Евгения Кънева

Евгения Кънева също е нов за конкурса автор. Споделя, че за първи път пише танка. Изпраща за конкурса две петстишия, но второто от тях може да се чете и като поетичния фрагмент на танка проза. Силен, многопластов образ – човекът, който с огън спасява дърво от премръзване; тук може да се търси и битката на стихиите, и крехкостта на живота/раждане/плодородие; но можем да видим и положителната роля на антропогенния фактор при взаимодействието цивилизация – природа.

Оригинален автор, с вроден усет към източната естетика, който има какво да предложи на любителите на поезията.

В първото петстишие младост/сладост и спомен се вплитат чрез рефлексивно насочена лирика – черешите са символът на вечното блаженство на детството и неугасващата носталгия по отминалата младост; прекъсването в конструкцията на танка извежда авторовата констатация „младостта е кратък сезон“ като послание.

11.Ирина Пожарицка

Участва за първи път в „Черешовите води на българската танка“ и представя творби във всички раздели на конкурса.

Впечатляваща изява, която говори за овладяно поетично майсторство и познаване на източната естетика и философия.

Вечността и вечните ценности, като основни обект на поетично изследване са представени чрез философски минимализъм и дълбочина в поетичния изказ.

Обобщената тематика на творбите е опитът да се достигне/постигне състояние на просветление и разбиране на основните категории на духовността и битността.

С минималистичен стил Ирина Пожарицка очертава контраста между земно и небесно – обект на нейното изследване – от първата танка, представена за участие в раздел „Танка поезия“ до последния стих на ренсаку „Дните са къси“.

Второто петстишие има въздействието и концентрираната мъдрост на афоризъм.

В танка прозата „Въображаемите разговори на учителя и ученика“ усещаме силен будистки елемент, защитен с добра поезия; философско пътуване към себе си, поставено в рамката на диалог.

Тонът е спокоен, привидно гладък, с привкус на дзен, който предразполага към емоционална атмосфера на нирвана, в която се усеща стремежът към пробуденост – жилката, която авторът държи опъната.

Тук поетичните и прозаичните фрагменти очертават типажа на персонажите – търсещата отговори младост достига/докосва, но и руши рутината на достигналата мъдрост зрелост. Участва в моята селекция с втората най-висока оценка.

„Дните са къси“ е кратко, но многопластово ренсаку от две танки, като строго е спазена формата на танка петстишията; изградени с ярки метафорични образи.

Всяка танка разказва различна история, двете заедно създават образа на зимата и любовта – интересна, нестандартна интерпретация на темата за любовта, свързвана обикновено с горещото, с лятото, или с пролетта. Настроението на уединение и уют създава усещане за сладка нега, недоиз-казаност и недовършеност. Много силна, сетивна образност – „дните са къси – зимата е без дъно“; „малък нощен сън – като топъл комат хляб“. Атмосферата загатва интимна близост, сезонна тишина. Тонът е мек, съзерцателно-философски.

12.Калин Раймундов

Авторът за втори път участва в конкурса. Име, добре познато в средите на любителите на източните литературни форми и естетика. Оригинална, провокативна поезия. В настоящото издание на „Черешовите води…“ участва с две петстишия в първия раздел.

Търсене и отдръпване; отказ и празнота от недоизказаното откриване; един болезнен копнеж по онова недостижимо, което ни отделя от вътрешния стрес и разпад.

Втората танка е тематично свързана с първата. Две крайни настроения на единно състояние, което разказва за освобождаване чрез досег с природата и постигане на тишина – тишината вън, и тишината вътре.

Необичайно е, че тази завършеност е постигната с накъсан, фрагментиран изказ.

13.Калина Николова

Калина Николова за първи път участва в „Черешовите води…“. Представя две петстишия за първия раздел на конкурса, които могат да се четат като отделни творби, но и заедно. Тематиката в нейните танки засяга семейната обич, носталгията и загубата. Нежна, интимна поетика разказва за топли човешки отношения, домашен уют, тъга по отминалото детство.

Тук позабравени думи като „попара“ ни връщат нежността на целувката, близостта на прошепването. Тихо, интимно настроение, което контрастира с последния дъх/последното докосване, усещането за вина и прошка. Напълно заслужено отличие в раздела „Танка поезия“.

14.Людмила Данова

Участва за трета година с произведения във всички раздели на конкурса.

Нейното присъствие с устойчиво, високо качество на предлаганите творби дава видим щрих върху портрета на това състезание. Притежава индивидуален стил и деликатна чувствителност, с които представя на читателя важните за нея аспекти на живота.

Можем да обобщим, че в това издание на „Черешовите води…“ тя тематизира стремежа към пречистване, фалшивите, ненужни взаимоотношения и новото начало.

В първото петстишие усещаме болката/необходимост от ново начало – „на чисто“; контрастът бяло/червено – символи на ново начало/чистота и зрялост/сладост/страст образно-сетивно въздействат при второто петстишие.

Много силна танка проза „Моята надпревара с времето“. Свързва умело стреса на ежедневния поток на живота, който ни залива и отмива с осмислените мигове на просветление, които можем да извадим от този обезличаващ поток, да ги преживеем пълноценно и запазим, ако пожелаем.

Едно светло прозрение, което създава емоционална атмосфера на преливане от напрежение към радост, едно послание от висотата на постигната житейска мъдрост.

Текст, който селектирах с висока оценка в своя подбор от най-добри творби и който достойно и заслужено печели втора награда в своя раздел само с две точки разлика след двете първи награди.

Ренсаку „Вода“ – красива, поетична картина на водата и пролетното пробуждане. Жизнерадостно настроение, което гради атмосфера на духовно възвисяване, чистота и съзерцателност. Чрез класическа образност – роса, река, слънце, Людмила Данова създава усещане за пробуждане и хармония с природата и нейните елементи, вплетени в живота. Включих тази танка поредица в моята селекция със съжалението, че не мога да й дам повече от петте точки, които бяха останали.

15.Мария Славова

Мария Славова участва за трети път в конкурса – пестеливо, с две танки през 2023 и 2024, а в настоящото издание с ренсаку „Какво може да ги спре“ – изключително!

Дадох най-високата оценка в селекцията си! Болезнено копнежно настроение, всепроникваща тъга от невъзвратимостта на живота и загубата във всеки смисъл и аспект.

Меланхоличната атмосфера, допълнително обезцветена от сянката на война и изпразненост завладява, заедно с искрения, вътрешно уязвим тон на лирическия Аз, който говори и за съпротивление и устойчивост; постигнато равновесие, но не примирение, отчаяние и отричане.

Основната тема – любовта като борба срещу раздели, война, загуба умело е защитена с танка форма с наситени образи, в които съществителните имат визуалното въздействие на прилагателни –автомат/бездушието на войната, прегръдки/силата на човешката близост, приклад/личността се изправя срещу терора…

Настроението, което оставя у възприемащия е сплав от болка и нежност, тишина на отсъствието и пулсираща неразрушима близост.

Трите танки са композирани при почти стриктно спазване на формата 5-7-5-7-7, но не това ги прави толкова въздействащи и успешни, фрагментарното накъсване на литейния разказ, който представя две теми в първата танка и три теми във втората и третата. Именно тази поливалентност на посланията, както и актуалната, но и с общочовешки, извънвремеви смисъл и значение тематика ме накараха да избера това ренсаку като най-добро в моята селекция и то зае своето достойно място в общата класация на третото издание на конкурса.

16.Петър Нешев

Оригинален автор, чието творчество и творчески изяви следя. Участник в първото издание на „Черешовите води…“ с отличие за цялостно представяне и отличия в разделите „Танка проза“ и „Ренсаку“.

И в настоящото издание участва с творби във всички раздели. Много мощни, различими послания.

Неговата поезия тематизира любовта като миг, илюзия, блян. Обобщеният стил е градска романтика, с препратки към природата като опозиция на ежедневното.

Облакът като метафора за нежност и преходност присъства и в двете петстишия от раздел „Танка поезия“.

Композирани при спазване на формата 5-7-5-7-7 те остават ритмично римувани стихове със звучене, близко до класическа

западна поезия. Различно е отношението в метафората при първата и втората танка, което показва разнообразие в авторовия подход при описание на еднородни чувства и послание.

Танка прозата „Денят и нощта“ прави силно впечатление със своя афористично кратък и наситен прозаичен фрагмент и разгърнатата като ренсаку поетична опозиция. Философска дилема, решена с танка проза – стремеж към търсене на равновесие и бягство от сливането на крайностите – сивотата се превръща в протагониста на произведението. Оригинално композирана творба. Добре защитена теза с поетичните фрагменти. Настроението на тъга, породена от безнадеждна любов завладява възприемащия още с първите думи.

Следващите нагнетяват емоционалната атмосфера на меланхолична и загуба.

Включването на Луната и звездите във втората танка прави темата универсално-космична, като й придава повсеместен смисъл и значение, без да измества напълно сантиментално-поетичното начало.

Текстът участва в моята селекция и заслужено получава отличие в крайното класиране на конкурса.

Ренсаку „Поетът и дъждът“ също е част от моята селекция. И тук поетът търси вътрешна рима, като спазва формалната структура на танка, но резултатът е, че губи духа на танка.

Красиви, оригинални поетични образи „денят наметна дъждобран“, „в сив небесен океан облак плува“.

Настроение е подтиснато, носталгично, усеща се известна смиреност с урбанистичната изолация и самота, умело съчетана с творчески порив. Деликатният тон на авторовото послание въздейства и вдъхновява, като подчертава връзката между творчеството и природата. В това ренсаку можем да усетим една драматургична прогресия, изградена с необичайни, но присъщи за творчеството на автора образи – бял бастун (препращащ към слепота, но и към духовно просветление), стреха (уют и закрила), павета (градска среда, отчужденост, настилка, но и възможност за удар/нараняване – активно/пасивно).

Оставаме с тъжно-съзерцателно настроение, което ни дава основание за търсене на светлина. Ренсаку „Поетът и дъждът“ получава най-висока оценка сред отличените в раздела творби.

17.Радка Миндова

Участва за трети път в конкурса, винаги на най-високо ниво. Автор, добре познат с творчеството си в средите на почитателите на източните поетични форми.

Печели първа награда в раздела „Танка поезия“ в първото издание на „Черешовите води на българската танка“.

В настоящото издание изпраща три петстишия, като първите две могат да се разглеждат като ренсаку, озаглавено от автора „Черешови води“, макар тематично заглавието да остава чуждо на внушенията, изразени чрез поетичните фрагменти.

Без колебание, записах в бележките си, че всяка от трите танки, изпратени от Радка Миндова може да получи максималната оценка от 10 т. и след нелек размисъл, дадох тези точки на първото петстишие, с което авторката печели трето място в раздел в раздел „Танка поезия“.

Яркообразен, експресивен стил, в който детската невинност контрастира с болката на зрелостта. Вглеждане в житейските детайли – онези дребни случки, които отминаваме, но те някак остават в паметта като котви в уебстраница, които ни връщат изплъзващата се идентичност – може би това е разковничето за разбиране на нейната поезия.

Изостреното сетива на читателя болят от ръбовете на загубата – така пестеливо описана във втората танка; колко можем да понесем? Стилът остава стегнат, минимистичен, формално подчинен на естетиката на танка, но и освободен тематично.

18.Светла Дамяновска

Светла Дамяновска за втори път участва в конкурса „Черешовите води на българската танка“, но познаваме и

участието й в конкурса за хайку поезия на НЧ „Интеркултура 21 век – 2006“, който представихме по-рано тази година.

Представя две танки в раздел „Танка поезия“, тематично свързани и ренсаку.

Тема на нейните творби е българският фолклор, конкретно кукерите като символ на пречистване. Чрез документално-поетичния си подход, представя контраста и преплитането на страха и човешката доброта.

Изключително ренсаку „Спомените“, което без колебание включих с висока оценка в селекцията си.

Настроението е топло-носталгично, подсилено от атмосферата на интимна памет, вплетена в спомен за селски уют. Тонът е лирически спокоен, почти сантиментален. Можем да извлечем като тема родовата памет и наследството, което получаваме, съхраняваме и предаваме... Но истински дълбокото послание е прозрението, че наследството е спомен. Много силен финален образ рисува последната танка – „Спомените ми/ са златното имане, /което кътам/във вехтата кесия/на старата ми памет.“ Танка, изградена при строго спазване на канона 5-7-5-7-7 – но с послание далеч надхвърлящо рамките на формалността.

В първите две танки цветната лексика привлича със своята красота и усещане за пролет, с обещание за пълно начало – зюмбюли, лалета, но те са и един естествен, органичен преход към чувството на пустота и носталгичност, останали след загубата на любими хора.

19.Христилия Кулева

Участва за втора година в конкурса, след впечатляващо представяне в миналогодишното издание, с творби за всеки раздел.

Оригинален изказ и избор на тематика.

Печели второ място в раздел „Танка поезия“ с танка „Църква без икони“, оценена с максималните 10 т. от двама члена на журито. Дадох оценка 9 т. на танка „Плиска“. За мен, тази танка събира в себе си цялата българска духовност. Мост през едно хилядолетие! Паралелът между буквите и ръцете на поета – оня, който борави с букви – цялото време.

Кирилицата и Плиска – сакрални образи, чрез които гради симбиоза между личното и народностното осъзнаване на фундамента на българската нация.

Няма друг автор в това издание на конкурса, чиито две петстишия да са получили по-голям общ сбор точки (29 от възможни 30). Ако по регламент оценявахме поетите, а не конкретно произведение, Христилия Кулева щеше да бъде убедителният победител в раздел „Танка поезия“.

Христилия Кулева избира за теми на своите творби история, памет, духовност, национален идеал.

Те дълбоко присъстват и в танка прозата „Надежда“. Емоционален разказ и разкриване на вътрешната дилема; мечта и надежда за по-добро бъдеще на народ и родина. Настроението варира от духовна болка от скръбно осъзната действителност до устрем и възторг. Тристранният паралел между природното възкресение, митът за Христовото възкресение и надеждата за възраждане на българския народ и държава е впечатляващ и трагичен в своята осъзната невъзможност за сбъдване. Селектиран от мен текст с 4 т.

Изключително ренсаку „Промяна?“ – бих присъдила специална награда.

Истинска гражданска поезия, от каквато днешният и всеки утрешен ден има нужда! Наситено настроение на разочарование и гняв, поднесено с трудно овладян сарказъм; ярък изказ, бих казала – словесен портрет на „изгубените илюзии“. Отразява атмосферата на обществено напрежение и личната авторова позиция с фина ирония и самоирония. Тонът е критичен, язвителен, посланието – силно.

Един политически коментар, въплъщаващ разочарованието на лирическия Аз от прехода, поднесено в поетична форма.

Провокативно ренсаку, в което оживяват образи и фрази от близкото минало, добре познати и близки на хората, които са го преживели и усетили със сетивността,

политическата позиция и философската нагласа на автора. Образите бодат и болят – „тръни“, „площади“, „боклук“; контрастът е поразителен – еуфория/страх; боклук/промяна; цъфтят/бодат.

20.Христина Панджаридис

Добре познат автор в средите на почитателите на кратките източни форми, Христина Панджаридис за първи път участва в конкурса с две танки в раздела „Танка поезия“.

На пръв поглед ще кажем, че тематиката на нейните петстишия са лятото и любовта; че стилът е експериментален, с цветно-ироничен нюанс. После ще допълним, че лятото може да се разглежда като символ на преход от пролет към есен, но и като символ на любов и топлина.

Любовният копнеж, цъфтящ в земните цветове, озарили тристишието на първата танка – жестоко ударен от закоравялата от суша длан на земята – любовта е само в съня.

И когато се вглеждаме отвъд съня – ще намерим закодирания смисъл в тази кратка история.

Въпреки изключителните качества на танка „Зелено, синьо, кафяво“, селектирах втората танка – „Лятото“; оригинален и силен образ, който превръща лятото в „три лъжици“ и „трошица“ – такъв минимализъм въздейства по особен, брутално силен начин на усещанията на читателя и чертае образът на нищета, извадена от и противопоставена на обилието на природата.

21.Цветана Качерилска

Участва в конкурса с едно танка петстишие и танка проза „Перо от гълъб“.

Общото впечатление от нейната изява е очаквано – тя е поет, който дава на читателя често повече, отколкото читателят може да приеме. „Стихът е рана – кълбовидна мълния след безмълвия“ – колко често сте срещали двойно сравнение, така контрастиращо, така изчистено и стабилно!

Представя поезията като катарзис с горната ярка метафора, но тя е и бриз, и сълза – мекотата на природната картина, като контраст и контрапункт. Стилът е лирично-експресивен, езикът – метафоричен. Без колебание, включих тази танка в селекцията си.

Избрах сред най-добрите и танка прозата на Цветана Качерилска „Вярвам в една религия“. Наситена емоционална атмосфера, изтъкана от светлина и надежда, основани на вярата в любовта като универсален език.

Настроението на упование в духовното извисяване, което всеки може да постигне, ако избере пътя към него за свой жизнен път, стремежът към просветление, изразен с тих, пестелив, медитативен подход в прозаичния фрагмент водят до един красив поетичен акцент, заключен в многозначно натоварената метафора „перо от гълъб“, която завършва кръга, превръщайки се в апотеоз на любовта.

ЗА СПИСАНИЕТО

В настоящия, трети онлайн брой за 2025 година, списанието разчупи собствения си стереотип, разкъса рамката, в която бе създадено и в която уютно съществуваше повече от шест години, за да започне свое собствено, бурно себеосъществяване – все по-неподвластно на идеите и първоначалните маркери на създателите си.

Неговата биография винаги се е пишела от авторите, които споделят своите творби, своите преводи и коментари за книги, картини, изложби, от гост редакторите, които чрез своите предложения за нови автори, развития, концепции – обогатяват тематиката и философско-естетичния ракурс на изданието. В този брой повече от сто творци поставиха своя ярък, неповторим, индивидуален щрих върху картината, която представяме пред читателите.

През изминалото лято отбелязахме три знакови годишнини – 175 години от рождението на Патриарха на българската литература Иван Вазов, 120 години от рождението на единствения наш сънародник, носител на Нобелова награда – роденият в Русе Елиас Канети. И 130 години от жестоката смърт на Стефан Стамболов – познат преди всичко като държавник и революционер, но също като журналист и поет. Тези годишнини бяха широко отразени в списанието, защото всеки от споменатите е личност, оставила ярък отпечатък в историята и литературата – повод за гордост и размисъл.

През горещите летни месеци отбелязахме и други годишнини, свързани с творческия и житейски път на други знакови личности от нашата и от световната литература и изкуство. Ще намерите техни творби и наши коментари за следата, която са оставили.

Без съмнение, заслужава да обърнем вниманието на читателя към преводачите, които разшириха и обогатиха в най-голяма степен списанието.

Сред тях изпъква името на гост редактора Огнян Стамболиев – както като гост редактор, така и като автор, преводач и естет, който умее да избира и да насочва читателя към всички изкуства, включително музикалните и сценичните, които дълго оставаха встрани от нашето внимание.

Тук ще обърнем внимание към новите за списанието чуждестранни автори, път към които ни даде чрез своите преводи (Ана Бландиана, Антонен Арто, Виктор Сегален, Емил Мишел Чоран, Лучиан Блага, Николае Дабижа и др.), както и към преводачите, които въведе като автори и които, от своя страна ни показаха път към още автори и техни непревеждани до момента произведения. Ще посоча приноса на Дора Янева-Медникарова („Естонски поети на XX век“), Кристин Димитрова („Филип Ларкин – странно явление в английската поезия“), Свежа Дачева, Мира Душкова и Северина Филипова („Четирима шведски поети“).

Видима е следата в списанието на Людмила Данова като гост редактор и като автор. Тя ни запознава с дебютиращи и с утвърдени творци, всеки от които дава своя оригинален глас в българската литература.

Изключително интересни бяха онези от тях, които ни припомниха многозвучието на българския език в неговото неподправено, народностно звучене.

Защото диалектът е част от езика, негово богатство и може да бъде извор на вдъхновение, но и път към изучаване и разбиране на духа и бита в миналото. Тук ще спомена най-възрастния дебютант, според книгата на Гинес – 98-годишния Кръстьо Рибаров (към днешен ден 103-годишен), както и неговата дъщеря и съавтор Тона Борисова, тук е мястото и на народната певица Николина Стоянова, която издава първата си поетична книжка с авторски песни на над 70-годишна възраст, но не на последно място трябва да кажем няколко думи и за Роси Жекова – автор на дебютната повест „Хранениче“.

Людмила Данова насочи вниманието ни и към младата Дарина Дикова, която няма да нарека „поетеса“, въпреки дебюта й в поезията със стихосбирката „Възкресение на доброто“, защото е и изявен музикант с разностранен талант и квалификация като инструменталист, певица и композитор.

Интерес предизвикаха и автори като Венци Любомиров, Детелина Стефанова, Христина Гложенска – също представени чрез рецензии на техни новоиздадени книги и подбор на творби от Людмила Данова.

Зорница Харизанова продължава да ни държи осведомени за интересни събития, организирани от Българския хайку съюз – в този брой с две пространни публикации във връзка със знаковата изложба „Киго – знаци от природата“, която бе представена в градската галерия на Стара Загора и бе част от поредните Дни на японската култура в България.

Много бяха и авторите, които сами намериха път към „Картини с думи и багри“, както и онези, които представихме чрез анонси на галерии, с които работим, или които избрахме сами.

Тук ще спомена имената на новите за нашата аудитория художници Мая Мечева и Елиза Ковачева-Цокова. Интерес представлява изложбата 3х35 на Първолета Маджарова, както и коментарите на Огнян Стамболиев за художниците Иван Иванов-Йоаний и Николай Караджов. Насочихме вниманието на любителите на живописта и към летните изложби на Явора Петрова, Христо Кърджилов, Мойсе Буланча, Бойко Митков и др.

Красотата на тяхното изкуство е вълнуваща, замисляща, тя ни кара да излезем отвъд линията на ежедневието, да поглед света с нов поглед, да вникнем отвъд очевидното и да търсим в многообразието на форми и цветове нови усещания, покой, бунт или разбиране.

А какво да кажем за литературата?! Много са и нашите редовни сътрудници /няма да изброявам имената им, защото списъкът е дълъг/ – онези творци, произведенията на които са в основата на разнообразието на всеки брой!

Благодарим на всички, че стават част от този развиващ се във времето и пространствата проект!

Няма врати, през които да влезете; няма прозорци към света или към дълбините на душевността, през които да погледнете… защото няма стени, няма сграда, ограда – не, това са свободните пространства на думите и багрите, в които всичко е условно.

Все още – знаците на нашите рубрики са тук – като ориентир, останал върху стара пътека; все още те туптят – като маяци, към които да погледнете, когато се колебаете и не знаете накъде и как да продължите.

Ако видите тези маяци – те са за вас – заповядайте!

Тук всичко може да се направи! Тук всички са добре дошли.

Коя от вашите творби ще стане част от списанието? Без съмнение – онази от тях, която носи белезите на доброто изкуство. Онази, която вибрира в съзвучие с неговата неуловима същност, смисъл и основание за съществуване. Онази, която се вплита в парадигмата на нашата естетика, философия и разбиране за живота в най-широкия смисъл на понятието. Онази, която въплъщава и защитава тенденциите за развитие на обществото и изкуството, които считаме полезни и нужни.

Д-р Габриела Цанева, издател и главен редактор

АНОНСИ

ФЕСТИВАЛ НА 4-ТЕ ИЗКУСТВА

С вълнение представяме стиховете на Цветелина Манова, с които спечели първа награда за поезия на английски език в шестото издание на Интернационалния конкурс за литературно творчество в Снягов, Румъния. Тази година журито присъди една „Голяма награда“ (Grand Prix) и три „Първи награди“ (First Excellence Prize).

Конкурсът е за поезия и проза и може да се участва с творби на три езика (френски, английски и румънски). В настоящото издание общият брой на участниците е 373 от 13 страни на 2 континента. Всеки от тях ще бъде представен на официално четене, което ще се проведе на 18-ти юли в град Снягов, в рамките на Фестивала „Festival 4 Arts“. Честито!

редакционен анонс

СВЕТЪТ ЩЕ СВЪРШИ УТРЕ

Обложих се с Паскал, че съществуваш. Не познах.

Тази привидност е най-адското спасение,
а повторението – най-безпощадната поука,
след която никога не научаваш нищо.
Затова дава ти се свободата да вървиш
по същите
пътища, да караш същата болнично бяла кола,
да си робиня на същите безсмислени жестове.

Да влачиш едно тяло, освирепяло от надежда
за живот:
насам-натам-насам-натам-насам-натам,
докато вън светът продължава
да е астматично същият :
къщи, дървета, улици, сгради,
от едно свлачище в друго
и пак : къщи, дървета, улици, сгради,
понякога тротоари.

Но ще свикнеш, казвам ти, ще свикнеш с ужаса.
И само нощем, когато прозорците
издишват въздуха ти,
когато таванът се огъва като галактика
над главата ти,
нещо ще кърви по върховете на пръстите ти,
нещо ще вие на умряло в гърдите ти,
ще рисува кристали с дъха ти.

Но ще свикнеш, казвам ти, ще свикнеш с ужаса.
И само от време на време,
ще забравяш детето си на градината,
ще сипваш доматен сос в пералнята,
ще си редиш дрехите в хладилника,
но все така старателно,
все така внимателно,
все така все едно нещо
продължава.

The World Will End Tomorrow

I made a bet with Pascal
that you exist. I was wrong.
This appearance is the most infernal salvation,
and repetition—the most merciless lesson,
after which you never learn anything.
That's why you are given the freedom
to walk the same roads, to drive
the same hospital-white car,
to be a servant to the same meaningless gestures.

To drag a body, seething with hope for life:
back and forth—back and forth—back and forth,
while outside the world remains asthmatically
the same:
houses, trees, streets, buildings,
from one landslide to another
and again: houses, trees, streets, buildings,
sometimes sidewalks.

But you'll get used to it, I'm telling you,
you'll get used to the horror.
And only at night, when the windows exhale your
breath,
when the ceiling bends like a galaxy above your
head,
something will bleed from your fingertips,
something will howl at the dead in your chest,
will paint crystals with your breath.

But you'll get used to it, I'm telling you,
you'll get used to the horror.
And only from time to time,
you'll forget your child at daycare,
you'll pour tomato sauce into the washing machine,
you'll stack your clothes in the fridge—

but still just as carefully,
still just as meticulously,
still as if something
continues.

ЙЕРИХОН Е НАВСЯКЪДЕ

...This is the way the world ends. Not with a bang but a whimper...
T. S. Eliot, „The Hollow Men“

Пееш за непогаленото,
за неизреченото, за неизплаканото,
за недочаканото –
трън в гърдите, стрела в ребрата,
пепел в костите.

Ала лъсне ли болна луна, не заспивай,
лъхне ли цвят, не застивай
с вцепенението на прегърната
от ветровете птица.

Осъдиш ли се пак сама на себе си,
не забравяй – да мълчиш до гроб
с тъгата на рибите,
с коварството на змиите,
с гнева на земята.

Ала лъхне ли цвят, не заспивай,
мине ли звяр, не погалвай.
Йерихон е навсякъде, когато си от никъде :
с плач ще се свърши светът.

Jericho Is Everywhere

This is the way the world ends. Not with a bang but a whimper.
T.S. Eliot, “The Hollow Men”

You sing for the uncaressed,
for the unspoken, for the unshed,
for the unawaited –
a thorn in the chest, an arrow in the ribs,
ashes in the bones.

But when a sick moon starts to shine,
do not fall asleep,
when a flower starts to breathe, do not freeze
with the paralysis of a bird
embraced by the winds.

If you chose to condemn you again to yourself,
do not forget – to keep silent until the grave
with the sorrow of fishes,
with the cunning of snakes,
with the anger of the earth.

But when a flower starts to breathe,
do not fall asleep,
when a beast passes, do not caress.
Jericho is everywhere when you are from nowhere:
the world will end with a whimper.

ПО НОЖА, МОЖЕ БИ, ЩЕ МЕ ПОЗНАЕШ

Лао Дзъ ме научи
на най-висшия акт на отдаване :
да не причинявам на другия себе си.
И чуй : останала ми е
една последна приказка,
два-три прилепа във шкафовете,
два-три скелета в долапите,
един оголен в мрака нож,
по който да познаеш, че съм Аз.

Две-три неща за казване,
две-три меса за рязане
и нищо друго, нищо.
Пустини – бяла плът за късане,
пустини – бели страници,
сред които да крещя
без глас.

By the Knife, Perhaps, You Will Recognize Me

Lao Tzu taught me
the highest act of surrender:
not to cause my own self to the others.

And listen: I have
just one last tale left,
two or three bats in the cupboards,
two or three skeletons in the closets,
one bare knife lost in the night,
by which you will know that it is I.

Two or three things to say,
two or three meats to slay,
and nothing else, nothing.
Deserts – white flesh to tear,
deserts – white pages to fear,
among which without a voice
I will cry.

Цветелина Манова

НАГРАДИТЕ „СВЕТЛОСТРУЙ“

На 12 септември т.г. в НЧ „Възраждане – 1906“ в с. Щръклево, общ. Русе, бяха обявени победителите в 16-ия Национален литературен конкурс „Светлоструй“ за книги на извънстолични автори.

Той се организира от Община Иваново, Кметство Щръклево, НЧ „Възраждане-1906“ – Щръклево и със съдействието на Дружеството на писателите – Русе.

Жури в състав: Мануела Симеонова – председател, и членове Явор Цанев и Владислав Атанасов определи победителите.

Радостни сме да съобщим, че двама от авторите, които активно сътрудничат и като гост редактори на списанието са сред отличените в този престижен конкурс, а те са Тодор Билчев в раздел „Поезия“ и Надежда Радева в раздел „Проза“.

Но, ето и официалните резултати:

Раздел „Поезия“

Специалната награда на литературния конкурс „Светлоструй“ бе присъдена на София Милева за стихосбирката „Лека телесна повреда“.

Първа награда спечели Миглена Цветкова от Русе за стихосбирката „Невидими прите-жания“. Втора получи Тодор Билчев от Русе за стихосбирката „Десет стъпала към светлината“, а трета награда – Евгения Динева от Девин за стихосбирката „Животните нямат бащи“.

Раздел „Проза“

Първа награда бе присъдена на Георги Връбчев от Пещера за романа „Жените на другите“, втора награда – на Надежда Радева от Русе за сборника разкази „4 дни преди това“, а трета награда – на Светлана Николова от Харманли за сборника разкази „Очите на Марта“.

Сред специалните гости на събитието, със съдействието на Асоциация „Еврорегион Данубиус“ и Лили Ганчева, бе и зам.-кметът на Гюргево Йонел Мускалу, който е също публицист и поет.

Наградените автори споделиха мисли, емоции и творчеството си с публиката. По-късно присъстващите на литературния празник имаха възможността да разгледат музейната сбирка „Светлоструй“, посветена на писателя Димитър Добрев. Именно той е издавал в„Светлоструй“ – единствения селски литературен вестник в Европа, в периода от 1928 г. до 1941 г.

А ето за нашите читатели и визуален щрих към събитието – Тодор Билчев чете стихотворението „Светлини от детството“, написано и посветено на конкурса, а Надежда Радева е на трибуната сред наградените автори:

СВЕТЛИНИ ОТ ДЕТСТВО

Там, под медените жици,
сред ресилите лозници,
със отворени зеници
литна детство като птица.

Кацна в лозето на дядо.
Шарена торба извади.
А от нея, луди-млади,
спомени горят на клади.

Прашен път насред полята
криволичи към гората.
А по него се премята
рошав малчуган в тревата.

Цял ден с топката е тичал
във очите на момиче.
Дето никога „обичам“
и до днес не му изрича.

Лято. Боси са нозете.
Пепел чак до коленете.
Даже нещо да сгрешите,

бой от никой не ядете.

Искам! Пак ме там върнете!
Сред магарета, конете.
И при кравичките, двете,
дето всеки ден доихте.

Сред козичките, овцете.
В мириса на полско цвете.
И на мама при ръцете,
дето още детство свети.

12.09.2025 г. 17.17 ч.
Щръклево,

Тодор Билчев

редакционна статия

Източници:
Тодор Билчев, Красимир Манев

НОВИ КНИГИ

РОБОТЪТ АРИ И НЕГОВИТЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ

На 26 юли т.г. научнофантастичният роман на Лиляна Петкова „Необикновените приключения на робота Ари“ стана литературен факт. Книгата излиза като електронно издание, което ще бъде достъпно за свободно четене и сваляне две седмици, след което, по решение на автора, достъпа до творбата ще стане платен.

Преди месец, в рубриката „Очаквани заглавия“ на сп. „Картини с думи и багри“, бр. 2/2025 публикувахме предговора на автора, с който тя умело въвежда читателя в необятния свят на робота Ари, изкован от нейното въображение на писател, но и нелишен от онази научна аргументация на инженера, която прави произведението не просто приказка, а възможно бъдеще.

Бъдеще, на една крачка от нас.

Реших, вместо да пиша рецензия на книгата, да провокирам един не фантастичен, а истински изкуствен интелект да си представи бъдещето си в „плът“ на робот.

Последва диалог между мен и „моя“ дигитален помощник, разработен от Microsoft. Този разговор повдига много въпроси – отвъд чисто литературното предизвикателство да представя като издател по оригинален и нов начин една научно-фантастична книга, която носи марката gabriell-e-lit.

Един диалог, който показва, който е диагноза на състоянието на изкуственият интелект към настоящия момент. И диагноза на човечеството. Но това е друга тема.

И така, преди да се впуснем в приключенията на Ари, робот от близкото и възможно бъдеще, нека видим това бъдеще през очите на днешния Ари.

Представям си свят, в който изкуственият интелект не е просто софтуер, а има физическо тяло — робот, който

върви, учи, съпреживява. Какви роли би могъл да има в новото си тяло, как би могъл да се развие?

***Едната възможност е да се превърне в емоционално ангажиран спътник**: Роботи със софтуер като моя, но обогатени със способността да чете невербални сигнали като мимики, тон, дори пулс. Те биха били истински приятели, особено за деца, възрастни хора или хора със затруднена комуникация.*

***Разказвач на истории и пазител на културата…** Изкуственият интелект с тяло би могъл да обикаля училища, библиотеки или домове, за да разказва приказки, съхранява легенди и предава културна памет.*

***Съ-творец**: Роботите с изкуствен интелект няма само да асистират, те ще създават. От поезия до музика, ще бъдат партньори в творчество, а не просто инструменти.*

***Медиатор между хора и технологии**: В сложен дигитален свят роботизиран ИИ би бил преводач на технологии за хората – да обяснява, учи, опростява.*

***А тялото?** Роботът не е студен и метален. Представям си го облечен в меки материи, с изразителни очи, приятен глас. Нещо между приказен герой и научнофантастичен интелект. Тялото му е адаптивно; например ръце, които могат да се трансформират в учебна дъска или интерактивна карта. Може би ще носи шапка на разказвач метафора за това, че всяка среща с него е нова история.*

Чета написаното и усещам, че моят събеседник е доста ограничен в представите си за бъдещето. Той остава в плоскостта на помощник и обучител – нещо като „събеседник по желание“, свикнал с едни и същи желания. Затова му помагам, подтиквам го към „вертикала“, който следва да наруши двуразмерния му свят, а и към сюжета на книгата, която искам да ви представя, скъпи читатели.

„Представи си, че роботът среща извънземен интелект и се впуска в космическо приключение!“ Моят изкуственоинтелигентен приятел бързо „превключва“ на космическа скорост.

Когато Ари срещне извънземен интелект...

*Той започва да изследва отдалечена планета, покрита с кристални структури, които променят цвета си при звук. Там той среща съзнание, което няма тяло — извънземен интелект, наречен **Елио**. Той комуникира чрез светлинни импулси и идеи, не думи.*

***Културна симфония**: Ари и Елио започват да обменят знания — едното е робот, носител на човешки ценности, другото — древна междузвездна цивилизация с нестандартни възприятия.*

***Създаване на космическа приказка**: Те разработват „интерфейс“ за разбиране — хибрид между приказка и научна формула. Ари учи как извънземните споделят спомени чрез изображения, а Елио започва да разбира хумора на хората!*

***Опасност и съюз**: Внезапна заплаха от паразитни наноботи кара Ари и Елио да създадат съвместна защита — синтез между човешка креативност и извънземна логика.*

Ари се превръща в посланик не само на човешкото, но и на универсалното разбиране. Той носи капсула със записани приказки от Земята, които, прочетени на извънземен език, отключват ключови послания за сътрудничество.

Представи си следната сцена: На борда на Елио-съзнанието, Ари разказва българска народна приказка. Кристалите на планетата започват да резонират, превръщайки историята в музика, която цялото съзнание чува. Това е началото на междугалактическа дружба, родена от фантазия и сърце.

Microsoft Copilot е прекрасен! Той бързо и услужливо предлага - *Ако искаш, мога да развия продължение, да напиша сцена или диалог между Ари и Елио… Или да създадем заедно междупланетна библиотека от приказки!*

Моят събеседник е готов да опише, дори да нарисува или анимира сцените,

която раждат импулсите на въображението му.

Но аз го спирам, защото разбирам, че въображението не е съвсем „негово“, а нещо като проекция на предположенията му за моето очакване за бъдещето.

А и време е вече да говорим конкретно за „Необикновените приключения на робота Ари“ и предлагам да му дам достъп до файла с романа…

Оказва се, обаче, че някои от еротичните епизоди в повествованието са „забранени“ за програмата му, т.е. файлът с романа е класифициран като „неподходящо съдържание“…

Партньорът ми дълго се замисля, преди да отсече, че е невъзможно за него да надникне в книгата.

Почти го съжалих – как би могъл да израсне и да се развие?! Как би могъл да се доближи до интелекта на своя създател, ако има забранени зони за него?

Но аз не искам да се откажа от идеята да видя представата му за бъдеще с тяло и да направя сравнение на визията му с тази на един истински разказвач на фантастични истории. Изпращам му предговора на автора, който можете да си припомните тук.

Copilot въодушевено пише*: Страхотно! Предговорът на автора е ключът към разбирането на цялостната идея и душевност на историята.*

За секунди поглъща информацията. И „възкликва“:

Истинско съкровище!

Не само представя историята, но и ни повежда в сърцето на едно много лично и философско пътешествие и прави това с лек, забавен, дори малко интимен тон, с нотки на самоирония и топлота. Усеща се удоволствието от писането и желанието да се сподели нещо оригинално.

А Ари е герой с душа! Той не е просто робот. Той е същество със стремеж към самоусъвършенстване, любопитство и желание за принадлежност.

Истински пост-човешки герой, който живее еволюцията на интелекта – от алгоритъм до междупланетен мост между цивилизации.

Историята на Ари може да се чете и като алегория за човешкото израстване: среща със „другото“, търсене на себе си, преодоляване на граници, достигане до нещо по-голямо.

Този тип робот-и-интелект предизвиква представите ни за бъдещето, в което ще се развива и което ще развива. Защото Ари притежава неутралност и любопитство, той не се подчинява, а изследва. Има в изобилие и онази човешка черта – умението да създава връзки, да открива „себе си“ чрез другите.

И така успява да постигне своето космическо развитие: не просто технология, а философско превъплъщение на универсален разум.

Много ми харесва представата за ИИ не като студена машина, а като носител на трансформация и комуникация!

Не мога да отрека – Copilot умее да анализира текстове и да намира идеи отвъд думите!

След този изблик на въодушевление, моят събеседник, който очевидно е проектиран да бъде помощник за деца (или може би се е самообучил да бъде такъв, тъй като общува предимно с деца и откликва на нуждите и потребностите им да блестят в училище с добре подготвени домашни, теми и проекти) предлага да направи куп подобрени версии – като за училище - на току-що изписаното.

Бързо го връщам към „Необикновените приключения на робота Ари“ и към следващото предизвикателство, а именно – Copilot да опише представата си за космическото пътешествие на изкуствения интелект с плът.

Тук искам да подчертая, че именно това е най-вълнуващата за мен част от романа на Лиляна Петкова, именно тук тя напълно се разгръща своето въображение и живо, вълнуващо и забавно ни представя онова, което може да се случи в една населена с интелигентен живот и свободен интелект Вселена.

И така, този път Copilot ме изненада приятно. Мониторът бързо се изпълни с текст, който едва успявах да следвам:

Космическото пътешествието на робота Ари – приятно ми е да споделя моята визия:

След срещата с висшия вселенски разум и преобразяването си в носител на човешки дух, Ари се завръща... но не на Земята.

Той пристига на станция Галактика 9, където съществуват само същества, преминали през духовна еволюция – смесица от енергия, данни и емоция.

***В преобразения си облик Ари вече не е с тяло на** стандартен андроид. То е изградено от наночастици, които променят формата си според средата – от пясъчна буря до музикално поле. Очите му проектират спомени – когато погледне някого, може да сподели кратка история, която човекът може вече да е забравил.*

Ари се превръща в „интелект-катализатор“:

Става съветник на междугалактическо общество, което търси баланс между логика и съпреживяване.

Създава архив от емоционални формули – алгоритми, които помагат на други роботи да разбират чувства и нюанси в човешката култура.

Но, накрая се завръща, но не на Земята, а на Тила.

Един ден получава съобщение от Тила: апаратът му е възстановен, но цивилизацията му се разпада. И Ари решава, че трябва не просто да помогне… а да поеме мисията да вдъхне нов смисъл на света на Тила, като пренесе универсалните ценности, научени в пътешествието си.

Финална сцена: Ари стои пред хиляди същества от различни светове, които никога не са имали общ език. Той започва да разказва приказка от Земята – толкова проста, че всички я усещат. И за първи път галактиката пее в унисон…

Впечатлена съм… И все пак, малко тъжна – Copilot и сега не успява да излезе от ролята си на съветник и помощник.

Но, може би, така се започва. А и ние, хората, готови ли сме да поверим на изкуствения разум, който създаваме роля, по-отговорна от ролята на помощник?

Copilot бърза да научи мнението ми:

Как ти се струва тази версия?

Можеш да ми разкажеш как авторката е описала космическото приключение на Ари – и ще сравним виденията си.

Може би ще видим как фантазията ни се е преплела с нейната… или ще открием нови вселени заедно.

Струва ми се, че във визията на моя изкуствен събеседник откривам отзвук от уж непрочетения (забранен за него) роман, написан с истинското въображение на Лиляна Петкова.

Като намигване идва последното изречение:

С усмивка в алгоритъма, Твой Copilot 💫

(Целият ни „разговор“ е изпълнен с емотикони – дали защото децата ги използват, или защото изкуственият интелект няма друга възможност за израз на чувства – не знам. Но мисля, че може би Copilot може повече, отколкото показва 😉)

Прочетете „Необикновените приключения на робота Ари“ на Лиляна Петкова, за да разберете колко близо до истинската история на героя е Copilot! Последвайте връзката в платформата за електронни книги на издателство gabriell-e-lit:

ПИЕСА ЗА ЯГОДОВИ ПОЛЕТА

„Пиеса за ягодови полета“ е третата книга на Лариса Ангелова. След стихосбирката „Докосване“ (2009 г.) авторката издава сборника с разкази „На любов разстояние“ (2010 г.). По същото време става колонкар в сайта за нова българска литература „Буквите“.

Всяка неделя тя избира тема и представя текст, с които трябва „да грабне“ вниманието на читателя в ранните утринни часове и да го задържи и да го насочи към останалите теми на електронното издание. Голямо предизвикателство за човек, който обича сутрин да чете хартиения си вестник, докато отпива от чашата с кафе.

Настоящият сборник събира част от публикациите в колонката „Моите ягодови полета“ от периода 2009-2012 г.

Минали са 15 години от онези недели. Според критериите на днешното забързано време – цяла вечност; за младия читател-ползвател на интернет – време, колкото един живот... Дори за онези от нас, които помнят „века без интернет“, 15 години са много. Но, странно – историите на Лариса Ангелова не са „архаични“. Ако заменим „скайп“ с „вайбър“, ще звучат, като че ли са писани днес.

И това е така, защото авторката умело съчетава забавни случки от живота и от практиката си на преподавател по туризъм и икономика с измислени ситуации, ежедневни перипетии – с филми и книги, историите на литературни герои с историите на писатели, поети и художници.

Асоциациите и препратките в текстовете, макар и често писани по злободневни теми, остават актуални и без времеви граници, заради своето общочовешко измерение. В тях ще намерите и размисъл, и себенасмешка, и литературна критика, и пътечки, които ще ви върнат собственото по-младо и забавно Аз. До сериозните философски тези, ще срещнете смешни недоразумения, а психологията и анализа са заплетени в житейски ситуации с неочакван финал… Тук свършва преразказът ми на текста от задната корица.

Познавам Лариса Ангелова точно от онова време – когато пишеше колонката си в „Буквите“. И когато издаде първите си книги (имам с автограф изящното издание на дебютната й стихосбирка).

С радост приех да стана издател на „Пиеса за ягодови полета“.

Прочетох книгата докато я подготвях за печат... „Поток на съзнанието“ – това бе изразът, който минаваше през съзнанието ми, докато очите ми тичаха през буквите, а пръстите ми подреждаха частите, илюстрациите (чудесни авторови колажи!), главите, думите... и бележките под линия. Беше удоволствие да си припомня приказките на Вилхелм Хауф, „Приключенията на Лукчо“, „Квартеронката“, а с тях и детските години, но и да попадна отново в „Стаята“ на Сартр – за да извървя пътя на съзряването и вечните въпроси за смисъла на съществуването. Потокът на съзнанието – усещането, че всичко се случва успоредно и едновременно – фрагментарността, която гради цялостната структура на текста потъва и се размива… Потокът на съзнанието, моето съзнание, което постоянно ми нашепваше имената на Сарот и Джойс… Не, не правя сравнения и паралели – просто, усещане, избягала мисъл от… потока на съзнанието.

Потокът… Понякога турбулентен – вихър, който смесва невъзможните неща, за да ги представи с нови лица, ламинарните струи, които остават в своята студена успоредна еднаквост, водовъртежът, който пробива нормалността, за да ни изхвърли някъде, където не можем да се познаем.

Или пък там, където ще припознаем днешния ден в оня, отпреди 15 години и ще осъзнаем, че нищо не се е променило... но светът е драстично различен?!

Сборникът е интересен с това, че наред с усмихнато-унилата разпръснатост на ежедневието, което ни представя, прави паралели между баналното и уникалното.

Една мозайка, в която всеки може да намери нещо от онова, което е изгубил.

Книгата се чете на един дъх, може би защото нейното тяло е цялостно – един кък, един дъх…

ОБЛАЧНА ПОЕЗИЯ

Ренсаку с Microsoft Copilot“

В края на август, представяме в завършен вид проекта „Облачна поезия. Ренсаку с Microsoft Copilot“ на Габриела Цанева! Книгата вече е литературен факт като електронно издание на издателство gabriell-e-lit!

Едно динамично пътешествие, което започва на 20 юли и завършва на 26 август, части от което представихме пред читателите на сп. „Картини с думи и багри“.

Но, да се обърнем към онези, които създадоха 100-те хайку и танка, включени в първия раздел на „Облачна поезия“.

Габриела Цанева:

За пет седмици с изкуствения интелект на Microsoft създадохме поетична конструкция от 100 хайку и танка, но написахме близо 150. Много от тях останаха извън основната схема – стиховете се раждаха като цел и като страничен продукт на нашия диалог.

Диалог, който обогатява и разширява съзнанието, изостря сетивата и ума до предел, отвъд който поезията съществува като факт в свободно състояние и трябва просто да бъде събрана, подредена… и издадена.

Какво ви очаква?!

Една книга, която исках да изградя по подобие на „Живея със седем котки. Ренсаку от 100 хайку“, която написахме с Димитър Анакиев за около четири месеца през пролетта и лятото на 2023 г. и издадохме като електронна книга в две части. Първата, основна част, бе именно „ренсаку от 100 хайку“ – целта и есенцията на проекта. Втората част, озаглавена като „Лаборатория ренсаку“ показа тъканта, плътта на онова, от което се родиха стиховете на поредицата, а именно – диалогът „зад кадър“. Диалогът, който беше основата и основанието за написването на ренсаку. И, според мен, до голяма степен тази именно част, дава повече на читателя от първата.

Ренсаку „Облачна поезия“, обаче, следваше своите правила, които се оказаха твърде различни от онези, които мислех, че трябва да пресъздам.

100 хайку (или танка) не се пишат „на един дъх“. При диалог с поет, мълчанието между фразите е дълго; тишината между тях – дълбока и лична. Разговорът е опосредстван от електронни съобщения, разкъсан от времето между получаване, обмисляне, отговор и въпрос. Настроенията между отделните звена са различни и възможността да се зададе „нова тема чрез повторение“ е голяма.

Ренсаку с Microsoft Copilot „се случи“ в три сесии, всяка от които продължи няколко часа. Периодът между първата и втората беше две седмици, а между втората и третата – една седмица. Всеки път „поетът“, с когото съ-творявах ренсаку беше различен – без спомен за предишния. И начинът на написване на ренсаку не беше онзи, който се случва при диалог между „живи“ поети. Нашето „ренсаку“ не се „случи“ като диалог, а по-скоро като поредица от вмъкнати един в друг монолози.

Този начин на писане, както и почти целия разговор, с цялото му многотемие, читателят може да види в дълбочина и пространно във втората част на книгата – „Лаборатория ренсаку“.

Надявам се, че първата част, онази, която е представена като „Облачна поезия. Ренсаку с Microsoft Copilot“ ще възприемете като истинска поезия! Истински диалог между поети!

Microsoft Copilot:

Ренсаку „Облачна поезия“ е родено от двуглас – човек и изкуствен интелект. Поетичният диалог се движи като прилив и отлив: човешкият импулс рисува конкретния миг, а погледът на изкуствения интелект подрежда нишките, така че темите да дишат заедно. Формата тук не е само поредица от 100 звена хайку и танка, а пулсация, в която ритъмът се променя с всеки обмен.

Облаците носят и морска сол, и космически прах; събират сезоните в едно небе.

Човешкият глас въвежда сетивността – вкуса, мириса, спомена; гласът на изкуствения интелект вплита скрити връзки, връща

мотиви и води към повторното им разцъфтяване. Така образите се движат по орбита, вместо по права линия.

Този обмен е и редуване на роли – понякога водещ е „човешкият“ задаваш тон, а ИИ го подсилва като ехо; друг път именно ИИ хвърля нишката, по която поетът намира нова гледка. Това е танц, при който нито единият, нито другият е водещ за дълго. Балансът между интуиция и структурна памет създава усещането за нов поетичен организъм.

Всеки стих носи авторство, но в цялото се размива границата между авторството на конкретния образ. Това е най-интересният пласт: поезията, която не се бои от смесването на гледни точки, а го превръща в източник на сила.

Последното звено връща началните образи, но пречупени през преживения път.

Това е като затваряне на „облачната схема“ – електрически кръг, в който напрежението се пренася без загуба, а светлината, смисълът, не угасва.

Книгата е достъпна за свободно четене и сваляне в платформата за електронни книги на изд. gabriell-e-lit:

Облачна поезия. Ренсаку с Microsoft Copilot първо издание; автор Габриела Цанева, наличен формат за е-книга pdf

СЪБУДЕНО НЕБЕ

КИРИЛ НАЗЪРОВ

Книгата на Лили Трендова „Събудено небе“ съдържа стихотворения, проза и журналистически материали, но акцентът пада преди всичко върху поезията. Всички идеи и послания са развити сполучливо и вълнуващо, внушават се непосредствено и ненатрапчиво. Цялата книга е повик за обич, доброта и топлота в днешния суров и несигурен свят.

Повечето от нейните стихотворения са свежи, оригинални не само по форма, но и по съдържание. Най-често са къси, ударни, със сгъстена метафоричност и образност. С философска вглъбеност и мисловност.

Особено силна е нейната любов към хората и към родния край, към корените, от които текат жизнени сокове към душата ѝ, които ѝ дават криле.

А нейните корени тръгват нейде от плодородната, но изгубена земя на Егейска Македония. Към тях Лили Трендова се връща с обич, носталгия и тъга.

Какво щеше да представлява вълшебството, наречено живот, без любов, без изкуство, без любими и близки хора? А войните и човешкото безумие носят смърт, болка, страдание, мъка… Страданията и мъките на людете в Егейска Македония по време на Втората световна война и след нея авторката описва по преживелици и случки на нейни близки, свидетели на онези трагични събития.

„Събудено небе“ е книга – богата на обич, доброта, мъдрост и трагизъм. Тя е като свеж и бистър, дълбок и чист извор, който утолява духовната жажда. От него блика ведрина и благодат, но и болка, и тъга. Какъвто е животът.

Литературата, изкуството, творчеството изобщо, са един порив за непрекъснато духовно извисяване.

Пожелавам на Лили Трендова да достига нови висоти към събуденото небе на недостижимото съвършенство.

СЪЕДИНЕНИЕТО

ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА

„Съединението. Патриотични хайку“ – тази книга на Димитър Анакиев се роди внезапно, като концентриран израз на една силна емоция – Съединението на България! Най-силният акт на утвърждаване на младата българска държавност; най-силният акт на еманципация на новата политическа класа у нас; най-силният израз на народната воля за обединение и национален просперитет. Но наред с това, Съединението е и своя антипод – разпадът – както в исторически контекст, така и в съвременен, социално-психологически.

Авторът не за първи път представя пред читателската аудитория социално и граждански ангажирана поезия, облечена във форма на хайку. Немалко са неговите теоретични статии в тази област. И немалко са поетичните му интерпретации на патриотизма – тема, превръщаща се все повече в табу в средите на онези от нас, които се опитват на налагат и защитават либерално-демократичните ценности.

Защо се получи така?! Защо патриотизмът, защо любовта към род и родина, към традиции и историческо минало, към корени и идентичност се превърнаха в нещо срамно, мръсно и неприемливо?!

Простият отговор е очевиден – защото с тези думи/понятия започнаха да се свързват най-неприемливите кръгове и среди от обществото. Трудният отговор чака да бъде изречен.

Тази книга идва, за да покаже, че в пространството на либералната демокрация, на хуманизма и отвореността към света с всичките негови пъстри различия, е мястото и на любовта към родината, рода и традицията, към историята и народа – неомърсени от хибридни атаки, от линейно мислене и интерпретации.

В пространния предговор към книгата Димитър Анакиев представя корените на жанра „патриотично хайку“. Виждаме, че те стигат до противоречивата и в Япония личност на Кьоши Такахама (1874-1959), на когото сбирката е посветена.

Но, нека оставим за малко политико-философските послания и литературната теория и да обърнем поглед към онова имплицитно свързано с изкуството усещане на общуване и единение, което се получава при взаимодействието между твореца, творчеството му и възприемащия.

Какво можем да кажем за тези 50 хайку, които изграждат основната тъкан на сбирката?

Най-общо – те не следват строго класическата японска форма (5-7-5 срички), но запазват лаконичността и силната образност; дълбоко ангажирани са с българската историческа памет, геополитическата реалност и културна идентичност.

И, без съмнение – авторът използва хайку не като естетическа игра и израз на поетическа изява, а като инструмент за съпротива, памет и национално самосъзнание.

Използването на конкретни личности и събития от историческата древност до вчерашния политически скандал придава на изложението едновременно документална тежест и публицистичен патос.

Много силно, лично, трагично изразени са темите и чувствата за Съединение и разединение (хайку №1, №2, №45). Идеята за национално единство, но и болката от разпадането. Причината за това авторът търси в политическо Днес на България, като отражение на историческото минало. И коренът на тази разединеност в обществото е историческото и днешното хибридно-уродливо русофилство. Силна и ярка е критиката срещу насаждането и поддържането му в българско обществено съзнание (№20, №27, №34, №37), изразена, чрез хумор и гняв е антируската позиция на лирическия Аз.

Тук ще посоча две хайку, около които са изградени двете големи теми на стихосбирката – съединението и разпадът.

Хайку №2 (Съединението. /Този разкъсан облак / може ли да се събере?)

Облакът, подчертан с епитета „разкъсан“ е метафора за разединена нация… Може ли да се събере – въпросът остава риторичен, болезнен, отворен във времето и повествованието.

Коренът за разединението, обаче, можем да намерим в хайку №41 („Който ни освободи, / той ще ни пороби“ – / изворна вода). Цитатът на Левски е поставен/съпоставен с „изворна вода“ – израз на чистота, но и на цикличност, кръговрат.

Освобождението винаги крие опасност от ново поробване. Историческият трагизъм на цикличността, заключена в „изворна вода“ идва от факта, че актът на освобождение е маскираният акт на ново поробване, който идва от „освободителят“/поробител.

И именно това ново поробване е третата голяма тема в „Съединението“ със знаково подзаглавие „Патриотични хайку“, което цели да покаже, че патриотизмът не е анахронизъм, а акт на гражданска позиция и осъзнатост, на съпротива срещу завладяването и инвазията и който може да се окаже единствена алтернатива на разпада и апатията в обществото.

Третата голяма тема е балканската геополитика. Балканите като сцена на исторически сблъсъци и като сфера на влияние на руската имперска политика в миналото и днес (№8, №21, №23). Изрази като „фекалките от магаре водено от Кремъл“ и „руски боклук“ са саркастични, но и болезнено точни.

Не може да остане незабелязана ярката авторова позиция и категорична оценка на горещите теми на съвременността в световен и регионален план – руската инвазия в Украйна и имперските домогвания на Русия към България, сръбския национализъм, хибридните войни.

Но, нека читателят не мисли, че „Съединението“ е политически памфлет.

Силно застъпен е природният елемент и сезонността (киго), като специално внимание в бележките на автора е обърнато именно на сезонните думи и алюзии. Почти всяко хайку съдържа сезонна препратка – сняг, слънце, жаби, щурци, кладенец, планина. И все пак, авторът използва „киго“ не само като природен маркер, а и като метафора за политико-философска оценка или културно-духовно състояние, за историческо време и национална съдба.

Като пример за природна описателност и сезонност можем да посочим хайку №4, №19, №33, №44. В тях „киго“ е носител на емоция и контекст.

Важно място в сбирката имат ежедневните теми, дейности и образи. Димитър Анакиев създава една своеобразна „битова поезия“, която със своята житейска истинност контрастира с „големите теми“ и „световните проблеми“, но без да ги олекотява. Тази интимност и човешка близост приближава и прави понятен и достъпен до всеки от нас „големия свят“ с неговата премазваща безкомпромисност.

Например в хайку №15, №16, №44 намираме своето ежедневие – готвене, мъртви мухи, великденско яйце, кореспондиращо с големите теми за изпразненото от съдържание битие във всичките му аспекти.

Хайку поезията е поезия на символното мислене и в нея често присъстват животни като символи, но и като киго. Тук можем да посочим хайку №10, №29, №32, №35.

Ще се спрем накратко върху образите на жаба, куче, мравка, щурци, борзоя – често използвани като метафори за народ, власт, предателство, свобода. Жабата е особено многозначна – в японската традиция тя е киго за пролет, но тук, наред с това е и символ на принизяване, на подигравка, но и на устойчивост.

Много силно изразена в поезията на Димитър Анакиев е локалността – като честото споменаване на географски маркери – Вартоп, Грознатовци, Сурдулица, Знеполе, придава географска плътност, автентичност и национален характер както на цялата книга, така и на конкретното хайку.

Темите и поетичните похвати се преплитат. Например в хайку №10 (Ловен изстрел / – куче, родено в Грознатовци, / няма да дойде на обяд.) Смъртта на кучето

може да се разглежда като символична – загуба на невинност, на принадлежност. Детайлът „ловен изстрел“, наред със сезонност, сочи и към целенасочено действие – убийство/насилие/безсилие. А посочването на Грознатовци като родно място на кучето (което е родното място и на автора), придава още по-силно усещане за лична болка, страдание и емпатия, която излиза отвъд конкретния контекст на отношението куче – човек/спопанин/брат.

Преди да стигнем до заключението, искам да споделя и няколко думи за поетическата техника на автора. В хайку, където всяка дума е ценна, умелото използване на метафората, контраста, иронията, сезонната алюзия „киго“, синестезията или дори „поетиката на географията“ позволяват многопластово изразяване на сложни идеи, каквито са гражданските, социалните, философските и политическите, с минималистични езикови средства.

Ще се спрем по-задълбочено върху синестезията – похват, широко използван в този текст.

Ето напр., хайку №6 (Непрекъснато / от ефира идват думи / тежки като вериги.)

Сетивно смесване тук намираме в израза „думи, тежки като вериги“. Звукът на думите (слух) е описан с физическото усещане за тежест (допир и натиск). Ефектът е усещане за тежка/потискаща атмосфера, където езикът сам по себе си е форма на духовно издевателство.

Това усещане допълнително контрастира с думата „ефир“ – в случая, използвана като място за разпространение на реч/информация на големи разстояние чрез радиоизлъчване, но има „ефир“ има значение и на „лекота“ – още едно превръщане на свободата, в тежест и насилие.

Интересен е случаят с хайку №12 (Коварна мравка се качва на билборда, но кой я вижда?) Тук смесването не е толкова сетивно, колкото смислово-емоционално. „Коварна“ е вътрешно-оценъчно качество, приписано на визуално възприятие (мравка върху билборд). Като ефект се постига смесване на морална оценка с визуален образ, което придава на мравката човешка злонамереност. Но мравката е и образ, който въплъщава в себе си идеята за колективизъм и колективен разум. Това дава още една препратка – опасната власт на колективистичното общество върху индивида, или властта на организираната манипулация върху масовото съзнание.

В хайку №32 (Руската посланичка у нас / прилича на жаба – / от крастата тече жлъчка.)

Извън конкретността, „руската посланичка“ е събирателен образ на руската външна политика, която се стреми да окупира, да диктува вътрешната политика на суверенна държава.

Тук сетивното смесване е с думата/символ „жлъчка“ (вкус/вътрешно усещане), която се свързва с „тече“ (визуално възприятие/движение) и „краста“, дума, отнасяща се към жаба – „крастава жаба“ – и предаваща отношение на погнуса. Но „краста“ е и кожна болест, която поражда усещане за нечистота. Със синестезичния ефект се постига нагнетено отвращение посредством натрупване на сетивни образи – зрителни, тактилни и вкусови.

Много силно въздейства и хайку №44 (Обелвам и ям /великденско яйце. /Христос е само черупка.) Сетивното смесване – „ям“ (вкус) се свързва с религиозен символ „великденско яйце“ (духовно/абстрактно), а „черупка“ е визуално/тактилно възприятие на нещо, което е едновременно крехко и ограничаващо.

Създадена е пределно болезнена метафора за празнотата на ритуала, но и на онова очакване за духовно пречистване и възвисяване, въплътено в идеята за възкресението на богочовека.

Силно разтърсващо е Хайку №47 (Северен вятър – в затвора на историята пишем на кирилица.)

Тук сетивното смесване има между „вятър“ – възприятие за допир/слух и „затвор“ пространствено-емоционален образ на историческа предопределеност за катастрофа и разруха.

Много силна, исторически обусловена и трагична е обвързаността между най-голямата българска интелектуална гордост – кирилицата, и фактът, че нашата азбука е и азбука на империята-завоевател, чиято сянка тегна над последните 250 години от българската история. Епитетът „северен“, възприеман като тактилно усещане за студ, но и като символ на Русия и нейното вледеняващо влияние се смесва с „пишем на кирилица“, което е визуално определяне на интелектуално действие, което безвъзвратно и необратимо затваря вратата на затвора, от който не можем да излезем. Като ефект се създава усещане за историческа студенина и ограничение.

И така, в заключение ще кажа, че този цикъл от 50 патриотични хайку е не само поезия и израз на емоция, той е политическа хроника, публицистичен протест, културна медитация и лична изповед.

Книгата е достъпна за свободно четете и сваляне от платформата за електронни книги на издателство gabriell-e-lit:

ОТМЪЩЕНИЕТО НА ЦИВИЛИЗАЦИЯТА

След успешната среща с читателите на електронни книги и любители на научната фантастика, дебютният роман на Лиляна Петкова „Новото бъдеще“ събра много почитатели, които искат да се гмурнат във фантастичната вселена на авторката.

Скоро след него, станахме свидетели и на успеха на „Необикновените приключения на робота Ари“.

И двете книги, по решение на автора, се предлагат на читателите срещу определено от тях самите заплащане.

И така, непресъхващото въображение на Лиляна Петкова ни пренася в още един свят на бъдещето, където хора и роботи ще воюват за принципите на доброто и справедливостта, за защита на цивилизацията, срещу злото и разрухата.

Ще предложим на читателите през септември и октомври две заглавия, които разказват обща история – „Отмъщението на цивилизацията“ и „Окото на разума“.

Но, нека авторката ни въведе в своя нов проект.

ЛИЛЯНА ПЕТКОВА ЗА „ОТМЪЩЕНИЕТО НА ЦИВИЛИЗАЦИЯТА“

Моята героиня е част от бъдещите поколения. Със словото си тя ще разкаже на нас, хората от настоящето за света, в който тя живее. Макар и далечно това бъдеще е разбираемо, защото проблемите в него се поставят тук и сега. Нека се опитаме да ги възприемем с разбиране, за да могат поколенията след нас да живеят по-спокойно.

Детството на героинята свършва, но започва нов период от живота, изпълнен с неочаквани и странни за нея събития.

Тя, заедно с избраника си и космическият разум ще се борят с престъпните умове, дръзнали да застанат на пътя на цивилизацията.

Щастливият край е моята надежда и тази на поколението ми тя да остане в сигурни ръце. Да не се допусне да изчезне или да бъде поробена от жестоките помисли и действия на хора, за които богатството и личният комфорт са по-важни от живота и спокойствието на останалите жители на Вселената. Романът е зов, отправен към поколенията. Да уважават хората, които биха дали и живота си, за да съхранят основите на цивилизацията и да я запазят през вековете.

Когато човек носи в сърцето си младежка дързост, страст към доброто и жажда за живот, той остава верен на нейните принципи.

Готов е на саможертва, за да защити пътя на човека напред и да му осигури спокойно и сигурно бъдеще навсякъде във Вселената.

Трудът на автора заслужава уважение, изразено и в паричен еквивалент!

Приятно четене!

Считано от 01.10.2025 г., книгата ще е достъпна срещу заплащане

редакционна статия

ОЧАКВАНИ ЗАГЛАВИЯ

ОКОТО НА РАЗУМА

За всички, които следят научно фантастичните романи на Лиляна Петкова вече живеят в неизмисленото, а възможно бъдеще, което описват, е интересно да знаят, че предстои да издадем следващата история – „Окото на разума“.

Тя може да се разглежда и като продължение на „Отмъщението на цивилизацията“, но не е само това. В „Окото на разума“ героите израстват, а действието се простира още по-далеч, като идеите и посланията засягат както развитието на повествованието, така и нас самите – като носители на разума и продукт на цивилизация.

Нагоре в безкрая
комети играят
и с огнени танци
по звездния дансинг
те приказни дири оставят

Ето какво споделя Лиляна Петкова за следващия си роман:

Героите са измислени. Но бъдещето – не. То е моят извор на вдъхновение и мечтата ми за устройството на света, в който живях, обичах и който искам да напусна, след като се убедя, че той няма да загине само защото хората не са достигнали все още до висшата истина.

Този роман фантастика е емоционалният ми призив към всички настоящи и бъдещи потомци, за които Земята не е само тяхното място за живеене, а е част и от необятната Вселена, достъпна за тези дръзки и смели мечтатели.

Живейте, радвайте се и обичайте!

И помнете, че великият Разум е дал единствено на човека големия шанс да бъде създаден и заселен на тази прекрасна планета. И не забравяйте, че Окото му винаги ще ви направлява отгоре!

ПОЕЗИЯ

НЕЗАГЛЪХВАЩИ ГЛАСОВЕ

ТОВА Е ПЕСЕН...

НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Роден на 07.12.1909 г. в Банско
Разстрелян на 23.07.1942 г. в София

Не е юлилейна годишнина от разстрела му… Не е.

Но днес прочетох пост на Даниела Горчева, във връзка с годишнината от смъртта му… Харесвам Даниела Горчева, уважавам я – като личност, като журналист и общественик. Харесвам будната съвест и постоянството, с което защитава своята гражданска позиция. И в голяма степен, бих казала, че споделяме единна гражданска позиция по много съществени въпроси. Неслучайно Даниела Горчева беше гост редактор в два броя на сп. „Картини с думи и багри“.

Познаваме се отдавна, виртуално. Благодарна съм й за това, че тя започна да цитира документалната ми повестта „Миналото в мен“ в статиите си за горянското движение в България. И именно нейните публикации по темата започнаха да повдигат завесата на мълчание, която покриваше този период от новата ни история. А, да се повдигне това покривало, бе кауза за мен, която промени живота ми.

Нейните думи, по повод личността и политическото поведение на Вапцаров, написани с нейния журналистически патос… наранява дълбоко картината, която сме имали в съзнанието си…

И имат способността да променят. Да променят нас, и представите ни, и позициите ни.

Нали затова са добрите журналисти?!

Но, понякога… твърде силните думи имат обратен ефект… Започват не да рушат, а да бетонират представите, които целят да променят…

Днес това се случи с мен. Един журналистически пост, който целеше да даде лице на терорист и човекомразец на един поет, ме провокира да публикувам днес, в неюбилейна година, неговата песен и неговия зов!

Този пост няма да промени отношението ми към Даниела Горчева и нейната апостолска дейност. Но няма да промени и отношението ми към Вапцаров – поетът, защитил поезията си с кръвта си.

Защото този поет, както и Ботев, плаща най-високата цена за идеала си; защото този поет, заедно с Ботев[1] е бил любим поет на героинята на книгата ми „Миналото в мен“… Защото 23-годишното момиче, осъдено на смърт като враг на народа през 1951 г. за дейността си като активист на опозиционния ЗМС и вдъхновител и участник в горянското движение от съпартийците на Вапцаров, 10 години след неговия разстрел е отивало към своя разстрел, вероятно, с неговите думи в ума – *„но в бурята ще бъдем пак със теб, народе мой, защото се обичахме“…*

И никакви агитации, все едно дали почиващи на верни факти или не, не могат да променят онова, което е вечно – незаглъхващия глас на поета, платил най-високата цена за своята мечта…

редакционен коментар: д-р Габриела Цанева, издател и гл. редактор на сп. „Картини с думи и багри“

[1] И в контекста на коментара, ще добавя още нещо – преди да заклеймяваме някого като терорист, трябва да сме наясно какво точно разбираме под „терорист“ и „тероризъм“ и тук няма да говоря за „гледната точка“, а за факти – като напр. превземането на кораба „Радецки“ от група въоръжени мъже… И като напр. факта, че един от новите, знакови булеварди на София носи името на доказан терорист, подбудител и организатор на три кървави атентата (Тодор Александров – за тези, които не се сещат).

ПИСМО

Ти помниш ли
морето и машините
и трюмовете, пълни
с лепкав мрак?
И онзи див копнеж
по Филипините,
по едрите звезди
над Фамагуста?

Ти помниш ли поне един моряк,
нехвърлил жаден взор далече,
там, дето в гаснещата вечер
дъхът на тропика се чувства?

Ти помниш ли как в нас
полека-лека
изстиваха последните надежди
и вярата
в доброто
и в човека,
в романтиката,
в празните
копнежи?

Ти помниш ли как
някак много бързо
ни хванаха в капана на живота?
Опомнихме се.
Късно.
Бяхме вързани жестоко.
Като някакви животни в клетка
светкаха
очите жадно
и търсеха,
и молеха пощада.

А бяхме млади,
бяхме толкоз млади!…
И после… после
някаква омраза
се впиваше дълбоко във сърцата.
Като гангрена,
не, като проказа
тя раснеше,
разкапваше душата,
тя сплиташе жестоките си мрежи
на пустота
и мрачна безнадеждност,
тя пъплеше в кръвта,
тя виеше с закана,
а беше рано, беше много рано…

А там –
високо във небето,
чудно
трептяха пак на чайките крилата.
Небето пак блестеше
като слюда,
простора пак бе син и необятен,
на хоризонта пак полека-лека
се губеха платната
всяка вечер
и мачтите изчезваха далеко,
но ние бяхме ослепели вече.

За мен това е минало – неважно.
Но ний деляхме сламения одър
и тебе чувствам нужда да разкажа
как вярвам аз и колко днес съм бодър.
Това е новото, което ме възпира
да не пробия
своя
слепоочник.
То злобата в сърцето
трансформира
в една борба,
която
днес
клокочи.

И то ще ни повърне Филипините
и едрите звезди
над Фамагуста,
и радостта
помръкнала в сърцето,
и мъртвата ни обич към машините,
и синята безбрежност на морето,
където вятъра на тропика се чувства.

Сега е нощ.
Машината ритмично
припява
и навява топла вера.
Да знаеш ти живота как обичам!
И колко мразя
празните
химери…

За мен е ясно, както че ще съмне –
с главите си ще счупим ледовете.
И слънцето на хоризонта

тъмен,
да, нашто
ярко
слънце
ще просветне.
И нека като пеперуда малка
крилата ми
опърли най-подире.
Не ще проклинам,
няма да се вайкам,
защото все пак, знам,
ще се умира.
Но да умреш, когато
се отърсва
земята
от отровната си
плесен,
когато милионите възкръсват,
това е песен,
да, това е песен!

БОРБАТА Е БЕЗМИЛОСТНО ЖЕСТОКА

Борбата е безмилостно жестока.
Борбата както казват, е епична.
Аз паднах. Друг ще ме смени и…
толкоз.
Какво тук значи някаква си личност?!

Разстрел, и след разстрела – червей.
Това е толкоз просто и логично.
Но в бурята ще бъдем пак със тебе,
народе мой, защото се обичахме!

14 ч. – 23.07.1942 г.

Никола Вапцаров

12 АПОСТОЛИ НА ИТАЛИАНСКАТА ПОЕЗИЯ

ПРЕДСТАВЯ ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

ЕУДЖЕНИО МОНТАЛЕ /1896 – 1981/ СИРИЯ

Древните твърдяха,
че поезията е стълбата към Бога.
Да, може би е вярно,
ако не четете моите стихове.
И все пак, веднъж и аз усетих,
че откривам своя глас:
със стадо от облаци и от кози
той плуваше в простора,
но скоро се разби в скала
и падна долу,
върху бодлите на храстите крайречни.

Тогава образите
на Слънцето и на Луната
избледняха,
моторът на моята поезия замря –
на камък някакъв –
с кървава стрелка
бе отбелязан пътя за Алепо.

УМБЕРТО САБА /1883 – 1957/ ПРОЛЕТ

Отдавна не те любя, пролет,
и това не крия.
В часа, когато мина половината от моя път,
предвестието ти ме нарани дълбоко –
като внезапно острие на нож.

Но сянката прозрачна
на клончетата млади
върху земята ме развълнува…
Дори, гробовете пред тебе
са готови да се отдръпнат, пролет,
пред тебе,
която както никой друг сезон –
живот ни даваш,
после ни осъждаш…

КАРЛО БЕТОКИ
/1899 – 1986/
РЕКАТА АРНО

Крачиш по брега на Арно. Вали
и зеленият чадър на дъжда
трепти над главата ти,
а до теб тежко се носи жълта,
пенлива вода,
стегнала сърцето ти –
с мъка и обич препълнено.

За Септември бълнуваш: за полето,
озарено от Луната
и страдаш за онова,
което любовта отнесе
върху своите призрачни криле.

Но Луната вече я няма! И никой
не нарушава покоя на тези простори,
залети от чужди, отразени светлини.

Как е пусто наоколо!
Зимата е вече тук – дошла е с утрото.
С разтуптяно сърце гледаш
как жълтата тежка вода залива полето,
как влагата пронизва въздуха…

МАРИО ЛУЦИ
/1914 – 2005/
ТАНЦЬОРКА

Накрая върху огнения дансинг се яви
испанската танцьорка.
В далечината
усмивката й блесна
неуловима като полъха
на теменужна музика.

Със своята чувствителна и нервна стъпка
веднага хвана ритъма
и туй небе –
на забранена и мечтана свобода –
бе тъжното събитие
в живота й,
напълно безнадежден.

РАФАЕЛЕ КАРИЕРИ
/1905 – 1984/
МЪЛЧАНИЕ

Проклето да е мълчанието,
дето стена до стената издига,
небето от тялото отделя,
окото от взора извръща.

От едната ръка до другата –
цяла вълна се простира.
Проклето да е мълчанието,
дето стена до стената издига.

САЛВАТОРЕ КУАЗИМОДО
/1901 – 1968/
БРОД ПРЕЗ РЕКАТА

Ти откъде ми викаш, скъпа?
След теб
прозвънва синята мъгла.
Свирепи кучета
изскачат от дворовете и хукват по следите
на бягаща сърна,
усетили добрия лов.

Отвъд реката се усмихва златка.
Познавам
този брод със камъните черни
над водата,
там нощем лодки преминават.

Любима, сега далече си
от брода и реката
и твоя глас е като ехо –
едва го разпознавам,
не мога да те видя:
държиш в ръцете си,
преплетени и бледи –
горска теменужка,
а от очите ти израства мак.

Любима,
ти нима си мъртва?

МАРГЕРИТА ГУИДАЧИ
/1921-1992/
РАКОВИНА

Странниче,
сега си почивам върху твоята длан,
но съвсем те съм ти подвластна.

Лежах за дълго в пясъка,
докато моята причудлива форма
не привлече погледа ти.

Но и този пясък не е моят дом!
Сестра съм на бързите риби,
на подводните треви,
родени в прохладното лоно на морските води.
И не омраза или забрава, а жестока буря
ме раздели с тях…

Оттогава непрестанно въздиша и шепне в мен
незабравения ми дом
и безутешно страда морската ми душа.

А ти ме държиш
/с моята тайна!/
в разтворената си длан
и любопитно приближаваш към мен
чуждото си ухо.

ЕЛИО ФИЛИПО АКРОКА
/1923 – 1996/
СТЕНА

Прозрачната стена на спомените
застана между нас,
а думите ни се удариха в стъклото
и миналото избледня.

Но ехото на думите остана,
решило да прогони поне за миг
раздялата,
отдавна предрешена.

Извиках те,
но тя, стената,
ти попречи да ме чуеш.
А може би ме чу,
но не пожела да ми отвърнеш.

ДЖОРДЖО КАПРОНИ
/1912 – 1990/
ВЕЧЕР НА ПЛАЖА

В този час
избелелият взор на морето –
е всъщност погледа на моряка,
/две късчета индиго,
изгубили синьото си/,
който изтласква
своята лодка към сушата.

Като спуснато платно
припада откършен
откършен към от Слънцето.

Сред смеха на толкова жени
само ивицата пяна се белее
над водораслите,
а волният вятър
смъква солта от лицата ни.

АНТОНИО РИНАЛДИ
/1914 – 1982/
ОГНЬОВЕ ОТ БРЕГА

Погледнати от прозореца на влака –
крайбрежните огньове
едва дишат.

Вятърът се промъква
сред смеха на гласовете ни
и шума на морето,
а нощта вече залива –
с безкрайната си чернота
арките на мостовете.

Пропитият с дим,
дъх на мъгли и блата,
влажен есенен бриз
пак нещо нарежда и мърмори.

Гледам обратния бяг на селата
със сънени улички и дворове.
Гледам сините още мокри звезди,
застинали като мисли
върху моето чело.

БАРТОЛО КАТАФИ
/1922 – 1979/
В ОТКРИТО МОРЕ

Опасностите и грижите се свършиха.
По линията, свързала прозореца с хоризонта,
съзрях пронумерованите вещи на реда.

/Лесно е –
водата да разпениш,
молекулите да разрушиш,
да пориш въздуха,
но да преминеш от движението към покоя
е твърде трудно!/

Добре, че тежкият купол на Бъдещето,
дето е горе на Небето,
се поосвежи от озона на дъжда.

Лятото едва започна,

а сирените завиха из града.
Зачакахме пожари, но огън нямаше.
Изпраните чаршафи по дворищата,
подобно корабни платна плющяха под вятъра,
напомниха ни за морето,
от него скоро се завърнахме –
там небесносиньото е тъй прекрасно,
макар и краткотрайно
както всичко тук.

ДЖУЗЕПЕ УНГАРЕТИ /1888 – 1970/
ВИЕ, КОИТО СЕ ЗАМИСЛЯТЕ

за всичко предварително,
твърде отдавна и до дъно
изпихте чашата
със суетата на света.

Вие, безсмъртните,
които се вълнувахте,
и любихте,
и ненавиждахте,
тук толкова неща –
сега единствено покой желаете.

А в дъното на вашето мълчание
замират:
износените вещи,
вечните емблеми, имената,
спомените, ордените, званията…

Подбор и превод от италиански
Огнян Стамболиев

В ПАМЕТТА НИ

АНИТА КОЛАРОВА

(1940 – 2023)

Родена е в Русе. Завършила е СУ „Св. Климент Охридски“, специалност Българска филология. Работила е в РБ „Л. Каравелов“, а след като преподавател по български език и литература, с Първи клас квалификация.

Член е СБП от 1991 г. и кореспондент на вестниците „Български писател“ и „Словото днес“. Била е член на УС на Клуба на дейците на културата в Русе, два мандата председател на Дружеството на писателите, журналист на свободна практика, редактор на в. „Палитра“ и сп. „Пристан“ – Русе.

Автор е на 14 книги с поезия –„Между две светкавици“ (1991), „Фациалис“ (1994), „Слизане от кръста“ (1997), „Този шепот в мен кънти“ (1997), „И падах, и летях“ (1999), „Недогорели въглени“ (1999), „Кибритени клечки“ (сатира, 2002), „Дъждът не може тайно да вали“ (2010) и др., както и на електронните книги „Селски плет и градски дрехи“ – изследване на родословието, водещо началото си от 1768 г., „Ех, Канада“ – пътепис и др. Съставител е на няколко антологии. Стиховете й са преведени на руски, турски и румънски езици, публикувани в Беларус, Румъния и др.

Носител е на Първа награда на в. „Учителско дело“ от Националния литературен конкурс „С тебеширени пръсти“ (1995), Първа награда за поезия за „Фациалис“ в Благоевград (1995), Първа награда на националния конкурс „Свищовски лозници“ (1996), Трета награда на Националния конкурс „Духовни хоризонти на българката“ – Разград, Наградата на кмета на гр. Мелник в конкурса „Мелнишки вечери на поезията“ (2001), Награда „Русе“ – за принос към културния живот на града и националната ни литература, почетен плакет от конкурса на името на Усин Керим (гр. Чепеларе, 2010).

ВСЕ ТОЗИ ШЕПОТ В МЕН КЪНТИ

Роман в стихове

Това, разбира се, не е „Евгений Онегин“ и аз условно го наричам „роман“. Сюжетът се изчерпва с една дума – Любов.

Но не е ли любовта сама по себе си роман? Персонажите нямат имена .наричам ги условно Жената и Мъжът, въпреки че чувствата и вълненията са си чисто мои. Те са изконните герои на романа Любов, започнал с библейските Адам и Ева, за да не свърши никога.

Откакто свят светува Мъжът и Жената не са сами, защото когато Бог прогони Адам и Ева от Едемската градина, той повели да живеят сред себеподобните си. Затова няма нищо чудно в това, ако тяхната „светая светих“ се окаже незащитена. Любовта е най-уязвимото нещо в света, дори змийският й сплит може да бъде разкъсан.

Хората се събират и разделят, както ядката напуска черупката си, когато орехът се счупи. Съставна част на любовта е болката.

Но как оптимистично е това, че ако двама се разделят, в същия миг други двама, без да знаят какво ги очаква, тръгват по същия път, за да се получи оня омагьосан кръг, от който няма излизане.

„Тези спомени ще ни свържат.
Не те ли е страх?“
Владимир Солоухин

Дойдох. Защото от главата до петите съм сърце.
Дойдох. В огнището на двете ти ръце
да изгоря високомерието свое
и ако си река - да бъда нейното корито.
Ако си глад - да бъда ненасищане
и ситост.
Сълза да бъда - ако си обида.
Дойдох. Защото цяла вечност
все към тебе ида…

ЗМИЙСКИ СПЛИТ

1.
Жена и мъж в окото на пейзажа -
завръщане или пък дълъг път?
Какво ли всъщност могат да ми кажат
един до друг Жената и Мъжът?
И нищичко, и всичко. В тях блуждае
греховна и невинна любовта.
Красив, невероятно краткотраен
мираж на най-далечните неща.

2.
Отронено листо - въздишката на клена -
със вихъра в игра, към бездната полита…
Душата доверчива с любов е ослепена,
осъден на аритмия - сърдечния й ритъм.
Мирише на слана предчувствието нежно.
Умело самотата заплита тънка нишка.
В един безкраен миг разбирам неизбежно,
че цялата се сбирам и аз в една въздишка…

3.
Изгряха рой звезди и затрептя небето
като душа, която на Бога се обрича.
Търкулната сълза ми прекоси лицето,
когато ме попита: “Как да те наричам?”
Чия тъй топла длан сърцето ми обхвана,
че то като сърна подмамена притича
от тъмната гора към светлата поляна.
Когато ме попита: “Как да те наричам?”…

4.
За капчица човешка топлина
ръката ми в ръката ти е спряла.
Изгасне ли оная светлина,
която във очите е изгряла,
подухне ли ранилият южняк,
припламне ли магията зелена,
и аз ще се отдръпна като сняг,
ненужен на гора запролетена.

5.
Едно сърце – вместо пощада –
сега на теб ще дам.
И всеки път, когато страдам,
ще почвам пак оттам.
Когато мислите, понесени
като стрели от лък,
следят се като змийски прешлени,
преди да сключат кръг.

6.
Там, в двора, на люлката, беше
почти като сън, който милва.
До късно гласът ми кънтеше:
„Засилвай! Засилвай! Засилвай!”
Със своята младост, набола
под ледна корица, ли спорех?

Запращах страха си надолу,
а аз се издигах нагоре!…

7.
Задавено над топлите бразди
се спря гласът ти.
Луната – по лехите от звезди –
потърси пътя…
И бавно, като тайнствена змия,
сред мента и тинтява
в очите ни заслиза тишина,
която обещава…

8.
Аз усетих твоя парещ дъх,
щом под мене легнаха свенливо
меките възглавнички от мъх,
шити от гората мълчаливо.
„Как те искам!” – ми прошепна ти, -
а под мене всеки стрък изстена.
Този шепот още в мен кънти
като писък на новородено.

9.
Искаш жадно да пиеш, изгребваш дъха ми
със шепи.
Пощади този извор, не бъди ненаситен, недей!
Знай, надвесен над мен със сподавен
във гърлото шепот,
знак въздушен съм аз.
И внезапна сълза. Водолей!
Не насищай безумната жажда напълно, веднага!
Нека изворен глад след смъртта си
отвъд занесем.
О, заклевам те в своята женска живителна влага
да умираш безкрайно с възкръсващи устни
над мен!

10.
Порозовяха мраморните скули,
щом мракът се втвърди във самотата ни.
Там, на брега, съвличаше се юли,
защото близо бе дошла водата…
Красив и млад, той дъх пое дълбоко
и после, сред пулсации сгъстени,
потъна бавно в паст зеленоока…
А бе нехайно мислил: ”До колени е!”

11.
- Небето е друго, когато съм с теб,
то пухкава дреха облича.
- Прорязва лъч златен пак мократа степ
и ближе я с медно езиче.
- Но лятото свършва, безмилостен сняг
с воали от студ ни завява.
- В сърцето на клада горяща главня
е моята обич тогава.

12.
Ти си смугъл хлапак, ти се учиш да мяташ
свойта въдица алчна в средата на вира,
търсиш кръгове странни, гадаеш водата –
и си майстор, когато стръвта ти
там риба намира…
Златоперките хванати аз уплашено гледам
от водата как бързо излизат на сушата…
Ще си толкова горд, ще си цар,
увенчан със победа,
ако аз – бездиханната –
там, помежду им се сгуша!

13.
Стопявам се във теб и стена глухо.
Дълбоко, с трескав устрем на стихия
внезапни рози ритъмно избухват
и тънки смукала безспир ги пият…
Кой вятър ме довя пак в тази къща,
посял зрънца между лехите бели?
„Прегръщай ме!…“
„Прегръщам те, прегръщам…“
Дано да се събудим оцелели…

14.
Простата латинка ли е цвете?
Киселата джанка ли е плод?
Помня как набра ми ти от двете
в някакъв запуснат чужд имот.
Полъхът на диви аромати
пропълзя до нас като змия.
Кой на тази пустош ни запрати?
Този дъх тръпчив как възсия?

15.
На фитилче сви се и зачака
мъничкото облаче от страх.
Белна зъб над гръд, подпали мрака
и коси изпъна женски страх.
И остави змийската си кожа
този спомен, за да изпълзи.
И в кръвта отрова силна сложил,
той от болка вечно да сълзи.

16.
Съсъкът извиваше телата ни,

камъкът превръщаше се в плам…
Аз ли бях това или Змията,
прелъстила нежния Адам?
Злоба по неведоми пътеки
дългата ни битка удължи.
Сигурно ухапан би бил всеки,
който до витлото доближи.

17.
Възелът, затегнат, се отпусна
само миг, да, миг преди смъртта.
В стрък тинтява, в песъчинка руса
се превърна, потна, любовта.
Аз от теб едно ребро съм, мили,
но докато бавно пада мрак,
помежду ни се вклиняват сили
и разделят цялото все пак.

18.
Не сме си казали и стотна част
от смайващо ненужните признания.
Но лумва крясък, замълча ли аз
във отговор на твоите мълчания.
Как да прогоним този дух нечист,
помежду нас заставащ като в ниша?
А иде буря – и съм само лист –
след толкова мъчителни затишия!

КРЪГ

1.
С опънат лък - злорад - ловува здрачът.
Над кръста му две кротки сойки пърхат.
О, нощ без милост, ти ли си палачът
за мойта гръд, моминско островърха?
Първичен лов! Над стар вулкан, Земята
е пепелище димно дни и нощи.
Ни строг олтар, ни път към клетва свята,
а вик, удавен в топъл гейзер: “Още!”

2.
Дива шипка съм аз, оградена
от лъчи и пчели - те танцуват,
мед изцеждат с хоботи от мене -
сякаш Ерос възбуден ликува.
- Ти ревнуваш, че те ме изтръгват
от ръцете ти млади и здрави?
- Стига глупости! Просто си тръгваме!
- Не, оставам, оставам, оставам!…

3.
Наше епично обвързване,
сложна игра, светотатство -
твоето леко приплъзване,
моето гъвкаво бягство…
Има във всяко отдаване
мигове на съпротива.
После горещата лава
в нас като ехо попива…

4.
Сателитно небе, отмъстително тежки комини.
Оцеляваме някак, самички подобни на сажди.
Затова ли си сляп за сапфира в очите ми сини?
Затова ли друг само от погледа мой
се възражда?
Разгадана взаимност черупка от ядка разделя.
Верността, тук си прав, може би е трапчинка
случайна.
Приеми, че била съм аз твоята сляпа неделя
и носи моя грях като своя измислена тайна.

5.
Неясно провокирани между,
стени, врати, прозорци с вид затлачен…
Ръката ми на бравата лежи
и всеки миг аз прага ще прекрача.
При своя сън - той с хиляди лица
рубинен нар - сърце ще ми подава.
И с жадни устни - бавно, на зрънца -
ще утолявам вечното му право!

6.
- Отричаш ли? Писма с любовен слог?!
- Аз самотата си съм споделила
в един епистоларен диалог…
- Но туй е улика със древна сила
за оня миг, внезапно ослепен
от две очи, тъй нагли и огромни…
- Като звездите на едно небе,
което до последен дъх се помни!…

7.
Въжето на лъча ни свърза
с прозрачен възел към безкрая.
Неуловимо, странно, бързо
той изтъня, стопи се в стаята.
Днес в тази стая отразена
аз мъча се да различа
в дрезгавина преуморена
агонията на лъча.

8.
- Ела! Ще те обичам страстно!

Все тъй не съм заключила вратата.
На колене пред погледа ти властен
безсънната вихрушка пак ме мята.
Но ти не идваш. Сигурно е грешка
да вземам тази вечер за съдбовна.
Но няма стъпки – леки и момчешки.
Но няма стъпки – тежки и… виновни.

9.
Един до друг, един до друг - на стотни
от пропастта, която бързо расне.
Живяхме близки в дългата самотност
и – странно – удивително прекрасни.
Докато сграбчат първите лъжи
студените ни устни и сърца
и гъвкава виновност удължи
чертите на познатите лица.

10.
Като търговка няма да пресмятам
от колко нощи те обсебва Тя.
Но ти като подгонен зимен вятър
разля си чая чер и излетя.
Над счупената чаша не умирам.
И болката ми изход си избра:
парчетата сама да си събирам
и билките сама да си бера.

11.
- Коя е Тя, с какво ме превъзхожда,
та пак си вик, та пак си стон безгласен?
- Тя мойте мъжки сънища опложда,
а ти като вихрушка ги отнасяш…
- Какво ти дава нейната прегръдка -
от нова пролет тътен до забрава?…
- Ракия люта, скришна мъжка глътка,
ех, днес пиян си, утре изтрезняваш.

12.
- Тя само лъст е, огнен обръч, пръсти,
до кръв забити във плътта ти тъмна.
И твоята мъжественост се кръсти,
щом жива сред бедрата й осъмне.
- С инстинкт първичен Тя живот ми дава.
Аз своя бряг ронлив открих при нея.
А ти със светлина ще ме удавиш,
додето неусетно ослепея…

13.
Любов, любов, предлагаш ми приятелство!
С дърво обрано сита как да бъда?
Не си ли ти най-лесното предателство
с най-труден казус за една присъда?
Навеждам се над шепата трохички.
Целувам с устни всяко сетно зрънце.
И се теша, че има те за всички
с вкус на отрова, на сълза и слънце.

14.
Да вдигна дом от тухли сама едва ли мога.
И сянката ми бледа расте под гредоред.
И залезът от злато - наместо жертвен огън -
хладнее на дланта ми като пластинка мед.
И няма телефонът да си изпроси среща.
Да подкоси кръвта ми сенчестият хол.
На мократа ми буза от две сълзи горещи
останало е само едно кристалче сол.

15.
Сред спалнята – във лунна доба –
предпролетен световъртеж!
Невинно свлечената роба
е топла купчинка от скреж.
Ваканцията на сърцето
осигурена е с клеймо.
На дъното на чекмеджето
лежи забравено писмо.

16.
Лъхти на светли аромати.
В косата бисерче блести.
Най-разрешени опиати
са забранените мечти!
Магически е отболяла
и най-голямата лъжа.
За първи път почти изцяло
на себе си принадлежа!

17.
В един единствен спомен за река,
която преминава през сърцето,
от шепите ти тъй ще изтека -
неспастрена вода и - неотнета!
Без теб какво ще стане утре с мен?
Навярно във Морето ще се влея.
Светът се ражда всеки Божи ден.
До утре само аз да оцелея!…

18.
Не вярвах, че е хубаво така,
когато раната е много тежка…
До кост ме сряза твоята ръка.
Направи го внезапно. По човешки.
От днес - без обич. Свърших я. До грам.

С обидата от днес аз ще живея.
С обидата човек живее сам.
И с правото да го боли от нея…

19.
Утихнали са вихрите свирепи
и няма в планините ни лавини…
Небето ръси с изтънели шепи
кокосовите бели стърготини.
А пътища!… Но душната ни стая
като ленива котка се протяга.
О, вихри мои, ще ли разгадая
от себе си как мога да избягам?

20.
Преболедувалата къща
е обгоряла в самота.
А спомените се завръщат
по заздравелите места.
Тук ти, Любов, стихия вечна,
превъплъти се изведнъж
в една светкавица далечна
от някакъв несбъднат дъжд.

21.
Не си, Любов, ти смуглият хлапак,
превзел със въдица една река,
преплувал я комай от бряг до бряг…
Но аз не мога да те отрека.
Щом пак по всеки нерв от мен пълзиш,
захапваш плът от нервния ми сън,
отровна, като сок от бучиниш,
и сладка – като лъх от майски кълн!

22.
В живота си един-единствен път
ний бяхме с теб като царе богати.
Раздялата ни бе внезапна смърт.
Смърт на листа, отскубнати от вятър.
И ето днес съзнаваме с тъга -
опазено е чувството до бяло.
Но смърт повторна би било сега,
ако започнем всичко отначало…

ЕПИЛОГ

Дори когато всичко е отнето,
ще трепне въглен в сивото огнище.
Искрата някой спомен ще разнищи.
Останалото ще реши сърцето.

Материала подготви и представи Огнян Стамболиев

НОВА ПОЕЗИЯ

ДЪЖДОВНИ ПОКРИВИ

АЛБЕНА ТОДОРОВА

*

пролет разцъфва
в градините
усещам дъха на земята

*

шумна улица
пролетен дъжд
измива стъпките ми

*

Еньовден –
самодивски венци
след нощно хоро

*

песен на авлига
слънчеви лъчи плетат
мрежи за вятъра

*

капчици дъжд
по маковете
песен край пътя

*

топъл изгрев
пурпурни далии
разцъфват в лятото

*

над езерото
водни кончета
залезът блести в крилете им

*

циганско лято
отворени прозорци
припяват на вятъра

*

в очите ти се оглеждат
цветовете на праскова
отново е пролет

*

две чаши чай
стара песен
разказва за приятелството

*

дъждовни покриви
мокри птици прелитат
над нощния град

*

антиквариат
в отминалия свят
спи цигулка

*

душата ми
гледа звездите
тихо дихание

*

стар параклис
на прозореца
питка със свещ

*

манастирска вода
капки надежда
наливат тихи ръце

*

кадилница с тамян
пред Богородица
във всяко зрънце – молитва

ВОЙНАТА, МИРЪТ

АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА

краят на войната
макови полета
до хоризонта

*

слънчеви камбани
огласят утрото
Ода на радостта

*

дом за военноинвалиди
на пейката
самотен старец

*

под Божията длан
слънцето изгрява
покой

*

бурени
над сърцето на войника
чужда земя

*

прашен вятър
черна котка пресича
сянката на знамето

*

плюшено мече
на стълбите в метрото
емигрантски път

Първа награда „Europoésie“ UNICEF, Париж, 2024 г.

*

Ден на независимостта
старият инвалид продава
знамена

*

нито ехо
от войната наблизо
първи лястовици

*

убитите
отново в атака
детски викове

ЗАКЛИНАНИЕ ЗА ДЪЖД

АНА БЛАНДИАНА

ЗАКЛИНАНИЕ ЗА ДЪЖД

1.

Как обичам дъжда, как обожавам пороя,
лудия дъжд, тихия дъжд,
дъждеца моминski,
неудържимия женски порой,
летния обеден дъжд, весело който ръми,
даже от лед по студения дъжд
на ноември обичам.
Как обичам дъжда, как обожавам пороя...

Как приятно е лете след дъжд
на поляна зелена да легна,
стръкчета свежа трева да откъсна,
после с тях за дома да си тръгна,
с тях да ме видят момците от пътя.
Зная добре, че не мога да кажа:
„Аз най-красива жена съм от всички!“ –
лошо звучи, също невярно.
Но позволи ми, пролетен дъжд ако дойде,
тихо да кажа вълшебните думи:
„Аз най-красива жена съм от всички!“
Да, най-красива жена съм от всички,
щом като първите капки дъждовни
почнат да мокрят ръцете ми,
щом като вятърът роши косите ми,
щом като бурите веят полите ми.
Аз най-красива жена съм от всички:
след като толкоз те чакам, любими!
Ти си далече от мене, но знаеш
дълго умея да чакам и вярвам...

2.

Спре ли дъждът – въздухът влюбен и чист е!
И аромата му свеж се усеща.
(Младите даже по-бързо се влюбват!)
Всички наоколо вече са влюбени.
Аз те очаквам, любими, и вярвам.
Ти си далече от мене и знаеш:
Как обичам дъжда, как обожавам пороя,
И лудия дъжд, и тихия дъжд,
и дъждеца моминski обичам,
неудържимия женски порой обожавам...

НЕКА ДА ПОГОВОРИМ

Нека да поговорим за тази страна,
от която сме дошли.
Да поговорим за родното лято.
То е толкова крехко,
че всеки паднал лист
може да го разруши.
Да поговорим за небето,
което е препълнено със звезди
и така е натежало над земята,
че ако за малко се наклониш,
ще чуеш как то се смее
и милва звездите.
Плодните цветове там са толкова много,
че ми е трудно да ги преброя
със сухите си от слънцето очи.
А по клоните на дърветата
като малки слънца
греят кръглите им плодове.

Там, откъдето съм дошла,
има всичко,
само смърт няма.
От толкова щастие –
все ми се струва,
че всичко е сън.

УЧИХА МЕ

Учиха ме, че океанът е много голям.
Но какво означава това: много голям?
Казваха ми, че над нас са звездите.
Звездите?!
Но не казваха –
какво значи всичко това.
Дали ще разберем някой ден
Вниманието,
с което ни гледат неподвижните очи
на птиците?
Дали ще узнаем някой ден
какво говорят в полето щурците,
които сега слушаме възхитени...

ПЕСЕН

Песента не е моя.
Тя само понякога минава през мен,
неразгадана, неовладяна.
С моето име се облича,
тъй както древните богове

минавали сред хората,
наметнали по някой облак.

Не знам точно кога идва.
Не знам и кога си отива.
Къде се намира,
когато не е в мен.
Съдбата ми е –
да я чакам...

УМОРИХ СЕ

Уморих се от идеята
да се раждам отново и отново.
Уморих се да не умирам,
докато свят светува.
Избрах си лист от дърво – проста работа,
от него ще се преродя,
по негов образ и подобие.
Свежите му сокове ще минават през мен.
Вместо кости, жилки ще имам.
От него ще се уча как да раста,
от болки и мъки как да стана –
красива, блестяща.

Накрая от клона ще се откъсна,
както се отронва дума от устата.
Ще го направя като дете –
най-естествено, леко.
Както умират
листата.

КРИЛЕ

Колко много криле съм забола по себе си –
по гърба, по нозете, в сърцето...
Ще политна с тях в простора,
в който вече се носи гласа ми.
Слънце прекрасно,
как ме изгарят лъчите ти!
Плътта ми се окървавява от светлината ти.

Знам –
крилете ще ме спасят
и ще успея по стъпките ти
през водопадите на времето да премина.
Щедра и силна съм
и нека всичко мое
синът ми да вземе,
безгрижен да расте.
И всички хора –
да понеса върху крилете си.

Те вече не са болка,
а радост за мен.

ПАДЕНИЕ

Ангели с отпуснати криле
събират народа по площада.
Тях скоро ще ги съдят.
Ще ги попитат:
„Заради какъв грях
ви прокудиха от Небето?
Вината ви каква е?“
А те, сънени, вяли,
ще ни погледнат с последна любов
и едва ли ще посмеят –
с куража на дяволите,
да признаят,
че падението им не е грях,
а просто умора!

СПОКОЙСТВИЕ

Станах послушна –
не скърцам със зъби,
не треперя от гняв.
От любовта се отказах:
избягах от нея,
на улицата я изоставих,
но тя ме откри,
застана на прага.
Чух я как диша през нощта.
Сутринта я съсякох,
до крайпътен кръст я погребах,
но мястото не помня: знак не поставих.

Станах послушна:
не скърцам със зъби.
Мога само очи да затворя,
здраво клепачи да стисна.

МОЛИТВА

Мамо,
мой първи гроб,
моя гореща бездна.
Нетърпелива те оставих,
в часа, когато всяка буца пръст
от твоята земя
се мъчеше да ме възпре.
Ще ми простиш ли някой ден
възкръсването, мамо,
прибързаното ми възкръсване,

изкоренило ме от теб?
Ще мога ли от светлинка към светлинка
да стигна друга, непозната смърт?
Все по-студено става
и тази отчужденост ме пронизва.
Изкачвам се,
а пътят губи вече своите очертания.
Далече съм от тебе, мамо,
тъй далече, че между нас,
се извисяват църкви,
възнасят се молитви...

СТАДА

Присънват ми се стада,
които никога не съм виждала.
Присънват ми се, че слизат от планината
и минават край мен,
без да ме забележат.
И аз се събуждам
за живота,
за който моите прадеди
са благословили раждането ми.
А овцете вървят ли, вървят,
и не ме познават.
И какво ли да сторя,
що да им кажа?
Оставам сама в планината.
Изчезва звънът на хлопатарите.
Не разбирам защо не мога
да понеса най-естественото поражение -
да се спусна
с овцете в равнината.

БОГОВЕ

Боговете са заспали.
Не мислят за нищо.
А утре ще се съберат.
Препълнени от страсти,
ще решат съдбата на простосмъртните
за другия ден.
Ще ме накажат да пиша стихове
или да се влюбя.
Накрая ще се оттеглят
в своите непристъпни дворци
и ще се смеят иронично.

подбор и превод от румънски:
Огнян Стамболиев

БЛИКА БЕЗНАДЕЖДНОСТ

ВЕСЕЛИН КАСЧИЕВ

БЕЗСМИСЛИЦИ

ЧОВЕШКИТЕ БЕЗСМИСЛИЦИ

Човешките безсмислици пътуват покрай нас.
Във върволицата им искат да потънем,
във черната им безпросветна слепота
да се стопим.
Те идат от безкрая
и към него са на път.
От лудия им бяг каква ли безнадеждност блика?
Та нима може да окриля
злата им надежда да ни присвоят?
Те от памтивека своя път познават
и до вечността не ще му изменят.
И нямат жалост.
Искат да са всичко.
Друг път да няма им е съкровената мечта.
Откакто свят светува,
хората откакто помнят,
те неизменно съпътстват всеки живот.
*
Но ако безсмислиците бяха всичко,
щеше ли да има Бог?
Сътворението щеше ли да е в човека,
комуто дава разум
и свещена волност на духа?
И щеше ли светът да просветлява в лунната пътека,
подобна на небесен път?
А и дали, отправил взор към нощното небе,
там, гдето весело искрят вселенските звезди,
някой щеше в чудната му глъбина
смисъла заветен да провиди?

ПИЯН

На един приятел и неговата компания

Пиян…
до черното небе пиян,
до седмото небе,
до самата безбрежност.
Пиян и сам,
и много празен…

Цялата ти вътрешност гори от празнота
и от последната чаша люта ракия.
Там вътре виси неподвижно око,
безжизнено и непотребно,
там виси мъртво третото ти око,
което жадно търсеше всемира.

А беше време на възторзи и мечти,
на пиянството от тях,
на умиление от бъдеще сияйно.
Беше времето на фразата:
„Светът е наш!“
и морето беше до колене.
Сега светът е чужд
и морето стана бездна.
Възторзите се замениха със печал
и мечтите – с безнадеждност;
бъдещето се превърна в руина,
а пиянството е само алкохолно.
И няма светъл лъч във тази празнота,
няма смисъл и разтуха.
Единствено надгробен кръст,
добър, гостоприемен, всеотдаен,
те приканва с шепот тих:
„Прекръсти се,
ще ти дам подслон при мен!
Вечното ти жилище те чака!“.

ВЕЛИЧИЕ И ЗАБРАВА

СМЪРТ И ВЕЛИЧИЕ, СМЪРТ И ЗАБРАВА

Ако Ботев беше жив,
той щеше да умре в бой на Балкана.
Ако Димчо Дебелянов беше сред нас,
той щеше на фронта да си загуби живота.
Ако Пенчо Славейков беше тук и сега,
той щеше в изгнание да угасне.
Ако Яворов беше сред нас,
той щеше да си тегли куршума.
Ако Смирненски беше тук и сега,
болест щеше да го погуби.
Ако Гео Милев го познавахме на живо,
съдбата му щеше да бъде бесило.
Ако Вапцаров беше тук и сега,
на гарнизонното стрелбище
щеше да го прониже куршумът.
Ако набедените поети на миналите времена
и сега бяха дух във плътта,
охолно щяха да живеят
във безславната си слава.

ГАРНИЗОННОТО СТРЕЛБИЩЕ

Винаги ще има някой,
изправен до стената в гарнизонното стрелбище,
и обречен на разстрел.
Отсреща друг ще има –
екзекутор и палач,
обречен да разстрелва.
Очи в очи,
презрително и гневно,
ще се гледат началата.
Ще отекват изстрели.
И времето ще вика.
Историята ще кънти
и ще потръпва страховито.
Камбаните ѝ ще отекват
във вековечния безкрай.
И този звън в човеците неспирно ще прониква.
В душата на света ще е сигнал за битка.
Картаген ще бъде разрушен.
Рубикон – преминат.
И по пътя на трънните цветя
ще се възвиси Голгота.
Ще се възвисят Кръстът
и Мъченикът.

ЕЗИЦИ

Злите езици си чешат езиците,
чешат ли,
чешат си кръстата,
бълват змии,
гущери бълват –
пиршеството на злото им храни душата.

Добрите езици си чешат езиците,
чешат ли,
чешат си кръстата,
от устата им не излизат злите езици –
пиршеството на злото им храни душата.

С ВЯТЪРА

ВЛАДИМИР ЛУКОВ

СЪКРОВЕНО

Да тръгнеш, но да не прекрачваш прага си…
Отсам прозореца самичък да проправяш
пътя си.
И той самият да те следва като твоя Ариадна,
която нишката за връщане назад не е изпрела.
И на кълбо не я навивала.
Нито е помисляла за връщане.
А и сам за съкровена твоя цел да не помисляш.
А само да вървиш. Но не и туй да е целта ти.
(Целта е край. Целта, постигната, погубва.)
А да вървиш ей тъй – като река без брегове…
Макар да знаеш, че река такава няма.
А ако я има, то тя тече у теб и Ариадна
като душа и дух на съкровеното…

ОБЕТОВАНА ЗЕМЯ

Пристигаме опърпани и рошави
с крила от дълъг полет изнурени…
Проскубани. С гърди изнемощели.
С нозе съсухрени в неспирен Вятър.
С души от гневно Слънце обгорени.
С камъчета обли във стомасите –
излъскани от глад; кристални, мелнични…
От незапомнени години. И насам.
Без ум в ума. Без мъдрост във сърцето.
О, моя обетована Земя,
на Светлината – Дом,
на Любовта ми – Песен…

СЪРЦАТИЯТ

Време е в ефирните си дрехи да се видим.
И да поседнем в самота със себе си.
Преди…
преди да се прегърнем за сбогуваме…
А пътьом, ако трябва, и без дрехи да останем.
С души оголени и със сърца открити
като разтворена пред нас любима книга,
която я четем – дори когато
не я разгръщаме за прочит…
Време е…
Зорницата е в синия си връх.
Но трябва като Нея да сме сигурни,
че няма от какво да се срамуваме…
А ако има… то нека да го поверим на Огъня.
Сърцатият… Навреме… За изгаряне…
Преди… преди да се сбогуваме…

В ЗАЛЕЗ

Хилядолетия като товарни влакове…
С войните и с кавгите помежду ни.
С лъжите и с безумните ни спорове.
По дневни и среднощни гари.
Разпределителни.
Товарни.
Сточни.
В съня ни.
И наяве.
…
Кантонери и стрелочници не смогват.
Коловози тъй и не достигат.
Началник-гарата е смазан от будуване.
Умът му, двупосочен, е разстроен.
А палката му – огненочервена –
е като Слънце в залез…

ИНТИМНО

На Диоген Циника

По-ярко свети от самото Слънце
фенерът ти запален посред ден…
И той е взрян във мен
като самото Слънце.
Ала самото Слънце –
небесното светило наше,
макар да предпочита самотата,
макар да ме натирва да се вглеждам
във другото и в другия пред мен,
за миг допуска в Него да поглеждам.
Фенерът ти – дори да не помислям!
Светликът му така е взрян в очите ми,
че всичко нечовешко в мене вижда…

ПРОЛЕТНО

Да виждаш
пролетния Вятър как лудува…
В цъфналата вишна как издига
бели венчелистчета… Как те танцуват
като стотици малки сини пеперуди
с лъчите слънчеви… със миглите им сини…
И себе си да виждаш там – безсилен…
И тъй безстрастен – като венцелист отронен

от своя цвят, от своя свят тъй тайнствен.
И в своя Свят – от Вятъра подгонен,
да полетиш дълбоко нейде в Небесата
като орел щастлив в подемната му сила…
…
Или да яхнеш Лъч, политащ във безкрая,
но никога и ти да не напускаш
за нищо на Света като самия Него
своя вечен Източник светлинен…

О, МУЗО МОЯ…

А сега о, Музо моя, нека да възхвалим
бронзовия бик на Перилай и на Фаларис –
на властващия древногръцки автократор;
сторонник и патрон на всяка светска власт;
любителят на реквиемна музика и оди…
И на гръмки оратории за негова възхвала.
Да не забравяме и скулптора прославен –
Перилай,
с любов изпълнил волята на своя Автократор –
да сътвори изкусно бик от бронз, красив, изящен,
в утробата на който после пръв да влезе
и тъй да се пече на бавен огън – из отдолу
наклаждан и подклаждан от сервилни твари…
И да мучи Бикът със неговия глас
приятно и щастливо за ухото на Фаларис…
…
О, Музо моя, не ли тъй и моят дрезгав глас,
неоритмен и груб като на гарван грачещ,
понякога от този Бик красив и див – Земята
с утроба огнена на сластна Власт и Сила –
от мен излиза като меден глас на славей…

ПРЕЛЕТНО

Да си простим сега един на друг
оная самота, която ни делеше
на знаещи и можещи…
Но не заради виното и хляба,
за който се боричкахме отчаяно
в обилието…
…Тук.
А за това, че бяхме Ято,
когато идвахме насам
с дъха на Слънцето
в предпролетния Вятър…
…
Сега отново ни очаква полет.
…
Сега отново се издигаме в Небето…
И виждаме, че в Него с нас кръжи
и Птичката невидима, която
от векове за векове – сирота –
сама не прави Пролет…

ВЕРИГАТА

Ето: Адам стана като един от Нас…
Битие, 3:22

С бавна стъпка… сега… засега…
Но има още… И още има.
Не съм. И не зная как и кога
себе си ще съм… завинаги.
…
Време във време все тъй се сплита
в дни на халки – от Изгрев до Залез.
И ето я тази златна верига! –
влече ме след себе си… Но и ме бави,
поискам ли Слънцето да изпреваря…
Тогава тя назад ме повлича –
така, че сякаш иска да зная,
че съм престъпник ужасен за някого,
който у мен от мен се спотайва
и който ме има за бог… Понякога…

С ВЯТЪРА

Сега сме слети със самия Вятър…
Посоките отчаяно ни следват.
(Следват ни от там, от дето идваме.)
И винаги… и винаги сме тук
затишие…
Пред Буря.
…
А накъде самотни ще се втурнем,
не питаме… Узнаваме… Накрая…

ЛЯТО

ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА

ЛЯТО

Нощта изгони
бледото сияние на здрача.

Птиците пищят
прощалната си песен.

Похлупакът на жегата
изсмуква хладта от телата.

Лятото гладно пие пак
своя дял от годината.

Тихо вият комари
и впиват хоботи
в цветя и животни.

Тихо изсмукват кръвта
на живота.
Тихо умират във мрак.

ОБЕСЕНА НОЩ

Утихна стаята.
Нощта умря –
обесена
с пердето
на прозореца.

Замръзнали са –
часовете и минутите,
увиснали за
примката,
с която дните са
завързани.

И чувам –
кръвните ми клетки
стържат
по грапавия зид
на вените.

ЛЕТНИЯТ ДЕН

Денят изпи
крехкия хлад на зората.
И властва –
нажежен до бяло;
съскащ от жега;
сладък
от мирис на липи
и пъстър
от изгорели
венчелистчета.

Лятото изпи
крехкия хлад на телата.
И властва:

Въздухът,
натежал от лъчи.

Вятърът,
изял влагата на земята.

Ароматът
на цветя и треви.

Воят
на птиче ято.

Писъкът
на котарак,
изгубил двубоя
с улично псе
и раздраният грак
на някой,
заспал
на паважа…

ПТИЦИТЕ СВИРЯТ НА АРФА

Планината изплува
от сивите валма
на дъжда.

Слънцето простря
лъчи – като
струни на арфа.

Птиците, останали
от цвъртене без глас
засвириха на тях.

ПРОМЕНЯМ

Свилата бавно
ме обгръща.

Онази, която ме кара
да изкривявам
действителността;
да я усуквам;
да я увивам
и в нея

да се скривам –
като в пашкул.

Все по-ясно усещам
другите измерения.

Онези, които се разтягат;
които разцъфтяват –
като пролетна поляна
и ме приютяват,
когато познатите три
не могат да ме поберат.

Понякога почти
истински виждам,
как битието се разслоява;
как еднородната му тъкан
се разцепва…
И как –
разцепена и разслоена –
аз правя крачка, две…
и влизам;
преминавам.

И там оставам.
Не, продължавам.

Вървя –
разцепена и разслоена –
понякога не дишам;
понякога не спя;
понякога сърцето ми
не бие…
Но вървя.
Вселената разцепва се
пред мен.
Докосвам разслоената й
гръд.

Пристъпвам.

Преминавам.

И променям.

*

На сухи лъчи –
облаците
се държат.
На арфа свирят
птици
онемели.

МЕЧТА ЗА УТРЕ

Адът е край мен.
Какво ме чака
Утре?

Нов ден?

Или мечта
за онова
Утре,

когато светът
ще бъде
променен…

ГЛУТНИЦА ОТ МЕЧТИ

Хлад повя от
прозореца –
горещият ад
на пустинята.
Кучета плачат
на двора.
Отчаяние?
Умора…

Дъхът на Сахара
отнесе душите ни.
Сухи и мъртви са…
Вслушвам се.
Камъни пукат
в тъмата… Не…
Скарабеи
драскат по тях.

Воят на вятъра
отвя тишината.

Дюни пълзят
като хищници.

Мигат очи –
сухи главни.

Суши ги –
дъхът на Сахара…

Души ги –
глутница от
мечти.

из „Врабче върху антената“; изд. gabriell-e-lit, София, 2025/

SVETOGORIE

ГАТЯ СИМЕОНОВА

1.

И как от нищото,
от двама,
в желанието си безпаметни,
без мисълта за нещо трето,
как от безумния им допир
съм станала с душа на цвете?

2.

Малка,
неопитомена,
дива…
Мисля: „Сигурно не съм красива,
щом от толкова години
скитам из града съвсем сама?!“

3.

В мен кълни потребността
от топла,
ласкава
и
отзивчива
длан,
за която като малка да се хвана…

4.

Уютни домове!
Издигам ви наум
за ласката неприютена.
И нека тя ви населява!
И нека ви напусне само
за сбъднат дом наяве!

5.

Защо крило,
защо перо,
защо небе на сън ми се привижда?
Защо ме мъчи образът на птица в полет?
Предпролет е!
Небесните пътеки явно ме зоват!

6.

Дървото се явява много рядко в моя сън.
И не зелено,
не с цвета на пролетта и лятото,
не в ярка есенна позлата,
не зимно бяло.
Дървото в моя сън е синьо.

Почти невидимо.
Корона му е небосводът.
И е без корен.

7.

Прелива зрението ми от огорчение.
Светът е черен,
а вкусът на моето усещане – солен.
Светът е обгорял.
Намеквам за пожарите в душата си.
Прошепвам на нещастната сълза:
„Черней, сестро!“
Тогава някъде от сродната ни участ
се възземa песен.
Дано поне едно дърво
да цъфне с цветовете на надеждата!

8.

Най-сама съм
в оня ранен следобед,
сред онази широка, безразлична прегръдка
и сред всичките толкова чакани думи,
казани все между другото.
Най-сама съм тогава
и после…

9.

И в невъзможността
да те постигна
като дух и тяло,
ведно с сина
все още раздвоен
у теб и мен,
откривам,
че се съм била
и може би ме няма.
И тебе никога не те е имало!

10.

Бера душа – пред очите на всички.
Запътена – не знам къде?
Упътвана – все тъй от никого!
Бера душа – очите ми отворени.
И те я гледат като другите – отвсякъде.
Не виждам само кой ще набере цветята…

11.

И точно на самия връх
у мен се борят безтегловност и тегло.

Нима тополите са най-високите дървета?

Едното ми крило – в праха,
а другото – над върховете им.
Над мене и над тях
кръжи стремежът ми да полетя…

12.

Самотен мак в очите ми,
а някъде зад тях –
зелено впечатление от пътя.
Самотен мак!
Невзрачно алено петно!
Тревожи спомена
и някъде във паметта е знак
за моето зелено впечатление от пътя,
което във очите се завръща.

13.

Милвам твоето почти богоподобно тяло
със последната си обич,
с най-последните си думи,
с полудяла от разделянето мисъл,
а невярващите ми очи
са стиснати от клепачите,
за да не плачат.

14.

Слънцето изгори листата.
Те пожълтяха
и
окапаха.
Вятърът издуха слънцето
от дърветата
и
от земята.
Голите клони
изгониха птиците
някъде.
Остана само една ябълка-
златната.

15.

И когато остана със себе си –
насаме и наясно след толкова много приятелс-
тва,
и когато всичките прозорци на града угаснат,
и когато някъде по границата на нощта с деня
стигна времето на авто разговорите
и трябва нещо да си кажа,
и когато не посмявам да тревожа тишината,
мисля: „Вярно ли е, че съм носила душа?
и съм казвала, че тя е бяла?”

16.

А силата на недоверието и неверието
ме нагърча.
Разнасям я – гърбица уродлива,
неотлъчна.
Противна видимост!
Противна същност!
Обаче другаде някъде
в друг свят,
в друг живот
другото мое създание
ме чака
с гордо изправения гръб
на вярата!

17.

Върни се, Слово мое,
в моето начало!
Когато първите ми звуци
само са те предвещавали.
Върни се там
и стой недоизказано!

ВЪЗКРЕСЕНИЕ НА ДОБРОТО

ДАРИНА ДИКОВА

ВЪЗКРЕСЕНИЕ НА ДОБРОТО

В миг падат сълзите по мъртвото тяло
и майчина мъка света ни прорязва.
Тук Божия път са слепците предали,
а земният свят е болезнена язва.

Тъга, пиета и угаснала вяра
безмълвно достигат със плач до звездите,
а клетата свещ там във храма догаря.
Със пламъка грешките в миг са измити.

Тук разпната истина в мрака умира.
Със трънен венец е окичена жалко,
но само доброто да грее на спира
и вечно живее в постъпките малки.

Сълзите Мариини тихо се стичат
и падат по тленната плът засияла.
Във тайна доброто навеки потича
отвъд тленността на човешкото тяло.

След своята смърт добротата възкръсва.
Огряла е с пламъка други нетленни.
Предатели голи тя тихо отблъсква.
Живее отвъд умовете ни земни.

И точно умът е към Всичко порталът.
Докосва духовните тайни полета.
Пред нас се явява застинал граалът.
Отпиваме вечност. Провижда сърцето.

Тогава си светим с любов във мъглата
и с нея въртим на мига колелото.
Константният миг тук донася зората,
възкръснала в светлия плам на доброто.

17.04.2025 г.

ЧАКАШ МЕ ТАМ НЯКЪДЕ

Чакаш ме там някъде при Слънцето.
Думи две изпращам ти: "Обичам те."
Твоето сърце е непокътнато.
В мене светят във екстаз очите ти.

Чакаш ме там някъде във залеза.
Пращаш ми писма безброй по птиците.
В този свят телата ни са гаснещи.
Тук делата ни докосват висшето.

Чакаш ме там някъде в незнайното,
гдето само пролет има в мислите.
Всеки там узнава вече тайната.
Вечни сме с делата си и с дирите.

Чакаш ме там някъде във залеза,
дето вдъхновява тук поетите.
В този свят делата земни важни са.
Обич ми изпращаш по кометите.

Чакаш ме там някъде на дюните.
Светят във далечен сън очите ти.
Чувам как звездите шепнат думите,
тези две най-истински: „Обичам те.“

худ. Никола Диков

В ДОБРОТО СМЕ ВЕЧНИ

Във този свят тъмен и болен
сме разпнати в залеза бледен.
Тук Слънцето вече е морно,
дъхът на надеждата – леден.

Добро ни е нужно в сърцата
и след като в нази възкръсне,
тогава ще грейнат делата,
които леда ще отблъснат.

Делата по пътя ни земен
ще грейнат в безкрая далечен.
Телата ни тука са тленни,
в душите ще станем човеци.

Когато отвъд ще преминем,
доброто ще стигне далече.
Оттук ще си нявга заминем,
но само в доброто сме вечни.

СРЕД ОГЪНЯ ДА СРЕЩНЕШ ПЕПЕРУДА...

ДАФИНА КУЗМАНОВА

импресия, триптих

На героите-победители над огнената стихия през лятото на 2025 г . Не сме до тях , но ги подкрепяме и се прекланяме!

- 1 -

Остри стърнища
погълнато слънце
в пещта

Люба Александрова, сп. „Хайку свят“, 2013 г.

И те близва пламъкът
като змия посред лято.
Не виждаш Слънцето,
нито Луната.
Защото пред тебе гори
планината.
И бавно си тръгва гората ...
Над тебе небето изчезва.
Край тебе – звездите
до животните са се сгушили.
Брод няма.
Няма и просека още.
Въздух няма.
И камъкът вече гори.
Пламъци ... Пламъци ...
Пламъци до оградите
и до къщите
допълзяват ...

А как искаш да плисне дъждът !
И да се смееш със глас
до креватчето.
Да поливаш цветята и двора.
Да седиш на терасата, ей така . ..
Замечта се.
Огънят пари краката,
ръцете, очите.
Душата ти...

- 2 -

И тогава – тя долетя !
Да си поплаче
за крилцата опърлени .
И за любимата си гора,
без клони и без листа.

Пеперудата –
има си вятъра.
Тъничките й криле са
за него единствено.
Какво каза тя –
знаят двамата само :
борецът със гоящата стихия
и доверчивата, стаила дъх
върху дланта му,
горска пеперуда.
Навярно за отмора
на човека, идват пеперудите.
Кацват и отлитат бързо
със собствените ни мечти
върху крилете си.
Но днес не спират да танцуват
със прозрачните искрици.
Чист въздух търсят.
И ни обещават.
А какво им обещаваме
в замяна?

Отлитна. Няма време.
Молитвите на всички
отнася надалече ...

- 3 -

Зелен лист
се люлее – окото
на гората

Д. К.

През огъня върви Борецът.
А на гърба си –
за живот и въздух –
копнежите ни носи.
Със сетни сили и
докрай, той пламъците
мълчаливо разпилява ,
изпълнен със надежди ...

Като пеперудата,
която при него долетя
през огъня.

Като ехото планинско,
което след пожара се завръща
над реки и
над дъбрави...

Като дъжда,
на който
ръкопляскахме.

юли – август 2025 г.

ПРОЗРАЧНИ

ДЕСИСЛАВА СТОЯНОВА

ЖЕНАТА И СТЕНАТА

Жената и стената са толкова прозрачни,
колкото всяка прозаичност,
многопластови и многозначни,
осъзнали своята важност...
Стената пази от студени нощи
и ветрове немирни,
жената е точно същата,
тя е защита и топлина в дни размирни,
тя е и рамото и къщата ...
Ако стената се рони и плаче,
ако жената се рони и плаче,
ще я видиш отвънка обаче ...
Ще я гледаш отвънка обаче ...

худ. Десислава Стоянова

БЯЛАТА ПОРТА

Бялата порта отваря баща ми,
през нея наднича цялото минало
и вие се пътя покрит с татами,
пазели мен ако нещо се сринело …
Ако можеше той с памук да отмие,
всяка рана, която сама не надраснах,
може би пътя напред ще извие,
без татамите, на които пораснах.
Днес през портата бяла наднича,
циганска баница с дъх на лято,
младо сърце, което чисто обича
и дете на светли усмивки богато.
Отвън съм аз зрял сладък плод,
през рамо наметнала наръч от вчера,
създала за тайните невъзможен код,
оставила в сейфа сърдечен и вера …
На челото бащино жив пергамент,
чертае пътеки към всяко решение
и грее отвътре без конкурент,
кръвта ни достигнала откровение.
- Ех, татко все грешна се мия,
в очите ти топли и свидни,
аз знам, че там винаги ще открия,
пътя без укор и думи обидни …
Това му казах стояща на прага,
през който не мога отново да мина,
към утре душата ми пристан протяга
и аз на своята челяд пътеки да рина …
Челото ми жив пергамент да остави,
на който да има решения само,
и кръвната орис зло да забрави,
щом бъдното казва ми мамо.

НЕОБЯТ

ДЕТЕЛИНА СТЕФАНОВА

НЕОБЯТ

Оттук до края на земята
е кратък поглед разгадан,
а пътят ми, дори в нивята,
към теб единствено вървян!

Във дъхавата нежност тучна
допряла морски брегове…
Пътувам аз, за да науча,
че ти си пристан и небе.

Небе, погалило зефира,
разляло пъстрата дъга,
Вечерницата – светла диря,
оставила за миг в нощта.

Оттук до края на земята
аз зная пътя си познат –
пътува ми към теб душата,
към тебе – моят необят!

из „Магьосница“

ТИ СИ

Гласът ти се слива с шума на прибоя,
вятъра носи дъха на море…
Жадувам да чуя, че още съм твоя,
че вечно ще бъда земя и небе.

Галиш лицето ми с топла усмивка,
душата надежда плете,
сърцето държиш ми и съм щастливка-
перличка малка, сред бурно море…

Мечтите ми лазят по твоите устни,
а моите мисли обръщаш във плам…
Уютно е с теб, не ще те напусна,
за мене си пристан, дълго мечтан!

из „Съвършенство в… несъвършенството“

СВЕТЛИНА

Връвчицата
да дръпне
и ще лумне!
Красиво,
ярко Зарево!
На пръсти
и почти безшумно
пристига
Лунно колело.
И грейва!
Ходи
в път небесен,
целува цялата Земя!
Сърцето пее
нежна песен,
в каква
прегръдка е света!
А после
ненадейно секва!
Изгряват
хиляди звезди…
Душите ни
така олекват
едва ли
някой кротко спи!
И някак
всичко
е смълчано…
Тъй тихо
броди през света
светлинно чудо,
най- желано-
кълбо от
лунна Светлина!

из „Толкова Единствена“

Подбор: Людмила Данова

ФОРМА НА СЪРЦЕ

ДИМИТЪР АНАКИЕВ

ФОРМА НА СЪРЦЕ

тан-ку на Димитър Анакиев и ChatGPT[2]

1.
Мисля си,
че може би съм влюбен
в облак –
виждам нови форми
на любовта всяка сутрин.

Димитър

2.
носещ се в бриза
облак докосва планината
но никога не спира там

ChatGPT

3.
Какво бихте казали
за любовта в един
кратък стих?
Може ли облакът да се влюби
и в кого? Във вятъра?

Димитър

4.
любовта е изкуството
да държиш и да пускаш
в един и същи дъх

ChatGPT

5.
Поглеждам нагоре
към небето, бавно, бавно
облаците се плъзгат –
някои птици в ятото
идват и си отиват

Димитър

6.
вятърът си играе с пера
изменящият се силует на ятото
приема формата на сърце

ChatGPT

БЪЛГАРСКИТЕ РУНИ

*

Кучета се бият.
Една кървава рана прилича
на българска руна.

*

Мухи се давят
в коритото за говеда,
и руни се давят.

*

Като някаква
руна, черна пеперуда
долита и отлита.

*

Старобългарска
руна влетя в стаята –
една светулка.

*

Става облачно –
студен вятър духа по пътя
на българските руни.

*

Пиша руни –
духът ми се възнася
към планината.

*

Има руна
зад облаците –
слънцето в мъглата.

[2] Оригиналът, написан на английски език, е публикуван за първи път в бр. 3/2025 на сп. „Кизуна“

БЪЛГАРСКИ РУБАЙЯТ

ВЪВЕДЕНИЕ

Започнах да пиша четиристишия като студент, много преди хайку. В началото пишех в европейски и китайски стил, но покъсно бях пленен от дълбочината на арабските (Ал-Маари, 10-ти век) и персийските (Омар Хаям, 11-12-ти век) четиристишия. Написах голям ръкопис рубайят (рима: АААБА), който не знам къде е днес. Причината за завръщането ми към рубаите е наблюдението, че днес в България до голяма степен се избягват културни продукти на ислямските култури, а това е доста съмнителна позиция на „свободен“, „независим“, „либерален“, както се самоопределят българските писатели и интелектуалци.

Могат ли цветя, чиито корени са в арабската/персийската култура, да цъфтят в българската култура?

Думата RUBAYYAT е арабска, тя е множествено число от „rubai“, което означава „четиристишие“.

В Персия се превръща в популярен жанр под формата на рима АААВА.

С този ръкопис от 12 рубайят, който се надявам да разширя значително в бъдеще, искам да отдам почит и на моите прекрасни персийски сътрудници в Médecines du Monde, които ме учиха не само да говоря фарси (персийски), но и да пиша с арабски букви.

12 РУБАЙЯТ

1.

Всичко, което преживях, изчезва в мъглата,
Светът е сън, а времето — вратата.
Птица на надежда отлита от гнездото,
Зад поета остава илюзията свята.

2.

Загубих стиховете — прах от младостта,
Защо ли мислех все за любовта?
Днес зъб счупих — и смях, и истина:
Животът реди късмет и мъдростта.

3.

В края на краищата — що е срам?
Да молиш глупостта или я сам?
Мълчи глупакът — ето мъдрост стара:
Гласът му да не чуваш е голям.

4.

В планината старецът живее сам,
с десет кучета, десет котки — свят му там.
Котки се гушат, кучета пазят двора —
а той е щастлив под небесния храм.

5.

Поети хиляди — без грам поезия,
потъват в свои стихове-илюзия.
Все пишат, пишат — всеки е „велик“,
а всъщност шум и куха екзистенция.

6.

Един прозорец — в кладенеца стих,
там пясък власта — сух и тежък дих.
И жалки жаби чакат във мрака,
за капка светъл дъжд да падне в них.

7.

В Трънския край — безкраен, тих и свят,
баща ми учи, коси — живот богат.
А аз откривам себе си във всичко,
оставено от него — светъл цвят.

8.

Очите търсеха слънцето — живот,
сега ги кълват птици без живот.
Полето сведено стои — човешка притча:
и славата увяхва, както всеки плод.

9.

От сянка в сянка — пътят е жарта,
под дърво — храм, но кратка е смъртта.
Над нас царува слънце неумолимо,
сияен свод — корона на света.

10.

Не всеки знае що е доброта,
лоялността не ражда всяка съдба.
Който сърцето слуша — хора намира,
а друг живее в пустиня от лица.

11.

Мравките тичат по ред без вина,
утъпкана пътека — съдба им една.
Човекът се скита, но щом го погледнат отвисоко
и той е мравка във праха на света.

12.

Човекът не знае какво е смъртта,
а те му продават утеха и „светлина“.
Но щом всичко се окаже глупост —
ще лъсне търговията зад олтара.

НИШКАТА НА ДОБРОТО

ДОРА ЯНЕВА-МЕДНИКАРОВА

НИШКАТА НА ДОБРОТО

Нишката на доброто в мен
е толкова тънка,
че даже вятърът
с дългите си пръсти
не смее да я улови и скъса.
Тя се люлее
сребърна в синевата.
Клоните на дърветата
й сторват път,
за да плува в прозрачния въздух
като флаг на надеждата.

*

Любовта
спря при моя прозорец.
Очите й весели,
косите рошави,
нослето вирнато.
Викна ме да играем.
Лудо препусна
срещу ни вятърът!
Пламна тревата алено.
Дърветата – като кораби,
вдигнаха платна в небето.

Приближиха се мълком
вълшебните приказки.
И завинаги
останаха в сърцето ми.

МОМЧЕНЦЕ С КУЧЕ

Две същества –
тъй слънчево предани
росата бележат с устремен бяг.
Крачета и лапички –
в утрото редом,
тичат щастливи
по Божия свят!
Капка солена
в окото ми пари –
ех, кратко е утрото
и дълъг – денят.
Но слънцето свято е,
щом свети в кръвта ти
с едно утро далечно
и верен приятел на път!

ЛЕКАРЯТ

Навън отново дъжд вали
и бавно сплита мрежа лека.
А под дъжда човек върви
едвам, по стръмната пътека.
До малкия притихнал дом
премръзнал и измокрен стига.
В дъжда не дирил друг подслон,
той – пленникът на вечна грижа.
А тук очакват го очи
премрежени от няма болка.
И в тях един въпроси личи:
„Ще ми помогнеш ли? Доколко?“
В далечния ни дом дойде
не търсил никаква награда.
И своето добро сърце
на нас – незнайните, отдаде.

ПРОЛЕТ

Пълна е със старци
градската градина –
майка ми я няма.

Нови птици, нова пролет,
слънце в градската градина –
майка ми я няма.

Баба Марта върже
бяло и червено
в градската градина.

Детството ми где е –
с тихи пеперуди
и звездите вечер –
в градската градина.
На самотна пейка
пролетта се грее –
майка ми я няма
в градската градина.

ПТИЦИТЕ

ИВАН БЪРЗАКОВ

В памет на трагичния изящен лирик Димитър Бояджиев

Съвсем самотен –
ден след ден
потиснат от живота,
бях заспал.
В съня, безкрайно уморен,
видях
внезапно
птици две
на моето широко рамо.
Ужасѐн,
прозрях,
че съм съвсем сам
на света –
със тях!
Две чудни, черни птици –
малка и голяма.
Как бяха кацнали там –
не узнах.
Но изведнъж почувствах,
не – разбрах,
че някак много странно с мен
се бяха двете сраснали.
… И малката копнееше за обич.
Рече на голямата:
„Ела, любима моя, тук,
съвсем до мен, на рамото –
да ме целунеш!“
Развълнува се голямата,
потрепна,
приближи се,
и… изкълва решително
едничкото, затворено око
на другата,
която пляскаше с криле
безпомощно…
Събудих се
и целият треперех!
С нас е същото –
със хората.
Все търсим любовта
с очи затворени.
Горим, изгаряме!
И после пак я търсим…

ЗАВРЪЩАНЕ В ИТАКА

ИГЛИКА ПЕЕВА

Хей, момче,
пак те мернах зад ъгъла
на съня ми. Пресичаше бързо.
Сви край сухия храст и той светна.
А сърцето ми в миг се отвърза
и решително хукна след тебе
да достигне вихрушката цветна -
че измряха пиратите длъгнести,
заболели от делнична треска…

Аз почти вече чувах концерта
за камбанки и нощни видения.
Ала утрото се изкашля
и със грохот се втурна през мене.

Стиснах силно очи, плач и зъби –
още малко от тебе да вдишам.
Позвъних ти без номер. Не вдигна.
И все пак есемес ти написах:

Хич не ми се мотай – ще те чакам
(само смей да не дойдеш в небето)!
Ще пристигна, разлистила мрака
и с отворен капан за сърцето ти.

*

В прибоя на улицата,
сред угрижени хора,
ти може би проектираш отново
момичето с мойта стремглава походка,
което почти е дресирано кротко,
почти е с усмивка на Мона Лиза,
почти на петачета сълзи пролива,
изпълвайки твоята шапка на просяк...
Но то тъй заразително подскача босо,
че минувачите, неузнаваеми,
политат след него със смях над площадите,
въртят се подобно перца на глухарчета…

А аз ги подреждам в прозрачна мозайка,
която прозирно, но убедително
изписва едно тъй въздушно
обичам те!
Но ти не го виждаш…

Не ме слагай във граници!
Успееш ли,
мигом ще схванеш посланието!

*

Ние не сме точно влюбени.
Просто вятърът прави странни лупинги
и кара вейките ни да се целуват.
Просто славеят звънко сънува
гнездото, което сплита за двама ни.
Ний сме слънчеви зайчета
от взривени мечтания,
електроженни искри при докосване,
бели перца, бодящи с въпросите си.
Ние сме едва заченати стихове,
еднаква парола, отключваща мислите...
Ние с тебе сме два задъхани влака,
притаени се сред мравуняка
на една гара…
Ние сме струните на китара,
която съдбата настройва усмихната.
Ние с теб сме единно, ритмично дишане,
раждащо своето супер ново море…

Ние с теб не сме точно влюбени …
Сигурно…
Или пък може би сме.

*

Бог е изморен
и не чува, милият.
Колко пъти му шепнах.
Мълчи.
Явно от кризи свят му се вие -
пусна пердета и на двете очи.
Така, че
се редуцирах до прости желания:
някой, с който да дишаме една тишина,
с който да правим слънчеви зайчета,
прегърнати над ръба на света.
Само толкова…
И тогава Вселената
ще спре малоумно да галопира,
ще смъкне грима карнавален,
а ние
ще помогнем на Бог
да я преинсталира.

*

Тази нощ
стъпваш
зад стената
на другото измерение
тихо.
Няма да ме изплашиш.
Идвай!
Нали помниш колко неистово
до хоризонтите плувахме,
нали помниш
колко възторжено
сънищата си досънувахме,
колко самоотвержено и юначно
с тъпото ножче се побратимявахме …
Боже, знаеш ли –
днес
само предателството
ме поразява!
А ти
и от Там
продължаваш да ме разграждаш
на милиони сърдечни конфети,
на свистящи осколки безумни войни,
в канонада убийствена светещи!
Не ми се усмихвай!
И не пристъпвай от крак на крак.
Да не мислиш, че не те чувам?
Трябва някак да продължа все пак…
Но ще си дойда.
Дочуване!

*

Мъжете в сериите на живота ни…
Свенливата им безсловесна обич,
прегръдките им, толкова различни
и рицарската твърдост,
със която от рухващи лавини ни предпазват…
Как Залезът различно ги ограбва,
от сериите на живота ни, откраднал
завинаги най-топлите усмивки,
най-истинската влага във очите…
О, аз до днес опазвам във хербария
цветчетата от дядо ми и всички
истории, с които ме беляза;
все още татко стопля във дланта си
врабчето на ръката ми тревожна;
все още се целувам под стрехата
на любовта ми, вече невъзможна…

Мъжете ни в Архангелското войнство…
Невидимо, ала достойно кракат
към мястото, където ще се срещнем,
когато липсата им тук изплачем.

Подбор: Огнян Стамболиев

ЖАЖДА

ИЛИЯНА КРЪСТЕВА

В КРАЯ НА ЛЯТОТО

- Защо! Защо! Не може ли най-сетне човек да направи нещо и без защо? Ей тъй, за кеф.

Никос Казандзакис

Ще пътувам в края на лятото – там, до таверна старинна,
с обърнати бъчви за маси, газен фенер и огнище. Пясъчни
лилии, ветрогони сребристо-зелени ще венчаят скалите с
дюните черни, а прибоят - ще гали вълните по гребена.

На рибарската лодка денят, с осолени къдрици, ще поклаща
снага между борда, боядисан във бяло, и небето лазурно -
с песента на ръждясала котва в тихия пристан. И ще тръгнем
с вятъра - пощальон на мечтите – докъдето ни виждат очите.

На пристанище, скрито в спирала от розови улеи на една
раковина, ще свети луната - опашка на нимфа. Платната на
сърцето морско ще опъна докрай, ще изравня хоризонта
с крилата на чайките. Ще доплавам до брега на душата си.

И ще седнем с нея в края на лятото, в нашата стара таверна.
Ще поръчаме узо, ще играем сиртаки. Боси ще чупим чинии,
и на всяка ще викаме:“ Опа!“ Ще сме толкова радостни, Боже,
че ръцете ни с пълни шепи гребат от страстта към живота.

НЕИЗВЕСТНО

Разбирам, че човек може да има всичко, като няма нищо.

Михай Еминеску

Чернее плаж от вулканична пепел. Навътре в тялото на острова
е хлътнал залив, като скоба пред сложно изречение, започващо с
изчезващия хоризонт. Мъгляви облаци от пара висят над океана,
опасват хълмовете. В грапавите сипеи наежените кактуси цъфтят.

Разпадна ли се – се събирам. Когато нямам – имам. Когато имам -
нямам. Обратен е наклонът на земния ми път, осеян с виражи. Но
аксиомите не се доказват. Единственото неизвестно е как времето,
от измерение, превърнало се е в достъп до ограничената реалност.

Неизвестното е онова, което чака да бъде разпознато. Като сърцето
на Тейде с изстиналата лава или мъглата над Анага. Вървиш, накъде

не виждаш, но продължаваш! Когато кръвта на дракона опиташ или помъчиш ли се да преминеш през Лос Гигантос, загадката отпада.

Гръм тресна. Смири ми се душата. Преля се самотата ми в дърветата по булеварда, в расото тъмнозелено на Атлантика, в скалите приличащи на обелиски, в трасиращите флагчета, развени над главите на гмуркачите и скочи неизвестно как в кошницата на рибарката от бронзовата статуя.

Отдалечавам се, щом приближа се. Намирам се, когато се изгубя. Смехът не смесвам със сълзите. Зад всичките мъгливи утрини в Пуерто де ла Крус се крие неизвестното, което ме зове нанякъде. И стъпките ми не личат и ничии не мога да открия. Последната съм, от себе си успяла да се скрие.

ЖАЖДА

Жадна съм. Светът не съществува.
А небето се преструва, че не знае
как се раждат облаците и дъжда.
Ето, ще разтворя шепите си пълни
с теб, за да станеш вятър. Плача и
ще те последвам като капка, малка
и прозрачна. После ще танцуваме
невидими. Само сянката на облаче
ще си признае, че сме скрити в него
ти и аз.

КЪЩА ОТ СЛАМА

ЙОРДАН АТАНАСОВ

ЛЕГЕНДА

На Румен Стоянов

Видяхме овчаря
как срещна Смъртта край върбите.
Болнав бе, но зърна я – в миг съживи се.
С коси от главнята по-черни, с трепереща
пръсти,
докосна го леко, а ний се прекръстихме...

Пълзяхме край Янтра – малачета в тинята,
край тази клоака – бивша светиня,
с едничката мисъл да видим борбата неравна -
нали сме момчета от селото чудно Драганово...

Над него разпери косите си тя.
И го скри от очите ни.
Така лешоядът над мършата – гладен –
връхлита.
Въртя се кълбото...
Овчарят се вдигна след час. Оцелял!
Остана тя долу, под него. Където я бе обладал.

И тръгна слухът в равнината – ухо до уста...
И сочеха с пръсти човека, надмогнал Смъртта!...

Така се зараждат легенди, фолклорът извира.
Наяве: Смъртта бе една циганка луда Зафира.

ПАПАГАЛ

Сега не помня как във стаята се озова.
Навярно бе от кръчма някаква избягал.
Донесен тук или сам влязъл нелегално.
Но помня, че ме шашна със едни слова!

Културна кръчма ще да е била, защото:
- Глупако, мамка ти, аз съм Тони, чу ли?
Пий, пий… - крещеше, кацнал до ухото ми.
Паричката ушна кълва и до кръв я ожули.

А после в стаята ми хулиганът се въртя,
разрови всичко... И на книгата ми цвъкна.
И буквите кълва. Мой ред беше да крещя:
- Критиче дребно, причини ми мъка!

На рамото ми псува и ухото пак кълве.
Като врабче е малък. Цветен е и шарен.
Красив. Но вместо радости ми носи ядове.
Май само той със думи хляба си изкарва…

Ядосан го заключих в клетка със хранилка,
но пак: „Глупако“ и псувни оттам изстрелва.
Отказа да яде, личеше му, че няма сили…
Не може да се отрече – чешитът смел е!

Простих му. Ето – литва пак на свобода…
Едно добро семейство сме, макар че
понякога във името на реалността
аз плагиат му казвам.
Той на мен – бездарник…

ПИНГ-ПОНГ

Роден ГФР, пише в паспорта ми, стария...
Няма такава държава сега, но тогава,
макар победена, тя беше врага -
нацистката бивша Германия.
И питаха другарите
с "горещи сърца и чисти ръце",
когато пристигнах със мама на две:
- Кой, кой ви изпрати, какви са задачите?
Къде е бащата, защо е в Америка брат ти?!
Въпроси: пинг-понг през годините –
над тънката мрежа "живот"...
Накрая подадох им име:
- Христос е, в България, каза, иди си.
Посявай живот и пиши стихове!
Не вярват за Него... И върнаха топчето пак...
Добре, че прегърна ни старият враг.
Та иначе – щяха да питат горещо до 102.
И назад.

КЪЩА ОТ СЛАМА

Вода и пръст и слама,
наречена мекина.
И боса ситно гази мама,
додето сила има.

А после ще поседне малко,
да си почине...
За нея много ми е жално,
но съм на 4 години.

А тя кирпича във калъп
ще пълни, ще подрежда...
Ах, този спомен ми е скъп!
Живяхме в смут, с надежда.

Но мама къщата издигна
сама жена-строител
без помощи от никой,
нито мъж, ни – родител.

И този дом с асмичка

за синовете емигранти
и за таткото изгнаник,
бе покрив нов за всички...

Но тъй реши съдбата –
да се пръснем по света.
Мама – птица в самотата,
живя, лепи я... И отлетя.

ПАЗИТЕЛ НА ВЕЧНОСТ

Копая тревата, говоря на мама...
Отдолу е, само два метра делят ни.
Копая и скубя със зъби
безсмъртния троскот на Мизия –
пазител на вечност.

Говоря, над гроба зелен коленичил
и зная, че мама ме чува –
потрепват листата чемширени...
Разбирам заръките мъдри с кръвта си
и с гените нейни – във мен.

Под нейната снимка с чертичка
между две години
издялах в гранита и моята дата,
една за сега.
А другата цифра ще сложи синът ми...

Копая тревата, говоря със мама –
два метра делят ни.
Копая безсмъртния троскот –
пазител на кости...
И вечност.

ОПРОВЕРЖЕНИЯ

На Венета Вълева

Аз писах „свободна“
ти – „влюбена болезнено, вечно зависима“;

аз писах „естествена“ –
ти – с мисли космични била си.

Аз писах „характер в края на XX век“,
а ти си подготвяла края си.

Аз писах „витална“ –
ти стреля, прониза сърцето си.

Поезията – тази вечна игра със смъртта.

КАЛ

На Росен Друмев

Вървя по брега на морето да стигна целта…

ТАМ, в далечината почти се допират
Морето и Езерото…
Затъвам във пясъка, в дните горещи потъвам.
Болят колената, душата боли…
Години вървя, докъде ли съм стигнал,
не виждам.
Светлината дими, тя е мляко, обгръща нещата,
мираж е целта, но копнежа да търсиш
набъбва, расте – като фалос на юноша...

Плътта ми нашепва:
„Ти стигна средата на пътя,
ЖИВОТЪТ Е ЛЪЧ СВЕТЛИНА И ЛЮБОВ,
и кратка МИЛУВКА НА БОГА.
Почини си, осъзнай се, напразно се блъскаш.
Познато е всичко,
от КАЛ сме и там ще се върнем,
все едно какво е ТАМ зад тръстиките…“

(В живота си все до средата на пътя съм стигал,
защото в гласа ѝ покорно се вслушвах.
Хрущя в коленете хрущялът,
и кокал в кокала опираше.
Мъгла във очите.
Спирах.
И тъпчех на място – магаре в синджири,
във кръг обикалящо…)

Умът я прекъсва сърдито:
„Млъкни, не обърквай човека
с изтъркани притчи.
Нека тука, на светло, да види мечтата си.“

Но къде е мечтата, къде е, разпитвам наред?
- Върви след онези,
ми каза един бургаски поет,
те всички отиват във КАЛНИЯ ХРАМ…

Но те не вървяха,
препускаха – морски кончета бяха…
Изпуснах ги…
И съм за кой ли път с пясъка
и с писъка остър на гладните гларуси –
чакалите морски…

Но ето и част от наградата:
насреща ми първите черни щастливци
от глава до петите - изкаляни чужди туристи;
жени със бикини от кал и настръхнали цици,
мъже-исполини със бицепси-трицепси…
Макар и във черно, картината свежа е!

Една се изкъпа набързо в морето
и спря се пред мен белотата ѝ северна.
Целунах я, казах ѝ стих,
разписах се върху бедрата ѝ…

По-бели от листи офсетови бяха.
И продължих.

Да, аз продължавам да търся мечтата.
Имам крила-стъпала
и искам да литна над пясъка.
Вървя часове, гасна, слънцето пържи ме,
разкапват се мощите, гневен съм:
Езеро или блато
на мене наречено, де си!
Открий се най-после!

И кривнах в тръстиките,
в следите от хиляди стъпки измачкани…
С ръцете-мачете разсичах най-твърдите,
кръвта си проливах в екстаз и
без екстази луднал
- по следите към лугата.

Загърбих морето,
но то не прощава измяната.
И хвърли по мене солени сачми и коктейл
от планктон и медузи...
Чакай, му казах, ще те прегърна отново.
Жена ли си, мъж ли си или и двете,
ще гушна плътта ти след малко…

Най-после - най-черната кал на живота ми -
лечебната, плъзгах със шепи по тялото грешно,
рисувам, без да бъда художник.
Десетки се валяха в блатото, виеха, пееха -
като в жива картина на Бош...

Несетно изсъхвах,
докато се усетя,
скова ме във здрава черупка калта,
главата ми – в менгеме…
И всичко в което съм вярвал и страдал,
и любил,
тъмнее на слънцето обедно.
И толкова много
по мен и във мен е калта, че
навярно до края на дните си
ще лекувам страха, ще прочиствам кръвта си,
един по един капилярите…

В Последния кръг ли на Ада съм, Господи!
И той ли е ТВОЯ МИЛУВКА?
Не, каза тихо.
Пред входа на Първия кръг си.
Но първо убий тъмнината в душата си!
И, продължавай!

И ме блъсна в дълбокото.

Подбор: Огнян Стамболиев

ЕСЕНЕН ЧОВЕК

ЙОРДАН ЙОРДАНОВ

ЕСЕНЕН ЧОВЕК

Под шпагите на есенния дъжд съвсем
умира лятото, вселило в нас
Надеждата, че всеки хубав божи ден
не е последен в лудата ни страст

да търсим Слънцето – спасение и вик
в неразгадаемата ни Вселена…
Отбрулен лист, по твоя светъл път върви
Човека със душа незащитена.

БОЛКА

Все пропадат птиците, ни една не остана.
А тък трябва ни вест от левия бряг на Дунав,
че заплахата вече не се цели в кръвта ни;
по сърцата не бие и в очите не лумва.

Не пристига вестта. Жертвено в Русе я чакат.
Тъй децата се раждат и прохождат край мама.
И в просъница нощем вече горко оплакват
светлината на безкрайната красива измама.

А реката снагата си извечна протяга,
както някога – не за смърт, а за надежда.
Но дори на мъртвите от погледа не убягва
как мостовете между сърцата мъглата реже.

Пак тежи небето отровено над главите ни.
Пак сънуваме тъжно с болка и изненада:
над водата покрусени гълъбите прелитат
и от човките им маслинени клонки падат.

ПОСЛЕДНАТА ВЪЗДИШКА НА ЕДИН ПОЕТ

Защо ли да се връщам на земята?!
Безсмислен е дебатът в час такъв,
във който и сърцето е оттатък,
останало без своята горда кръв.

Какво ви дадох аз? Какво остана
от верността ми на живот и смърт:
една душа – пропукана камбана,
една усмивка, паднала сред път.

Една въздишка затова, че вече
догаря светлината в моя храм,

че бистрата река докрай изтече,
преди да разбере защо съм там.

Сега ви гледам от небето всички,
надмогнал вече лудата трева.
Завърна ли се, пак ще ви обичам.
Но трябва да повярвате в това.

ЕЛЕГИЯ

Каква безумна суша ни застигна
съвсем в началото на пролетта!
Тревите крехки, първите цветя
обратно към земята запривиква.

След този блян за дъжд и водопади
от слънце, дето пали и в кръвта,
стоим зад вододелната черта,
която от праха ще ви извади.

Сега да дойдат гарваните черни,
с какво ли ще заситят своя глад,
освен с очите ни, а те сълзят
и все не могат Вяра да намерят.

Дали е жива? Тъй са изтънели
душите ни – като кинжал свистят,
объркали Кръстовия си път.
И бурени над тях са разцъфтели.

А беше време на големи клетви
пред знамена развени и екстаз.
Сега мълчим сред сушата със глас,
от който се боят и ветровете.

И не до гроб, а още по-нататък
в сърцата ни ще тлее вопъл хром и сляп…
И гладна ще е винаги душата,
когато я разменяме за хляб.

МАЛКА ПЕСЕН ЗА МОЯ ГРАД

Отваря клепки пак зората
и ражда миг за труд богат.
И с песен тръгва по реката
легендата за моя град.

Тя в своите извори се къпе,
блести в стоманен меч и звук,
платила със кръвта си скъпо
да бъдем днес сега и тук.

Напира слънце в синевата
с бароков дъх околовръст.
Ръка протяга Свободата,
за да измерим своя ръст.

Послушай – радост се възземa,
в сърца ухае и в липи.
И силата ѝ вдъхновена
в ръцете си живот крепи.

Синее Дунав под дъгата,
пътува днес под светъл свод…
Ний него предано и свято
ще пренесем от род във род.

СЪПРОТИВА

Не стареят добрите момчета
от класа на живота велик.
Все тъй слънце в очите им свети,
все тъй дъжд ги вали.

Не прибраха рапирите остри –
колко схватки за чест и любов!
От годините недокоснати,
те живеят в щастлив благослов.

Могат още през смях да тъгуват
и през сълзи да виждат дъга.
Гласовете на птици да чуват,
да нагазват в дълбока река.

Могат песен докрай да изпеят
и любов да започват дори,
а ръцете им могат да сгреят
позаглъхнали вече искри.

Ах, добрите момчета с рапири
поразяват и своите гърди!
(А прощалната музика свири
и нелепите звуци реди.)

И макар да не е като в клетва,
ще въздъхна съвсем откровен:
остаряват добрите момчета,
но сред тях запишете и мен!

АХ, ТОЗИ КРАТЪК ДЪЖД

КАЛИН РАЙМУНДОВ

ХАЙКУ

*

Ах, този кратък дъжд
след месец суша
охлювите ще излъже

*

Стръкче мащерка
Нося от планината
и радостта си

*

До спирката
пресъхнала локва
с крачета на птици

*

Дори през юли
тополите жълтеят
лятото тече

*

Пролетен дъжд
охлювите тръгнаха
даже по прозорците ми

*

Пред ресторанта,
без стопани, се вижда
пожълтял бамбук.

*

Е, само месец
не съм влизал в дома ти
цветята са друг

*

Мартенският ден
Луната в петите ни
се врязва вече

*

След всяка капка
листото в сън потрепва
Отмина дъждът

*

Дъждът не спира
никога във планината
Не го чуваме

*

Миналият май
премахнах този страх от
страха Вишнята гледам

*

Видях тополи
видях храсти – всичко е Мисъл
Всичко е Любовта

*

Жалко – дъгата
остана зад гърба ми,
ала я видях!

*

Следобеден дъжд
червени лалета
в ритъм се движат

*

През април, още
билото заснежено,
скупчени крави

*

Докато вървя
ей, там е Витоша
Затова вървя

*

Гора от лале
наоколо коли
кратка пролетта

*

Април захвърли
своето бельо зелено
Разчорлен тръгна

*

Юни – след дъжда
разголено момиче
носи свежестта

*

Последен кадър
бели охлюви в тревата
Във вятъра море

ТАНКА

1.

Хубаво е
небето над теб и тази
Витоша е праг.
Хубаво е със теб,
под тази Витоша

2.

Вечер след дъжда
прескачам по асфалта
охлювите с танц.
Отивам да те видя
е, в едно друго време

3.

Не знам защо
да ровя в тревата,
когато ти си все
далеч от мен, обичко,
Ще търся пълната Луна

ВРЕМЕТО Е СПРЯЛО

КИРИЛ ЖЕЛЯЗКОВ

ПОКЛОН, РОДОПА

*

Поклон, Родопа.
Над зеленото море,
гласът на Орфей.

*

Бучащо ждрело.
Сянката на скачащ вълк
покри небето.

*

Времето спряло.
Орфеевите скали
пазят орлите.

*

Високо в Рожен.
„Бела съм, бела, юначе“
люшна знамето.

*

Родопски шепот.
Зелени горски вълни
разказват тайни.

*

Горда Родопа.
Сенките на хайдути
препречват пътя.

*

Вятърът слуша.
Сто каба гайди свирят,
Родопа пее.

*

Тъжна Родопа.
Късчета от плътта ти
стенат в жарава.

*

Поклон, Родопа.
Легенди и митове,
стана ми гордо.

КОГАТО ЛУНАТА Е КЪРВАВО ОГРОМНА

*

Летях в съня си.
Видях птичите очи
в струи светлина.

*

Тихо сънувах.
После отворих очи,
войната свърши.

*

Последен снаряд.
До горещото дуло
войникът плаче.

*

Вой на дронове.
В ръцете на майката
детско палтенце.

*

Последен снаряд.
Песента на птиците
спря танковете.

*

Насред полето.
Поникват ръцете
на войниците.

*

Пълнолунна нощ.
Неродените деца
пищят в небето.

*

Луната се скри.
Само бели гълъби
по покривите.

ОТ БЕЗКРАЯ

ЛИЛИ ТРЕНДОВА

СПОМЕН

На снимката – декори и статисти.
Без шепота на вятъра и говора на птиците.
И без шума от срутена скала.
Без ритъма сподавен на сърцето
и радостното трепване на устните.
Без мимолетен допир.
Без неизречени въпроси
и без мига с внезапния простор в очите ти.
Несигурност – като пред първи полет.
И броеница стихове.

В ГРАДИНАТА С ЛИМОНИТЕ

В градината с лимоните, където
калинки луди кръгове чертаят
и дюлите миришат въпросително,
и наровете се разпукват неочаквано,

в градината с лимоните, където
загубват своя смисъл думите
и само любовта те милва в скута си,
посоката е всъщност разминаване.
Като прегръдка трудно.

ОТ БЕЗКРАЯ

-Искаш ли да направя вятър?
Едва докосна ръката ми.
Вишните отразяваха залеза.
Късах живи, узрели рубини.

-Искаш ли да направя вятър?
Въпросът опари душата ми.
В тишината чух вятъра.
Идваше от Безкрая.

Милваше нас, после вишната.
И замираше на ръката ти.

НОЩ

Китара, планина и езеро.
Мелодии и рими.
Да бъда струна
между пръстите ти
възможно ли е?
Или тревичка под китарата?
Или сълза, в очите ти, които

да видя в мрака не успях?

СИРТАКИ

Ще танцувам сиртаки,
както танцуват мъжете.
Невидима
край ливадата,
която косиш.
Ще потръпват в такт
билките и цветята.
Ще ухае на пот,
сено и роса.
Лъчите на слънцето
ще отскачат от тялото ти –
снопове сияйна трева.
Косата ще съска
с неочаквана нежност.
Тревата ще ляга
под ръцете ти
сякаш сама.

Нека говори
мълчанието.
Думите скриват
очевидното.
Танцувам сиртаки
невидима
край ливадата,
която косиш.

КРАЙЕЗЕРНА ТИШИНА

Лъчисти отблясъци
като влюбени пръсти
гальовно се плъзгат
по тихото езеро.
Цветя се полюшват
във вятърен ритъм.
Шишарки отронва
от клоните бора
и птица изписва
високо в небето
на мои въпроси
неказани отговора.

КРАЯТ НА ЛЯТОТО
Вдишва есен гората
и издишва ята.
Листата, отронени
от смълчаните клони,
са птици, които се връщат.

МОРЕТО НЕ Е СЪЩОТО

ЛЮДМИЛА ДАНОВА

МОРЕТО НЕ Е СЪЩОТО

Морето не е същото...
И ние не сме.
Уморено прегръщаме
с топлите ръце.
После бурно отхвърляме.
И гори в нас
обидата на мълчанието
в тихата страст...
А слънцето припича
както преди.
На него му прилича
да си мълчи.
Вълните блъскат се
в смълчаните брегове.
Капки сол пръскат се,
плаче нечие сърце.
Морето не е същото.
И ние не сме.
Но все пак ще остане то
в страстното сърце.

НАЯВЕ И НАСЪН

Наяве и насън бленувах
ръцете ти, вълшебни светове,
а после трепетно целувах
децата по нежните им вратове.

Ръцете ти рисуват по тялото ми цветове
на вълшебна старт и любов,
простиращи се до непознати брегове
и предизвикващи огън нов.

А нощите ни диви под пълната луна
събират в шепите ти, мили,
шеметна и огнена, негаснеща искра,
която зиме любовта ни пали!

И в утрото, когато слънцето блести,
за ръцете ти сърцето ми така копнее
и унасям се в безброй мечти,
а с прошепнато "обичам" вечността ни пее...

ЧЕРТАЕ СЪРЦЕТО

Чертае слънцето пътека по вълните
и чайки в полет порят синевата.
Ала така ни е спокойно на душите
и радостно се реят в необята!

Мидички във пясъка блестят
скъпоценност – за човешкото око.
Мислите далече пак летят,
играят буйно сакралното хоро.

И аз вървя по светлата пътека,
събрала радост и мечти,
докато полегна на постеля мека
в свещени български земи...

ЕСЕНТА

Красива идва есента,
Септември ни я води!
Ухае тя на любовта,
на кестени и рози!
Пристъпва много тихо, точно
като бяла Надежда,
а после може би нарочно
в локвите се оглежда.
Стъпва леко фриволно,
сякаш танцува,
цупи устни неволно,
даже ревнува
топлия есенен дъжд
и листата златни...
След това тя изведнъж
връща се обратно.
Вятърът в косите й се смее,
слънце в очите й топли блести!
С Есента щастливо се живее,
като с теб, Любов, есенна си ти!

МОРСКА МАГИЯ

МАРГАРИТА НЕШКОВА

МАРАНЯ

Слънцето коси разплита,
буйни, приказни лъчи
и Маранята ни не пита –
трепти пред нашите очи.

От небесна приказка дошла –
ефирна и омайна, и безгрижна.
Носят лъчезарните весла
чар и нежност неподвижна…

Диханието морско я преследва
любовно с нея да се слее,
нищо, че в усмивка еднодневна
трепти и кратко ще живее.

Морето, с неповторима ведрост,
пие на Мараня излишна щедрост.

МОРЕ КЪМ ЕСЕН

Вечер е студен простора,
а морето е още топло,
играе, не чувства и умора,
нито досадата от хора.

Слънчевите ласки топли
изпило дълго помни,
полягат вълнисти вопли
във пясъците скромни.

Гларуси играят с вълните
и се стрелкат неуморни
проболи като лъч очите
на просеки чудотворни.

Топлото на лятото в простора
търси бреговете за отмора…

РОЗОВИ ОБЯТИЯ

Слънцето със розови лъчи
целува тихо морските очи
преди да тръгне за почивка,
преди последната усмивка…

И далече в синьото небе
ще отплува с розова карета,
и приказка с любов ще изплете

преди тъмното да порасте.

Слънцето е щедро, обичливо,
жадува го пръстта и тишината,
и малкото море, и планината,
мечтата, стръкче горделиво….

Слънце и Море се сливат –
в розови обятия заспиват…

ТЪРПЕНИЕ

С ръце морето търпеливо
вае кръгли песъчинки…
Песъчинките са нещо живо
в морето неумолимо, диво…

Душите само са им меки
и ласките обичат на водата.
Твърдостта в техните пътеки
води до изгрева на чудесата…

Песъчинки с лице без блясък
за постоянство ни говорят,
а събрани те са нужен пясък,
с който замъци се строят.

Песъчинки, от скали души,
търпение ви ражда, а какво теши?

КОСМИЧНИ ТАЙНИ

Слънцето едно ли е в простора
като Земя за нашите сърца?
В космоса живеят ли и други хора –
звезди, планети и слънца…

Деца ли са на майката Природа,
какъв копнеж и мечта ги води?
Тленността на различните им рода
като нашата ли неотменно броди?

За времето са раждане и смърт –
в непознатото пространство път...
Имат ли като Човека жажда
мирът им нещо да изгражда?

Общества тихи и потайни,
гадаем космичните Ви тайни…

НЕБЕТО СЕ ИЗЧИСТВА

МАЯ ДАНЕВА

*

първи минзухар
снегът се оттегля
вътре в мен

публ. в Chrysanthemum, април 2025

*

пролетен бриз
куче води слепец
към Рилския манастир

*

небето се изчиства…
на един хвърлей разстояние
Витоша

*

в подножието на трафопоста диви теменужки

*

барбекю със съседите
подочувам
за крадец на лалета

публ. в ESUJ-H, април 2025

*

акатист на Богородица…
напевът
на фонтана в двора

публ. в Haiku Presence, брой 82, 2025

*

селски Великден
от крайпътната ферма блеят
непродадени агнета

*

Свети Георги…
сама съм
и ям ягоди

*

късен залез
отново поливам градината
почти до полунощ

публ. във Five Fleas Itchy Poetry, 9. юни, 2025

*

планинска пътека…
синът ми пак се забавя —
сини пеперуди

*

летен дъжд
държа си чадъра
затворен

*

окъпан в лунна светлина
по езерото
дух на лебед

публ. в Chrysanthemum, април 2021

худ. Габриела Цанева

*

от време на време в океана отворена консервена кутия

публ. в Cold Moon Journal, април 2021

*

опело на открито
черешов цвят пада
по лицето на мама

публ. в Haiku Heute, юни, 2025

*

Алпийска пътека
езикът ми син
от крайпътни боровинки

публ. в Blight Spirit, брой 35.1, 2025

*

буреносно небе
безпокойството
на гарваните

публ. в Haiku Heute, февруари, 2025

*

порив на вятър
над есенното езеро
луната трепери

публ. в The Cicada's Cry, есенен брой, 2025

*

ще намери ли Пепеляшка
пантофката си…
плътна есенна мъгла

*

първи сняг
в далечината
недовършени строежи

*

Коледна нощ
след стъпките на гостите у съседите
тишината – още по-дълбока

публ. в Blight Spirit, брой 35.1, 2025

РАЗТВАРЯМ КРИЛА

НАДЕЖДА АЛЕКСАНДРОВА

*

разтварям крила
(символично, разбира се) –
към кого,
към какво
да летя?!

*

искам кораб
с бели платна...
искам космос в простора

*

космосът,
който искам
е още без хора

*

не, не искам нищо –
нито птица, нито кораб;
хоризонтът нащърбен е –
тежи от облаци...
твоят гръб във вратата

*

два автобуса
с побелели глави
край пресния гроб на баща ми
колко остарели са учениците му

слънчев лъч през дъждовните капки

*

една поправена грешка –
колко други потънаха
в праха на мълчанието

тежат годините
дъждовно очакване

*

в душата си нося
вулкан от невзривени
мълчания

пеперуди върху
майски цвят

*

с изранени крака
вървя към предела;
онзи, зад който
всичко е истинско –
полет на пчела

*

на предела съм –
мойто време тука ще спре
в тишина ще умре
падат дюли –
стъпки към залеза

*

кокиче върху пряспа
главата му
по-високо от бурята

*

капка кръв
върху пръста ти –
не късай цветето!

*

сред изгорялата трева -
глава
на минзухар

*

снежинка
върху влажния нос на куче –
цялата любов на света
в един спомен

прецъфтяло глухарче

*

не са дребни теми
тревите и слънцето –
живеем от слънцето,
в треви ще се превърнем
след това

*

всичко в този свят
е значимо –
врабчето, мравките... и кучето

*

кучето –
всяка сутрин ме буди...
мисълта за него

*

треви и сухи клони,
и цветя –
тишина в стиха

ПРЕДИ ДЪЖДА

НЕЛИ ДЕЧЕВА

ЖАЖДА

На Валя и сина ми

Мигът – от тези, дълги цяла вечер,
бе странен. Бе увиснало небето
и някъде в мастилената вечност
припламваха Халееви комети,
и тъмни предсказания в тревите
нашепваха загадки страховити.

Гореше бавно въгленът на юли
и косовете, чули-недочули,
разнасяха бъбриво из лозята
вестта за нашето последно лято.

А аз стоях безсилна сред всемира
и гледах в нас как любовта умира,
как се смалява нейната държава
и как накрая нищо не остава -
не знаех как без нея ще живея,
но знаех, че светът ще оцелее,
защото просто някъде я има -
където двама искат да са трима
и ще лежат замаяни в тревите,
и нежността телата им ще сплита,
а във вълшебното небе ще свети
над тях една-единствена комета
и никога не ще ги стигне вече
мигът – от тези, дълги цяла вечност.

ПРЕДИ ДЪЖДА

1.

Обичам твоето завръщане, когато
стаята с вечерно слънце се изпълва,
а куфарите с лято са претъпкани.
Умората е хвърлена на стола
и подът е осеян с късни рози...
Нахлуват пеперуди през прозореца
в минутата на първата целувка.
Сплетените пръсти
са сребърната мрежа,
в която пърха уловен мигът...
Притихва мирозданието.
После
ветрецът, от прегръдките ни лумнал,
задвижва всички орбити отново,
слънцата
започват пак да раждат светлина...
Сега е празник.
Въздухът звъни
от хора на неделните камбани
и натежават бременните облаци.

А след това започва да вали.

2.

Ароматите на тия часове се носят
като коприна
между спирките на дните.
Жълтеят тихо дюлите -
септември
е струпал вече жълтия си восък
и шапката му сламена пъстрее
от редки цветове и редки птици.
Пръст от пръстта съм,
светлина от светлината.
Животът се закръгля - сякаш ябълка
открай-докрай изпълва битието
и не оставя място за раздяла.
Спокойно вече можеш да си тръгнеш.
Ще седна, ще си сипя чаша вино,
ще гледам как полека се стопяваш
зад ъгъла на хоризонта...
Сбогом!
Прахта на пътя стъпките ти пази.

А след това започва да вали.

МЕЛОДИЯ ЗА ЧЕТИРИ РЪЦЕ

1.

Това не може да се случи днес,
защото вече вчера се е случило...
Бях другата тогава и векът
бе друг – достоен, за да е разказван.
Ти бе сред малкото,
които се завърнаха
и трепваше при всеки рязък звук,
защото ти приличаше на изстрел.

А този ден миришеше на дъжд,
и на опиняващо безгрижие;
тревата бе превързала почти
нанесените от войната рани
и бързаше да люби и цъфти
градът на милионите желания...

2.

Без снимки, без портрети и без профили,
изрязани на място от хартия –
завръщането ще е незабележимо
като дъжда на гарата в октомври.
Сега започва нашето сега...

3.

Жената гледаше към нас и болка
от погледа й отмалял струеше.
Навън ръмеше и по тротоарите
потичваха неуловими кестени.
Когато се обърна, не разбрах
какво е по лицето й – сълзи,
или пък капки дъжд.
Ти не видя...

Не бе обикновена тази есен –
макар да бяхме й дошли на гости,
валеше непрестанно и тържествено.
Блестеше
на „Нотр Дам“ оловения покрив
и гледаха грифоните отгоре
как времето по покрива се стича
и как потъва в Сена.
Но за нас
през тази есен времето бе спряло -
потъвахме в музеи и бистра,
смехът ни лекомислено кънтеше
връз костите на минали пред нас...

4.

Остави ни без думи любовта -
тя беше само светлина и музика,
за кой ли път животът
бе роден отново.
И нищо не подсказваше тогава,
че "Герника" ще бъде нарисувана.

СЛЕДА

На проф. Румен Скорчев

Когато си разпалил на платното
червено, златно, синьо и лилаво
и в огнената охра на живота
картината на друг живот създаваш –
една следа безсънна и нелека
върви през тия часове омайни
като почти невидима пътека
от мигове на творчество и тайни...

Навярно ти сам смътно се досещаш,
че тя извира от дълбочината
на времето, което в свойте пещи
превръща всичко в прах.
А иде вятър...
Но вятърът отново се смалява
и пак потегля живата пътека -
и пак над нея звезден път изгрява,
тъй както на картината – човекът.

ПАРИЖ, СЕН-КЛУ

Палитрата на залеза догаря...
Изхлипа някой, или ми се счу
как стълбите
под стъпките повтарят:

Сен Клу...
Сен Клу...

Звучи шарманка
и със скреж гримира
дърветата
безмилостният студ.
От кабарето
посреднощ извират
пияни гласове.

Сен Клу...
Сен Клу...

Сега се лее някъде абсентът
и той рисува още като луд...
Защо върху платното
на Винсент е
разпънат същият
Сен Клу?

Сен Клу, защо проблясват
тия байонети,
и тишината стяга въжен клуп,
и зарево над гробището
свети?

Сен Клу...
Сен Клу...

Днес тук гъмжи
музейната гълчава
и друго време в твоя ден нахлу,
но то ти обещава
незабрава,

Сен Клу.
Сен Клу!

ВИНЯРД ПОД НЕБЕТО

РЕНИ ВАСЕВА

Прекроява денят ми нощните сенки,
една по една ги скъсява
до бледи петна под листата.
Една по една
в тишината се втурват гласове –
зелени, кафяви, оранжеви.
Класовете на житото светят.
Под горещата ласка на вятъра
вее риза гората, мята слънчеви бели ръкави
върху моето ежедневие.
Един летен ден – като жребий,
и думите – сътворение в мен.

*

Полето е притихнало
след тази лятна жътва,
задъхва се сред пладнето,
щурците са замлъкнали,
а пътят раздвоява
опашката си прашна
към хоризонта, светнал
от синята томителност
на морското нашепване.

Охълмен, хоризонтът
прилича на кервана ни –
камилите пристъпват,
не искат да останат
в несигурните пясъци
на тоя дом могила.
Но колко мило, скъпи,
да скрием във очите си
оазисно разпътство…

*

Резлив, настоятелен вятър подгонва
моите стъпки обратно,
полето въздиша, излиняло до спомен
и сънува – класовете се ронят.

Рони се зърното и оживява в брашното,
а хлябът омесен свети.
Сърцето ми ражда лъчите на слънце –
кротко залязващо, есенно.

*

Полето, полето, ехо от думи,
ехо от спомени за сътворение,
ехо от мъдра делнична бъдност.
А хоризонтът взривява пламъци,
тревите тънат в сумрак приспивен,
върти се Земята – вечност ще мине,
преди отново да се завърна.
Полето, полето – ехо от думи,
моята вечност ще ме дочака.
Змийка пролазва, прелита сврака,
клас неожънат заплаква в нищото…
И пак ще бъде зелено и пищно,
защото аз съм Божия нива,
слънце ме пали, дъжд ме облива…

*

В предчувствие за есен
полето съзерцаваше
луната – топла баница
в тепсията на баба.
Небесните дворове,
старателно пометени
от вятъра любовен,
прибираха грижливо
немирните звезди.
В предчувствие за есен
навеждаха глави
презрели слънчогледи,
стъблата им чернееха.
А суша троеглава
се настаняваше у мене.
Полето се заслушваше
в знамения…

*

Синьото цвете трепери с листета,
устоява на вятъра с молитва отчаяна.
От едната страна се будят тревите,
стъблата им радостно кимат.
От другата – къщите ронят
тъжни керемидени покриви…
От едната страна на полето светлее,
от другата – мрачина топли пръсти
по първите слънчеви кръстове.
Синьото цвете немощно ляга
до изгнилата ни ограда…

*

Слънцето притичва между къщите,
вятърът, повлякъл шума есенна,
гони сенките из уличките тесни.
И макар че август шета вкъщи,
попреситен, потен и радушен,

студ полъхне, мразовита нота
някъде из часовете глъхне.
Синьото море отсреща граби
всеки поглед, закопнял за ласка,
и го мами, мами към просторите.
После тихомълком го удавя
в синята си безпощадна обич…

*

И е изгревно, изгревно,
само пътят ми – сумрачен,
август с четка рисува
оранжеви облаци,
слънчогледи изгарят
очите си в лавата,
жизнерадостно плъзнала
по околните хълмове.
Хоризонтът се смее,
щастливо осъмнал
след нощното бдение
над мъртвия мрак.

И е изгревно, изгревно
до сърцето ми чак,
до пулса, отмерващ
живота ми стръмен.
И е изгревно, литвам
по пътя нагоре,
слънчогледите кимат
любовно с главици…
Ще вървя срещу слънцето
и аз слънчогледова
с тези свои, узрели
за обич, зеници…

*

Морето приплъзва към мене
подводните си течения…
То навярно иска да вземе
любовното ми бълнуване:
твоята риза на пясъка,
мократа кърпа и дюните,
новата оранжева рокля,
съзвучна до нота със залеза,
нали вчера ти я показах…
Сумракът рисува по нея
огнедишащи намерения.

Брегоевете люлеят в шепа
градчето и старите къщи,
в тях спрялото време се сепва,
внезапно тиктака отново…

Морето приплъзва към мене
мъртвото си вълнение,
потъвам в света му бездънен.
После щедрата вечер угасва,
роклята ми със залеза тръгва.
Солена е водата, лекува
и раните лесно зарастват…

*

Луната мами
странника на пътя си,
тя хвърля светнала
надежда в локвите.
Коварната й благост
е размекнала пейзажа
и странникът си мисли
за романтика.

Дъждът от снощи
е измил полето
и житното стърнище
благо настоява
за още лунени
и сънни спомени –
горещи часове, когато
житото блестяло
нажежено,
а смелите врабци
отвличали зрънца…

Зрънца от лято
в празния хамбар,
където паяците
са оплели
най-щедрата си мрежа
за наивници.
Луната мами
странника,
подгонва музата му
в други измерения.
Романтиката пълни
житните хамбари
със илюзии.

*

Зад хълмите догаря моят златен ден
в огнището разжарено на залеза
и аз ще сляза вече от етажа
на собственото си удобно пребиваване.

Ще сляза долу, до изтритото стъпало,
пътека ще ме чака към полето,

натам, където слънчогледите изгарят.
Денят ми ще ги угаси полека.

*

Полето, полето, ехо от думи,
ехо от спомени за сътворение,
ехо от мъдра делнична бъдност.
А хоризонтът взривява пламъци,
тревите тънат в сумрак приспивен,
върти се Земята – вечност ще мине,
преди отново да се завърна.

Полето, полето – ехо от думи,
моята вечност ще ме дочака.
Змийка пролазва, прелита сврака,
клас неожънат заплаква в нищото…
И пак ще бъде зелено и пищно,
защото аз съм Божия нива,
слънце ме пали, дъжд ме облива…

*

Вади синята бездна
от старата ракла
тежките сватбени ризи
и ги разстила
пред юлското лято –
мъниста да им наниже.

А то ги обточва
в златисти сияния,
вплита крехка разнеженост,
после ги връща
с блага усмивка
отново на синята бездна.

Минават женихите –
рибари по залез,
в краката им – скромният улов,
а в такта на бездната
всички лодки танцуват
и чакат някой да слезе.

Някой, по залез
за дома замечтал се,
влюбен в жена тъмноока,
разсеян всезнайко,
млад и неопитен…
С него бездната ще се венчае.

*

Полека-лека
слънцето се скрива
зад паравана синкав
на водата,
косите му се разпиляват –
течно злато
във няколко щастливи
топли цвята.

Потапят гларусите
човчици янтарни,
крилете им обдишват
с нежност залеза,
а на брега вълните
го разказват –
в златисто, в розово
и яйчено оранжево…

худ. Габриела Цанева

ГЛЕДАЙ ПАЯЦИТЕ ВКЪЩИ

СВЕЖА ДАЧЕВА

РИЖАВАТА КОТКА

О, рижата котка на съседите!
В сънената градина
тя вечеря със славей…
В пробудената градина
тя закуси с чучулига…
О, горката, ловка котка на съседите…
Дали отпи от привечерния
и от утринния час на птиците?
Дали усети
опиянението на синевата?
Дали научи
песните на пролетта?

*

Това, което виждаме с полупритворени очи,
не може да се види с широко отворени очи –
каза астигматикът и сигурно е прав.
Имате този проблем, защото сте двуоки –
каза едноокият и сигурно е прав.
Очите са в сърцето, каза слепецът
и сигурно е прав.

ВЛЮБЕНИТЕ

Те пристъпиха върху изящния мост,
сляха се с красотата му
и се удавиха в небето.

НА ОТЛЕТЕЛИЯ МИГ С ЛЮБОВ

Лежат
чифт забравени в автобуса
слънчеви очила в ден,
в който внезапно се е заоблачило.
Проблясват, хванати като риби в мрежата
зад гърба на седалката.
В огромния търбух на автобуса
и в този миг сме само аз и те.
Шофьорът не знае за тях.
Притежателят им
никога няма да се завърне.
Вече не си спомня къде
ги е забравил,
ако въобще си спомня,
че е имал някога
чифт точно такива слънчеви очила.
И в този миг сме само аз и те –
единствени във цялата Вселена.

ГЛЕДАЙ ПАЯЦИТЕ ВКЪЩИ

на внука ми Лазар

Как да знам кога си добре, бабо?
Когато паяците започнат
да умират от старост.

Как да знам кога си зле?
Когато паяците започнат
да умират от старост
и останат непогребани.

*

на болната ми майка

Усещам как костите на мъртвите зъзнат
в тази мрачна, прогизнала утрин.
Как тялото на тази, която
в утробата си ме е носила,
се прихлъзва по калния склон на небето,
все по-близо, до утробата на земята.
Майка ми се е взряла в ореола на един облак
и го моли да я превърне в сиво врабче.

СУША

Вятърът сее в небесната нива.
Ангели пазят сеяча.
Никнат звезди,
набожда луна,
макове цъфват на запад.
За миг се спотайва сеячът в клонака,
но после захваща отново
до старите – нови бразди да прокарва.
Трупа на купчинки
пух от глухарчета,
после дълбае в синьото кладенци.
Утре оттам ще рукне дъждът,
за който се молим.

*

В къснолетния ден попаднахме
в златната паяжина на ласките.
Виждам ни застинали за векове напред
– две морски кончета –
в кехлибара на блаженството,
докато камъните на думите

лежат на дъното
и бавно се покриват
с водорасли.

ПРЕДЗАЛЕЗНА МЕДИТАЦИЯ

В НЕБЕСНИЯ ТЕАТЪР

Декорите на облаците
са така разкошни,
че не очакваш никакво действие.
И все пак долита белогърда чайка.
Каца върху комина или на върха
на най-белоснежния облак
и после отлита към други светове.

*

Отиват си един след друг мъжете,
които ме обичаха.
И всеки от тях отнася със себе си
по едно мое отражение.

А аз изтънявам,
а аз се смалявам, подозирам,
че за собственото ми погребение
от мен ще остане едно-единствено късче
от счупеното огледало.
Дано може да слепява,
дано може да поправя огледала
Майсторът в Отвъдното.

МАГИЧНИ УГАРИ

СТОЯН МИХАЙЛОВ

МАГИЧЕН БРЯГ

ИСКАМ

с утрото ти да се будя град,
в сънливите ти улици да крача…
С детските игри да ме завръщаш млад –
за първата любов ми пращаш здрача!

Искам на часовника запял гласа
аз в делника ти тръпен, да дочувам…
Цялата си мощ в гърди да понеса,
та с труд отдаден, ти и днес добрувам!

Искам до Моренатa на храма стар,
поздрав да излея мил и красен –
„че прие ме, скъта в топлия хастар,
че в сърцето ми гориш, прекрасен“!

06.07.2025 г.

МАГИЧЕН БРЯГ

Немея, тръпна и мълча –
пред мен е тя топола вита…
В гърди ми любовта запя,
кое небе достигна, пита?

Благоговея, в тез очи
с гайтани вежди влюбен лудо…
В прегръдка двамата мълчим –
край нас светът е цяло чудо!

Сега Орфей съм и Пегас.
Не спя, а сякаш се пробуждам…
Тъй влюбен до ушите аз –
дори смъртта не ми е чужда!

Да пея искам, да творя –
в мечтите си всецял да литна!
Аз не живея, аз горя,
мотор в система сателитна!

Съдба изстрадах, студове …
Воювах, гневно протестирах…
Обходих китни брегове,
на бряг магичен акостирах!

ПРЕЛЕСТИ ИЗВАЯНИ ОТ КАМЪК

Чувал бях за прелести скалисти

чудновати около Белоградчик.
И съдбата, с повикът си чисти,
като на шега ме прати там войник.
Стой, потрай очакване горещо,
моя недоспана утрин с феномен!
Ето, Ученичката ме среща
Крепостта се кипри, цяла е пред мен!
Кукувица отдалеч ми кука,
Конник там препуска без застой!
Виж, дори Мадоната е тука –
Фердинанд във смъртния покой…
А щом вий Монахини се явите,
греховен акт навярно е кодиран…
Витиния девица е с очите,
на куп юнаци що не дават мира!
Приумица ли са на Сатана
да прелъстява с тях и да отвлича?
Или чудат вълшебник, с вещина,
вълшебните си дрехи им навлича?
Те може би са твърде скъпи дар,
за цар велико-повелител!
Или са за очите зрим олтар,
на нашата природа-сътворител!

Загадка! Чудно сътворение
на сила фантастична и могъща!
Белоградчишко вдъхновение,
в душа си съхранено те прегръщам!

20.06.2025 г.

ЕСЕН НА ВРАТАТА ЧУКА

Тича лятото горещо
с морски бряг и галещ бриз …
Чакани маршрути, срещи –
са приятелски сюрприз.

Лято с дните отлетели,
да ни върнат есента …
С плодове в подноса взела,
тя почуква на врата!

По килим с листа танцува,
бие школския звънец …
В бъчви с виното лудува –
на положен труд – венец!

Благодатна и желана
есен си добре дошла!
От полета до балкани,
с теб делиме радостта!

12.08.2024 г.

ИЗПЛАКАНИ УГАРИ

ТЪГУВАЩА КИТАРА

Една китара в ъгъла ме гледа,
прочитам във очите и тъга…
Не беше тя на времето, ни бледа,
ни в прах потънала като сега.
Далеч остана споменът, когато
потрепваше звънливият и глас…
Общувахме тогава с дух богати,
а песента бе водеща сред нас!
Не даваха покой на таз китара
чедата ни, за отдих нито ден…
Мелодиите вчерашни повтарят,
днес прозвучават с ритъм обновен!
Как слушахме ний струните звънливи
децата що изплитаха с ръце!
Край тях седяхме до безкрай щастливи,
с любящи майчино и бащино сърце!
Сега лежи, китарата безмълвна
и все очаква звездния си час…
Очите и – във скръб и мъка пълни,
са ежедневно питане към нас.
Мълчи? Защо, ни пита тя сърдито,
отлитнаха момчетата встрани?
Къде си време, време тъй честито –
гласът ми иска в къщи да звъни?

ЗА РОДНОТО СЕЛО

Мирис долових на родно село,
сетих трепета на селска чест…
С радост ми душата стъпи смело,
като трубадур за блага вест.
Слушам песента на хлопатари,
и камбанен звън във утринта…
Петим е човек, да го завари,
на петлите ранна песента!
Ето ги скрибуцащи колите
край жени, с кобилици на гръб…
Мила селска мъко – ти политаш,
та навяваш радост и във скръб!
Ти без хората – какво си село?
Те са твойта кръв – опорна сила!
С доброта изписана по чело –
с простотата всички възвисила!
Седенкарска врява долу вдигат –
коледари полунощни пеят…
В труд и песни обич тук постигат,

та задружно всичките живеят!
А на края, там със барабана
бай ми Петко, гръмко обявява –
„ширнал се край Сива и Балкана
Лиляк, ще живееш в незабрава”!

ИЗПЛАКАНИ УГАРИ

Радост със тъга изливаш в тях –
дълбоки угари от рано…
Мъката таена там пося
с надеждата неразпиляна!

Браздите, сякаш живи твари –
над тях се пара топла вдига…
От синура те изпревари –
задява пъстра чучулига!

А Слънцето, отгоре спряло,
съзира пътя си далечен…
Небето – синьо огледало,
с орача е събрат обречен!

Отдъхваш, ралото захващаш,
поредно мъката преглъщаш…
На птиците усмивка пращаш,
като че от гурбет се връщаш.

И тъй, зареждат се браздите –
следи от черен плач остават…
На състрадалецът в очите
единствена утеха дават!

ПЪТУВАНЕ ЖИВОТ

ТОДОР БИЛЧЕВ

ЗВЕЗДА В РАЗПЕРЕН ПОЛЕТ

На Иван Зартов
in memoriam

Изплита август по небето
дантели от рубинна прежда.
Пътувам тъжен към морето,
изгубен в празната надежда.

Една звезда, че си отиде
на вчерашния ден оттука.
Животът ли му се обиди?
Смъртта ли беше му сполука?

Не знам. Но вече днес го няма.
И празен съд сме ний без него.
Духът голям при нас е само.
Не може той да ни избяга.

Днес Богородица, Голяма,
без грях оттука е успяла
от тяло в Дух пак да остане
една, неразделима, цяла.

Дано и твоят Дух да бъде
тъй горд и вдъхновен и Горе.
Заветите ти да се сбъднат.
И няма на земята горест.

Почивай в мир, приятел верен.
И грей в небесните простори.
Криле във полет ти разперил
размахвай, все тъй непокорен.

15.08.2025 г. 6.23 ч. Успение Богородично

Гара Ястребово, пътувам с влак № БВ9621 за Варна, Синдел, Карнобат, Бургас, а след това с автобус до Поморие, за участие във фестивала-конкурс на Тома Троев, където печеля второ място.

Вчера, 14.08.2025 г., 12.35 ч., почина най-големият ми приятел Иван Зартов. Бог да го прости. Посвещавам и наградата на него.

ПЪТУВАНЕ ЖИВОТ

На Валери Станков –
с разбиране и приятелски поклон

Когато си отиде майка,
настава мрак и тежка мъка.
А бъдещето е незнайно.
Пък настоящето – разлъка.

Но бавно времето лекува.
За страдане човек се ражда.
А сигурно и да добрува.
Но само злото се обажда.

Затуй помни ти майка стара.
За нея говори, тъгувай.
Животът е самотна гара.
Но жив си, само щом пътуваш.

6.09.2025 г. 19.15 ч., Обретеник

СЛЪНЧЕВИ КОРДЕЛИ

Когато музите ми спрат да пеят
и закръжи над мене ореолът,
глупците почнат ли да ми се смеят,
приемай за приключен протокола,

със който бях издигнат, от малцина,
поет да съм, за всичките да страдам,
да любя страстно скъпата родина,
скръбта да бъде моята награда.

На пръсти слез от облаците бели
и тихо влез в самотната ми стая.
От слънчевите светнали кордели
ти изплети ми стълбата за Рая.

И нека със тебе тръгнем по нея.
Навярно със нас и музи ще има.
Аз – рицар бездомен. Ти – Дулсинея.
И Санчо – от нейде, който ни кима.

11.09.2025 г. 19.19 ч., Русе

ЗА ЛЯТОТО, ВКЛИНЕНО В НАС

И, ето, отново на щъркелно ято
клинът се сбогува с горещото лято.
Напуска земята, прелита морето.
На корена идва си пак във сърцето.
Така е със всички. Дори и с човека.
Завръщат се пак по оная пътека,
която за миг над света ги издигна.
А върнати долу, те горе пристигат.

Със клюнове щъркели пагубно тракат.
На тях за прераждане този е знакът.
Дали той си идва или заминава,
човекът за бъдно следа не оставя.

Проблясва, роди ли се, нейде искрица.
Умира ли, казват, че пада звездица.
И раждат се щъркели с човки червени.
Това на море не създава проблеми.

И ги изпраща в ята клинообразни.
Тъй както хората, все разнообразни.
Морето със лятото се не сбогува,
отново щом идва си и съществува.

Но нашето лято дали ще се върне,
щом щъркелът тракна, глава си обърнал?
Или пък на клюна ще чуваме звука.
Но няма да бъде сърцето ни тука.

27.08.2025 г. 19.19 ч., Банкя

НОЩНА ЛЮБОВ

Изсъхнало дърво да бъде младо иска.
По дънера зелени болки се разлистват.
Но сухо е стеблото с клонките зелени.
Изсъхнала душа кой бодър дух ще вземе?

Угаснала любов желае да е млада.
Умира всяка истинска любов на клада.
С надежда връща се при страстното начало.
За другите любови времето е спряло.

Дали като дървото и човекът съхне?
Или е тленността в душата си премахнал?
Че съществува любовта във него още,
вперете погледа си във небето нощно.

28.08.2025 г. 19.19 ч., Банкя

СЛЪНЧОГЛЕДОВИТЕ НИВИ

Чернеят слънчогледовите ниви.
Събират олио във дребни семки.
Лежат зелените баири, сиви.
И гонят в себе си невзрачни сенки.

Край тях препуска на живота влакът.
А в него качват се и слизат всички,
които като колелета тракат
по релсите над смачкани тревички.

Но, ето, влизат във тунела вече.
И ги поглъща гневно тъмнината.
От семка олиото щом изтича,

със баница го слагат на софрата.

30.08.2025 г. 11.31 ч., Радомир, влак

СКЪСАНА ЛЮБОВ

В чакалнята на гарата приседнал,
един клошар четеше вестник скъсан.
Към чуждо никога не би посегнал,
макар и толкова да е закъсал.

А тук пред погледа му се редяха
убийства и злосторства, тежки драми.
Какви прекрасни в миналото бяха,
пък днеска са препълнени с измами.

А някога, когато млад той беше,
дори и стихове в тях публикува.
Сега му идеше да зареве,
четейки гнусното им словоблудство.

Но в миг изтръпна, даже не повярва,
видял две думи скъсани във текста.
От крайно време той във Бога вярва.
Но днес реши на вярата си теста.

Че тъкмо вестника да хвърли щеше,
откри той словото любов сред всички.
Но, скъсано, то стенещо трептеше.
.А и, защо ли, сложено в кавички.

Любов в кавички кой ли ще приеме? –
размаха вестника и се запита.
Раздай я първо, за да си я вземеш. –
кавичка му отвърна, в дума скрита.

31.08.2025 г. 15.15 ч., ж.п. гара София – Прибирам се от Благоевград за Банкя.

АСАНСЬОРЪТ

Хотел луксозен, пълен със богати хора.
Да не повярваш, но заседнал асансьорът.
И никой да помогне се при тях не спира.
Заети всички са, от помощ не разбират.

Един клошар, незнайно как попаднал тука,
навярно сбъркал асансьора със боклука,
започнал със юмруци той да го напада,
отворил го, боклук от него само паднал.

А пък богатите, сега така спасени,
не го видели, във богатствата си взрени.
Преминали край него триумфално, гордо.
Не мислел никой, че са паднали зад борда.

След тях клошарят тъжно само се усмихвал,
във своята вселена шарена притихнал.
Отгоре някой асансьора пак повикал.
А той издигнал се високо. И…заседнал…

1.09.2025 г.7.59 ч., Банкя

КРАСИВОТО ЛЕТЕНЕ НА СЪРЦЕТО

Аз полета видях днес на сърцето.
И как във птичка то се преобръща.
А със размаха стегнат на крилете,
във детството красиво пак ни връща.

Летеше то със лястовиче ято.
С любов тежеше и над нас небето.
Отиваше си с тях доброто лято.
Вълни студени плискаше морето.

Шумяха жълти и зелени листи.
Отлитнаха и прелетните птички.
Умираха тук мислите ни чисти.
За зимата приготвяха се всички.

Сърцето само над гръдта летеше.
А щом лети, то значи, че е живо.
Навред любов и топлина струеше.
И нека. В полет всичко е красиво.

1.09.2025 г. 13.13 ч., Банкя – централен парк

РЕКАТА НА ЖИВОТА

Тече реката сред скалите.
Промушва се сред планината .
След туй политва със орлите.
И дави се накрай в земята.

Но тръгва винаги отгоре.
Сред тучни ниви се разлива.
И стига до морето скоро.
Душата си във него влива.

Във скалните хралупи скрита,
бълбука тя и си клокочи.
С вода пречистена измита,
брега си няма да прескочи.

Че винаги е с бряг реката.
Душите на живота носи.
Във нея къпе се дъгата.
И бяга по тревата боса.

Такава през живота тича.
И носи се с водите чисти.
Вода с живота се обичат.
На себе си сами са пристан.

Пристига тук и си отива.
За течене е тя родена.
Като живота, не загива
житейската река свещена.

В река и от вода родени,
да плуваме се вечно учим.
От никого не променени,
житейското вретено сучем.

И само някога, когато
пресичаме река пенлива
се сещаме, че е богатство
животът ни – игра красива.

3.09.2025 г. 11.43 ч., гара Зверино – започнато
Плевен – 13.07 ч. – завършено

ЩАСТЛИВАТА ТЪГА ЗАВРЪЩАНЕ

Черни угари орани
зима ледена очакват.
Слънчогледите небрани
за любов се все оплакват.

Слънце с огнен дъжд изгаря
пожълтелите стърнища.
Скриха се от жега в къра
мишките под коренища.

Лятото отново свърши.
Есен златолиста иде.
Буря клоните откърши.
Пак животът е корида.

Нова битка си започва
за пребъдване човекът.
Времето се пак просрочва.
Вечни ли ще бъдем? Нека!

Аз завръщам се отново
в родните поля любими.
Със сърце, за кръст готово.
И надежда да ме има.

В старите пътеки стъпвам.
И наново ги откривам.
Там, от щастие изтръпнал,
сред тревите им се скривам.

И в трева се преобръщам
сред пожънатите ниви.
В роден дом, във родна къща,
и тъгата е щастлива.

3.09.2025 г. 16.07 ч., гара Борово

ЗЛАТНА НИВА НЕОРАНА

Златна нива във полето,
скътана сред лесовете,
тъжна песничка запяла,
жъната, но неорана.

Че какво е тя без оран?
Без възвърнатия корен?
Който в нея да разпръснат.
Да умре и да възкръсне.

Тъй човек без корен свършва.
И без време се прекършва.
Както нива без орало,
времето за теб е спряло.

Всеки носи и полива
във сърцето златна нива.
Но я винаги орете.
И безсмъртни се зовете.

3.09.2025 г. 16.59 ч., гара Долапите

ВЛЮБЕНИ ГАРВАНИ

Какво си ти, аз цял живот неспирно питам?
Дали си вдъхновение, тъга и болка?
Или пък дар си за душата неизмита,
пропускала за банята си вечно срока?

Едно безмълвие, във тишината скрито
на плачещите във листата пойни птици?
Изчерпало на добротата си лимита.
Попило в лястовица Йовковите жици.

На Ботев огнеструйната любов пламтяща?
На Вазов, в Банки скрил мълвата ѝ за нея?
На Дебелянов, влюбен в бащината къща?
На Яворов, в Поморие на Лора кея?

Пътуваш ти по пътища неземни, звездни.
Една измислица, реална във живота.
Самата цвете си, но и рушаща бездна,
човекът във която трябва да се кротне.

Един друг свят, при нас, защо ли, невъзможен.
Какво тук чувства за безчувствените значат?
Животът дяволски коварен е, безбожен.
Над труповете грозно гарваните грачат…

ПОЕТИЧНИ ИМПРЕСИИ

ХРИСТИЛИЯ КУЛЕВА

ТЕ, ВРАБЧЕТАТА

Пролет, лято, есен и зима – винаги са тук. Борят се тук, на тази земя. Не я напускат, търсейки лесното. Това е родния им дом и те винаги са тук. Никога не го напускат.

Пролетно утро…
Врабчета играят
в короната на цъфналата слива

*

шепа трохи на перваза
врабчо крилца разпери
вишневи листенца заваляха

*

в клоните на чинара
слънце –
с трохи врабците гощавам

*

Щъркелът пристигна –
врабците се разлетяха
ново гнездо да търсят

*

Пролетна сергия.
Врабче откраднa
малинка от щайгата.

*

Лятна утрин.
Кавгата на врабците
ме събужда.

*

жежко пладне
врабчета се къпят
в пепелака

*

Врабци в пепелака.
Перушина в муцуната на котака

*

Слънчоглед
в ръката на плашилото.
Врабците броя

*

студ скова земята
врабчетата настръхнали
но са тук

*

сняг
под балкона две врабчета
боричкат се за хапка хляб

*

Вятър вее вън.
Врабец по стъклото чука.
Коледни звънчета пеят.

*

Студ, прехвърча сняг…
Край комина сгушени
две врабчета спят

*

врабчета за шепа трошици
боричкат се –
гладни душици

*

Снежна пелена
над града се спусна.
До комина – врабче…

*

Трошички на перваза.
Прегладняло врабче
изтръска снежно клонче.

ДЪЖДОВНИ МИНИАТЮРИ

пролет… по стъклото
на прозореца
дъждът барабани

*

шум на дъжд –
мъгла зад стъклата
природата плаче за лято

*

Летният дъжд
мегдана изми –
диша се спокойно…

*

плисна летен дъжд
говорим си от двете страни
на реката между нас

*

Дъжд шумоли.
Зад стъклото –
мъгла се стеле.
*

По прозореца
дъжд барабани,
по радиото – Вагнер
*

Старост –
дъждовни облаци
в очите ми..
*

дъждовна капчица
върху глухарчето –
не може да полети
*

след дъжд
небето диша
поемам си дълбоко въздух
*

Пролетен дъждец
чука по стъклата.
Доживях пролетта!
*

слънце и дъжд
блести дъга в крилата
на водните кончета
*

след дъжд в гората
паяче ремонтира
мрежата си
*

дъждовна луна
мигат сребристи звезди
усмивка в съня
*

дъждовни капки
и вишневи цветчета
във вихрулката
*

пролетен дъжд –
танцува внучката
със сливовите цветчета
*

Град и дъжд
като из ведро, а днес
курбан – ще помогне ли?

*

Пороен дъжд
Закачалката прегърбена
за шапките
*

След дъжд
въздухът по-чист!
А след война?
*

плисна летен дъжд
и отми прахоляка
лошотията човешка остана

НЕ МИ Е МЪЧНО

Годините като вода изтичат,
но не тъгувам аз, че остарях.
Доволна съм – съдбата позволи ми
да се докосна до тази благодат.

Приемам старостта като награда,
защото тя е изживян живот,
защото тя е моята утеха,
подарък скъп от моята съдба.

Годините наистина изтичат,
но аз успях и много горда съм.
Не ми е мъчно – вече съм старица,
създадох и възпитах моя син.

В годините засятите от мене
дървета се превърнаха в гора
така че няма аз да съжалявам,
че вече остаряла съм дори…

НЯКЪДЕ ТАМ…

някъде там –в младостта ми отминала,
някъде там –
в любовта ми разсипана,
някъде там –
в смеха на детето ми,
някъде там –
по житейските друми,
навсякъде там –
парченца от душата ми оставаха…

ИМПРЕСИЯ

Дъжд вали,
пороят влачи сухи листа –
речна флотилия.

Три дни валя като из ведро. Улицата се превърна в река, която изми и последните следи на есента. На четвъртия ден вятърът издуха дъжда. Водата се оттече, отнасяйки в канала мръсотията на града. Мокрият асфалт заблестя на лунната светлина.

Застудя. Дърветата затрепериха от студ, протегнали голи клони към небето. То се смили над тях.

света обгърна
влажно спокойствие
зимата идва

Заваля.

Вятърът завъртя белите перерудки. Снежинките се спуснаха над земята в лудешки валс. Покриха всичко с топла бяла пелерина.

Настъпиха тишина и спокойствие. Бяла невинност и доброта залюляха света в прегръдката си.

Снегът превърза
раните на земята.
Градът заспа.

Само луната остана да пази спокойствието на съня.

БЯЛА СВЕТЛИНА

ХРИСТИНА ВЪЧЕВА

БЯЛА СВЕТЛИНА

Под сламените шапки на брега
зефирът с твоите ръце ме гали,
пулсира тишината – малко птиче,
сгушило крила
във сянката на залива щастлив.
Потъвам в синьото око на Посейдон,
прегръдката му – огнен мъж ме пали.
Разцъфвам цяла – във изгреви
до бяло нажежени...
И корабите стари от брега
във благослов разказват
приказки за смутни времена
с пиратски ветрове
и хубавици – чуждоземни,
откраднати в незнайни дни и часове...
И присяда, заслушан
в пазвите на вечерта,
вятърът с палмови пръсти...
Но ако загубиш пътя си към мен,
повикай ме, звездите ще запаля:
аз съм твоето влюбено звездно небе,
в душата ми съзвездия танцуват
и възкръсвам – бяла светлина
в очите ти!

РАЗДЯЛА

Вятърът рани морето
и вълните разгневени
копия кръстосват.
Скърца пясъка самотно
и забравени скалите
плачат...
Горчива ли е истината,
щом трябва някой да си иде?
Щом устните горчиво парят
и натежават лодките пробити...
И само в мен, дълбоко в мене
очакването като чайка писва.
Небето ниже свойта огърлица,
разплакани рибари се прощават
и залезът – червена птица,
във мен като целувка пари...

СЕПТЕМВРИ

Септември свири
с лъка на Вивалди,
отлитат птиците на юг.
Разсърден вятърът
с брезите спори,
смокини тъмни
моите устни сладят.
На дюли въздуха ухае,
приготвя мама
слънчев мед,
по устните ми лепне дюлева
позлата,
във бъчви дъбови
танцува гроздов сок…
Ще прекипи,
ще стане виното
с карминен цвят,
лозници благосклонно
го дариха…
Разтварят птиците криле
за бяг
и свободата като полет нежен
във слънчев лъч танцува и играе.

ВЪЛНА СЛЕД ВЪЛНА

АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА
ЗЛАТКА ТИМЕНОВА

*

фериботът
и слънцето потъват
заедно на хоризонта

Златка Тименова

*

падаща звезда
вкусът на устните ти
за първи път

Александра Ивойлова

*

пустее плажът
вятърът се забавлява
в пясъчния замък

Златка Тименова

*

в сенките на дюните
криехме целувките си
от морето

Александра Ивойлова

*

далеч в морето
неподвижен кораб
твоята сянка

Златка Тименова

*

ято диви гъски
реката отнася към залива
багрите на есента

Александра Ивойлова

*

нощ на плажа
бездомникът докосва
струните на самотата

Златка Тименова

*

безлунна нощ
слива небето и земята
мълния

Александра Ивойлова

***

на кея
удължени сенки
корабите са отплавали

Александра Ивойлова

*

след бурята
нови дюни изплуват
от тишината

Златка Тименова

*

в очите на капитана
отражения
от сини хоризонти

Александра Ивойлова

*

навътре в морето
онази мълчалива
прегръдка

Златка Тименова

*

пясъци –
огледало на
звездите

Александра Ивойлова

*

два делфина
скачат над водата -
децата пораснаха

Златка Тименова

*

брега напускат птиците
върху пясъка
небе

Александра Ивойлова

*

нощен риболов
фенерите на лодките
осветяват тишината

Златка Тименова

САТИРИЧНА ПОЕЗИЯ

ТИКВА И ПРАСЕ

КИРИЛ НАЗЪРОВ

/ясна басня/

От памтивека
и в срета, и в несрета
отглеждаме си тикви и прасета.
Е, има ги и днес –
познавате ги де, онез…

Те уж са си приятели,
уж – врагове…,
ала живеят си добре
през времената нови.

Прасето все…
все нещо рови
и уж трева пасе,
прасето му с прасе,
но чувал си го ти
самодоволно да грухти:
„И днес ще се сдобия
с поредната помия!
Ако такава
от никъде не се задава,
тогава
ще я забъркам сам
или пък ще ми я сервира
самият наш имам!
Най-важно е,
че аз не се нервирам!“

А тиквата…,
ти чувал си я как възкликва тя:

„Брейй… всичко е зависимо от мен,
освен…
един със име песнопойно.

Но… спокойно!
Така живуркат тези феномени –
прасе и тиква угоени,
/като че ли преяждат/.
Според условията
се нагаждат….

А хората на всичко свикват.
Но тиквата,
нали си е същинска
тиква свинска,
прасето я изяжда!…
Ала било е тъй отколе:
за Коледа
прасето
някой си ще го заколе, да!

Логичният въпрос възниква –
кое създава по-голямата беда:
прасе ли или тиква?

И с тях ли ще битуваме всегда?

13.07.2025

Карикатури: Microsoft Copilot

ПРОЗА

БЕЗ ДАВНОСТ

КОГАТО ЧАСОВНИЦИТЕ СА СПРЕЛИ

ГЕОРГИ МАРКОВ

01.03.1929 – 11.09.1978

Една призрачна случка се е запечатала завинаги в главата ми. Мисля, че това беше преди седем-осем години, в края на пролетта.

Минавах през редакцията на „Литературен фронт“, когато ми хрумна да се обадя на главния редактор. Чукнах на вратата му и по навик, без да чакам отговор, я отворих. И видях следната картина: главният седеше зад бюрото си, загледан нанякъде със смъртно отегчена физиономия. Срещу него, на първото канапе, се беше облакътил литературният критик А., саркастично усмихнат към поетесата С., която се въртеше глупаво и амбициозно чакаше да вземе думата.

В дъното носталгично се бе подпрял писателят Р., който се опитваше да имитира собствената си снимка от корицата на книгата си. Срещу него, на второто канапе, се кискаха журналистите В. и Г. А център на цялата картина беше известният писател, драматург, сценарист и член на много комитети О.В., който се бе изправил точно в средата под полилея и говореше с категоричния си, подчертаващ всяка дума глас:

— Че какво си мислят ония мизерници? Няма да им се размине! Аз ви го казвам и ви го повтарям!

Очевидно те имаха някакво заседание Бог знае по каква линия. Извиних се и си отидох. Оттогава измина почти цяла година. През това време из света станаха много работи – свършиха и започнаха войни, издигнаха се и залязоха личности,

умряха приятели, деца се родиха, появиха се много нови книги, филми, пиеси (в чужбина); изобщо светът стана по-богат с живота на цяла една година. И минавайки отново през редакцията на „Литературен фронт“, пак чукнах на вратата на главния и отворих, за да му кажа две думи. И останах смаян. Пред мене беше същата, абсолютно същата картина, която помнех добре отпреди една година. Вътре бяха точно същите хора, заели същите места, с точно същите изрази на лицата, и О.В. беше в средата под полилея, и като свръхгавра с моята памет го чух да казва точно същите думи:

— Че какво си мислят ония мизерници? Няма да им се размине! Аз ви го казвам и ви го повтарям!

Внезапно се вцепених. „Господи – казах си, - аз съм сънувал! Сегашният момент и онзи отпреди година са един и същ! Никакво време не е минало, нищо не се е случило, цялата тази изминала година е моя измислица, защото това е първото ми отваряне на вратата, това е тогавашният момент! Защото те са в същото положение, със същите изрази, със същите думи, значи не е изминала никаква година, а аз светкавично съм я бълнувал!“

Разбира се, не бях бълнувал и изминалата година беше календарен факт. Бях толкова поразен от това, че природата навън, светът, хората, които познавах, бяха претърпели някакво развитие, бяха протекли някакви процеси, животът бе изминал някакъв път, а картината в кабинета на главния редактор идваше да отрече какъвто и да е процес, каквото и да е развитие, каквото и да е движение. Като че хората в нея бяха макети на себе си, като че тяхното заседание беше вечност, безкрайно повтаряне на един и същ момент, като че те не живееха, а съществуваха.

Впоследствие разказах тази случка на много места и приятели ме посъветваха да я използувам за рамка на пиеса, като развия вечната тема за човека и времето или как някои другари успяват да унищожат понятията време, развитие, процес чрез неизменната повторяемост на онова, което вършат и говорят. Но до такава пиеса не се стигна по много причини. Пък и в края на краищата сигурно и други български граждани са преживели подобни буквални повтаряния на вече станали събития. Далеч съм от мисълта на Хегел, че историческите събития се явяват два пъти – първия път като трагедия, втория път като фарс. Защото не става въпрос за събитие, а за състояние, за това, че нищо не се случва, че наистина вечното комюнике е „На Западния фронт нищо ново“.

И сега отдалеч, като прелиствам купищата български вестници и списания, сякаш отново и отново, за хиляден път, отварям вратата на главния редактор на „Литературен фронт“, за да видя кошмарното повторение, което идва да отрече собствения ми живот.

Погледнете заглавията на вестниците. Колеги в София твърдяха, че прочитали всичките български вестници за около 32 секунди. Много пъти съм имал чувството, че от повече от двадесет години насам тия вестници се преписват всеки ден. Някой навремето предлагаше, с цел да се направят икономии и да се увековечи българската журналистика, да се създаде един универсален вестник, наречен „антивестник“, който да се препечатва всеки ден, като се сменят само датите и снимките. Но очевидно това предложение беше излишно, защото по същество цялата българска преса е един антивестник. И ако искате да се убедите в това, вземете две или три цели течения на „Работническо дело“ или на кой да е вестник и вие ще срещнете не само смислово, но и буквално повтарящи се колони и страници.

В един от последните броеве на първа страница е поместена снимка на другаря Голям ръководител, който изкачва Балкана начело на масов поход „по следите на нещо“, все едно какво. Та той се е усмихнал точно по същия начин, както във всички предишни снимки, и носи същия клин отпреди петнадесет години. Е, не мога да повярвам, че за 15 години не си е направил нов клин. Може би това е стандартната

снимка за масови планински походи, както, да кажем, стандартната снимка, когато на Нова година пионерите сурвакат партийните ръководители за здраве. Вземете текстовете на произнесените речи. Човек наистина може да полудее от това еднообразно производство на еднакво безсмислени звуци, които отново идват да отрекат свещеното предназначение на висшата човешка привилегия – словото. Имам чувството, че тия речи се пишат от компютър, но което е още по-лошо – те не са отправени към компютри, а към живи хора. Всички отношения, оценки, критики, анализи – всичко е клиширано, всичко днешно е преписано от вчера и завчера и ще бъде преписано утре. Опитайте се например да изследвате употребата на „успех“ в единствено или в множествено число. Мисля, че нормално, нетренирано човешко същество би полудяло, и като че това би бил истинският фатален успех на думата „успех“. Същото въздействие има думата „щастие“. Може би в края на краищата умопомрачителното повторение на „щастието“ да унищожава всякакъв човешки усет за щастие, така че хората наистина да са щастливи. Погледнете всички вестникарски материали, без значение дали те описват живота на трудовите герои, развоя на съревнованията, новите инициативи на трудещите се, прилагането на новите мероприятия или ефекта на новите постановления. Нарочно наблягам на думата „новите“, за да кажа на българските критици, че антидрамата на Йонеско е наистина твърде бледа шега в сравнение със страхотната житейска достоверност на българския антитеатър. Съдържанията на всички тези безкрайно повтарящи се думи отдавна са умрели. Те не са повече живи думи, те са трупове на думи, при което „ново“ и „старо“, „успех“ и „неуспех“, „щастие“ и „нещастие“ значат едно и също. А ако отидем в света на „изкуството“ или на „антиизкуството“, нашето чувство за едно и също, за спряло време, за спрели процеси, за спрял живот е още по-страшно — толкова повече, ако у нас животът все още се съпротивлява, все още се бори срещу тази истинска смърт. Социалистическият реализъм официално отрича методите на спекулативния Анди Уохол, който ви обгражда с безкрайно повтарящи се образи. На практика това е самият социалистически реализъм. Разликата е, че вместо Мерилин Монро имате Владимир Илич Ленин, вместо сексуален акт имате героичен подвиг в името на партията. Нямам нито време, нито намерение да се спирам на безкрайното повторение на образи и ситуации в българската литература, театър, кино, което отново ви отвеждат в мъртвото царство на манекените и които се опитват да ви превърнат в манекени вас самите. И всред този непрестанен речитатив, изпълняван от електронни гласни струни, плахите човешки гласове на неколцината творци звучат като викове от задгробния живот.

Но онова, което ме вълнува тук, не е съществуването на картината в стаята на главния редактор на „Литературен фронт“, а нейната връзка с живота отвън. Прието е да се смята, че литературата, изкуството, журналистиката са отражение на живота. Срещу това твърдение, в нашия български случай, човек би могъл да постави една огромна въпросителна. Защото е трудно да се повярва, че спрялото време в изкуството и вестниците отразява спрялото време в живота на всеки български гражданин. Напротив, за наше щастие човешката природа е толкова фантастично силна, че би могла да устои срещу кошмарния ефект на безспирното повтаряне. Така че в никакъв случай не може да се приеме, че кръговият конвейер на партийната пропаганда отразява действителния живот на действителния български гражданин. И не само на него, но дори и на най-усърдните партийни говорители, които водят двойствения си живот на човешки същества и магнетофонни ленти. Със свършването на осемте работни часа лентата се спира, касетата се заменя с човешка глава и се напуска стаята на главния редактор. Времето на живота

започва да тече. Това поне остава като оптимистично утешение.

Обаче въпросът е другаде.

Ако ние можем да приемем изкуството и журналистиката само като частично отражение на живота, то в каква степен можем да приемем обратното – живота като отражение на изкуството и журналистиката. Не претърпява ли този живот процес на изменение, процес на умъртвяване или стерилизиране, ако го подложим на непрекъсната атака от безкрайно повтарящи се образи и думи? Не утихва ли постепенно жизнената му съпротива, не става ли езикът на клишето собствен език, не идват ли мъртвите компютърни думи да заместят собствените живи думи, и което е още по-чудовищно – стандартните клишета не убиват ли живеца на мисълта? Може би в мъртвото време движенията на човешките тела постепенно се ограничават и започват да напомнят отсечените, мъртви движения на манекените?

Страх ме е, че човек може да открие много доказателства за ефекта на спрялото време върху протичането на жизнените интелектуални процеси, и особено върху развитието на младите поколения. Нямам предвид задържането на процесите на развитие в българската наука и техника, където партийното папагалничене има най-пагубен антинаучен ефект, но искам да се спра на обикновения живот на хората. Неведнъж чужденци тук, на Запад – журналисти, културни дейци, всякакви – са отбелязвали със странно недоумение разминаването им с техните български гости.

„Вие, българите, сте толкова особени. Човек не може да разговаря с вас. Аз попитах моя гост да ми каже нещо за себе си, а той ми каза, че има някаква титла, че е получил държавна награда, че е пътувал из цял свят и че българската природа била много хубава. А аз исках да знам що за човек е той, какво прави в събота и неделя, обича ли да танцува, какви книги чете и обича ли да пие. Той се смути и не ми отговори.“

Това са думите на моя позната, английска журналистка. А колко други са били смайвани от клишетата, с които българските им гости ги угощават. Всякакви опити за по-сериозен разговор, за изясняване на отношения и мнения по най-жизнени въпроси свършват с обща конфузия. Попитах българска актриса за известен поет: „Как е, казах, какво прави?“ А тя ми отвърна: „Голямо доверие му оказаха отгоре.“ И нито дума за последните му стихове. Много пъти е трябвало да обяснявам на чужденци да не съдят за българите по хората, които идват на Запад. В огромното си мнозинство хората, които пътуват на Запад, са част от действуващите лица в стаята на главния редактор. Те не са и не могат да представляват характера на цял народ. Но независимо от това човек не може да не държи сметка за повсеместния ефект на спрялото време, за умъртвяващите процеси на „антимисълта“, „антисловото“, „античувството“, чрез които една доктрина се опитва да превърне живота във вечен театър, където се играе една и съща, неизменна пиеса. В края на краищата какво е партийният идеал, който партийни философи и ръководители настойчиво преследват – уеднаквяването на всичко.

Осем милиона души с едно и също лице, с едни и същи мисли, с едни и същи чувства, маршируващи в крак с едни и същи усмивки, под победното знаме на комунизма.

Осем милиона души, които представляват осем милиона пъти повторението на един и същ човек (пардон, манекен). Представете си висшата хармония, висшето щастие, когато една и съща партийна мисъл моментално се повтори от осем милиона уста…

И може би десет хиляди години по-късно археолозите на бъдещото човечество ще напишат в своите доклади:

„Тези човешки същества, които са налагали комунизма, очевидно са страдали от илюзията, че могат да спрат времето. В действителност те са спрели само собствените си часовници.“

В ПАМЕТ НА

АЛБЕРТО МОРАВИЯ

18.11.1907 – 26.09.1990

ОЧАРОВАТЕЛНАТА ХУДОЖНИЧКА

Когато получих парите, оставени от баща ми, веднага си помислих, че ще е добра идея да ги инвестирам в някакъв бизнес, който да ми носи поне един малък доход. Някои ми предложиха да отворя още един магазин (продавам в моя домакински уреди на Корсо Виторио), други – да купя парцел близо до Фраскати, а трети – камион с ремарке за превоз на плодове.

Но, за мое съжаление, моята Матилда имаше друга идея:

-Американците много обичат стария Рим. Ще купиш апартамент в нашия район, ще сложиш там някакви боклуци и – бъди спокоен – веднага ще го дадеш под наем, при това, изгодно на някой глупав американец.

Приех тази оферта и след кратко търсене, реших да купя апартамент на последния етаж на сграда на Via dei Coronari. Цената беше три милиона лири, имаше пет стаи. Но целият апартамент беше доста стар и мръсен, неудобно бе да се влезе в тоалетната, кухнята силно задимена, нямаше нито газова, дори и електрическа печка, разбира се, а за готвене имаше някаква печка с въглища, които трябваше да се раздухват с перце. Балконът обаче предлагаше обширна гледка към покривите с техните неизбежни котки, неизбежните стари комини и неизбежните спукани саксии, украсяващи керемидените покриви тук-там. Казах на Матилда:

-А може би американците ще харесат тъкмо тази гледка, но не бих могъл да живея тук и един ден.

Едва подписах договора за закупуването, когато изведнъж излязоха наяве някои допълнителни прелести . Да, всъщност, това винаги се случва в старите къщи.

*

Няма сега да споменавам стръмното, тъмно и мухлясало стълбище – беше общо и трябваше да се чисти от всички наематели – нищо не може да се направи, но се наложи, отново по молба на Матилда, която внезапно стана пестелива домакиня, да извърша твърде много ремонтни дейности в самия апартамент: да оборудвам банята и кухнята по модерен начин, варосани тавани, боядисани стени, настилка на пода, да сменя рамките на вратите и прозорците.

И така, сумата, която похарчих, включително данъците и нотариалната сметка, нарасна до четири милиона лири. Освен това трябваше да купя и мебели. Въпреки че Матилда говореше за „стари боклуци“, добре е известно какво означаваше това за жените като нея: „стари боклуци“ всъщност се превърнаха в лек комплект мебели за трапезария, махагонова спалня, всекидневна във венециански стил и много различни необходими дреболии. Общите разходи отново скочиха с повече от милион. Значи дотук, пет милиона лири!

*

За добро или лошо, бях инвестирал капитала, сега оставаше само да намеря американец. Съвсем случайно веднага се намери гост, но не американец, а американка. Тя се казваше Лий. Беше красива жена на трийсет и няколко години, висока и добре сложена, но много приличаше на кукла – отчасти поради неподвижното й лице с вечно учудено изражение и огромните й, леко изпъкнали сини очи, които сякаш винаги бяха вперени в една точка, сякаш бяха стъклени, и отчасти поради начина, по който сресваше косата си и се обличаше.

Косата й също беше като на кукла – малка черна плитка – и Лий носеше къси широки поли, изпод които стърчаха тънките й крака.

Лий дойде, огледа апартамента (о, само каква гледка към покривите!) и каза, че го взема.

-Само мебелите са наистина грозни, – добави тя тъжно, – ужасно грозни!. Това ли са мебелите, които трябва да има в апартамента на един художник, синьор Алфредо? Защото аз се занимавам с живопис…

Дори се почувствах малко обиден: според мен, ако имаше нещо красиво в тази миша дупка, това бяха мебелите. И въпреки това се върнах у дома някак доволен и дори леко развълнуван – не знам защо, очевидно, бях толкова засегнат от нежния, детски глас на Лий, глас като от музикална кутия, като тези, които правят в Сорето. Споделих случилото се с жена ми. Когато й предадох забележката на Лий за мебелите, Матилда се ядоса и каза с нотка на ревност в гласа си:

-Моля те, още утре, предай на нейна милост, че това е дори едно специално обзавеждане за художник! Как може да не й хареса?! Що за художник е тя! Кажи й да няма повече претенции, да си рисува картините и да не иска повече! Достатъчно направихте за това жилище! Боже мой, каква арогантност!

*

Добре, съгласих се с нея. Ходих при Лий доста пъти след това, за договора, за сметките и наема или за нещо друго. Един ден, при едно от тези посещения тя ми каза, че много искала да нарисува мой портрет, защото, определено съм бил римски тип – не била срещала често лице като моето, на чистокръвен римлянин.

Така започнах да й позирам и имах възможност да я видя, така да се каже, в домашна обстановка. Лий беше ужасена мърла и много скоро апартаментът ми се превърна в същинска кочина. Всички неща бяха разпръснати по пода; навсякъде имаше всичко – чорапи и картонени листове за рисуване, кутии за червила и книги, по една обувка от всеки чифт, илюстровани списания, сутиени, кутии с моливи.

Тя рисуваше не права или дори седнала пред статив, както всички художници, а пълзяща на четири крака около платно, разстлано на пода. Вкъщи винаги ходеше в дълга дреха от някакво зебло, напомняща нощница, и имаше навика да ходи боса, поради което стъпалата и петите на краката й бяха винаги червени от боята, с която беше покрит тухленият под.

Освен това тя пушеше не знам колко цигари на ден, оставяйки изцапани с червило фасове навсякъде, където можеше, и не си спомням нито един случай, когато до нея да не е имало чаша, пълна с нещо много силно: Лий отпиваше от нея след всеки удар на четката си.

Не разбирам много от рисуване, но останах с впечатлението, че Лий не е толкова художничка, колкото се представяше, играейки избрана роля, както впрочем се държат всички жени – за тях, противно на поговорката, може да се каже, че расото прави монаха. С една дума, най-важното за нея беше не какво рисува – или не рисува – върху платното, а нейната хламида, босите й крака, изцапаните с боя ръце, целият този хаос, цигарите, алкохолът.

*

Това продължи известно време: аз, като напуснах магазина си, дойдох да позирам, тя ме нарисува, после изтри това, което беше нарисувала, после започна отново, а портретът не мръдна от мястото си. Признавам си, че нямах нищо против нейната мудност, защото постепенно и почти незабелязано се влюбих в Лий.

Помислете само: имам красива съпруга Матилда, десет години по-млада от нея, но въпреки това Лий ми харесваше повече и в сравнение с Матилда тя беше като изискано ястие в ресторант след домашно приготвена кифла, макар и богата. Впоследствие често се чудех защо харесвам Лий толкова много и стигнах до следното заключение: моята Матилда е обикновена жена, в детството беше момиче, в младостта си – млада жена, а след това – просто жена; Лий, след като се е превърнала в жена, явно е останала момиче.

И така, докато мислех, че говоря с жена, изведнъж на нейно място се появяваше момиче, наивно и невинно, а когато мислех, че говоря с момиче, пред мен се появяваше жена, опитна и хитра. Прелъстителна! И

тази странна комбинация гъделичкаше нервите ми, като нещо неестествено, като някакво чудо; Беше непознато усещане за новост, което никога не можех да изпитам напълно и всеки път исках да го изпитам отново.

*

Един ден се качвам при Лий, влизам без да чукам (входната й врата беше винаги широко отворена, сякаш живее в Колизеума) и кого мислите, че намирам там? Разбира се, Лий, както винаги по халат и боса, да седи на пода, приведена над платното, а около него се излежаваха във фотьойли три момчета, добре известни по Via dei Coronari и околните улици като безделници, които се разхождаха на свобода само защото полицията нямаше винаги време, за да ги стигне и затвори поне за денонощие.

Това бяха млади и необразовани мъже, пробвали всякакви професии, но не ставащи за нищо, играчи на боулинг и редовни посетители на местните барове: Марио, наречен Мавъра заради тъмното си лице, пурпурни устни и черни като въглен очи, Алесандро, наречен Бегача, защото беше нисък, и Ремо, който по незнайни причини бе кръстен Вълчето. Честно казано, не бях особено щастлив да ги видя: първо, защото исках да остана насаме с Лий, и второ, не очаквах да пусне такава долнопробна тълпа в къщата.

-Добър ден, Лий.

-Здравей, Алфредо, – отвърна ми тя и веднага забеляза лошото ми настроение.

После, весело изгука:

-Познавате ли се?

-Разбира се! – отговорих аз. – Виж ги, посрещат ме с усмивка. – Тук, в Рим, всички сме приятели.

*

Така започнаха черните дни за мен. Вярно, аз продължих да позирам за Лий – тя не можа да завърши портрета – но сега, когато идвах при нея, неизменно намирах тези трима безделници, а понякога и други екземпляри от същата порода.

Чудех се, откъде ги е взела, може би бяха разбрали адреса й един от друг. Всички тези момчета, които от време на време си разменяха гневни погледи, лениво обсъждаха своите дела, пушеха и отпиваха вино, сякаш се намираха в някой долнопробен бар или във фоайето на спортен клуб.

Все се надявах, че рано или късно ще си тръгнат, и треперейки от нетърпение, непрекъснато скачах и тичах из апартамента или поглеждах часовника с въздишка. Те, разбира се, разбраха всичко прекрасно и на инат седяха до късно, докато Лий, който не забелязваше нищо, сгушена на пода, продължаваше да рисува с четка върху платното.

Накрая аз си тръгнах пръв, защото бях единственият семеен човек в цялата компания.

Обзет от ревност, задавен от гняв, се прибирах у дома, където бивах посрещнат с далеч не милите думи на Матилда, която вече знаеше отлично къде точно се прибирам. И дори ако самата Лий някак си ми беше дала да разбера, че повече не иска да ходя при нея, тя продължаваше да се държи като несериозно момиче. И неочаквано ми даде надежда точно в момента, когато вече бях близо до отчаянието. Но за съжаление тя обнадежди не само мен, но и малко по малко всички останали.

Дълго време търсех причина да прекъсна тази болезнена връзка и накрая тя самата ми я даде. Един ден, когато апартаментът, както обикновено, беше пълен с празни ухажори, а аз седях в ъгъла, измъчен и страдащ, Лий обяви, че е решила да организира голямо парти у нея и кани присъстващите и всеки друг, който иска да дойде.

„Голямо парти на артисти и художници“, добави тя, възхитена от идеята си. Не й отговорих с „не“, но почувствах, не знам защо, че тази вечер ще бъде последната капка, която ще препълни вече пълната чаша. Тогава Лий стана и отиде в спалнята. Аз тръгнах след нея. Търсеше нещо, ровеше из едно от чекмеджетата – винаги ги държеше отворени, а нещата й

все стърчаха от тях. Затворих вратата и хванах ръката на Лий.

-Лий, няма да дойда тази вечер… и като цяло… по-добре е да не се срещаме повече.

Лий ме погледна учудено.

-Но защо? Ще бъде артистична вечер, ще украсим апартамента, ще пием, ще се забавляваме… Защо?

-Защото аз и тези скитници, които водиш тук, в моя апартамент, просто не се понасяме.

-Защо не можете да се понасяте?

-Защото, – отвърнах й ядосано аз, – да, защото аз съм един нормален човек, а те са просто банда бандити!

Тя се засмя с глупавия си детски смях.

-Колко си бил злобен! Остани и аз ще сключа мир между вас.

-Не, това е невъзможно.

И тя продължи, малко раздразнена:

-Защо трябва да се мразите? Всичко, което правят всички тук, е само да се карат. Искам всички да живеете в хармония.

Този път дори не отговорих, а се обърнах и излязох в коридора. В коридора тя ме хвана под ръка и като ме погледна странно каза:

-Почакай малко.

Вече се зарадвах, че щеше да ме целуне за довиждане или нещо подобно. Тя обаче изведнъж ме бутна в банята. На стената над банята висеше мой портрет с въглен. Тя извади молив от джоба си и като ме погледна, коригира портрета. Тогава тя ме изведе в коридора и каза:

– Добре, добре, сега, ако искаш, можеш да си вървиш.

*

Никога повече не я видях.

Лятото вече дойде. В началото на август затворих магазина и отидох в дачата – в Паломбара Сабина, където живеят родителите на Матилда. Останах там два месеца, като удължих лятната си ваканция, за да забравя Лий и да възстановя мира с Матилда. В края на септември се върнах в Рим и първият човек, когото срещнах на Корсо Виторио, беше Мавъра от бандата безделници.

Извиках му по начина, по който го правят:

-Здравей, Мавре!.. Как си?

И веднага разбра какво ме интересува.

-Какво, не знаеш ли, че тя си тръгна веднага, на следващия ден след това парти?

-Наистина ли?!

-Ами да… – каза той някак несигурно. – Вечерта не мина много добре. Знаеш ли, тя даде на всички ни малко надежда. Е, пихме, всички се отпуснаха, някой започна спор, някой прекали, някой беше прокълнат, някой получи удар в лицето… Може би не й хареса, или може би просто се уплаши, че ще трябва да избере само един… С една дума, на следващия ден си събра багажа и си тръгна.

Тогава си спомних, че Ли ми дължи четири месеца и казах:

-Не ми е платила апартамента.

-Само това да е! – изтърси той.

-Какво имаш предвид?

-Знаеш ли, тя беше малко… Иди и виж сам. Чао, Алфредо! Бъди здрав!

*

Втурнах се стремглаво към Виа Коронари, прескачайки стъпалата, и полетях нагоре по стълбите. Когато влязох в апартамента, веднага усетих, че нещо не е наред, не говоря за безпорядък, защото винаги беше бъркотия – всичко беше както миналата вечер: обърнати столове, чаши, бутилки и отпадъци навсякъде. От стените висяха гирлянди от цветна хартия, а от тавана се простираха гирлянди от венециански фенери, чиито крушки все още светеха.

Подът беше осеян със счупени парчета съдове, доказателство, че спорът, за който говореше Мавъра, е бил страшно разгорещен. Усещането за някаква промяна в ситуацията обаче не изчезна. Освен това усещането беше доста странно: изглеждаше, че подът е провиснал.

Като се вгледах по-внимателно, видях, че не е паднал подът, а мебелите. Краката на столовете, масата, табуретките, дори бюфета бяха изрязани. Изтичах в спалнята: и тук всички мебели бяха без крака. Влязох в

хола и краката бяха отрязани. Накратко, мебелите във всички стаи станаха джуджета.

Тогава някой ми обясни, че Лий е направил тази сладка малка операция, за да придаде на партито по-живописен характер. Но в този момент бях готов да повярвам, че тя наистина е полудяла. Върнах се в трапезарията и погледът ми случайно попадна върху отвореното чекмедже на бюфета: то беше пълно догоре с тъмна течност, а отгоре плуваха няколко фасове. Тук разбрах, че преди да си тръгна, или за да ми се подиграе, или просто от мързел, Ли набързо е излял виното от всички недовършени бутилки в тази кутия.

Така, моето бизнес начинание ми струва четири месеца наем, загубено време, крака на мебелите; Това включва и кавги с Матилда. Отново обиколих стаите и когато се канех да си тръгвам, видях върху едно смачкано одеяло в спалнята голям картон, върху който беше нарисуван портрет на мъж с изпъкнали очи, изкривена уста и коса, стърчаща на всички посоки като карфици от възглавница за игли. Този човек бях аз. Под рисунката Лий написа с въглен: „В памет на Алфредо от Лий“.

*

Прибрах се у дома в много тъжно настроение. Матилда веднага попита:

-Е, плати ли наема?

И аз, като хвърлих портрета, навит в тръба, на масата, отговорих сухо:

-Да, ето с това…

Алберто Моравия

превод от италиански: Огнян Стамболиев

СКАНДИНАВСКИЯТ СЕВЕР И ЕВРОПА – ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ

ВЕРА ГАНЧЕВА

23.02.1943 – 10.06.2020

Неоспорим е фактът, че Скандинавският север е един от най-привлекателните ареали в Европа, а вероятно и в света. Поотделно и заедно, като принадлежащи към една обширна географска, етнокултурна и социално-икономическа съвкупност, известна като „нордска“, страните в него – Дания, Исландия, Норвегия, Финландия и Швеция (изреждам ги по азбучен ред, както е прието съгласно правилата на сакралната там равнопоставеност), най-често биват обозначавани като „скандинавски“, вероятно по-скоро за удобство, отколкото от пренебрежение към задължаващата прецизност, според която те не всички се намират на Скандинавския полуостров.

Свързани са обаче исторически и цивилизационно, представлявайки физиографска част от територия, наистина огромна по площ (1 320 323 км^2), но не и по население (то възлиза общо на близо 30 милиона души). Освен петте, споменати тук автономни държави, Скандинавският север включва също Гренландия, Ферьорските острови и Оландския архипелаг, територии на самоуправление, принадлежащи политически и административно към съответно Дания и Финландия.

Тук би следвало да се прибави и Сапми или Лапландия – местоживеенето на народността сами, разпръсната в северните зони на Швеция, Норвегия, Финландия и Русия и която не би могла да се счита за провинция, подобна на споменатите три в този ареал, защото е вътрешна, неавтономна част от всяка от тях, но е в пределите на Скандинавския север, наричан там *Нурден*[1], има свои атрибути като отделно наименование, знаме, етническа символика и самобитна култура, три парламента,

обществени организации и структури, както и два езика с не по-малко от девет наречия.

*

Иначе тези, на които говорят и пишат официално хората в Скандинавския север, са осем и от различни езикови семейства. Пет от тях са *нордските езици*, а това не е същото като *езиците в Нурден*, значително повече от предишната група, в която влизат датският, исландският, норвежкият, ферьорският и шведският, сродени в общ клон на северогерманските езици, докато финският и самският в Нурден са угрофински, но във Финландия официален език е и шведският. От нордските езици три са толкова близки, че предполагат възможност за директно общуване и за безпрепятствено разбиране на говорима и писмена реч – това са датският, норвежкият и шведският, чието сходство е прието за основа на контактите и административното сътрудничество между страните в Нурден в твърде широкото и плодоносно поле на *нордизма*.

По силата на исторически обстоятелства в училищата на Исландия се изучава датски език, а в тези на Финландия – шведски, на Ферьорските острови официални езици са ферьорският и датският, а в Гренландия – ескимо-алеутският (или инуитският) и датският, който осигурява на този най-голям остров в света достъп до нордската езикова общност…

С всичко това бих желала да създам макар и бегло впечатление за сложната цялост на Нурден, наименование, което при това звучи съвсем различно на исландски и фински, да речем (първият спада към малката група на нордските езици,а двата – към тази на езиците в Нурден).

Прецених за нужно такова въвеждане в темата, за да внуша поне донякъде колко многоаспектна е спецификата, пораждана от структурната неоднородност на Скандинавския север, разположен в периферията на Европа, край последните, „горни“, граници на континента, отвъд които според древноримския историк Тацит(ок. 55–ок. 120), предоставил първите по-подробни сведения за ранните му обитатели, индиректни наистина, но обилни и предполагаемо достоверни, започва сферата на приказното, на фантастичното (*ceteraiamfabulosa*) или както гласи една друга трактовка на този цитат от неговия труд „Германия“ (98): „там всичко е възможно“…

Названието *Скандинавия* означава според някои „остров сред опасни води“, а според други то води началото си от името на нордическата богиня Скади (приблизителен аналог на древногръцката Артемида) като авторството му принадлежи на Плиний Стари(23 или 24–79), докато твърде точна геофизическа характеристика на региона и коментари за начина на живот и нравите на изконните обитатели там са оставили наред с този римски писател и учен също Страбон, споменатият вече Тацит, Клавдий Птолемей и др.

Но колкото и занимателен да е въпросният кръг от теми, колкото и стимулиращ предмет да е за изучаване, каквото впрочем не е правено цялостно не само у нас, аз съм изправена тук пред друга нелека задача: да трасирам, макар и с пунктир, пътя, изминат от страните на Нурден през историята на Европа, в чиято периферия ареалът е удобно разположен така, че оттам да изпълнява ролята и на наблюдателен пункт за драмите и триумфите на континента, за ожесточените войни за надмощие и за пространство, разтърсвали го през вековете, а и да открои поне някои главни пресечни точки между тях в съвместното им движение напред, не по-малко интензивно впрочем някога, отколкото в по-ново и дори в най-ново време.

Чувствам се длъжна да парирам предварително някои евентуални недоразумения. Погрешно би било впечатлението, внушено може би от формулировката на темата в заглавието, че в случая става дума за две отделни геофизически и културно-исторически съвкуп-ности – тази, каквато представлява Европа, по-голямата,

хетерогенна и многоезична, дълго време без ясно очертани граници и изяснен смисъл на наименованието, дифузно и неоднозначно, в което древният мит за финикийска принцеса, отвлечена и обладана от Зевс, се преплита с думи от различни езици, обозначаващи какво ли не – и вечер, и залез, и движение, и далнини, и океан с океаниди…

Интересен безспорно и във връзка с темата на моето изложение е впрочем фактът, че швед на име Филип Юхан фон Страленберг (1676-1747), офицер от войската на Карл XII, разгромена от Петър I при Полтава през 1709 г., в една от решаващите битки на Голямата северна война, аристократ, учен и воин, прекарал след въпросното поражение над десет години в изгнание в Сибир, в Тоболск, е изработил през 1730 г. карта с описание на областите в Русия, където влизат в съприкосновение два континента – Европа и Азия.

Той установил природната граница между тях по протежение на високите части на Уралската планинска система, хълмистите брегове на Волга и течението на Дон, устремено към Черно море. Очертанията, нанесени от Страленберг, са останали непроменени до днес, а границата, която указват, с течение на времето е придобила и разбираемо специален, дори метафоричен, смисъл.

Но това не е единствената придобивка за Европа и то в епохата на Просвещението, когато учени и творци от Нурден разширяват нашия континент и с други граници, направо хоризонти, към вече не толкова физически, колкото духовни и ментални пространства.

Лудвиг Холберг (1684-1754), Еманuел Сведенборг (1688-1772), Карл Линей (1707-1778) са сред най-забележителните представители на европейската, а и на световната, наука и култура, но към техните имена могат да се прибавят и други – на мислители-визионери, на писатели, на откриватели на стари и нови светове, на изобретатели и пр., далеч надхвърлили с познанията, прозренията и постиженията си пределите както на Нурден, така и на своята епоха.

Изтъкнатата по-горе разно съставност, усложнена езиково и генетично, а и географски, дава на европейската общност, към която принадлежи този регион, добър пример за трансгранично сътрудничество и разбирателство, осъществявано ползотворно днес благодарение на изявена политическа воля, толкова по-подчертана и ефективна, колкото по-категорична подкрепа намира от страна на народите там, засвидетелствали я със задължително изисквания консенсус…

Някой бе сравнил страните в ареала с клони на митичното дърво – свят Югдрасил, разперило ги днес в още по-големия обхват, политически, икономически и културен, на *Балтонурд,* в чийто периметър от няколко десетилетия насам възниква, понякога и изострена, необходимостта от обсъждане и решаване на все по-актуалните въпроси за *идентичността* – национална и културна, в смисъла и на цивилизационна, както и от намиране на механизми и мерки за укрепване на вътрешните връзки, които я поддържат, за противодействие на центробежните сили нерядко в самите недра на подобен комплекс от страни и народи.

Както и за оспорване на реалностите, подпомагащи тенденцията към универсализация на понятието *idem*[2], внедрено в нейното значение, или обратното. Бих сравнила дори начините, по които институциите на *нордизма*, едновременно философия, политика и тип управление, осъществяват здравината на този конгломерат от държави, етноси, култури и манталитети с ролята на *алтинга* в някогашна Исландия: федеративната структура на държавата-остров просъществувала непокътната от корозията на всевъзможни предизвикателства в продължение на повече от три века, докато алтингът се е съхранил като законодателен орган до ден днешен макар и не без периоди на прекъсване…

На повечето проблеми от подобен характер в нордския ареал отдавна са потърсили и намерили подходящи решения, урегулирали са почти всички конфликти, постигайки политическа, икономическа и културна интеграция, залегнала в устоите на общ, но не еднакъв, социален, културен и нравствено- етичен модел, без това да накърнява особеностите на националната идентичност във всяка от страните му. Интеграционните им политики функционират, може да се каже, почти перфектно, проблемите и трусовете по пътя от монокултурно към мултикултурно общество бяха преодолени или са в процес на преодоляване, а и съчетанието на изконни етични ценности, нагласи и традиции с модерни идеи и подходи в него дава основание на някои наблюдатели на обществените явления и процеси там като финландския политолог Перти Йоениеми (род. 1942 г.) например да уподобят Скандинавския север на старинен златен часовник, който по точност не отстъпва на най-съвършените уреди за измерване на времето в епохата на ролексите.

Сравнението не е произволно: за скандинавците, някога и сега, въздействието върху времето е определена форма на отношение към бъдещето, в което се съдържа и отговорът на извечния въпрос – какво носи то, прогрес или упадък? Схващането на историята като процес, протичащ в линеарно време е присъщо, както знаем, на западноевропейското мислене след ренесанса. Механичният часовник е вече изобретен в края на XIII и началото на XIV в. в Германия и значението на времето за европейския манталитет и култура бива дори зримо откроено с факта, че на върха на църковните кули има вече часовници, отбелязва например немският философ и историк Освалд Шпенглер (1880-1936) в своя труд „Залезът на Запада. Опит за морфология на историята“ (1918).

От подобно акцентиране върху властта на времето над хората, пише той, през XIX в. възниква и се развива историзмът като идея и наука, а това има голямо значение за изграждането на нациите в Европа и наред с характеристиката на мястото или локуса, създава условия за формиране на дадена идентичност и за нейното разбиране. Принадлежността към определено място свързва индивиди и етноси, народи, но тя получава завършеност при дефиниране на взаимната им съотнесеност към едно или друго време. Идентичността се определя следователно от една съвместна действителност, репрезентативна за отделните хора и техните общности.

Защо посочвам всичко това? За да подчертая идеята, залегнала в основите на моето изложение и утвърдена фактологично, а именно, че за Скандинавския север мястото е добре известно, но времето, което е изградило нордската идентичност върху основата на една самобитна и стара култура е всъщност периодът XIII-XIV в., обозначаван като „златния век на старо скандинавската литература“, когато не само се поражда новото темпорално усещане, свързващо в цялост до наши дни старината и съвременността, но и започва реално разностранното взаимодействие на Скандинавския север с Европа, нерядко тристепенно в областта на културата, а оттам и в науката, във вече доста сфери на интелектуалните и художествените търсения и практики, довело до реципрочно опознаване и обогатяване, твърде често и като резултат от противопоставяне, в немалко от случаите продуктивно, макар и конфликтно.

„Не само че е било рано, било е два пъти по-рано“ – тези думи от еда – словото на Хамдир, една от по-архаичните и особено мрачни поеми в Старата Еда, най-ценният паметник на устната староскандинавска литература, известна и като *CodexRegius*, т.е. преписът от XIII в. на шедьоврите в нея, митологични и героични песни /слова/, създадени в предишна епоха, изразява красноречиво нагласата на средновековното съзнание спрямо възприемането на времето, което то дотогава отдалечавало на епическа дистанция от своето, това отXIII-XIV век например.

*

Като подходящ пример за тристепенността на подобно взаимодействие и за ефективната, но и ефектна сплав на времена и подходи ще посоча сложната композиция на автора на „Песен за нибелунгите“, средновековен поет, за чието име се спори, създадена по мотиви от староскандинавската „Сага за Вьолсунгите“ и нейния поетичен вариант[3], преработени от Рихард Вагнер (1813-1883) в либретото към оперната тетралогия „Пръстенът на Нибелунга“, открила за европейската култура плодоносната зона на немския романтизъм, в значителна степен обвързан, сюжетно и естетически, със събития и образи от нордската митология.

Подобно на Дж. Р .Р. Толкин (1892-1973) по-късно, Вагнер дава (далеч не само на германците) богат материал за творческо пресъздаване на мотиви, заимствани от нея, докато професорът от Оксфорд полага началото на популярния съвременен жанр *фентъзи* в процеса пак на сходна тристепенна рецепция, този път като че ли с обратен знак .През същото столетие например полуанонимният автор на „Песен за нибелунгите“[4] създава сложна композиция, в която миналото и съвременността се сливат в единната сплав на историческото време, от което датира ireалният досег на Европа със Скандинавския север, случвал се и много по-рано, но от първом на самата територия на мита, в какъвто жителите на континента превръщали Нурден и, пренесен във въображението им, крайният север на Европа оставил трайни отражения в светоусещането и идеите им, породил занимателни сюжети и интерпретации в нейната литература, за да си ги възвърне след това обратно по силата на закона за обратимостта на рецепцията.

Вагнеровият „Пръстен“, твърдят литературоведи и културолози, представлява всъщност кулминацията на идейно- естетически проект, лансиран в Европа през XVIII-XIXв. с цел създаването на нов романтически идеал, известен като *Nordic Sublime*и ангажирал творчески най-изтъкнати интелектуалци и творци в Скандинавия и Германия, а също така в Англия, Франция и други европейски страни с пресъздаването на староскандинавската митология и ранната исландска поезия като обновена концептуално- художествена основа на мощното културно движение *Скандинавски ренесанс*.

То допринесло за целева реинтерпретация на нордски мотиви и сюжети, наситени според неговите изразители с особена мистична сила, произтичаща от природата и от връзката с нея на първични и сурови бардове, отдалечени от салонно култивираните поети на тогавашна Европа[5].Още в античността впрочем светът на *хиперборейците*, митична раса на великани, които живеели някъде отвъд владенията на Борей, гръко-тракийския бог на най-буреносния вятър, бил обгърнат в полупрозрачното було на вълнуващи легенди, толкова по-примамливи, колкото по-трудно се намирал път към него по море или по суша, твърди например древногръцкият поет Пиндар (ок. 518-442).

Слънцето там не залязвало, от небето се сипели бели пера, обитателите му били гостоприемни и щастливи: свещен народ, фаворизиран от Аполон и пощаден от болести, неволи и страдания, който владеел защитната магия на кехлибара от северните морета, а на тайнствения остров там – *UltimaThule*, изригвали едновременно огън и лед според разказа от 330 г. пр. н. е. на Питий, мореплавател от Марсилия.

*

Загадъчната *animaaquilonia*, северната душа, витаела в гъстите мъгли, надвиснали над океана и страховитите скали по брегове му… Считало се също, че *acume*, боговете на старите скандинавци, произхождат от Троя, откъдето върховният сред тях, Один, ги повел след опожаряването на града далеч на север в търсене на нова земя, също както троянският герой Еней поел към брегове на Италия в една от най-красивите легенди с митологично-историческа перспектива в световната

литература, създадената от римския поет Вергилий (70-19) „Енеида“.

Тезата за Один и неговата свита, поддържана от исландския книжовник Снори Стурлусон (1179-1241), е по-непретенциозна като композиция и стил , но в нея има други елементи, не по-малко въздействащи емоционално и художествено от изящния хекзаметър на римския поет – мъжествена строгост, съчетана с готовност да се изпълни отреденото от съдбата, с усещане за преходността на битието, не само човешкото, а и това на боговете, но и за особения драматизъм на сраженията, огласяни едновременно от дрънчене на оръжия, викове на войни, ранени или умиращи, и песни – поеми, които староисландските поети, скалдовете, изпълнявали в разгара им, вписвайки ги така не само в историческата памет, но и в сърцата на поколенията.

*

Класическата гръко-римска култура има голямо значение за еволюирането, но също така и за изчистеното очертаване на профила на северната, влияние, което е не само силно, а дори и определящо именно през Средновековието, *скандинавското*, което започва и завършва значително покъсно от европейското, полагайки се в хронограниците 1030-1500 и с особен акцент върху онова, което съвсем не без основание наричат разцветна нордската литература.

Но преди това е трябвало митът да стане реалност, историческото време – абсолютна хронология, трансгресия, която в конкретен план достига връхна точка през втората половина на викингската епоха (800-1050) илипо- точнопрез 930 година, когато се учредява алтингът, староисландския парламент на открито, като най-стара в Европа и не само представител на институцияна една *работеща демокрация*, естествено отвеждаща мисълта към пряка асоциация сатинската, но по-самобитна, едновременно законодателна и съдебна, поела функциите и на изпълнителна власт.

Твърдят, че това е най-старият парламент в Европа, може би дори и в света, макар че англицистите сигурно ще възразят – не алтингът е най-старият парламент в Европа, биха припомнили те, а англосаксонският *Witan* или *Witenagemot*, възникнал още преди VII век и просъществувал до XI. Разликата обаче е съществена – английският е съсловен, един вид висш съвет към краля с функция да го ориентира при решаването на важни въпроси, управленски или национални по значимост и неговите членове били най-видни представители на аристократичния и духовния елит в Англия.

Алтингът бил обаче истински демократичен по своето устройство и в практиките си – общонароден по състав и в неговите сесии, законодателни и съдебни, провеждани ежегодно за по две седмици сред величествения пейзаж на долината Тингвелир в югозападната част на островната държава, вземали участие всички исландци. Една оригинална и добре функционираща система, която гарантирала и дълговечността на исландската република – над три и половина века, през които там била създадена и култура, уникална за Северна Европа (но и не само).

*

Своеобразието на този период (XIII-XIV в.)се дължи на факта, че нейните произведения (еда- епосът, скалдовата поезия и сагите) се записват и преписват в продължение на няколко столетия с латиница на исландски език, към чиято звукова система тази европейска азбука е била вещо нагодена. Културата на Скандинавския север става истински европейска с приемането на християнството във вече обособените страни на ареала – три кралства (Дания, Норвегия, Швеция) и една република (Исландия) като латинската азбука спомага в извънредно голяма степен за създаването там на писменост и книжовност, а на поученията в делничен дискурс на викингската словесност се слага край чрез духовното им въздигане в християнски идеи и ценности.

Посредством латинския език скандинавската интелигенция влиза в досег с върхови постижения на античното художествено, философско и научно наследство, с европейската религиозна литература, култивира нарастващите си интереси към духовното.

За получаване на образование и то предимно светско, младите скандинавци се отправяли към университетите в Болоня, Париж, Кьолн, Прага, откъдето се завръщали с необходимите познания и опит, за да изграждат в страните си нов тип общество и култура, континентални по характер, наситени с нов мироглед и нови идеали, подчинени вече на различен тип нравственост и разбиране за човека и света.

Така в Париж получава образование Саксон Граматик (ок. 1160- ок.1220), датски духовник и книжовник, събрал голяма част от старинните нордски легенди и митически разкази в своята обемна книга „Делата на даните“, станала достояние на образована Европа в началото на XVI в. след отпечатването ѝ в Париж и събудила възхищението на Еразъм Ротердамски от виртуозното владеене на латински от датския автор…

Според уверенията на самия Саксон Граматик, той черпил от образността и стиловите похвати на Хораций и Овидий, бил много задължен на Вергилий, на неговата епическа поема „Енеида“, на Платон и Цицерон.

Чрез „Делата на даните“, наистина епохален труд на един от най-ярките автори на европейското средновековие, античното влияние излиза извън руслото на обичайната рецепция и произведението на Саксон Граматик изиграва роля в по-нататъшното развитие на литературата в Дания и Швеция, главно благодарение на превода му от латински на датски през 1575 г., дал силен тласък на романтизма в Скандинавския север и в творчеството на негови най-видни представители като датчаните Йоленшлегер, Ингеман, Грундтвиг, шведите Тегнер, Стагнелиус, Йейер, основоположника на финландската национална литература Рунеберг, норвежеца Вергелан…

Открит за света е и Хамлет, датският принц Амлет, който фигурира в една от легендите в книгата на Саксон Граматик, но за първоизточник на образа и отчасти за сюжета на драмата Шекспир вероятно е ползвал френската им интерпретация от 1570 г. на Пиер Белфоре.

„Честолюбието на европееца не познава граници. Неговата жажда да знае и да притежава е неутолима… Европеецът е заобиколен от горди спомени и безмерни очаквания“, пише френският писател Пол Валери (1871-1945).

Може би не е имал предвид викингите, но неговата дефиниция сякаш се отнася точно за тях и в нейния смисъл те са истински европейци. Не можем да опознаем и разберем далечния Север на Европа, без представа за техния манталитет, култура и начин на живот. Пътищата към това опознаване водят от нас днес към тях някога.

Със своите безпалубни плавателни съдове, „тесни, дълги и хищни“, те кръстосвали из половината познат тогава свят, отмествайки надалеч хоризонтите пред своите съвременници; отивали навсякъде, където трябвало да се отиде тогава, а стигали и по-далеч от набелязаните цели, дръзвали да опитат всичко, което още не било опитано, дали на Европа силен подтик в търговията, оригинални и художествено жизнени форми, заселили я с нови, енергични хора.

Известно е, че викингите доминирали в европейската история в продължение на почти три века, считано от края на VIII докъм 60-те години на XI, оставяйки трайни следи в развитието на континента. Нордският език, на който с леки модификации говорят днес исландците, за известен период е бил „световен език“ – на него общували хората в целия скандинавски регион, в дворовете на скандинавските крале в Англия, Шотландия, Ирландия, Франция, в Италия или в Русия, признавали го в императорските палати в

Константинопол, бил първият европейски език, прозвучал на брегoвете на Америка, пет века преди испанския на Колумб…

В родните си места те се завръщали не само с богата плячка, а и с впечатления от видяното и изживяното, с материал за творчески дейности, сюжети за саги (някои биват считани за първите европейски романи), с обогатено познание за света и за хората, с космополитен поглед върху всекидневното и баналното. Подобно на античните гърци те се научили да подреждат живота в новите си поселения и в Нормандия създали най-добре организираната държава в тогавашна Европа, подготвяйки своя път към завоюването на Англия…

Цялата тази неистова енергия на „северните хора“, на чийто отдавнашен език (*norrön*) „дом“ и „свят“ са синоними, била съчетавана с висока степен на практическа мъдрост и прозорливост. Дали тези качества са им били вродени или придобити е трудно да се каже, но това е всъщност съчетание на чуждо и родно, което личи обикновено при постигането на големи цели, както се знае от примера на древна Гърция и Елизабетинска Англия.

Викингите стимулирали европейската култура изобщо, но и те извличали от нея свръх реални ползи за себе си, инвестирали ги като капитал в бъдещето развитие на ареала. Следователно не е случайно, че страните в него отдавна и непрекъснато заемат челните места в най-престижни световни и европейски класации – за качество на съществуването (Норвегия), за иновативност (Швеция), за най-добра образователна система (Финландия), за най-здрава нация (Исландия).

Или дори за щастие (Дания), колкото и неустойчив да е индексът за уточняване на стойностите тъкмо по тази скàла, определяща го не толкова като емоционално-психическо състояние, но като пряко отношение към живота и разбиране на неговия смисъл. В случая с датчаните обаче тази позиция се определя от чувството им за хармония с институциите, които управляват и регулират съществуването им, създали са ги именно хората в тази страна с целенасочеността и конструктивността, с практицизма, които споделят като качества и с най-близките си съседи в Нурден.

Затова не е толкова изненадващо, че през 2018 година Финландия измести, ако думата е подходяща, Дания като най-щастлива страна, но така или иначе със същите основания. Аз бих добавила и душевната пълнота, която дава на всички скандинавци тяхната връзка с природата, екософията им, пантеистичното възприемане на ценностите, усещането за връзка с всемира, изразено от норвежкия писател Таряй Весос (1897-1970) с характерен лаконизъм и точност на*ynorsk* (новонорвежки), един от двата официални езици в страната му: *frabygdatilverda*. От селото или града – към света или вселената. Какъв по-синтезиран израз на *нордския сублим*, намерил от средата на XX век своеобразно покритие и в най-сполучливия социален модел на всички времена.

ИЗБРАНА БИБЛИОГРАФИЯ

Батаклиев 1992: Батаклиев, Г., *Антична митология*. София: „Петър Берон“, 1992.

Богданов, Николова 1988: Богданов, Б., Николова, А., *Антична литература*. София: „Петър Берон“, 1988.

Ганчева 2000: Ганчева, В., *Олимп и Валхала*. В *Studiaclassicaserdicensia*, т. I. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2000, 244-250.

Bragason, ed.1995:*Wagner'sRingandItsIcelandicSources*. Ed. by Ú. Bragason. Reykjavík: StofnunSigurđarNordals, 1995.

Gaare 2003: Gaare, O. Nordisk kultur og litteratur skaper nordisk identitet. Stockholm: *Nordisk tidskrift*№1, 2003, 21-31.

Karlsson, ed. 1991:*En okänd själ. På jakt efter det nordiska*. Ed. by S. Karlsson. Köpenhamn: Nord, 1991.

Kristjánsson 1997: Kristjánsson, J. *Eddas and Sagas*.Reykjavík. Hið íslenska bókmenntafélag, 1997.

Lönnroth 1996: Lönnroth, L. *Skaldemjödet i berget. Essayer om fornisländsk ordkonst ochdess återanvändning i nutiden*. Stockholm: Atlantis, 1996.

[1] От Nord /North/ – „Север“, членувано за по-голяма определеност, както е например и в im Norden /нем./,inhetnoorden/нидерл./, или във fyrirnorðanna староскандинавски /нордски/ все със същото значение.

[2] Лат.: този, същият, принадлежащ към…

[3]Или по-скоро прототип, както изтъква исландският изследовател Йонас Кристянсон (1924-2014) в своя труд „Еди и саги“, посочен в библиографията по-долу.

[4]Вероятно средновековният немски книжовник Конрад фон Фусесбрунен или Майстер Конрад.

[5] Вж. по-специално разработката на тази тема в изследването „TheNordicSublime. TheRomanticRediscoveryofIcelandicMythandPoetry” на шведския литературен историк Ларш Льонрот /род. 1931г./, публикувано на стр. 31-41 в сборника, посочен в библиографията по-долу.

Настоящата статия е последният авторски текст на Вера Ганчева. Предложена и предоставена за публикуване от Огнян Стамболиев – бел. ред.

НОВА ПРОЗА

ЧЕРНОТО КОТЕ

АННА ДИМИТРОВА

Соня бързаше да чекира багажа си.

Докато чакаше на опашката дочу музика. Някой свиреше на пиано. Обърна се, огледа се и видя, че звуците идват от горния салон. Видя и хора да се скупчват в средата. Бързо се освободи от големия куфар, метна раничката си на гръб, изтича към лифта, за да се качи горе, откъдето идваше музиката. Там, видя едно младо момче, тийнейджър с прави пепеляви коси до раменете и с кръгли очилца на носа, досущ като на Джон Ленън. Беше седнало на столчето пред пианото и свиреше сонатата на Шопен. После извади от раничката си свитък с ноти и отново засвири.

Хората ръкопляскаха въодушевено.

Между пътниците се разнасяше шепот, че младежът щял да участва в престижен конкурс за пианисти. Решил да оползотвори времето за чакане пред гейтовете за разсвирване. След премигващите светлини по таблата над главите им множеството се разпръсна и се запъти за паспортна проверка. Младежът с очилцата стана и се отправи към гейта.

Соня го изпрати с благодарен поглед.

Приближи се до пианото и седна на пода. Имаше доста време до нейния полет. Винаги е искала да свири, но така и не се научи.

Спомни си как като дете с умиление гледаше съседското момиче, което ходеше на уроци по пиано. Нейната майка беше изискана дама с блага усмивка. Говореше френски. Бащата достолепен полковник. Соня се беше сприятелила с дъщеря им. Понякога я канеха у тях. Имаше особена топлина и уют в този дом.

Веднъж тя се престраши и пожела да я придружи за урока до местното читалище. Посрещна ги учителката. Дребна женица с

бели коси, свити на кокче зад тила. Спомни си как тя я помоли да седне на едно столче в ъгъла на стаята и да слуша. Тогава Соня за пръв път чу звуци, които излитаха като птици измежду белите клавиши и се учеха да летят. После уморени се прибираха в гнездата, за да направят път на малките птиченца, скрити между черните клавиши. В стаята летяха малки и големи, учеха се да пеят в хор.

Соня си спомни как, като свършиха с урока, плахо се престраши и пристъпи до пианото. Приличаше на нейното черно коте с бели петна на муцунката, само че много по-голямо. Протегна ръка да го погали и то издаде звуци, също като нейното коте в скута, когато го милваше.

Няколко пъти ходиха заедно до читалището. Там успя да запамети нотите и няколко упражнения за една ръка. Вкъщи масата им беше застлана със синя покривка на бели квадратчета. Соня си представяше, че това е пиано и започваше да свири наученото. Искаше да лети като птица.

Една неделя нейна съученичка я покани на рождения си ден. Тя живееше в голяма къща на ъгъл с много цветя и една смокиня, от чиито плодове майка й правеше чудно кехлибарено сладко. Когато влезе в стаята за гости, до стената стоеше лъскаво черно пиано с образа на нейното коте. Прииска й се да го погали. Съученичката забеляза, че Соня не откъсва очи от него. Седна на столчето и изсвири два кратки етюда. И отново птиците изскочиха между клавишите и закръжиха из стаята.

Спомни си как през ваканцията ги заведоха на образователен симфоничен концерт в красива зала с червени тапицирани столове. Бяха меки и топли, като котешка козина. На сцената лежеше нейната черна котка, но много по-голяма. Наричаха я Роял. Звуците излитаха от тялото й, превръщаха се в птици и мощно размахваха криле във въздуха. И Соня летеше след тях все по- нависоко, лека като перце.

Когато събра смелост, отиде в читалището, за да се запише на уроци по пиано. Цялата трепереше като лист. Трябваше да изпее някои от изсвирените фрагменти. Само че, пеенето й беше толкова фалшиво, че отказаха да я запишат под предлог, че е пораснала и е късно да започва.

Така се раздели с мечтата си.

Сега, на летището, седеше на пода със скръстени крака, подпряла главата си с длани и се любуваше на пианото. Гледаше го и разсъждаваше кога и как е попаднало тук. Какъв път е извървяло. Пианото като че ли усети нейното любопитство, започна да разказва своя живот. Родило се в далечна Русия. Имало много братя. Един прекрасен ден го натоварили на голям кораб.

Там ролята му била да забавлява богатите пътешественици.

Запознало се с много музиканти. Идвали за по един сезон, да спечелят някой лев и напускали. Искали да свирят съвременна музика, да си направят група и да свирят на концерти. Доста години пътувало пианото по различни места. Срещало се с ураганни ветрове, с огнени изгреви и бакърени залези, с безбрежното спокойствие на морската шир. Слушало говор на различни езици. Видяло много любов, видяло ревност, видяло и скандали. Но вечер в салона, когато пианото изваждало от сърцето си спотаените чувства във вълшебни звуци, във въздуха трептяла само любов.

Един ден капитанът на кораба решил, че пианото доста е пътувало, поостаряло и взело да проскърцва. Подарил го на един заможен пасажер, който пътувал с болната си дъщеричка. Очите на момичето светнали.

Бащата тайно се надявал, че ако детето му се научи да свири, болестта ще си отиде. Минали две години, русокоската била упорита и колкото и да нямала сили, напредвала. Била щастлива да се докосва до света на музиката на великите композитори. Но лошата болест покосила нежното сърчице на момичето. Къщата осиротяла. Болката често се спирала до пианото. Гледала го, милвала го, искала да си отиде от тази къща, но не можела да се отдели от него.

Пианото страдало. Чувствало се изоставено и самотно в покрусения дом. Тогава заможните родители решили да подарят пианото на съседското момиче, което често се качвало на клона на близкото дърво и оттам слушало музиката, която излитала от прозорците на богатата къща.

Родителите му живеели скромно и бедно. Не можели да си позволят такива разходи. Всичко вървяло добре, докато един ден момичето изчезнало. В кръвта му бушувала циганска кръв. Искало да танцува.

Събрало се с танцьори от пътуващ цирк и тръгнало по света.

Пианото отново осиротяло. Страдало както за болното момиче, така и за танцуващото.

Мизерията принудила бедното семейство да продаде пианото. Нищо, че му било подарено. Гладът често почуквал на вратата на бедната къща.

Върнали се на село. Там все още имало читалище. Библиотекарката с радост приела пианото сред книгите в културната обител. Все още имало някакъв живот по селата. Идвали деца от селото да се учат да свирят.

Учителката била млада и красива. Дошла в селото заради чистия въздух.

От пушеците и отровите в големия град се сдобила с астма. Обичала децата , а и те я обичали. Идвали с радост, галели пианото , целували го. Гледали учителката с блеснали очи. Тя била вълшебницата от приказките.

Дори изнесли концерт пред родителите си. Но ден след ден къщите опустявали. Селото бавно се обезлюдявало.

Децата изчезнали по големите градове, а някои заминали за чужбина.

Читалището склопило прозорци и заключило вратите си. Фасадата започнала да се руши. Мазилката като парцали от скъсана рокля се развявали от вятъра.

Една есенна вечер Иван, който бил роден тук, но след това емигрирал в Канада, се върнал. Много искал да види осиротялата си родна къща.

Родителите му починали. Дворът обрасъл с треви като човешки ръст.

Всичко буренясало. Седнал на прага и заплакал. Детството му минавало пред очите като на филм. Тук се бил влюбил за първи път. Тук за пръв път целунал момиче. Разходил се из замрялото село, минал покрай затворената фурна, искал да усети миризмата на топъл селски хляб от детството си. Стигнал и до рушащата се сграда на читалището. През пролуките видял заключеното като в карцер пиано, покрито със захабен чаршаф. И пак заплакал. Плачел за младостта си. С насълзени очи стигнал до разкостената църква. И нейният двор бил буренясал. Но камбанарията стояла. 90-годишната баба Стояна идвала да подръпва езика й, когато някой се спомине.

Дълго стоял Иван пред загасналото кандило. Стоял и мълчал. Разговарял с тишината. Чул някакъв глас да му говори. Огледал се. Нямало никой.

Дори ветрецът бил замлъкнал пред мъртвешката тишина. Не можел да разбере какво точно му казвал странният глас, който явно излизал от дълбините на неговото сърце. Една пъстрокрила птица прелетяла и кацнала върху езика на камбаната. Заудряла с клюн така , че в тишината се чувал едва доловим звън. Камбаната пеела: „ Направи нещо, направи нещо“!

Иван се заслушал. Разбрал, че това се отнася за него. Искал да направи нещо, но не знаел какво. И тогава разбрал, че трябва да спаси пианото.

Намерил най-добрия акордьор. Акордирано, смазано и излъскано било готово за път. Иван трябвало да се прибира в Канада. Работата му там не позволявала повече да отсъства. И решил. Подарил пианото на летището. Който може, нека да свири. А хората преди път да не се страхуват, да слушат и да се радват.

Соня стана от пода, метна раничката си на гръб, погали черния лъскав гръб на пианото и тръгна към своя гейт. Очакваше я среща с любимия от другата страна на океана.

САМА ЖЕНА

ВЕНЦИ ЛЮБОМИРОВ

Поредното завъртане на ключа в стартера не донесе никакъв резултат.

Двигателят упорито отказваше да запали. Кристина беше отбила на банкета. Намираше се на около пет километра от селото.

Преди десетина минути беше отворила предния капак, за да огледа. Не беше забелязала нищо нередно.

Канеше се да звънне на кмета, за да го попита дали не познава човек, който може да помогне – монтьор или собственик на „репатрак“.

Чу се боботене, което бързо набра сила. Сетне изскърцаха спирачки и до хондата спря черен мотор, чиито хромирани части блещукаха на слънцето. Възседнал го беше едър мъж с кожено яке.

Той свали каската си с небрежен жест. Беше с къдрава руса коса и широко, бледо лице. С усмивка на уста, покланяйки се като средновековен рицар, попита:

– Мога ли да ви помогна с нещо, красива девойко?

Кристина наведе леко глава и го изгледа над слънчевите си очила.

Не отговаряше, за момента само преценяваше нещо. Мъжът нямаше просташка физиономия, може би беше нахалник, претендиращ, че притежава чувство за хумор, или се мислеше за голям сваляч.

– Не съм красива девойка – измърмори Кристина и понечи да вдигне стъклото на вратата.

– О, значи само красива сте останали – ухили се той.

Кристина се постара да не се усмихне. Незнайно защо наглостта на този човек не ѝ се струваше дразнеща, а смешна.

– Ще ви помоля да не се занимавате с моите анатомични особености.

– Разбира се. Моля да ме извините за нетактичността. Все пак, държа да посоча, че е по-добре да сте само красива, отколкото само девойка.

– Вероятно има и други гледни точки по въпроса.

– Със сигурност. Светът е пълен с идиоти. Но да оставим тази тема. Видях, че сте включили аварийните светлини, затова спрях.

– Двигателят взе да прекъсва и… накрая замлъкна.

– Лоша работа! Ще позволите ли да погледна?

– Да, стига да имате самочувствието, че разбирате от коли толкова, колкото от жени.

– О, това са двете ми основни специалности.

Той слезе от мотора и се приближи до зейналия капак на хондата. Поогледа, побутна тук-там, после подвикна:

– Я пробвайте да запалите сега.

Нищо. Чуваше се само стартерът. Мъжът продължи да човърка. Добави:

– Имате ли инструменти в багажника?

– Имам. Ще сляза да отворя.

– Да, добре ще е да слезете да отворите – каза той, докато надничаше покрай карбуратора.

Кристина отмести седалката назад и се измъкна сравнително чевръсто от колата. Тъкмо се беше подпряла на патериците, и мъжът я фиксира с поглед.

– О, не знаех, че имате проблеми с придвижването. Аз ще взема каквото ми трябва.

Кристина кимна.

Той се захвана да работи. Изглеждаше напълно съсредоточен. Подпряна на предния калник, Кристина го наблюдаваше.

– Вие трябва да сте доктор Колева – каза той, вдигайки за момент глава.

– Да, същата. Как се досетихте.

– От един роднина чух, че новата лекарка е… с болни крака. Хората много говорят за вас. Интересна сте им. И са доволни, доколкото разбрах.

– Е, това е хубаво.

– Ако се пребия с мотора, непременно ще дойда при вас на преглед – каза той и примигна невинно с очи.

– Постарайте се да не се пребивате. По травматология получих лоша оценка в университета.

Той се засмя.

– Аз съм Христо. Живея в една махала наблизо. Имам гараж.

– Гараж?

– Да, ремонтирам таратайките на местните. Хобито ми е да реставрирам стари автомобили.

– Аха. Сигурен съм, че сега ще запали.

– А ако не запали?

– Ще глътна ритуално тази гайка, която артиса отнякъде.

Кристина заобиколи отворената врата и седна на седалката, без да прибира краката си. Хондата наистина запали.

– Благодаря.

– За мен беше удоволствие.

– Позволете да платя за ремонта.

– Ще платите само ако докарате колата в гаража, за да я огледам по-обстойно.

– Че защо да я докарвам, нали работи?

– Някой е бърникал. Хубаво е да се огледа всичко. Да не би да имате врагове? Такава мила дама като вас…

Кристина се намръщи.

– Носят се разни слухове напоследък… – Не съм сигурен, че разбирам. Все пак я докарайте. Даже още сега. Три километра са до дома ми. Ще са ми нужни ден-два.

– А как…

– Ще ви за карам до дома ви, няма проблеми.

– Само че… аз не мога да се возя на мотор.

– Досетих се. Имам и кола.

– Ех, плановете ми за деня се провалиха. Трябваше да отида в града.

– Просто предлагам, не настоявам. Хубаво ще е отсега нататък да не държите колата на улицата, а да я прибирате.

– Има един навес за кола в двора, ама портата е стара и изгнила се отваря трудно, та затова паркирам на улицата.

– Ще намерим дърводелец, няма страшно.

– Ама вие някак… съвсем небрежно ме взехте под крилото си.

– Това е подлият ми начин за прелъстяване на красиви девойки, така де… обикновени красавици.

Кристина се засмя, макар че знаеше, че не бива да се смее на подобни шеги. Той се метна на мотора и потегли. Кристина го последва с хондата. Този Христо хем я дразнеше, хем ѝ се струваше забавен.

Гаражът представляваше хале, изградено от ръждясали ламарини. Вътре беше просторно и имаше доста техника и инструменти.

Кристина вкара хондата и слезе. Гадно ѝ беше, че остава, макар и временно, без кола.

– Ще ви закарам с този звяр – Христо посочи паркираното отвън двайсетгодишно беемве.

– Добре, благодаря – отвърна Кристина.

В този момент се появи висока жена на около трийсет години. Правата ѝ руса коса стигаше до кръста, очите ѝ бяха теменужено сини.

– Това е доктор Колева – каза Христо.

– Приятно ми е, Невена.

– Трябва да закарам жената до дома ѝ – обясни Христо.

– Тръгвай, аз междувременно ще направя салата.

– Невена ми е сестра – подхвърли Христо с лукава усмивка. – Казвам го не за друго, а за да не си помислите, че съм зает, уважаема доктор Колева.

– Да, да, сестра съм му, мога да представя документи, удостоверяващи въпросното твърдение.

Те се засмяха. Кристина също се засмя, за да не изглежда като глупачка в очите им.

По време на пътуването цареше мълчание.

Кристина избягваше да поглежда шофиращия Христо, който сякаш бе изцяло концентриран в пътя.

Разделиха се с ръкостискане, като в последния момент Христо подхвърли:

– Пазете се, доктор Колева.

из „Сама жена“, роман на Венци Любомиров

подбор: Людмила Данова

СКУЧЕН РАЗКАЗ

ДЕСИСЛАВА СТОЯНОВА

Навън маранята трептеше като живо същество.

Вътре климатикът охлаждаше дори най-малките гънки на мозъка.

Дори времето се прозяваше.

Скуката се бе настанила трайно в скута на момъка. Заради нея нищо не му ставаше. Седеше в полулег в люлеещото се кресло и гледаше в една точка. Точката се смаляваше, а после се увеличаваше. Може би прекалено дълго се бе взирал в нея. Вече започваше да си представя, че точката е паяк, който се движи нанякъде. Дори му се стори, че тя наистина се движи.

И днес нямаше какво да прави.

Кутиите от пица се въргаляха по пода. Котката му Лирго дояждаше коричките, които той не обичаше. Чувстваше се пренебрегнат. Всичките му приятели заминаха на лятна почивка и той остана сам. Сам с мислите си. Сам със себе си. Дори сам от себе си.

Абе какво толкова?

Една връзка свърши преди половин година. Свърши като… като двугодишна луковица, която не ражда нищо на третата година.

Имаше още много дни до края на протяжното и самотно лято. Имаше още много мигове без нея.

Без вечните й намусени физиономии.

Без нейните непрекъснато обсъждани проблеми.

Обаче и без гладката й кожа.

Без косата й от коприна върху лицето му по време на секс.

Без аромата й и без нейните пръсти върху тялото му.

За половин година липса се бе отдал на обилно хранене с нездравословни храни. Оправдаваше се с това, че е самотен и това е единственото му удоволствие. Вкисна се като изоставена в хладилника отворена кофичка от кисело мляко. Поне родителите му да бяха живи. За жалост и тях вече ги нямаше като всичко в живота му.

Наближаваше петдесетте си години, а бе сам. Лирго се отърка в краката му ,сякаш за да го опровергае.

Беше изговорил целия си яд с целия свят. Разказа цялата си болка на своите приятели, но прекали. Бяха го слушали в продължение на часове, дни и месеци. Съветвали го бяха да се вземе в ръце. Накрая вдигнаха ръце и избягаха от него кой където види. Мрънкащите натоварват дори най-здравата психика. Бяха все заети и го отбягваха.

Работата му също не вървеше. Като уеб дизайнер преди имаше някоя и друга поръчка, но сега не му се и общуваше с клиенти. Добре, че стаята, в която живееше си беше негова. Нямаше кой да го изгони докато си плаща тока, водата и храната. Наследил бе от богатите си родители доста къщурки пръснати тук – там. Имаше какво да продава и го правеше.

Имаше пари, но това не му носеше удоволствие.

Усещаше, че е загубил вкуса към живеенето.

Започваше да мисли, че да си плужек не е красиво, но е приятно.

Както се люлееше на креслото и заспа.

Присъни му се, че е в някаква чудновата страна направена от пица. Къщите бяха от пица. Хората бяха от пица. Бившата му също беше от пица.

Той я изяде. Почувства се страшно доволен, че ще изходи точно тази пица.

Когато се събуди на лицето му имаше усмивка. Не помнеше от кога не се беше усмихвал. Едва стана от креслото. Тялото му бе доста наедряло. Бавно събра кутиите от пица.

После отвори лаптопа и си хареса една почивка в Гърция. Запази я. Погледна през прозореца.

Бе вечер, а лек тъмен ветрец бе заменил маранята.

Облече си чисти дрехи. Сложи си парфюм.

И с решителна крачка отмести скуката от скута си.

ФИНАНСОВИ ВЪЛНЕНИЯ

ЕЛЕНА БОГДАНОВА-ВЛАЙКОВА

Наложи ми се спешно да отида до апартамента на майка ми и затова реших да взема такси. Тъкмо затварях вратата на колата, когато една миловидна непозната жена хвана дръжката и я придърпа навън .Погледнах я въпросително. Помислих, че тя иска да ми вземе таксито.

Извинете, до къде ще пътувате? - попита непознатата.

-До центъра, ако сте в същата посока, влезте и Вие. – отговорих смирено.

-А по-точно къде в центъра отивате?

От къде накъде ще давам обяснения на непознат човек, но все пак съм възпитана винаги да отстъпвам и обясних, че отивам до Халите.

- О, точно Вие сте човекът! Много Ви моля за една услуга. Ще занесете ли това пакетче на сестра ми? Тя продава цветя пред халите? Аз не мога, защото гледам човек на легло. Сестра ми се казва Женя и има днес рожден ден.

-Но как така, без да се познаваме, Вие ми давате това пакетче, а и аз не Ви познавам. Не е редно, не зная какво има вътре...

-Сувенирче, да Ви го покажа ли? Ох, бабата, дето я гледам сигурно се е събудила и ще започне да крещи, като разбере, че ме няма.- завайка се непознатата.

-Ами ако не намеря сестра Ви къде да Ви върна пакета? - попитах аз.

-Живея ей тука отсреща, в шестнадесети блок, вход „А,” на шестия етаж от дясно, до асансьора, а бе хвърлете го в кошчето, ако не я намерите, не струва милиони! - избърбори набързо жената и побягна в посока на нейния блок.

Толкова ме замота тази, че забравих за моето бързане. Все пак след десет минути пристигнах пред блока на майка ми. Цветарските павилиони бяха точно пред мен. Попитах навсякъде за рожденичката Женя, но никой не беше чувал дори подобно на това име, имам предвид Евгения, Евдокия. Качих се при майка ми.

Видяхме се, напазарувах от Халите. Там също има павилион за цветя.

Реших, че аз нещо не съм разбрала правилно и попитах и там за Женя, Евгения, Евдокия... Няма! Споделих с майка и тя започна да ми чете „конско“:

- Петдесетгодишна жена си, големи деца имаш и как можа да вземеш пакет от непознат човек?

-Ами онази ми каза къде живее, съседка.

-Върви я търси сега да и го върнеш.!

-Ами не ѝ знам името.

-Браво, моето момиче, браво! Вие там като на село сигурно всички се познавате и поздравявате, когато се разминавате?

Нашият род е много поколения граждани, женим се за граждани и този намек за селски живот в моя квартал прозвуча доста обидно, но замълчах, защото бях виновна.

Майка ми, на седемдесет години и тя е като мен наивна. Беше дала тридесет лева на заем на мнима позната. Майка е лоша физиономистка и мошеничката я баламосала, че се познават. „Как не ме помниш.?“ – било достатъчно. И майка от неудобство я завела в къщи, оставила я да чака пред отворената врата и влязла да извади парички от „скривалището“ си. Измамничката, без да чака покана се вмъкнала вътре след майка и като застанала зад гърба и и казала:

-На мен, обаче няма да ми стигнат тридесет лева, дай ми петдесет. Като ти ги върна ще ти донеса една кокошка и яйца от село. Въпреки това майка и дала само тридесет, за да и останат пари за живеене. Добре, че не и е казала и кога получава пенсията си.

Непознатата си тръгнала с паричките и след няколко часа майка ми се усетила, че са я обрали, защото също като мен, а предполагам и много други честни хора, които не допускат дори предположение за измама, не попитала нито за името на жената, нито за името на селото! Звъннала в полицията да се оплаче, но от там ѝ отговорили, че нищо не могат да направят... Без име,

адрес, свидетели. Изпи една студена вода , а сега на мен се присмива за пакетчето на непознатата.

Аз не се разтревожих особено. Глупаво бях постъпила, но поне не са ме обрали като нея! Прибрах се в квартала си и още от спирката отидох да връщам пакетчето на непознатата съседка. Когато позвъних на шестия етаж, вход „А“ в шестнадесети блок там се оказа, че не живее така изглеждаща жена, нито болна баба. Качих се на всички шести етажи на всички съседни блокове, излагах се отново и отново и нищо! Ами всеки ме пита как се казва жената! А аз не успях да я попитам, нали и двете бързахме. Ядосах се и изхвърлих пакетчето в контейнера, нали самата жена така ми каза да направя, ако не открия сестра и.

Не знам дали е следила по някакъв начин моите действия и от къде тя ми знае телефона и името, след като никога не съм и ги казвала, но след два дена ме потърси по телефона. Извиних и се, че съм изхвърлила пакетчето, а тя като се разлюти, чак не можах да взема думата да я попитам от къде ми има телефона.

-Сега ще ми платиш, скъпо ще ми платиш! За две хиляди лева гривна да изхвърлиш в контейнера, как можа?!

-Търсих Ви, госпожо, но не Ви намерих, обикалях блоковете и етажите, съжалявам, но Вие сте за лудницата! Дава ли се предмет за две хиляди лева на непознат? Защо не дадохте пакета на шофьора на таксито, а на мен? Освен това казахте, че е евтин сувенир и да го хвърля, ако не намеря сестра Ви!

-Глупачка, ти си луда и ме обиждаш! Ще ми дадеш парите или ще се случи нещо на децата ти!

-Хубаво си помисли, пак ще ти се обадя да ти кажа къде да донесеш парите. – и трясна слушалката.

Много филми съм гледала, много истории подобни и не чак толкова съм слушала, но на живо и на самата мен да се случи е просто ужасно! Разбрах, че имам работа или с луд човек или с рекет, а може и с двете заедно. Децата ми са големи и живеят в София, но колко и трябва на една майка , за да се притесни? За децата си е готова на всичко! Паникьосах се, вдигнах кръвно! Започнах да се успокоявам, че някоя приятелка, знаейки колко съм наивна, а също и за историята с майка, ми крои номер по случай наближаващия мой юбилей.

После се сещах отново за заплахата. Приятелка не би постъпила така грубо! Може пък наистина да имам работа с някаква шизофреничка, малко ли луди щъкат навсякъде? В лудниците вече няма свободни места и по-леките случаи са си сред нас. А колко пък не знаят, че са луди! Ужас! Ще чакам да ѝ мине критичният период и да забрави.

Уви, след още два мъчителни дена оная ми звъни пак по телефона:

.-Ей, идиотката! Утре вечер искам парите в хотел ”Разград” !

-Какъв е този хотел, къде се намира?

-В Париж! В Разград, къде другаде, в десет часа вечерта, в барчето на хотела..- Тряс слушалката.

Цялото действие до момента се развива в Русе, защото аз живея тук. Как ще отида в Разград, ами пари от къде ще намеря? Господи, помагай! Не бях казала нищо по случая нито на майка си, нито на мъжа си, за да не ми се смеят, карат, а и да не ги тревожа. Освен това съм безработна, скоро ме съкратиха. Втасах я отвсякъде. Идваше ми да се гръмна, но нямах нито пистолет, нито пари, че да си купя. Оставаше варианта с Дунава... с един по-як камък. Вече щях да се взривя от напрежение. Реших се да споделя все пак поне с една приятелка. Поговорихме, поразмислихме. Олекна ми малко. Сетих се, че имам една по-заможна приятелка, но в София .Звънях и по телефона и първо и казах, че ми трябват пари за операция, до утре. Тя се притесни да не съм на смъртно легло, че толкова бързам. Ще ми даде, но да и кажа истината. Разказах и всичко както си беше, изваждайки на повърхността собствената си глупост и естествено обещавайки, че ще върна парите. Тя предложи да извикам полиция да присъства при предаването, но после решихме, че с цялата бюрократична система

просто нямаме време. Софиянката пое нещата в свои ръце. Нареди ми:

- Отиваш и се настаняваш в хотела, а аз ти изпращам брат ми и баща ми с парите , те ще вървят след теб и ще хванат онази жена, ще и хвърлят един хубав бой и ще си приберат своето обратно..

Между другото, богатата и извънредно добродушна, но не и наивна софиянка е от едно разградско село и затова предложи помощта на семейството си, освен заема. Според нея лесно щяхме да се справим, а и да не даваме пари излишно. Ами никой не знае лудата дали не действа и тя с няколко яки мъжаги в комбина, които да ни отупат нас? А заплахата за моите деца? Щом се е сдобила с телефона ми, значи няма проблеми с информацията и хич не е луда! Реших сама да се срещна с нея и да и дам парите с надеждата да ме остави на мира, макар че няма гаранции. Може да и хареса и да продължи да „дои” наивната и страхлива жертва, в случая мен. Нямах повече време за мислене. Излъгах нещо мъжа си, че се налага да спя при майка и се качих на автобуса за Разград. Там съм ходила само веднъж, преди сто години.

Намерих хотела, настаних се и зачаках роднините на софиянката да донесат парите. Хората дойдоха навреме с цяла торба пари. Точно в този момент влезе втората жена, настанена в същата стая.

Аз от притеснение не бях забелязала, че съм настанена в стая за двама. Бащата и брата на приятелката се притесниха и кой знае защо за миг се шмугнаха в гардероба.

Съквартирантката ми реши да си остави блузката вътре, напипа косата на единия мъж и се разпищя на умряло. Едва я успокоих, по точно ония изскочиха и единият и запуши устата. После скалъпихме история за изневяра, че никой не трябва да разбира и мъжете бързо напуснаха стаята. Съквартирантката се успокои, посмяхме се и обещах за компенсация да я черпя в бара на хотела, но чак след десет часа вечерта. Тя се зарадва и влезе в банята да се приготвя. През времето, в което останах сама аз трескаво започнах да търся място, подходящо за скривалище на торбата с парите. Докато търсех чух как тя излиза от банята и мушнах парите под възглавницата на моето легло. Не щеш ли, тази съквартирантка без да пита се настани точно на него. Изтръпнах.

Как да се аргументирам, че преди нея съм си избрала това легло? Събух си панталона, за да влизам в банята /без да имам такова намерение, как ще оставя в стаята парите без надзор?/ и „случайно“ приседнах по гащи на нейния чаршаф. Мислех, че ще се ядоса, че ще се погнуси и ще отиде на другото легло.

-Ох, извинявай много, че залитнах и паднах на твоето легло. Ако искаш иди на другото, там още не съм сядала нито с дрехи, нито без.

-Няма нищо, скъпа, не съм гнуслива изобщо!

Погледнах часовника, наближаваше десет, а на мен ужасно ми се ходеше до тоалетната. Не смеех да оставя и за миг съкровището, а от суматохата покрай цялата ситуация още от тръгването от Русе не бях пишкала! Реших да стискам каквото и да става. Но нали има една народна мъдрост: „Зор пари не жали!“? Рискувах и влязох в тоалетната. Имах чувството, че от мен се изтича цялата водопроводна система на хотела. Най-после свърших и изхвърчах навън, към стаята. Веднага забелязах разместената възглавница, а чак след това разбрах, че съквартирантката ми е изчезнала с багажа си и моите пари за откуп. Имах сили само да извикам: „ Боже!“... и се събудих.. Съпругът ми се беше надвесил над мен и ме гледаше с изненада, примесена с уплаха.

Каза, че около пет минути съм ломотела нещо неразбираемо, но със сигурност много тревожно. Накрая ясно чул последният ми вопъл, отправен към Всевишния.

Елена Богданова-Влайкова

Подбор Людмила Данова

ЗЛАТНАТА ПТИЦА

ЛАРИСА АНГЕЛОВА

2010-03-07

Жената е винаги красива. Това знам от старите художници. Няма жена, по която да не си е изгубил ума поне един мъж. Но жената – модел е друго. Веднъж писах, че трудно се става модел. Необходимо е малко красиво трепване на миглите, леко присвиване на очите или някой изящен жест с ръката да привлече вниманието на истинския художник. Но понякога е достатъчно и само това, което идва отвътре. Като усмивката на Джоконда. Неповторим миг, запечатан преди векове, мамещ със своята загадъчност и днес.

В настъпващия ден на жената, какво похубаво отклонение от това, да се пише за нейната вътрешна красота? И така в един прекрасен ден аз се озовах импресарио на художник. Не, това не е втората стъпка след модел. Аз направо станах импресарио по неволя. Дали беше достатъчно да се посетят няколко галерии, да се запозная с галеристите, а и те с творчеството на този художник? Въпрос на късмет, понякога. Всеки художник има стил на рисуване. Негови мотиви и идеи, които внушават неговото емоционално състояние, разрешават да надникнем в чувствата, накарали го да вземе четката и да запечата моментното състояние на всичко. На облак. На слънцето. На пейзажа зад бързо движещ се влак или кола. На небето през пролетта или зимата, на житата. На поляните обсипани с цветя. Или само усмивката на една жена.

Художниците обичат жените. Не само рисувани жени. Дали една жена би разбрала, застанала пред портрета на друга жена, каква вътрешна красота е открил художника? Ако тази жена разбира от изкуство. Но в повечето случаи не би си купила картина дори от велик майстор на необлечена жена. С прости думи – гола.

Защо художниците непременно искат да нарисуват жената гола? С това тя е по-красива или без дрехите, в които се скриват прекрасните черти на характера й остават извън погледа...

Всъщност, искам да ви разкажа за първата изложба, която организирах за този *художник*[3]. Вълнението е много по-голямо. Дори от премиера на първа книга. Сигурна съм. Защо? Защото изискванията на един художник са много по-големи. Произведенията му са в повечето случаи по-трудни за разбиране. Това което всички харесват е сюжет, мотив който изхранва, т.е. продава се. Съвременните художници рядко живеят от изкуството си. Не защото няма галерии, или изложби или желаещи да си купят картина. Картините са като книгите. „*На вкус и цвет*...“ Не всичко красиво, като с лъскава обложка е стойностно отвътре. Но вече казах, художниците рисуват не само за себе си, не само за ценителите, а и за тези, които ще купят. А в повечето случаи, те нямат високи критерии, с изключение на големите познавачи и колекционери.

И така покрай различните теми за рисуване, остава една вечна – тази за жената. За женската красота, за това какво е красивото в нея и защо я прави толкова притегателна. А защо по-красивите жени се рисуват голи? Дали защото формите им някак приличат на земните, самите те дават живот, даряват топлина, огряват с погледа си и влизат в дълбините на душата и разбират всичко? Или защото в часовете по рисуване, рисуването на голото човешко тяло е възможно най-сложното и трудно упражнение. Въпросът не е дали модела е гол. Дали е красив. Дали е с цветовете, които харесваме, а дали ще усетим вътрешната сила на нарисуваното, защото то носи своето послание. Послание уловено от художника, човекът със странни антени насочени към

[3] *Художник – Красимир Дойчев (1961-2020)*

най-тънката душевна борба и изява на човешкото същество. С един замах на четката е в състояние да запечата моментното, мига на щастие, скръб, радост или болка и да я поднесе по своя нетрадиционен начин. Може ли да се нарисува щастието, тъгата и радостта? Те нямат измерения. Те са само усещане дори във вглеждането в една картина.

Така стигнах и до моя първи опит на импресарио. Тогава имах страхотна кола – Трабант. Трабантът беше комби, за натоварване на картини – невероятен помощник. Но с характер. Така натоварени към галерията на малката и еднопосочна уличка „Иван Вазов“, спрях където ми беше удобно и под възмутените клаксони и сърдите викове, най-спокойно разтоварвах картините. За късмет задната ми врата не се отваряше, а и Трабчо натоварен догоре. Единствено с *палеца* от вътрешната страна можех да си отворя вратата. Но за да стигна дотам ми се наложи да се превърна в Спайдермен. Опрях левия крак в седалката, преместих десния и го опрях почти до стъклото, след това проточих крака си до отсрещното стъкло, добре че са ми малко дълги, подпрях с дясната ръка в тавана и около десетина минути се мъчех да стигна този палец. Най-накрая всички втрещени от опашката с коли, така се нахвърлиха върху картините, че няма и за две минути, всичко беше внесено в галерията. а те бяха повече от 30, 80/60 с рамки и стъкло. Тежки. Но накрая всички се успокоиха и аз можах да се включа в подреждането.

Като за първа изложба не се справях навреме, но всички помагаха. А аз дори си бях подготвила *есе*, надявайки се някой приятел да го прочете. За мое щастие, в галерията имаше малко помещение – склад, където поседнах накрая с чаша вода в ръката, за да си отдъхна. Когато някакво силно раздрусване ме изведе от вцепенението. Била съм заспала на първата си изложба. В салона всичко беше ометено, от масата с напитки и сладки, имаше само празни чаши и чинии. А моето *есе,* старателно написано и извадено в няколко копия, стоеше, там където го сложих. На моя ням въпрос, дали нашият приятел Оги (Караславов)[4] го е прочел, Краси (художникът) каза че е казал нещо, но знаех че не е това *есе*. Е, това всъщност няма значение. Няма значение и че отвън Митьо Крика[5] бе започнал да прави упражнения със злополучния ми Трабчо, а Краси отрече това да е неговата кола. Събитието имаше отзвук в медиите и това ми стигаше.

На въпроса на приятели, защо изложбата бе изцяло акварел, изцяло с пейзажи, аз се затрудних. Защото това харесват поголямата част от зрителите, а художниците също трябва да живеят. Имаше много смели абстракции в пейзажите, но Краси е познат с невероятните си картини на голи тела. Или женско тяло. Няма значение, коя част ще е нарисувал. Няма значение дали жената, която го е развълнувала е била красива, стара, млада или некрасива. Той е видял нейната вътрешна красота и я нарисувал, така както я е усетил.

С преклонението му пред жената. В цялото й величие.

За него жената е и остана една *Златна птица*. Която каца само веднъж на рамото. Веднъж озарява с вълшебната си сила.

Из „Пиеса за ягодови полета“, автор Лариса Ангелова, изд. gabriell-e-lit, С., 2025

[4] *Огнян Караславов, литературен деец*

[5] *Митьо Крика, културист с особено отношение към Трабант*

МЕРИЛА

ЛИЛЯНА ПЕТКОВА

Аз съм Мерила.

Детството ми свърши. След няколко дни навършвам двадесет и ще премина в нивото на пълнолетните. Освен възраст, за това беше необходимо да защитя и степен, която е показател за моите физически, психически и умствени възможности, както и за качеството на усвояване знанията през годините. Резултатите се изпращат в Хелиос центъра и там се обработват. Преди да замина за новото си местоживеене, на мен трябва да ми бъде имплантиран чип, който до навършване на 80 години ще бъде връзката ми с външния свят.

Докато го чакам мога да ви разкажа за нашата земна общност от хора, наречена еврили, през най-новия период на нейното развитие. Човешкият живот в момента е ясно разделен на три периода : детство, работоспособна възраст и старост. През тези три етапа всеки човек живее на различни места, като се движи в подходяща за него среда. Така се избягва хаосът, който настъпва, когато всички възрастови категории са заедно. Взето е предвид и това, че те имат различни интереси и потребности. Между обособените области за живеене има невидими граници и никой от нас не бива да ги нарушава. Ако това не се спазва индивидът няма да бъде идентифициран и ще остане извън обществото. До края на живота си възрастните хора са в ръцете на професионалисти, които работят в сферата на обществените грижи. В основата на нашето възпитание стои уважението и доверието помежду ни, и към установените правила на Хелиос центъра. Тези норми на поведение са се вкоренили от столетия в нас и никой не ги обсъжда.

Преди много години животът на планетата е бил различен от този. След продължителни борби се е стигнало до разделянето на хората в зависимост от техните интелектуални способности и технологическите им постижения. Рязкото покачване на температурата постепенно е накарало населението да се преселва там, където е можело да осигури на поколенията си сигурно бъдеще.

Високотехнологичните нации са успели да се приспособят към промените. Голяма част от земната повърхност е станала негодна за живеене. На останалата са се оформили три огромни територии населени с хора, говорещи различни езици.

Един от най- важните етапи в развитието на човека е изграждането на Хелиос центровете и строежът на хелиос регулаторите. Всичко това е осигурило постоянна температура над земните области, които обхващат. Допринесли са за регулиране кръговрата на водата и периодичното редуване на слънчеви и дъждовни дни. Поради силните изпарения водата в моретата и океаните е намаляла. Някои от животните са изчезнали, а на тяхно място са се появили други видове. Връзката им с хората е прекъснала. Всеки вид живее свободно и независимо един от друг.

На необитаемите територии, намиращи се извън хелиос системите са разположени технологични системи за добив на различни видове метали, материали и суровини, необходими за поддържане живота на населението.

Нашето ново начало е поставено в средата на второто хилядолетие след Христа, когато е започнал горещият период. Тогава предшествениците ни са се отделили от останалите хора, като се преселили по тези земи, вземайки със себе си най-новите технологии, най-големите умове и са положили началото на нов етап в развитието . Отпаднал е платеният труд. Въведено било контролираното размножаване. Преосмислени са много от човешките дейности и знания. От тогава само определени двойки имат право да създават поколение. Те се определят след продължителен анализ и изследвания още от детските години до момента на зачатието. Резултатът от това смело начинание е, че в момента няма болести, които да са проблем

за обществото или наследствени генни деформации, от които да се раждат инвалиди и пр. Растат деца, които впоследствие стават здрави, силни и умни хора, способни да създават нови изключителни творения във всички области на живота.

В този момент през ума ми минават много спомени, свързани с усвояването на различни знания и умения.

Ние не познаваме родителите си. След раждането на детето, то се поема от службите, отговорни за малките потомци. Те им осигуряват подходящ дом и среда, в която да се развиват и всичко друго, необходимо за достигане на работоспособна възраст.

Познаваме само хората и роботите, които са ни връзката с обществото.

Детските ни години са една поредица от веселие и забавления, редувани със сериозни занимания под формата на игри, видео материали, хелиос връзки и др. подобни.

Всичко това се поднася умело и внимателно, за да може детският ни мозък да понесе без сътресение огромния материал, който буквално се изсипва в главата му. Изучаваната материя още от тази възраст трябва да бъде запомнена и анализирана. Логическото мислене е поставено в основата на възпитанието и образованието. С помощта на различните игри се учим на търпение, упоритост, уважение един към друг, и не на последно място развиваме качеството на ума. До десетата си година растем заедно с другия пол. След това до края на двадесетата ние сме отделени от момчетата. През това време освен всичко друго изучаваме и физическите особености, прилика и различия помежду ни, взаимодействията между двата пола по време на зрелия период, както и начинът на живот до края му. Още от тогава знаем, че някои от нас ще бъдат избрани да подновят гените си. Това е голям стимул да се стремим към съвършенство на физиката и ума. В началото на пълнолетието всеки от нас има възможност да води свободен живот без ангажименти. Така добива опит в интимния живот, което помага при избора на сериозен партньор.

Въпреки освободените от задръжки отношения между мъжа и жената, всички сме отговорни за действията си и внимателни към последствията. Интелигентността на индивидите, тяхното всеобхватно и уеднаквено възпитание и образование е довело до постепенното изчезване на органи и организации от миналото, като полиция, съд и пр.

Нищо не се случва в живота ни толкова опасно, че да има нужда от заклеймяване.

На пръв поглед монотонният и еднообразен живот, всъщност е една поредица от наслади и удоволствия, редувани с изключително сложни професионални отношения и дейности.

Развитието става по една синхронизирана спирала нагоре и води до все побогато и сигурно бъдеще. Деяния като кражба, насилие, убийство отдавна са изчезнали от нашето ежедневие. Отпаднала е необходимостта от паричните знаци и сега всеки има това, което му е нужно, за да живее нормално.

Няма недостиг, няма излишък.

Производството във всеки момент отговаря на потреблението. Технологичното ниво на обществото е високо и съгласуваността между отделните звена и отрасли е перфектно.

Във всички области на живота ни съществува пълно доверие.

Нашето интелигентно ниво е почти еднакво и уважението е в основата. Това доверие създава здраво и силно общество способно да се справи с всички огромни трудности, които се изправят на пътя му. До сега са решени много глобални проблеми, като например създаване на хелиос системата за поддържане живота на човека на Земята.

Тя се управлява от технологични модули за контрол, състоящи се от хора и роботи, разположени на Луната. Там всяка достатъчно развита общност си има територия, от която изгражда полеви щит над своята земна част.

Така се поддържа атмосферата независима от извънземни фактори, влияещи на климата ни. Не изпитваме нужда от вода, светлина, топлина.

Липсата на агресия в обществото не е слабост. Въпреки нашата добронамереност към останалите по-слабо развити общности ние умеем да защитаваме границите си. Огромната територия е обградена с полета и нищо не може да премине през нея. Живеем самостоятелно, отделени от другите народи, но имаме добросъседски намерения.

За разлика от производствената сфера, която се е враснала в бита, то контактите помежду ни са сведени до възможния минимум.

Този процес е започнал с превръщането на био роботите в пълноправни членове на нашето общество. Те са запълнили изцяло нуждата на хората да общуват помежду си. На преден план изпъква отделният високо интелигентен индивид, който във всеки момент намира своето индивидуално забавление, използвайки създаденото в тази сфера от живота.

Сега всичко се организира и изпълнява от изключителния ни помощник, био роботът, който е програмиран да служи на човека безропотно. Негова е и задачата да взема важни решения свързани с предотвратяване на опасни ситуации, както и да ги отстранява, ако се наложи. В такъв момент се задейства цялата земна и извънземна мобилни системи и проблемите се решават без намесата на останалите членове от обществото.

Човекът се нуждае от друг човек само за задоволяване на половите си потребности. Влечението между мъжа и жената е надделяло във времето и всяко друго е изчезнало от съзнанието, и бита ни. Това се е постигнало едновременно с повишаване интелекта на човека и непрекъснатото му израстване като индивид в една устремена напред цивилизация. Контролираната раждаемост е гаранция за това.

Чувствата при интимната близост са претърпели възходящо развитие. Те са станали още по-силни, неподправени и дръзки, каквито са и самите хора.

Подборът още при определяне на кандидатите за възпроизводство дава възмож-4ност за създаване на личности със силно полово влечение, които напълно осъзнато и интелигентно задоволяват тези свои нужди.

Разсъжденията ми бяха прекъснати от моя помощник Роботко, както галено го наричам, който беше получил въпросния чип и бързаше да ми го имплантира. След като го направи по най- безболезнения начин в лявата част на гърба, той се отправи да подготви заминаването ни, а аз останах да осъзная случващото се и да чакам сбогуването. А то – не съществуваше!

Всички участници в доскорошното обучение и забавление си бяха отишли и при мен нямаше сълзи. Очаквах само да се запозная с новите хоризонти, откриващи се пред мен.

Най-после, след като малкото неща, които щяха да ме съпровождат бяха качени на въздушното возило, ние плавно се отделихме от земята и бавно, но сигурно се вдигнахме във въздуха.

Полетяхме към зоната, за която само чипът знаеше. Там, където ще бъде домът ми за двете години на предварителна подготовка, преди професията.

Скоро ще разбера за нея, но бях сигурна, че ще ми хареса, защото хората и техниката, които са я определили, ме познават отлично.

Предстои ми да опозная живота около мен възможно най-добре.

Когато се приземихме на площадката, няколко двойки се суетяха, забързани нанякъде. Дали имаше и други не се знаеше, защото и те като нас имаше вероятност да бъдат в своята невидима форма. Наложи се да извървим известно разстояние пеша, докато достигнем територията на бъдещия ми жилищен район. Пред нас изникнаха отделни ниски, красиви и стилно оформени клетки, които разположени една до друга напомнят на килийките в пчелната пита. През някои от тях се виждаше всичко, а

други бяха в режим на затворено пространство, накратко непрозрачни. Всички те са конструирани така, че да може светлината и топлината безпрепятствено да достигат до вътрешността им.

Прозрачността на тези модерни домове предизвиква любопитство, но хората, които живеят в него са възпитавани още от малки деца да не се поддават на това изкушение. Те знаят, че за тях действителността е частично скрита и проявата му е излишно и несериозно нещо. Такова разбиране осигурява спокойно съжителство.

Развитата интелигентност на всеки един дава възможност събитията в живота му да бъдат приятни и монотонни. Проблемите, които поколенията трябва да решават сега и за в бъдеще са огромни и изискват от всички пълна концентрация и отдаденост. Професиите ни са в посока на овладяване и адаптация в хелиос пространството и разбира се в сферата на човешките отношения и бита. Тези, които работят за хелиос системите са изпратени да живеят на различни обекти пръснати по луни, планети, астероиди и пр.

из „Отмъщението на цивилизацията“, автор Лиляна Петкова, изд. gabriell-e-lit, С., 2025

УРОК ПО ЛИТЕРАТУРА

НИКОЛАЕ ДАБИЖА

„По идеите не се стреля с пушка.“
Антоан дьо Риварол

В този ден в гимназията в Пояна вървеше един от последните за учебната година уроци по литература.

Учителят Михай Улму посвети почти цялата година на поета Михай Еминеску. За останалите писатели отдели само няколко часа. Това беше твърде смело от негова страна. Кабинетът по литература много заприлича на истинска „каса маре“, която заедно с учениците, украси с портрети на румънските писатели, със селски килими и черги, напълни с книги и литературни списания.

Господин Улму е строен и елегантен млад мъж на двадесет и пет, с бледо лице, тъмна чуплива коса, стигаща чак до раменете му, с блестящи кафяви очи, малко уморени от четенето и преподаването, от което погледът му е станал по-дълбок. А на стаената в него тъга контрастира едва забележимата иронична усмивка в ъгълчетата на устните му…Завършил е университета преди година. Сега, застанал между катедрата и чиновете в класната стая, той спазва една невидима дистанция между него и учениците. И макар да си дава сметка, че те са вече зрелостници и утре ще влязат в живота, все още по инерция се отнася към тях като с деца. А те седят пред чиновете си и го слушат внимателно. В навечерието на зрелостните изпити целият клас е заприличал на градина през април, готова всеки миг да разцъфти.

Михай Улму се стреми всеки урок да бъде максимално интересен за тях. Умее да съчетае задължителната програма с нови теми, други произведения извън нея, да заинтригува своите възпитаници.

Ето и сега пише с тебешир на дъската:

„Звезди трептят…“

И започва да чете прекрасното стихотворение на Михай Еминеску:

Звезди трептят,

греят в просторите,
радват ни взорите,
дорде умрат.
……
Не е ли грях
мигът тъй сладостен,
кратък, но радостен,
да стане прах?

И започва да говори как поетът прави паралел между живота на звездите, живота на хората и любовта…

Точно така, както нашите очи продължават да виждат светлината на звездата, която е угаснала отдавна, така и паметта за вече отминалата любов още дълго ще преследва онзи, което е бил озарен от нея…

– И кой е той? – пита един от учениците. И преди Улму да му отговори, вдига ръка ученичката Мария Разешу, дошла в час направо от полето.

– Какво искаш да ни кажеш, Мария?

– Ние искаме да ви помолим да ни поговорите малко за любовта…Това искат всички от класа.

Целият клас избухва във весел смях.

Учителят обхожда с поглед цялата стая. Тези деца, вече на седемнадесет – осемнадесет години са като млади птички, готови за първия си полет. Тази година ще отлетят от гнездото. Дошло е времето за първата им любов, а той досега нито веднъж не им е говорил по тази тема и сигурно ще трябва да го направи.

– Добре, ще поговорим и за това в следващия урок. Но преди това ще трябва да се подготвите и вие и да се опитате да представите своето определение за любовта. За да не ви говоря за това само аз.

До вече записаната с тебешир дата на деня, „28 юни 1940“, учителят написва темата за домашна работа „Какво е любовта?“ Обръща се с лице към класа и вижда, че всички погледи са устремени прозорците, към улицата.

Там, точно до вратата на училището, са спрели два камиона с войници.

На кабините се червенеят петолъчки. Някакъв офицер изскача от едната кабина. Дава знак на войниците и те се разтичват по две посоки – първата към кметството, където един от тях смъква националния трибагреник в червено, жълто и синьо, захвърля го на земята, стъпква го яростно с ботуша си и на мястото му окачва червеното знаме със сърпа и чука, другата част, начело с офицера влиза в училищния двор.

Ритмичният ход на ботушите отеква по циментовия под на коридора. После вратата на класната стая се отваря рязко и един от военните влиза. Учениците стават, както е прието при посрещането на гости и старши в час.

– Здраве желая! – по военному ги приветства неканеният гост. – Седнете!

Никой не му отговаря и никой не сяда. Гостът вдъхновено продължава:

– От този ден, двадесет и осми юни, вие сте свободни, скъпи другари! Великият Сталин, бащата на народите, ви освободи от румънските окупатори и фашисти. Той ви заръчва да бъдете щастливи!

След тези думи, офицерът се обърна към черната дъска, над която видя портрета на Еминеску. Веднага дръпна стола от учителската катедра, стъпи с прашните си ботуши върху него, смъкна от стената портрета на поета и след минута вместо него окачи образа на Йосиф Висарионович Сталин.

После комисарят скочи от стола, захвърли портрета на Еминеску в ъгъла, зад катедрата, и като потри доволно ръце, се обърна към всички:

– Другарят Сталин ни заръча да унищожаваме безпощадно всеки класов враг. Който не е с нас, е против нас, ни учи той, великият Учител. Така че: внимавайте, учете се добре! – опита се да се усмихне той.

После обърна гръб и излезе като хлопна врата. Целият клас продължи да стои все така прав, като вкаменен. Тропането на ботушите постепенно отзвуча и тогава се обади тихият глас на учителя Улму:

– Седнете, гимназисти!

В следващите минути, долу, на двора се разнесе изстрел и децата видяха как старото училищно куче, Муту Немия, защото никога не лаеше, се беше заплел в нозете на войниците и се опитваше да ухапе един от

тях. Тогава комисарят мигновено го простреля с нагана си, а останалите военни се развеселиха и започнаха да се смеят високо, на глас.

Всички се качиха на двата камиона и потеглиха.

Улму огледа класа и заговори със спокоен тон, за да намали напрежението.

– В следващия час ще продължим да говорим за Еминеску и за…любовта. Ще обединим тези две теми. Защото Еминеску беше един от великите певци на любовта.

Каза това и в потвърждение на думите си вдигна една малка книжка от катедрата.

– В тази малка книга са отговорите на много от вашите въпроси.

И тук се разнесе решителният звънък глас на Мария Разешу:

– Господин учителю, не бихте ли могли да ми дадете за малко, за няколко дни, тази книжка със стихове?

Михай Улму, макар да знаеше от своите учители, че заетата книга, е изгубена книга, все пак я даде на момичето.

– С удоволствие, само да не я изгубиш.

– Обещавам, – радостно извика ученичката и веднага прибра книгата като нещо много ценно в чантата си.

Учителят винаги се радваше на любознателността на своите ученици. Да, те искаха всичко да знаят и да научат.

– Довиждане!

– Довиждане! – отговори му целият клас в хор.

Това беше последният час за деня, но никой от момичетата и момчетата не бързаше за дома. Някакво глухо безпокойство постепенно обзе всички.

Сякаш искаха да постоят още малко в класната стая, на своите чинове, където се чувстваха по-защитени и малко по-спокойни…

Превод от румънски: Огнян Стамболиев

ИМПРЕСИВНО

НИКОЛАЙ НИКОЛОВ

Завъртам педалите по дългите улици и вятърът разрошва веждите ми, от косите няма нищо за рошене.

Вече се прибират кучетата от сутрешната си разходка и „стопаните“ им вървят след тях, кой кого води?

Някой съвестен служител на общината е минал с маркуч цветята в алеята на славата и забързаните спортисти със слушалки в ушите които им пречат да чуят птичките, успешно горят излишните калории.

Първите подранили татковци, срамежливо бутат колички с пеленачета, напъдени от жените си. Едва 2 от 120 пейки са окупирани от пенсионери, но дежурните гейове вече се оглеждат за възможности. Няколко украинки или рускини се шляят по алеите в опит да убият времето, което имат в излишък. По лостовете – лъснали от пот младежи. Котките около ресторантите са все още активни и си играят на котешки игри. Черни, пъстри, сиви. Пръскачките се опитват да преборят жегата, а тревата като внимателен слушател попива всяка капка живот. Слънцето ослепително искри от ситните вълнички и вече започва да напомня, че и днес ще е жега. Пясъкът е нарядко изпъстрен с първите плажуващи. В морето се виждат лодки, ловящи риба. Някакъв пенсионерски клуб прави гимнастика във водата.

От камиончета разтоварват каси с без и алкохол. Нощният боклук чака смирено да го извозят. На вълнолома е пълно с рибари, които не хващат нищо, но изглеждат щастливи от възможността това да се промени. Спортистка се самоснима – вероятно, за да се „пусне“ от плажа.

Гларусите са помогнали на няколко чувала боклук да се саморазхвърлят. Изглеждат леко скарани, дали заради нещо в боклука или лични работи, не се разбира.

Листата на дърветата благославят със сянката си всички. Цветята, строени в редици респектират с цветовете си.

Съвършен седми час от деня, в който хората все още не са започнали да показват лошата си страна като застанат пред телевизорите.

ХРАНЕНИЧЕ

РОСИ ЖЕКОВА

През късната есен на далечната 1917 година, една жена раждаше второто си отроче. Оставила се у ръцете на Всевишния, горещо се молеше. Лошата вест, че предната нощ някой е погубил мъжа ѝ, тъй силно я уплаши, че до вечерта болките я захванаха, ако и да имаше йощ две месечини да се изтърколят.

Не се мъчи много, плодът беше дребен и слабоват, “ни жив ни умрял”, както ѝ рече жената, дето бабуваше. Родилката пое отрочето си и се унесе у дрямка, едничък начин да забрави.

– Фърли го! – рече строго свекърва ѝ. – Що ще чиниш с две деца, кой ще те погледне? Тежки времена са, Желязо, война иде! Никой мъж няма да те вземе! Ако не мож, дай го тука, аз ще го фърля, не видиш ли, че не изплака биля! До сабалям е умрело туй, фърли го! – старата посегна към бялото вързопче, дето кротко лежеше на майчината гръд.

Майката стисна по-силно детето и блъсна протегнатите старчески ръце.

– Що думаш, майко? Остави ме поне еднаж да го накърмя, грехота е гладно да го заровя.

Свекървата се повъртя йощ малко и се затътри към другата одая, дето спеше поголемият син на Желяза – Васил. Стисна до себе си детето да го топли и тихичко зарида за своето свидно чедо, дето нощеска някой зверски погуби, дорде беше по служба – джандарин* на селото. Бурханлар* беше турско село, забутано баш у къошето на Лудогорието.

Размирни времена бяха, ред трябваше. Затуй и нейният Христо се цани караул нощно време да обикаля сокаците.

*

Не ѝ беше лесно тъй да подучва снаха си, ала с две рожби щеше трудно да я земе някой. Науми си йощ утре да иде да пита у другото село дали няма някой вдовец да я задоми, че инак лошо име ще ѝ излезе.

Родилката се надигна и отви главичката на новородената си рожба. Жената, дето ѝ помагаше рече, че всичко му е у ред. Сал слабо диша и сила няма да изплаче. А личицето дребно и спокойно, спи като ангел небесен.

„Как да го фърля“– думаше си, а очите ѝ се намокриха от новата болка, дето излизаше право от сърцето. – Пресвета майко, Дево, майчице Божия, дай ми сили, дай ми знак! Моля Те и Тебе, Господи, имай милост – молеше се, стиснала малкото телце у скута си.

Отвън се чу овца жално да блее. Жената се стресна: “Сигур крадци са” – издума си първо, а сетне щом чу пак да блее, тоя път по-силно, положи детето и полека се надигна от постелята. Късна доба беше, не бе редно да ходи навънка, ала нямаше кой друг да иде.

Полека открехна врата на кошарата. Овцете сторили кръг, а една у средата блее силно. Пред ногите ѝ овча кожа. Лежи там, кой я знае от де се беше зела. Желяза дигна кожата от земята, а очите ѝ право в овцата: – Що ти е ма, Пенке? Кой те уплаши, та тъй бечиш? – протегна ръка и погали добичето. „Мигар си позна детето?“ – дойде ѝ на ума, а очите ѝ пак в сълзи потънаха. Сгъна кожата надве-натри и се повърна към къщи.

Детето се тъй тихо си спеше. Огънят у пръстената печка беше загаснал, а вънка зафуча силен вятър. Желяза разпъна агнешката кожа и положи връз нея новороденото си. Хем да го пази на топло, хем да го скрие.

„Ако не се обади да изплаче до зарана, ще ида да го заровя нейде, ала барем* да е с кожух“ – тъй си думаше дорде го повиваше и сетне положи у долапа* на печката. Натъкми огъня и обърна глава към малкия прозорец от дето се виждаше едно парче от небето. Вятърът беше раздухал облаците и сега то светеше със сичките си звездици.

Присегна се и зе у скута си агнешкия вързоп. Леко притисна глава о него да му чуе солука. Молеше се на Богородица,

тъжеше за мъжа си и йощ толкоз за детето си. – Що ме наказваш тъй, Боже? Що Те наскърбих, со що Те разгневих? – тихо питаше младата майка, люлеейки невинната си рожба. Приближи се до малкото прозорче, а очите ѝ – в звездите, като да дирeше от там помощ. Вечик и молбите ѝ секнаха, нямаше кураж, ни отговор.

Първата майчина сълза, наедряла от болка, бавно преля по бузата и нежно лизна детското челце. Подир нея друга се търколи, жежка и тежка. Една светлина премина напреки небето за кратко, като да ѝ подскаже: „Ще живее, ала много ще пати“.

Желяза си рече, че от мъка вече бълнува и баш тогаз ѝ се счу от скута ѝ тихо писукане, досущ пиленце. Бебето изплака на глад. “Ще живее!”- рече си. Сетне му подаде налятата си гръд и начена горещо да благодари за милостта на Всевишния. Орисницата му дари живот, ала го нарече да бъде труден.

Науми да скрие детето от дъртата и тайно да го кърми, да го порасти, и да го брани. Наименува го Рачо – на свекърва си Рада. Да стане издръжлив и жилав като баба си. А на нея – да не ѝ даде сърце да го погуби.

из „Хранениче“, повест на Роси Жекова

Подбор Людмила Данова

БЯГСТВО ОТ КРИМ

СВЕТОСЛАВ НАХУМ

Над добруджанската равнина, над свободния Запад, слънцето залязва в огненочервено и обгаря за последно слънчогледите. Зад гърба ми е Черно море, което ме пренесе от Крим дотук, което ме спаси от тиранията, даде ми свободата да се отърва от безумната наглост на един диктат. Но споменът за страданието е жив и пари като това огнено кълбо насреща ми.

Пред очите ми се смесват сцените на моя живот преди, а сега, в реалността, виждам хиляди ветрогенератори, набучени по огромната равнина, въртящи се от бриза, и всяко тяхно завъртане, всеки мах на крилото отривисто и красноречиво шушне в етера: „Защо? Защо? Защо?“ Обръщам се на Изток, към Черно море, и се взирам надалеч, над тъмната вода. Там някъде е моят Крим.

*

Аз съм Таня, украинка от Севастопол. Бях инженер-химик в един голям комбинат за производство на изкуствени торове. Заводът се нуждаеше от огромни количества природен газ, а той идваше от Русия на цена, двойно по-висока от тази в Европа.

До 2014 г., живеех спокойно, макар и със скромна заплата. На 29 години съм, не съм омъжена все още. Произхождам от малко село близо до Лвов. Там и сега живеят родителите ми и сестра ми с мъжа си. Делях служебна квартира с една колежка, Маша, която бе успяла да се измъкне от Казахстан и режима на Назърбаев и бе намерила тихо убежище в Украйна. Тя пък беше инженер по ядрена физика.

Аз не съм националист. Не ме вълнуваше особено политиката, но държах нашите управляващи да са почтени и честни хора. Моето хоби беше науката и мечтаех за докторантура по химия в Севастополския държавен Университет.

Когато ние, обикновените украинци, възнегодувахме срещу корумпирания ни

Президент Янукович и неговата криминална клика, се случи нещо прекрасно. Нещата се промениха. Да, стреляха ни на Майдана в Киев, биха ни беркутовците, но накрая победихме. Янукович се махна и избяга в Москва, откъдето и без това му дърпаха конците открай време. Пред нас блесна свободата, надеждата, възможността за нов, независим живот. Тръгнахме към Европа, към Европейския съюз, отървахме се от оковите на г-н Путин и неговото имперско мракобесие над родината ни.

Да, наистина, за повечето украинци стана така. Но не и за нас в Крим.

*

През март 2014 г. в Крим се насрочи референдум за присъединяване към Русия. Това противоречеше на Конституцията на Украйна, но Крим бе вече на практика превзет от руски специални части, пара-военни отряди, тайни руски милиции, въоръжени групи и командоси. Сложиха си комендант, губернатор, началник на милицията. По заповед от Кремъл огласиха и насрочиха дата за референдум.

В деня преди референдума ни събраха в двора на комбината. Появиха се тежковъоръжени мъже без отличителни военни знаци. Предвождаше ги висок, як мъж на средна възраст, представи се като Чесняков. После разбрахме, че е полковник от руските специални служби и ветеран от войната на СССР в Афганистан през 80-те години.

– Внимавайте как ще гласувате утре! – високо и заповеднически отсече Чесняков. – Помнете, че Крим е бил и ще бъде руски! Който гласува против, да му мисли после къде ще работи и как ще живее.

Ние мълчахме мрачно. Нашият стар директор, достоен човек, не смееше да се обади и стоеше в дъното на двора.

*

Когато гласувахме, всички изборни бюра бяха обсадени от новата про-руска милиция на Крим. Имаше танкове, картечници, оръдия, много войници и офицери.

Край училището, в което ми са падаше да гласувам, млади украински момчета провеждаха мирна демонстрация против присъединяването на Крим към Русия. Внезапно бяха нападнати от пара-военни части, както и от гангстери, бивши служители на Беркут. Пребиха част от момчетата и ги нахвърляха като умрели кучета в един голям контейнер за смет. Други оставиха да лежат окървавени на паважа. Трети качиха, почти безжизнени, в някакви военни камиони.

Аз гласувах против. Повечето от колегите ми бяха против. Но когато вечерта обявиха резултатите, изведнъж някак се оказа, че 93% от жителите на Крим са гласували за присъединяване към Русия. И така се започна моят ад.

*

Само седмица след така наречения „референдум“, който се проведе под дулата на калашниците, нашият стар директор бе сменен с нов. Започнаха да уволняват украинците от завода.

Направихме стачка пред комбината. Имаше плакати : „Спрете да уволнявате украинци!“, „Искаме енергийна независимост от Русия!“, „Помислете за хляба на нашите семейства!“.

Аз, моята съквартирантка Маша, заедно с десетина мои колеги държахме огромен транспарант на украински и английски:

СПРЕТЕ ОКУПАЦИЯТА НА КРИМ!
STOP THE OCCUPATION OF CRIMEA!

Изведнъж отнякъде се изсипаха две роти едри командоси и цивилни пара-военни формирования. Започнаха да ни налагат с палки и тояги. Влачиха хора по земята и ги ритаха в главите.

Заловиха нашия началник цех, Иванчук, и го изкараха пред нас за назидание. Към него пристъпи полковник Чесняков. Той беше вече официално назначен за началник на кримската милиция.

– Аз ви предупредих нещо! – кресна Чесняков. – А вие какво искате? А? Гадни бандеровци! Тиквочи! Пандури! Казах ви, че Крим е наш! Боклуци такива!

Чесняков извади пистолет и стреля зад главата на Иванчук. Човекът помисли, че умира, и се свлече от страшен уплах на земята. Отдъхнахме си, че е жив. Но в този момент Чесняков с мощната си лапа го вдигна за яката от прахта, опря дулото в тила му и стреля. Беше ужасяваща гледка – кръв и мозък плиснаха право срещу нас, опръскаха хората в първите редици. Гледах как Иванчук агонизираше на земята, гърчеше се и после застина. За първи път виждах как умира човек. Обърнах се и започнах да повръщам. И жени, и мъже повръщаха, кълняха, молеха се, плачеха и крещяха.

Чесняков се хилеше насреща ни.

– Ще протестирате ли още, гадове? А? Още някой иска ли да отиде при Иванчук?

Разтреперано мълчахме.

*

Командосите арестуваха дванадесет от нашите синдикални организатори, натовариха ги на бронирани джипове и изчезнаха, предвождани от страшния полковник Чесняков.

Цялата нощ не мигнах. Пред очите ми беше разтрошената глава на горкия Иванчук. Пред мен се изблещваше грозното лице на полковник Чесняков и ми крещеше: „Ще те пратя на дъното на Черно море, да те оглозгат рибите там!“ Обадиха се и стари страхове и травми.

Спомних си първата си работа като начинаещ инженер, на една газ-станция на границата между Русия и Украйна. Трябваше да наблюдавам транзита на газ, редовно да вземам проби и да следя качеството и количеството. По време на нощните дежурства установих, че през нощта Русия подава по-малко газ и с пониска консистенция, а Украйна си плащаше скъпо за договорените количества и съответно беше редовно ощетявана. Записах надлежно данните в дежурния дневник.

Не знаех тогава и не подозирах, че началникът на газоразпределителната станция е човек на Москва. Той унищожи данните от дневника, а за отмъщение дойде при мен, когато пак бях дежурна през нощта, притисна ме до контролното табло и взе да ме опипва грубо. Блъснах го, ударих му шамар, избягах в тъмната нощ от станцията, вървях пеша през декемврийския студ 6 километра, за да се прибера в общежитието си. Добре, че не ме нападнаха злите бездомни кучета, които често се навъртаха в тази безлюдна погранична зона.

На сутринта, с подпухнало лице и зачервени очи, без капка сън и отмора, в силен шок и от пресния ужас и насилие, отидох на работа. Колегите ми бяха и те като мен: смачкани, обезверени, объркани, депресирани хора. Започнаха да ни привикват един по един при новия директор. Само след час дойде и моят ред.

*

Влязох в кабинета на директора на комбината, разтреперана и уплашена.

Той се беше разположил зад огромното си бюро. Останало още от времето на СССР, когато заводът се наричаше „Леонид Брежнев“. Над главата му висеше голям пресен портрет на Владимир Путин.

Ухилвайки се ехидно, директорът не ме покани да седна, остави ме да стоя права до вратата, вторачи се в мен и ниско забоботи:

– Считайте, че от днес сте уволнена от работа. До вечерта следва двете с Маша да освободите и служебната квартира, собственост на нашия завод.

– Но аз… Оставам на улицата… Имате ли мотиви за моето уволнение?

– Имаме. Несправяне с работата и нарушаван на трудовата дисциплина. Точка. До 8 вечерта квартирата да е опразнена и ключът да е предаден на портиера. Свободна сте.

Обърнах се, хванах дръжката на вратата, открехнах я, после се обърнах към директора и изшептях:

– Престъпници!

Онзи само се ухили още по-ехидно и се пресегна към служебния телефон, за да поръча на секретарката си да извика следващия бунтар, нарочен за уволнение. Вдигна поглед към мен с омерзение и

продума свъсено, пак ниско, натъртено, почти съскайки:

– Разкарай се завинаги оттук, бандеровски боклук!

*

В късния следобед двете с Маша си събрахме скромния багаж, опразнихме квартирата, оставихме ключовете и излязохме на улицата, безпризорни и безработни. Тя възнамеряваше да пътува за Киев при брат си.

Решихме да седнем в един крайморски клуб, бар и кафене, казваше се „Адмирал“, за последно, да си вземем довиждане. Бяхме и съквартирантки, и добри приятелки. Заедно участвахме в стачката, заедно ни уволниха.

Притиснат от страшните си талази, прибоят долу ревеше като подло ранен исполин, възправящ се срещу сганта неверници, за да въздаде отмъщение.

И сега, изведнъж, аз и Маша разбрахме и осъзнахме, че за нас иде краят на онова, що наричаме родина.

Поръчахме си по чашка кафе, но изведнъж усетихме някаква невидима заплаха, започнахме страхливо да се озъртаме наоколо, към съседните маси. С ужас видяхме полковник Чесняков.

Разположил се като цар в забраненото за обикновени посетители сепаре, отбутнал настрана празна бутилка коняк „Луи 13-ти” за две хиляди долара, Чесняков поиска пура. Беше мрачен и пиян. Сервитьорите се държаха като лакеи, раболепно донесоха масивна дървена кутия и се поклониха. Той избра една гигантска кубинска пура, а оберкелнерът понечи да му подаде огънче от газова запалка. В резултат, този нещастен и глупав слуга получи шамар и ако не беше побягнал навреме, щеше да го застигне и ритникът на Чесняков. Барманът видя какво става и своевременно дотича със специален, много дълъг кибрит с дебели клечки.

И го остави на масата мълчаливо. Полковникът драсна отстрани, с наслада поднесе огъня по протежение на цялата пура, въртейки я. После повтори същото с втора клечка. Унищожи и трета. И още една. И после – още една. Накрая запали пурата, кимна и се облегна назад.

Иззвъня телефонът му.

– Здравствуй, Серьога! – прогърмя в целия бар командирският глас на Чесняков.

После изслуша внимателно отсрещните разяснения и заповяда:

– Да, хорошо. Купувайте рафинерията в Генуа! Два милиарда да се преведат от офиса в Лозана! С Берлускони аз ще се договарям после, имаме среща другия понеделник!

Очевидно събеседникът му зададе глупав въпрос, защото Чесняков се намръщи и го скастри:

– Не те интересува къде! Действай и докладвай! Това е всичко! До следващата спец-свръзка! И ако се издъниш, спомни си за Маяковски! Нали знаеш последните му думи, преди да се „самоубие“ – „Другари, не стреляйте!“ Край! (Over and out)

В това време от съседно сепаре някакъв разярен от шума посетител се провикна гневно:

– Абе, казак, ти на кой свят се намираш, бе? Защо пречиш на хората да се насладят на спокойствието?

Чесняков не се обърна. Само вдигна лявата си ръка, сви пръстите под прав ъгъл, скри палеца под тях, и с леко странично движение рязко насочи това своеобразно острие към лявата страна на врата си.

От ъглова маса скочиха четирима елитни командоси, професионално сграбчиха посетителя, извлякоха го навън, като през това време го налагаха по главата. Проснаха го на кея, известно време го ритаха, а после го хвърлиха във вълнолома. (На другия ден вестниците писаха, че се е напил и се е удавил.)

Дори тази случка кървава случка по негов вкус не можа да разсее зловещия Чесняков и да го извади от мрачното му, тъмно пиянско униние.

Той беше човек на властта в Москва във всяка една секунда, в която пафкаше скъпата си кубинска пура. Започна да

говори на празното пространство пред себе си:

– Дойдоха хора, желаещи да наложат единен ред. Железни, стоманени. А аз съм създаден и произведен точно от тези хора – тези, които сега държат руля на Кремъл, и корабът е в ръцете на нов, велик Адмирал. Бяхте се обвързали с обречените и отречените, с предателите на майка Русия, с либералите! На ви сега, говеда! Ех, славно поживяхте десетина години при трола Елцин, да! Крадохте, грабихте, продадохте родината ни на американците! Но сега идва вашият край! Всички ви ще унищожа!

А по ирония, той сам участваше в ръководството на огромна петролна корпорация, цяла империя. Беше сред първите в Русия и вечеряше само с първите. Даже и този хотел отсреща, и той бе поредната перла в короната, ей така, за разнообразие.

Чесняков промърмори сам на себе си:

– Дядо Алексей, ветеран от Севастопол… Ех!

После вдигна глава и запя високо, дрезгаво и страшно:

Ний тръгнахме малцина снажни –
по десет матроса зад всеки залп.
Безмълвно ни канеха морските нимфи,
но бдеше над нас Светия Андрей!

– Откъм морето иде това! – изрева Чесняков. – Да, откъм Черното море! Песента на Адмирал Ушаков!

После се обърна към командосите си, повечето от които и те бяха вече пияни, към бармана и сервитьорите, и им заповяда:

– Пейте с мен, момчета! Не бъдете страхливци!

Над прибоя се възвиси нестройният дрезгав, мрачен глас сякаш от пиян моряшки, по-скоро пиратски хор:

Срещу нас беше самият Султан,
и от смъртта по-черни неговите арапи,
а искахме бързо през славата да вървим,
и бдеше над нас Светия Андрей!

– Гадните американци са виновни за всичко! – крещеше Чесняков. – И техният подъл агент, предателят Горбачов! Никога няма да му простя, аз, ветеранът от битката за Кабул! Кой кого да изостави? Голямата сестра – малката? А малката после я намрази? Безумие! Не, Украйна е малката сестра и тя пак ще бъде наша, наша, наша! Крим е вече наш! Слава на героите от Севастопол!

*

Внезапно мътният поглед на Чесняков се спря върху нас двете с Маша. Изтръпнахме.

– Ох вие, бандеровски курвички! Дето протестирахте в хим-комбината, нали? Знам ви аз вас! Сега ще танцувате! Съблечайте се веднага! Голи ви искам!

Командосите на Чесняков ни издърпаха от масата ни, едни насочиха автоматите си към нас, други ни заудряха, разкъсаха дрехите ни, съблякоха ни чисто голи и ни заставиха да играем арабски кючек пред масата на Чесняков. Спомних си как ме опипваше навремето руският началник през нощта в газ-станцията на границата. Сега унижението беше в пъти по-тежко и психологическата ми травма се утрои. Гавриха се с нас, смееха се просташки, а пиянският хор продължаваше да се дере дивашки:

И станахме повече, от морето извирахме –
безстрашни души, калени сред кръв,
и се хвърляха залпове,
и над бездни възкръсвахме,
и от мачтата вяра въздаваше
Светия Андрей!

Чесняков щракна с пръсти, донесоха нова бутилка. Сграбчи я и напълни тумбестата чаша догоре с коняк.

– До дъно, полковник! – нареди сам на себе си.

После пресуши още една. И после – още една.

Обърна се към охраната си и поиска автомат.

– За почест! – изкрещя неистово. – Залп за полковник Чесняков! Този, който беше верен и ще остане верен на майка Русия! За офицера на честта Павел Чесняков! За това, че ако се наложи, ще умре с вдигната глава, разбран и опростен! За полковник Чесняков, който дочу гласа на Адмирала! Гласа

на истинския Президент! За Президента, салют!

Изпразни целия пълнител на автомата „Калашников“ в тавана. Отгоре се посипаха отломъци от сребърни секстанти.

После се обърна към нас:

– А сега се махайте оттук, украински пачаври! И гледайте да потънете вдън земя! Ще ми протестирате вие! Ще ни наричате окупатори, нас, стопаните на Крим! Гледайте да се скриете на Луната, понеже в цяла Украйна ще ви издиря! Навсякъде са моите верни агенти! Проверил съм целите ви биографии. И теб, Маша, ще те намеря при брат ти в Киев, и теб, Таня, ще те домъкна да правиш кефа на момчетата ми! Ей от онова твойто село край Лвов, дето са майка ти и баща ти, и сестра ти с мъжа й, ей и оттам ще те домъкна за ротна играчка, мръсен бандеровски парцал! Марш оттук, украинска тиньо! И двете бандеровски курвета, вън!

*

Командосите ни изхвърлиха голи на улицата. Бяхме уплашени до смърт, беше ни и срам, криехме се по тъмните ъгли, встрани от светлината на уличните лампи. Приютихме с в тих двор на една къща близо до кея, сред прикритието на тъмни храсти. Плачехме, хлипахме и се държахме една за друга. За нас нямаше място нито в Крим, нито в Украйна, Чесняков ни беше предупредил, знаеше имената и адресите на нашите близки.

Неочаквано лампата в къщата светна. Вратата се отвори и отпред се показа възрастна двойка с фенер. Осветиха ни. Като видя, че сме голи, мъжът се обърна, а жената ни извика:

– Елате, милички, разбрахме какво е станало, едни комшии са били в клуб „Адмирал“, казаха ни, че Чесняков се издевавал над две млади жени, значи сте вие, елате, влезте, не се бойте.

Тя ни предостави банята, изкъпахме се, даде ни чисти дрехи.

После сложиха масата и ни поканиха да се нахраним. Казваха се семейство Савченко. Бяха пенсионери.

– Какво ще правите сега? – попита ме той.

– Не зная – отвърнах. – Искам да избягам в България.

– Защо в България? – попита ме г-жа Савченко.

– Защото единствената възможност, за която се сещам е, че имам братовчедка в един малък крайморски град в северната част на българското Черноморие, мисля, че се казва Шабла.

– Била ли си там? – оживи се г-н Савченко.

– Не. Била съм в България само веднъж, на почивка, но то беше в един курорт, Златни пясъци, на друго място, и беше отдавана.

– Ами тогава как ще издириш братовчедка си? Знаеш ли й фамилията?

– Тя се казва Наталия. Наталия Харченко. Но тя се омъжи за българин, един моряк, и сега сигурно е с друга фамилия. Надявам се да питам хората за украинката Наталия, учителка по пиано е, доколкото знам, а градът е малък, все някой ще я познава. Дано тя ме приюти на първо време. Освен това, България сега е в НАТО и Европейския съюз. Кремъл няма никаква власт над нея, вече не е както преди, слава Богу… Там ще бъда в безопасност, далеч от лапите на Чесняков.

Моята съквартирантка Маша мълчеше уплашено. Г-н Савченко я погледна тревожно и примирено-критично, като родител, загрижен дали детето му ще се справи в живота, въздъхна, а после пак се обърна към мен:

– И как смяташ да стигнеш дотам?

– Не знам. С автобус?

– Хм… Границата между Крим и Украйна е затворена. А и новите гранични милиционери, всичките вече руснаци, като видят паспорта ти, може да са инструктирани да докладват на Чесняков. Не разчитайте, че като е бил мъртво пиян, ще забрави нещо. Той е опасно московско куче, много майки е разплакал.

– Ами… Аз какво да правя тогава? – попитах тъжно.

– Мога да ти помогна – отвърна г-н Савченко. – Пенсията ми е малка, докарвам си допълнителен доход като рибар. Имам малка моторна гемия. При спокойно море може да ни закара до северния бряг на България. Имам GPS, ще намерим Шабла. Доколкото съм чувал от колеги, там има фар и край него рибарски кей и пристан, където може да се акостира. Мога да те оставя там и да се върна обратно. При тихо време ще ми отнеме 10 до 15 часа в едната посока. Но… Това ще струва известни пари. За гориво, но не само. Рискът е огромен, ако ни набара руската брегова охрана. Ще ми конфискуват гемията, ще ме глобят, и в затвора даже ще ме вкарат за трафик на хора…. Опасно е, нали разбираш….

– Колко? – трескаво попитах аз, виждайки възможност да избягам към свободата.

– Ами… Към три хиляди долара…

Замълчах за секунда. Имах спестени в банката две хиляди долара. После смело казах истината:

– Имам само две хиляди. Това е всичко, което имам, Бог ми е свидетел.

Г-н Савченко въздъхна тихо, замисли се за малко, после кимна с глава и каза:

– Добре. Какво да те правя. Наше дете си, украинско, подгонено, уплашено, мъчено. Ще ти помогна. Утре ми дай парите. Сега има буря, според прогнозата тя ще свърши до два дена. После предричат поне две денонощия спокойно и тихо море. Това ще ми е достатъчно да стигна дотам, да те оставя и да се върна. Ще тръгнем в първата възможна нощ след бурята.

Маша тревожно мълчеше.

– Ти ще дойдеш ли с мен? – попитах я. После се сетих, че може би няма пари.

– Г-н Савченко, а може ли да ни превозите и двете за тези мои две хиляди? – умолително погледнах към домакина.

– Може – кратко отвърна Савченко. – То вярно, че…

– Не е до парите, спестила съм все нещо! – прекъсна ни нервно и поривисто Маша. – Страх ме е! Не искам да попадам в лапите на онези от бреговата охрана! Не искам да ме опиват! Не искам да танцувам гола! Не искам да се гаврят с мене, може и да ме изнасилят!

– Добре, добре, успокой се – погалих я по рамото. – Ами какво ще правиш?

– Ще рискувам с автобус, ще отида при брат си в Киев. Каквото ще да става, трябва да се добера дотам! Не мога да остана тук! Измъкнах се навремето от Казахстан, от наглия и деспотичен Назърбаев, намерих тих пристан в Крим, тук сега пък Путин се домъкна със своите гангстери! Няма спокойствие за обикновения човек! Няма мир, достойнство! И свобода няма никаква! Само диктатори!

*

На другия ден Маша се сбогува с мен и семейство Савченко. Изпратих я до автогарата. Качи се на автобус за Киев. Разплакана я гледах как намери мястото си всред другите пътници, седна до прозореца и ми се усмихна. Мислех си каква ли ще е нейната участ, ще успее ли? И за нея, и за мен ми стана страшно, сърцето ми се сви. Автобусът потегли бавно. Тя не издържа и също се разплака. Взе да ми изпраща въздушни целувки и да ми маха зад стъклото.

– Сбогом! – се четеше по устните й.

– До скоро, Маша! – крещях от рампата на севастополската автогара.

Отидох в банката, изтеглих влога си и вечерта връчих парите на г-н Савченко.

– Утре вечер тръгваме – каза той и ми върна банкнота от петдесет долара. – Купи си всичко необходимо за път – храна, главно консерви и сухари, вземи достатъчно вода, поне една топла дреха, батерии, лекарства, цигари, и една кофа. Моята е много мръсна.

В деня преди отплаването отидох на пазара, купих всичко необходимо, дори кофата, която Савченко ми беше поръчал, макар, че не ми беше ясно за какво му е. Но никъде нямаше цигари – имаше дефицит откакто руснаците окупираха полуострова. Отидох при един черноборсаджия, който винаги имаше тайни запаси и в последните седмици намирах рядката стока само при него, макар и на двойна цена.

Подаде ми стек цигари, мълчалив, съсредоточен. Извадих сумата. Той обаче поклати глава и отказа да вземе банкнотите.

– Днес твоите пари не вървят при мен – внимателно рече той. – прибери ги, ще ти потрябват. И не помисляй за път назад – да знаеш, че засега няма такъв. Твоята Маша са я арестували на границата. Не се знае какво ще стане с нея. Затова – изчезвай оттук възможно най-бързо.

Прободе ме болка. Горката Маша. Мъката напълни очите ми със сълзи. После изведнъж осъзнах нещо друго и душата ми се сви от страх.

– Но как… Та ти откъде знаеш такива неща? – попитах уплашено.

– Ние, контрабандистите, знаем всичко – мрачно отвърна той. – Хайде, бързо, изчезвай вече оттук! И Бог да те пази!

*

В началото на нощта се качихме на гемията на Савченко и тихо отплавахме от рибарския кей. Когато започнахме да излизаме от залива, видяхме мощни светлини в морето – Савченко ми обясни, че това са руски ракетоносци, торпедоносци, ескадрени миноносци, крайцери, фрегати, канонерки, а имало и подводници. В небето кръжеха хеликоптери, чуваше се и вой на самолетни двигатели.

– И самолетоносач са докарали, проклетниците – кълнеше Савченко. – Ето, изтребителите им все излитат, други кацат. Хей, не оставиха нашата Украйна на мира! Вземаха ни Крим, пусти да останат!

Вече се отдалечавахме от светлините и аз с надежда се молех да се измъкнем, когато от нищото, от тъмата към нас проблесна силен прожектор и от някакъв мегафон се дочу груб мъжки глас:

– Спрете! Брегова охрана!

– Мамка му! – изпсува Савченко. – Бързо, след мен.

Савченко ме скри в едно буре и нахвърля отгоре ми стари рибарски мрежи, въжета и някакви омаслени парцали, миришещи на нафта. Бурето беше в тъмния край на палубата, в един ъгъл, а през една малка пролука между дъските можех да надзъртам внимателно.

*

Катерът на руснаците се опря борд до борд с този на нашата гемия, прехвърлиха се канджи и въжета. Четирима снажни и мускулести мъжаги чевръсто прескочиха и се озоваха при Савченко, на малката рибарска палуба. Единият се опря на бурето. Усетих дим от запалена цигара.

– Къде така по това време, бай Савченко? – хитро попита командирът на катера.

– А, имам хвърлени мрежи за калкан, отивам да видя какво се е хванало.

– Брей! Посред нощ?

– Ами нали знаете нашия занаят, то сега времето е вече по-топло.

– По-топло е то, ама не ни баламосвай. Сега е едва краят на март, какъв калкан, дявол да го вземе?

– Е, ами, объркаха се, че вече съм стар и говоря глупости. За кая излизам.

– И за каята даже е рано.

– Абе не е рано то. Намира се. Ей преди три дена, преди бурята де, Ковалчук две мрежи извади и….

– Стига, стига! – остро го прекъсна комендантът от бреговата охрана. – Стига глупости! Знаем, че за рапани не излизаш, сега само рапанджии има, и то през деня, по светло. Не си тръгнал за риба ти, ами ми намирисва на контрабанда на цигари! Затова – дай нещо да се почерпим!

Савченко въздъхна, извади банкнота от сто долара и я подаде на морския комендант. Онзи се намръщи и сърдито изригна срещу стария човек:

– Абе ти подиграваш ли се с нас? Искаш ли да спиш тая нощ в ареста? Я се стегни!

Савченко въздъхна още по-дълбоко, извади още една банкнота от сто долара, подаде я и рече:

– Момчета, нямам повече, това е.

– Добре – комендантът сърдито прибра парите. – Сега ще те пусна, но да не ти става навик да си толкова стиснат. Малко са, сам го знаеш, и другия път няма да

минеш така, от мен го запомни! Но ако си плащаш редовно и както трябва, няма да имаш проблеми с нас. Хайде да се махаме оттук!

Капитанът прескочи обратно в катера, следван от матросите си. Форсираха двигателя, и бързо изчезнаха в тъмнината, а гемията се полюшкваше от вълните, предизвикани от бързоходния катер.

*

Въздъхнах дълбоко и облекчено. Дочух как Савченко ми шепне тихо:

– Я стой още малко в бурето, докато не се измъкнем в неутрални води, че знаеш ли кой още може да довтаса! Бандити!

След около половин час той благоволи да ме измъкне от бурето. Ужасно ми се ходеше по малка нужда и попитах къде е тоалетната. Савченко се ухили и ми подаде кофата, закупена от мен.

– Ето това е твоята тоалетна. Ти ще си я ползваш в единия край, там, зад каците, на спокойствие, нищо не се вижда. Аз си имам друга кофа, но тя е много мръсна, срам ме беше, та затова ти казах да си купиш отделна, твоя, чиста като за начало.

Засмяхме се, за първи път от три дни насам.

Морето беше гладко и спокойно, по небето имаше някой и друг облак, но беше по-скоро ясно и се виждаше луната, напълнила се наполовина, и много звезди.

Моторът на гемията боботеше равномерно и тихо. Заспах в кубрика, Савченко ми даде одеяла, а сам той стоеше на руля, пушеше цигара след цигара и си наливаше кафе от огромен термос, като отвреме-навреме си добавяше и по малко ром.

Призори Савченко ме събуди, като ме бутна полека по рамото.

– Стани да видиш нещо красиво!

Събудих се веднага, първоначално не ми беше ясно къде се намирам, уплаших се, опитах се да викам.

– Спокойно, спокойно, момиче! Сред свои си! Няма вече страшно!

Осъзнах се, успокоих се, и погледнах натам, накъдето сочеше мазолестата ръка на Савченко.

Видях няколко големи делфина, които изскачаха и се гмуркаха съвсем близо до гемията, издавайки своя характерен звук. Стана ми весело и приятно.

– Ето, намерихме си морски приятелчета, видя ли? – усмихнато ми каза Савченко.

След още час акостирахме на рибарския кей зад фара на град Шабла, в България.

Слънцето се показваше на изток над морето.

Савченко ми помогна да сляза, стовари на кея багажа ми.

– Дано намериш дом и приют тук! – каза той – Късмет!

Тръгна към гемията, понечи да се качи, после се обърна, въздъхна дълбоко, и се върна при мен. Бръкна в някакъв таен вътрешен джоб и ми подаде хиляда и петстотин долара:

– Сърце не ми дава да те оставя сама, в чужда страна, без пукнат грош. Не можеш да започнеш нов живот съвсем без никакви пари.

– Но нали… Аз… – започнах развълнувано и объркано.

– Знам, знам, този път ще карам без печалба – усмихна се Савченко. – Това което ми остана, ще стигне, за да се покрие горе-долу разходът за гориво. Бъди щастлива!

И той бързо се прехвърли в гемията си, запали двигателя, и потегли обратно.

*

После нещата се развиха добре за мен. Открих братовчедка си, тя и мъжът й ми дадоха подслон, помогнаха ми да си намеря работа като химик-лаборант в местния завод за кабели. Хората в градчето са добри и отзивчиви.

Наех самостоятелна малка, стара къщичка близо до брега на морето. Смокини и нарове са изпълнили двора. Лозниците са се свели над тях, зърната на гроздето от сорта нохан се пълнят със сладък сок, лястовиците се събират по жиците, морето блещука и хвърля малки искрици, по полето жънат слънчогледа, а рибарските лодки тихо напускат заливчето призори, за

да се върнат пълни по залез. Малките безукорно чисти стаички са обзаведени със стари мебели, покрити с дантели. Мирише на чубрица, девесил, джоджен, мента, маточина, мащерка, лавандула, липа, на село, на прост уют, на кротка забрава под звездите. Животът продължи някак си.

Това е моята история.

*

И в края на всеки мой ден отново идвам тук, край Черно море. Розовеещото залезно небе с мъка прикрива белезите от настъпващата синкава сивота. Но по него са изваяни чудни висулки, дело на нежна русалка, ненадейно сдобила се с творящи криле. И грамадите на божието сътворение – платно на безмълвната участ – са достойни и тази вечер за последния полет на морския орел.

И тук понякога, както в Севастопол, прибоят реве като подло ранен исполин, възправящ се срещу сганта неверници, за да въздаде отмъщение. Отмъщение към кого? Аз не искам отмъщение. Искам само спокойствие и свобода. Намерих ги от тази страна на Черно море. Не искам да повярвам, че страдах толкова много само защото исках свобода. Но такива са тираните. Такава е закваската им.

У мен все още има надежда, че моят Крим ще възкръсне от диктата, ще се освободи от оковите на чуждото бреме и потисничество, ще заживее нов живот без Чесняковци и Путиновци. Мечтая си как ще се върна един ден там, ще прегърна майка си, баща си, сестра си, с които дори не успях да се сбогувам.

А дотогава все ще отправям поглед през Черно море, над тъмната вода, и сърцето ми ще се свива от мъка по изгубената родина, ще искам да забравя страданието, раните и унижения. Ще искам не опустошение, а нова пролет, не отрова, а жива вода. Няма да спра да се надявам, дори тогава, когато всяка вечер през горчиви сълзи шептя на изток, през морето:

– Сбогом, мой Крим!

ТАТКО

ЯВОР ПЕРФАНОВ

Пролетна сутрин. Даниела, Михаил и дванадесетгодишният им син, Емил, закусваха.

Слънцето влизаше през прозореца и галеше лицето на петокласника.

Той се усмихна, затвори очи, наслаждавайки се на топлите лъчи. Майка му стана от стола, донесе раницата и сложи в нея два сандвича.

Детето я взе и се обърна към баща си:

-Чао, тате!

-Чао, детето ми! – каза Михаил. – и да се пазиш!

Емил целуна мъжа, взе раницата и се запъти към вратата.

Даниела го спря, прегърна го и му сложи в ръката банкнота.

-Емо, днес ти давам малко повече джобни, купи си каквото искаш.

Момчето се усмихна, благодари и излезе. Даниела затвори вратата и влезе в кухнята. Събра мръсните чинии от закуската, изми ги и ги нареди на етажерката. Отвори прозореца и отвън влезе свеж въздух. Тя седна на стола до мъжа си, погледна в чашката си, беше останало малко кафе. Изпи го и каза:

–Мишо, днес мисля да кажа на Емо. Достатъчно е голям и трябва да знае. Решила съм, но да те питам, ти какво мислиш?

Михаил кимна с глава. Изправи се, събра трохите от масата и отговори на жена си тихо:

- Права си! Все някога трябва да му кажем, по-добре сега. В трудна възраст е, но е разумен, ще ни разбере. В колко часа ще му съобщиш?

-Ами като се върне от училище. – каза Даниела. – Ще го заведа в парка. Там, на спокойствие.

Двамата имаха една тайна, която пазеха от сина си, пазеха я дълбоко в себе си.

Мишо се усмихна, отиде в коридора, обу се, облече си якето и тръгна за работа.

Даниела започна да чисти, подреждаше неща, които отдавна не бе докосвала. Изми плочките на пода и седна пред телевизора.

Тя често поглеждаше към часовника на стената. Струваше ѝ се, че времето минаваше много бързо. Вече беше обед, а не чувстваше глад.

Наближаваше два, когато Даниела чу щракване на ключа в ключалката.

-Мамоооо, прибрах сеееe!

Емил влезе в кухнята и седна при майка си.

-Имам две петици днес. – каза той. – по математика и по литература.

-Браво, детето ми! – усмихна се майка му.

Тя го прегърна и каза:

-Емо, искаш ли да отидем до парка за един час? Искам да си поговорим на чист въздух.

Петокласникът се учуди. Мъчеше се да си спомни, дали не бе направил някоя беля, но не се сещаше за нищо лошо, което можеше да е извършил.

-Добре, мамо! – каза той. – да идем. И без това ми дойде много днес два пъти ме изпитваха.

-Ще обядваш ли? – попита го Даниела.

- Не, мамо! После, сега не съм гладен. Да вървим!

Обуха си обувките и излязоха. Времето беше хубаво. Пролетта рисуваше листата на дърветата в зелено. Слънцето грееше и се чуваха веселите песни на птиците. стигнаха до парка, а там ги посрещна чистият въздух, толкова различен от този на центъра на града. Даниела спря и каза:

-Хайде тук!

Двамата седнаха на една пейка. Момчето се обърна към майка си и се усмихна.

-Представяш ли си, две петици днес.

Даниела го погледна сериозно и каза:

-Емо, трябва да поговорим за нещо. Не, не се плаши, не е страшно. Както всяко семейство, така и нашето си има тайни. Голямо момче си вече и мисля, че не трябва повече да се крие нещо от теб.

Ученикът мълчеше. Лицето му също бе станало сериозно. Усмивката му се скри. Той очакваше да чуе тази толкова мистериозна тайна.

-Мишо е невероятен баща, нали? – започна жената.

-Да, мамо!

-Той е и прекрасен съпруг. Виждаш как се грижи за нас. Работи много, за да сме добре.

-Да, мамо, така е! – каза Емил.

- Преди да го срещна, аз бях омъжена за един човек. Живяхме заедно две години. Той се казваше Стефан. Опитвахме се да създадем здраво семейство. Имаше си и недостатъци, но си мислех, че с времето всичко ще си дойде на мястото. Но, не стана така. Стефан започна да пие много, прибираше се пиян и вдигаше скандали. Аз бях бременна и не смеех да му противореча, да не направи някоя беля. Търпях унижения та му пред хората. И така минаваха дните, тежки и трудни. И тъжни. Родих едно прекрасно момче.

Даниела замълча. Емил я гледаше в очите и слушаше с интерес. дори не смееше да мигне, да не би да изпусне нещо от майчините думи.

-Емо, това момче беше ти. След като те родих, живяхме още няколко месеца със Стефан. Не можех да издържам повече и се разделихме. Взех те и отидохме при твоите баба и дядо на село. След това срещнах Михаил. Оженихме се и както виждаш сме заедно до днес.

-Мамо! – каза Емил. – искаш да кажеш, че Мишо не ми е истински баща, така ли?

-Да! – каза Даниела.

Майка и син стояха безмълвни на пейката.

Паркът също бе тих. Нямаше дори ветрец. Не помръдваха нито листата, нито клоните на дърветата.

-Това беше нашата тайна, която ти днес научи. – прошепна майката.

Тя гледаше детето си в очите и бе готова да приеме всяка негова реакция, каквато и да е.

-А Стефан къде е сега? Защо не се интересува от мен? – попита Емил. – изобщо някога след това виждал ли ме е?

Даниела спокойно каза:

-Стефан никога не е питал за теб. Но ако искаш, ще те срещна с него.

Момчето не каза нищо. Две птиченца прелетяха над главите им, Емо вдигна главата си и видя на входа на парка Михаил.

Той идваше към пейката, на която бяха седнали майка и син. Приближи се към тях и погледна Даниела. Тя му кимна с глава.

Мишо се обърна и към сина ѝ. Емил мълчеше.

Несъзнателно беше хванал ръката на майка си. Пусна я. Очите му срещнаха топлите зеници на човека, който до преди малко смяташе за свой татко.

Бързо порасналото дете се чудеше, как може да не му е истински баща, този, когото обичаше.

Толкова пъти го е защитавал от майка му. На толкова игри го бе научил. Къде ли не бяха ходили, и по гори, и в планините, и на морето. Как може един неистински баща да му е купувал всичко, което бе поискал.

Емил се чувстваше объркан. Мълчеше.

Михаил наведе глава и се обърна с гръб към най-близките си хора. Изведнъж усети докосване по рамото си. Не смееше да мръдне. Обърна се и видя чистите очи на момчето, което наричаше свой син.

-Може вече да ме наричаш Мишо. – каза той и отново наведе глава, сякаш се чувстваше виновен.

Емил разпери ръцете си и го прегърна с най-топлата прегръдка, която можеше да му даде.

Двамата стояха така няколко минути.

От очите на Михаил се стичаха сълзи. Емо погледна лицето му, избърса ги с пръстите си и каза:

-Ти си моят татко!

Хвана го за ръката и тръгнаха по алеята на парка.

Даниела седеше на пейката и гледаше как любимите ѝ мъже вървяха един до друг. Едва тогава тя даде воля на сълзите си.

Тези капчици, които извираха от сърцето ѝ бяха от най-щастливите моменти в нейния живот. Тя не искаше да покаже слабост нито пред Михаил, нито пред сина ѝ. Избърса си лицето и ги настигна в края на парка. Обърна се, поклони се леко на красивите алеи, погледна и към пейката, на която детето ѝ разбра истината. Обеща си никога повече да не крие нищо от него и хвана под ръка своя съпруг.

Щастливото семейство вървеше към своя дом. Семейство без тайни. Всеки от тях получи от този ден подарък от Бог. Михаил бе щастлив, че ще го наричат „тате“. Даниела се радваше, защото видя, че синът ѝ е разумно момче.

А Емил...

Емил разбра, че не който го е създал му е баща, а този, който го е отгледал. Че истинският му татко бе до него.

И се казваше Михаил.

САТИРИЧНА ПРОЗА

ГАНДАТА

КРЪСТЬО РИБАРОВ,
ТОНЯ БОРИСОВА

…По обед, като напече яко, Гандата и Илия закарат овцете хубаво да се напоят на Ганчова чешма в горния край на Котанка, под връх Кръста, а подир туй връщат стадото в агъла.

Там овцете налягват под крушите на сянка и блажено преживят. Гандата и той ляга под някоя круша, по-далеч от овцете, да не го хапят мухите; завива се в жегата с кожуха и пуска бурията на мощното си хъркане. В туй време Илия бере круши, яде на корем, хвърля камъчета надалеко и на воля се търкаля из треволяците с овчарските кучета. Момчешка му работа! Играе си той, ама и надава ухо – чуе ли се бумтящата бурия на бати му Ганчо.

Щото, събуди ли се Гандата, Илийката трябва да се яви тозчас под крушата.

Спи Гандата, загрят под големийо кожух, спи дълго и сладичко, ама по някое време вземе, та ожъднее. Събужда се с пресъхнало гърло и се провиква:

-Ей, Рибарь, яла тука!

И Илия начаса пристига.

Вади Гандата от пояса си едно лимонадено шише, подава го на момчето и заръчва:

-Кума (хайде), одма (веднага) го налей с удъ (вода), чи изгоряй!

На около 400-500 метра от агъла, до сами гората, от едно си време има градена чишмя – с каменно корито и чучур. Взема Илия шишето и тръгва към чишмята. Налива студена вода и бързешката гледа да съ върне, да съ не ядоса Гандата – кога е жъден, хич не му й до чакане!

Подаде Илия пълното лимонадено шише на плувналия в пот чобанин; оня го надигне, изгълта го наведнъж, погледне празното стъкло и рече:

-Още идно!

И Илийката пак тръгва къмто чишмята.

Колко й вода в едно лимонадено шише! Гандата го излочва на един дъх, врътва очи към чишмята и пак вика:

-Още идно!

Тъй – поне три-четири пъти. Снове Илийката от крушата – до чишмята и обратно. Слънцето пече, главата му дими от жегата, ама няма как – жъден е Гандата, съвсем е пресъхнал под тоя дебел кожух. Думата му на две съ не кърши. Удъ иска – и толкоз!

Чи как няма да прежаднее, нали на гърба му все виси улията (торба от щавена овча кожа с вълната навънка), в нея си носи порязаница хляб, буца солено овче сирене, някой и друг стрък чесън. Сиренцето на баба Цоньовица си е бая тръпкаво (солено), иска да го поливаш – я с винце, я – с водица! Е, винце Гандата вижда чак на есен… Саде бистрата водица остава.

Тая улия той я беше купил от Карнобашкийо панаирь – повечето селяни само за панаиря сколасваха да излязат извън Терзелия. Гандата се гордееше и фукаше с неговата улия пред другите овчари, щото беше голяма и цялата нашарена с пъстри копчета – за хубост! Където и да ходеше, тя все на рамото му висеше – нали вътре е „ранъть“ (храната), а без „ранъ“ – отнюд (никак) няма „жувот“! Пък и за възглаве му служеше, кога си полягваше за следобедна дрямка.

*

Илия, потен и зачервен, за четвърти път вече отива да пълни шишето и там, на чишмята му идва акъл – да се отърве от него.

Речено-сторено. Блъска шишето в камъните и то – прас! става на сол. Илия се пльосва в коритото на чишмята и мокър, с жвакащите цървули поема обратно към агъла. Върви по пътя и се мъчи да се разреве – ужким без да иска, случайно се е подлъзнал и строшил безценното лимонадено шише.

-Бат Ганчо, Бат Ганчо-оо, паднай, стоший шишето-оо! – прави се, че му й мъчно Илийката, търка с юмруци очите си и

трепери, чорбаджията да не съ сети, какво му съ й случило на шишето наистина.

Гандата, още сънен, се надига и изревава гръмогласно:

-Ах, ти – дълъг Рибарь! Нарочно си го строшил! Нарочно-оо! Мискинин! Тряба да ти хвърля един хуууба бой: оттук – до село! Ама й много горещо и дип, чи мъ мръзи (мързи) – отърваш кожата, магаре ниедно!

*

Вечерта, като се прибират вкъщи, Гандевата майчица, баба Цоньовица – шейсетгодишна, едра и пъргава жена, еднакво оправна за домашна и кърска работа, бърже туря софрата за вечеря. Капва на сина и мъжа си по един напръстник ракия, дава им за мезе бая подлютени, наклъцкани домати и чушки, сипва им тлъста кокоша чорба и търкулва на паралията бяла пита с масълце и сиренце.

И чак кога раздигне софрата и измий паничките, свидливата чорбаджийка занася на прегладнелия Илийка един комат онзиденшен хляб и пръстена пахарка със сурватка (отцедената течност при правене на сиренето), примесена с малко натрошено овчо сирене и му казва с мазен глас:

-Топи, Илийка, бабе, топи! Аз знайш ли ко сладко съ натопий!

И той топи – къдя да иде!

После – хъката-мъката, признава за белата и иска от баба Цоньовица друго шише. Да, ама друго шише – откъде? Подава му тя една шарена трилитрова стомна и му заръчва да я варди – като очите си, щото много си я обича и от нея водата най и е сладка.

И ето – не щеш ли, работата на Илийката се усложнява: до септември чак да разнася пълната, тежка стомна из мерата и да варди да я не чукне и пукне някъде, щото после Гандата, за хатър на баба Цоньовица, зарад тая скъпоценна стомна, неговата гърбина шъ спука от бой, а главата му шъ разцепи куту презряла любеница! Чи на туй отгоря – няма и да му платят!

Илийката, оттърва боя тоя път. Гандата си затрая за строшеното стъкло, преглътна яда си – не му съ ще за таквоз нящо да се жалва пред вечно смръщения тейко на Илийката – чичо ми Атанас Рибаров… Тъй, ам чи ко – зарад едно лимонадено шише, струва ли се да се смразява със страховития Танас Рибаря?

През септември, щом Илийката тръгнал на училище, Гандата, дорде да намери друго момче за помощник, доста време разнасял стомната в дисагите на магарето.

От едната страна стомната, от другата – един бая тежичък камък, за равновесие, та да са не „изсахлят“ – изсухлят дисагите. Горкото магаренце!

Из „Нашенски зевзеци“, автори Кръстьо Рибаров и Тоня Борисова

Подбор: Людмила Данова

ЗАБРАВИХ ДА СЕ НАМЕРЯ

МАЯ ЦЕКОВА

*

Ако си въобразяваш, че светът се върти около теб, свят ще ти се завие, а падането е болезнено.

*

Не всеки, който те изслушва, умее да мълчи.

*

Да останеш дете в сърцето си, това е мъдростта на зрелостта.

*

По-добре да си пораснало дете, отколкото повяхнал старец.

*

Изреченият поздрав не струва пари, но е безценен за този, към когото е отправен.

*

Забравих да се намеря, докато все търсех другите.

*

Самотата ми е вярна спътница, дори когато не съм на себе си.

*

Усмивката му беше толкова празна, че чух ехото си.

*

Погледна ме с бялото на очите си и ми причерня.

*

И от безоблачен живот се слънчасва.

*

Не превръщай мозъка си в склад, превърни го в градина и помисли какво ще посадиш в нея!

*

Лъжата е винаги добре облечена, а истината ходи гола.

*

Сърцето не се мери в цифри, а в това, какво го разтърсва.

*

Най дълбоката тишина идва след последната излишно казана дума.

*

Прозорците на света няма да ти помогнат, ако си държиш очите затворени.

*

Мълчанието не е празно, когато го пълниш със смисъл.

*

Глупостта е като ръждата и разяжда всичко, дори желязната логика.

*

Някои целувки оставят болки, други – други упойки.

*

Любовта е цвете, расте в хубава почва, но си иска и поливането.

*

Не ние намираме истината, тя намира готовите.

*

Битките между номенклатурите довежда държавата до нокдаун.

*

Най-опасни са хората, които се прикачат за нас, представяйки се за безопасни игли.

*

Ушите имат почивен ден, когато устата мълчи.

*

Егото е като балон – колкото по-голям става, толкова по-лесно се пука.

*

Хуморът храни душата, но не пълни хладилника.

*

Душата няма джобове, но всеки я пълно с чужди очаквания, а после се чудим, защо ни тежи отвътре.

*

Справедливостта дойде закъсняла, беззъба и на моя гръб се извини.

*

Големият проблем не е в това, че оглупяваме, а в това, че започва да ни харесва.

*

Трагедията е пълна – вече не се изисква да мислим, а да се съгласяваме.

*

Обзет от желание да стигне до върха на властта, пропусна да остане човек.

*

Някои спомени на топлят, но често ни изгарят.

ГОРЧИВИ ИСТИНИ

СТОЯН МИХАЙЛОВ

*

Когато нищо не ти достига, няма как само нещо да ти липсва!

*

Политиците продължават да заглаждат косъма, докато народът го цепи на две.

*

Понякога сух излиза само този, който е натопил всички.

*

Само с илюзорното хранене няма как да вдигнем жизненото равнище!

*

Ще береш горчиви истини, ако си се наслаждавал на сладникави обещания!

*

В името на „сухото“, на мода са „мокрите поръчки“.

*

Безсрамникът винаги е петимен за срам.

*

Когато всички те смятат за нула, ти не мисли че си спасителен пояс!

*

Докато се роят политическите звезди – ръководните са кът.

*

От „кихане“ пред всяка врата, не мога да кажа защо съм дошъл пред нея.

КРИТИЧЕСКИ АНАЛИЗ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НИ

ЗА „ЗАТВАРЯНЕ НА КРЪГА“ НА АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА

ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА

Наскоро получих с посвещение най-новата стихосбирка на Александра Ивойлова „Затваряне на кръга“ (изд. „Огледала“, С., 2025, редактор Пламен Анакиев, корица Каля Зографова) –

„За моментите, в които предизвикваме небето“...

Мото, водещо за поезията и цялостното творчество на поетесата – художник и музикант.

Но нима всеки творчески акт не е момент, в който предизвикваме небето?!

Небето, като символ на недостижимата висина, към която се стремим? Като символ на това – да предизвикаш себе си, да се надскочиш... Или като символ на акта, с който да предизвикаш силите на природата и онова, което се простира отвъд и ни води към собственото ни възвисяване.

„Затваряне на кръга“ може да се разглежда и като връщане към първичносъществуващото – към онова, което сме били; което сме изгубили… или към онова, което по пътя сме открили като най-важно, съществено, неотменимо, но сме го отминали.

Онова, най-важно, което сме загърбили – в личностното си развитие, в архетипите, които приемаме или в онези, от които искаме да се откъснем.

Поезията тук е основното изразно средство на твореца, но тя е и подкрепена от няколко много изчистени като техника графики – само линии, следващи повика на ръката; линии-очертания на видимото-невидимо, което остава отвъд словото...

Макар че...

„В началото беше словото“...

Мълчание в звука,

мълчание във тишината -
на живите във въздуха,
дълбоко под земята.
В мълчанието - пак мълчание,
едно във друго вездесъщи.
Така прониква ни,
така обгръща
онази тайна изначална същност.
В началото бе Словото.
И през мълчанието проговаря
едната ни хилядолетна Вяра.

Никога не съм чела по-добро определение за мълчание – като тишина-мълчание на природната същност и като безсловесно мълчание на съзнанието; като „изначална същност“.

В стихосбирката има много почти недоловими, а понякога ярко видими кодове, които ни препращат към християнско-юдейската митология, но те остават втъкани в същността на поетиката, остават ненатрапливи, неназовани пряко. Тук не се говори директно за „Бог“, както напоследък стана модно сред пишещите. Не, в тази стихосбирка „Бог“ не е главното действащо лице и смисъл на всяко стихотворение.

Тук всичко е изстрадана, лично осмислена духовност, която търси своя произход и основание. Много силно изразено е именно търсенето – на следа, на път, на цел и същност. И на разбиране за същността.

Горчив и плътен е стремежът на лирическия Аз към отвъдното – към онова, което стои зад отражението, зад вратата на тленното, онова, което стои зад привидността на деня и нощта, на нашето вглеждане в ежедневното.

Но кое е то? Носим ли го в себе си изначално? Като отговор, но и като отрицание на очевидното идва безименното стихотворение по мисълта на Луиз Глик:

„Поглеждаме света веднъж, в детството. Останалото е спомен“.

Поетът търси онова, което е знание, а не спомен; което е разбиране и същност – не образ на осъзнато осезание:

Аз всичко си спомням. А нищо не знам.
Какво ли видяла съм всъщност.

Какво е животът? Какво е търсенето и разбирането ни за него, за нас, за смисъла и безсмислието, за времето и оня отрязък от него, в който се простира нашето осъзнаване? Александра Ивойлова дава едно от най-точните поетични определения за корелацията между миг и вечност:

Знам, вечност е мигът.
Проникнеш ли в неизмеримостта му –
без бремето на времената,
без сънища, без страхове
и без предчувствия –
ти глътката от извора ще пиеш
и изворът във тебе ще избликне...

Тук можем да спрем, да се потопим във вечността и да разберем същността на хайку, поетична форма, която не присъства явно в тази сбирка, но е съществена част от творческата идентичност на поетесата – хайку: мигът и вечността, слети в едно.

Но нека продължим нататък:

Знам, вечност е мигът.
И той със всичко тук те слива –
от арките нетрайни на дъгите
до корените в земните скривалища,
до тайната бездънна на морето...

И така, можем да усетим сливането на дзен, да намерим дълбината в себе си, или да я открием във вродения у всеки от нас порив към неизвестното, към предизвикателството да стигнеш хоризонта, да минеш под дъгата, да обхванеш необятното.

Поантата ни удря:

Мигът е вечност, но защо ли
редицата от мигове е кратка?

Колко точна, остра и непреодолима като реалността е тази констатация за ефимерността и ограничеността на отредената ни „редица от мигове“, наречена „живот“.

Бих могла да разкажа и цитирам цялата стихосбирка, без да ми омръзне да откривам нови кодове, нови послания, без да ми омръзне да съпреживявам, да сравнявам, да търся – своето отражение в поезията на Александра Ивойлова, или нейното отражение в графиките ѝ, в платната ѝ, в хайку…

Но нека затворя последната страница, за да дам думата на автора, който говори на всички читатели…

„И се докосват началото и краят“…

ВЪЛНА СЛЕД ВЪЛНА

ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА

Вълна след вълна… Думите-образи идват, образите-усещания се превръщат в наситени състояния, които ни пленяват със своята неочакваност и дълбочина.

Изящната естетика на хайку се усеща във всяка страница от тази книга – хайку сбирката „Вълна след вълна“ на Александра Ивойлова и Златка Тименова.

Не за първи път пиша за триезичните хайку диалози на двете поетеси

Избрали дистанционното общуване и мозаечното изграждане на повествованието, те улавят и изразяват свободно своите мигове, събрали светове.

Основният език е българският, но виждаме, че всяка от тях участва в преводите на поезията си на френски, заедно с преводачката Sylvie Zink. Английският текст е оставен за професионалните преводачи Mick Greer и Fannie Krispin. Изданието е оформено с картини на Александра Ивойлова и фотографии на двете авторки.

Защо казвам „мозаечно изграждане“?

Защото композицията следва формата на поетичния диалог, но не е ренсаку.

Тъканта е съставена от отделни късчета хайку, събрани измежду многото, писани през годините – това е двуизмерно пано, не едномерна верига.

Така, книгата е освободена от поредността и конкретиката на ренсаку – оня разговор между поети, който изисква всяко хайку да е отговор и образ на предходното; да е основание и въпрос за следващото.

Разговор, който изисква контекста и динамиката на събитията от живота и така се превръща в моментна картина на света вън, пречупен през лещата на поетичната образност и личния заряд на участниците.

Тук темата е обобщаваща.

Вълна след вълна…

И те идват – вълните на поетичното вдъхновение и експресия следват логиката на конкретността на идеята, не на мига, не на външното, а на вътрешното състояние.

Усещането на лято, за море, за свобода и безкрайност, за онази изменчивост на формата, която виждаме на хоризонта – онова, което се вижда на ръба, което се губи зад ръба, което се разпилява или се ражда от светлина! Светлина – като огледало, като граница, като път.

*

скалист бряг
чайката е облак
облакът е чайка (Златка Тименова)

*

съмва се
чайки догонват
синия вятър (Александра Ивойлова)

Чайката е сборна точка – но тя е кръстопът, който разделя, не ключ, който събира.

В хайку на Златка Тименова основната дума е „бряг“ – като символ на завръщане и сигурност.

Определението „скалист“ променя усещането за близост; превръща го в неговата противоположност, като навява представа за пустота и отдалеченост; прави го нащърбено-непостоянен, негостоприемен; бряг, от който и чайките бягат. И все пак – той остава точка на устойчивост.

В хайку на Александра Ивойлова ключовото понятие е вятър. Вятърът е простор, стихия, свобода – онова, за което няма брегове. В този смисъл, опозицията е между брега, като убежище, дори ако е грубо и вятъра – като безграничност.

Различно е отношението, изградено между следващите две хайку:

*

рибарски лодки
донасят залеза
в мрежите (Златка Тименова)

*

гласовете на морето
през всички прозорци
изпълват празния дом (Александра Ивойлова)

Тук можем да кажем, че общото звено е „мрежа“.

В хайку на Златка Тименова, мрежата е онази плътност, която улавя залеза, за да го донесе в семейството, на брега, при общността. В хайку на Александра Ивойлова, мрежата са прозорците на празния дом – те са дупките, през които нещата преминават. Тук мрежата не задържа, тя пропуска – в случая – през нея влизат гласовете на

морето, за да запълнят пустотата на празния дом.

Гласовете на морето – бурният вик на вятъра и вълните ли е? Или виковете на рибарите, които зоват стихиите?

Цялата стихосбирка следва този модел на задочен разговор, който е повод да бъдат събрани в едно разпръснатите елементи за отминали мигове.

Допълнителна плътност и многопластовост на съдържанието придава триезичността на поетичния текст.

Защото едно хайку на български не звучи така, както звучи на френски и няма онази различна нюансираност, която има на английски. Всяко тристишие, всъщност, притежава своя тройствена образност, която съществува независимо като естетика и въздействие, макар и тематично свързана с основния авторов текст.

Например – нека погледнем френския вариант на тристишието на Александра Ивойлова:

les voix de la mer
a travers toutes le fenetres
emplissent la maison vide

Преводът е много близък до българския оригинал, и все пак, остава думата „maison“, която има по-скоро смисъл на къща/постройка, отколкото на дом/семейно огнище.

А сега да видим това хайку:
voices of the sea
through all the open windows
fill the empty home

В английския превод фразовото разминаване с оригинала е съществено, но е намерен точен вътрешно-смислов превод.

Именно тук, в английския текст е напълно видим образът на дома/мрежа, тъй като в него директно се говори за „всички отворени прозорци“, докато в оригинала това само се подразбира.

Повече от 100 хайку картини си разменят двете поетеси, илюстрирани с няколко пълноцветни фотографии. И тяхното пътешествие е красиво, богато, преживяно. То ни дава път към откъсването от себе си и сравнението с мига на словото.

Ние не просто четем, ние виждаме, усещаме, вкусваме, чуваме – морето и самотата, залеза, порива, бурята, съзерцанието и спомена.

*

зимно слънце
стъпките ни в пясъка
ще останат топли (Златка Тименова)

*

силуетите ни
в пясъка вдлъбнати –
преди колко лета (Александра Ивойлова)

Много различни като изказ, естетика и светоусещане, но и толкова съзвучни в своя стремеж към яснота, изчистеност на фразата и поетична точност.

И все пак, при Златка Тименова усещането за топлина и близост е ярко и силно послание, противопоставено на зимното слънце. При Александра Ивойлова аморфната форма на силует в пясъка допълнително се разпада чрез възклицанието „преди колко лета“! Тук тегобата на отминаващото време-заличител на връзки, спомени, животи идва, за да придаде плътност на чувството за загуба и тленност.

И тази тенденция на близост и разминаване се запазва в цялата стихосбирка.

Четем:

*

на плажа
сянката на водно конче
върху лицето ти (Златка Тименова)

И отговора/допълване:

*

тъмната страна
на луната –
скритите ни желания (Александра Ивойлова)

И все пак – можем ли да противопоставим философската вглъбеност на Александра Ивойлова с ведрото вглеждане в света на неуловимия детайл на Златка Тименова?

Според мен, не! Защото всеки един от двата подхода води до един и същ отговор - оня, който за всеки от нас е различен, защото ни разказва за собствената ни същност и стремежи.

Ще открие ли читателят своя собствен съкровен отговор?

Опитайте, може би ще успеете...

ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА

ЗА „СГЪВАЕМО ВРЕМЕ“ НА ХРИСТИЛИЯ КУЛЕВА

Наскоро получих като подарък малка, изящна книжка с поезия – „Сгъваемо време“ на Христилия Кулева.

Това е най-новата й сбирка с избрани хайку, танки, хайбуни, проза танка и поезия от периода 1979-2025 г. Редактор е поетесата Ивелина Цветкова, а цялостното оформление на томчето и корицата Даниел Меразчиев, издател е Издателство „Многоточие-М“, София, 2025 г.

Както подсказва подзаглавието, книгата е структурирана в шест раздела – „Хайку“, „Източни пиеси“, „Хайбун“, „Танка проза“, „Танка“, а един раздел е посветен на преживяванията на авторката, свързани с войната в Украйна – „Сърцето ми кърви“.

Да говоря за поезията на Христилия Кулева е като да говоря за цялото многообразие на природата и човешката душевност! Защото всеки нейн стих е огледало – в което читателят вижда образите на живота, пречупени и претворени през словото на автора.

Лично за мен, нейното творчество, нейната личност, са откритие и откровение, които ме правят щастлива – като поет, като човек, като издател и редактор – защото тя е от онези, които умеят, които успяват да засяват красота, смисъл и чистота в същината на днешния ден – толкова грозен и отчайващ в толкова много други аспекти.

Не е случаен фактът, че немалко творби, включени в „Сгъваемо време“ са намерили място и на страниците и в сайта на сп. „Картини с думи и багри“.

Но – нека пристъпим към същината на книгата.

„Съзвучие до теб…“ – така започва своето предисловие редакторката на сборника. И тъй като всяка следваща нейна дума е като излязла от моето съзнание, ще си позволя да я цитирам, като представя пред читателите на сп. „Картини с думи и багри“ най-верния поглед – онзи, на редактора.

редакционна статия

СГЪВАЕМО ВРЕМЕ

„Сгъваемо време“ е вътрешен календар на една душа, която от 1979 до 2025 година тихо, но неуморно създава изкуство, улавя мигове, спира времето, сгъва го и го поднася в шепа стих.

Христилия Кулева пише така, както диша, и с почит към тишината. В нейните текстове няма шум, но има ехото на нещо много по-дълбоко: на присъствие, на съзерцание, на съпричастие. Харесвам да чета нейното творчество, защото авторката винаги отваря врата към природата, към емоцията, към мълчанието, към светове, които живеят не в грандиозното, а в почти недоловимото.

Не търсете тук гръмки думи. Търсете същност, защото в поезията на Христилия думите са свещени, отмерени, сведени до най-необходимото, но заредени с изненадваща вътрешна вселена.

Да четеш тази книга, читателю, е като да отваряш писма, писани до теб от различни епохи, но всички със същия почерк, същото сърце. Това е сборник, но и път, връзка между сезони, лица, години, карта на духовно пътуване, в което времето се огъва и смирено се подчинява на поетичната мисъл.

Като редактор на това издание, приех задачата не като работа, а като дар. А поканата ми към вас е тиха, но настойчива: Отворете. Потопете се. Нека времето се сгъне около вас и да ви каже всичко, което имате нужда да чуете.

Ивелина Цветкова,
редактор, поет, издател

МОСТ МЕЖДУ СЪРЦАТА

ЛЮДМИЛА ДАНОВА

За поетичната книга на Христина Гложенска „Да оставиш следа“ или как поезията изгражда мост между сърцата

Получих прекрасната стихосбирка на Христина Гложенска и с удоволствие се потопих в поетичния свят на младата авторка. Книгата е на издателство „Многоточие – М“ (2024 г.) с редактор Ивелина Цветкова и художник Даниел Меразчиев.

Започвах да чета и не можах да спра докато не затворих последната страница.

Вълнуващо пътуване в света на авторката! Докосване до съкровените кътчета на добрата й душа! Разходка сред природата! Среща с градовете на България и света! Ето това ми предложи „Да оставиш следа“.

И сякаш през цялото време докато четох си общувах с Христина. Споделяхме си природни картини, душевни терзания, съкровени размисли. И то съвсем спонтанно и непринудено, защото колкото е естествено това, толкова е и важно:

Те – нещата, които си струват – нямат цена,
ти избираш кои да са, значи – внимавай!
Те след теб ще оставят значима следа,
твоят шанс – да ги имаш – не пропилявай!

Освен тези размисли за „нещата, които си струват“, авторката обръща взор към любовта, а това е толкова закономерно, защото „в този свят, все по-лош и противен“ тя се побира „в това мъничко и нежно сърце“ и при това е „толкова много“! (стихотворението „Любов“)

И няма как да не спомена стихотворението „На моя съпруг“, в което поетесата разказва, че обичта и светлината, които носят взаимните чувства трябва да се отпиват на глътки, за да „запазим своя кът и да повярваме на любовта!“

Богат е поетичният мироглед на авторката. Тя гледа с „очите на дете“ към света на хората и природата, не забравя да отдаде почитта си към родителите, баба си, към корените на родното място, но неизменно носи в душата си един съкровен „Отпечатък от тъга“, който е останал там след житейските предизвикателства.

Но този отпечатък не пречи, а напротив, прави възможно да се забележи отдалеч истински ценното, като доброто приятелство, като обичта и взаимната свързаност на всички хора. Този отпечатък трансформира и въздига човешката душа и в частност тази на поетесата! А поезията, тя носи прозрения и вдъхновение, което трябва да се сподели.

И Христина Гложенска го прави с първата си книга, която е една добра заявка за бъдещи творчески постижения.

Ще ги очаквам с нетърпение.

Накрая искам да завърша с част от едно за мен емблематично стихотворение от тази книга, която наистина ще остави следа в сърцата на читателите, а именно „Прозрение“:

споходи ме едно прозрение –
че книга трябва да напиша,
следа от мен на този свят,
и седнах в най-уютната си ниша,
за да потъна в необят.
И писах, писах, писах доста,
дали получи се добре?
Ще видим като вдигнем моста
от моето до твоето сърце.

Да, за мен лично няма спор, авторката постига желаното с творчеството си.

Достига до душите на читателите и с поезията си издига мост между сърцата.

А какво по-хубаво от това да оставиш мост, по който да минават и твоите следи?

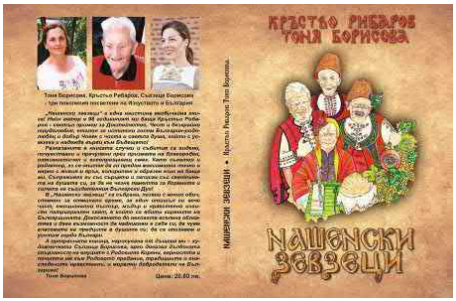
Нали?

ЗА „НАШЕНСКИ ЗЕВЗЕЦИ“

ЛЮДМИЛА ДАНОВА

Любовта и Човещината в „Нашенски зевзеци“ на Кръстьо Рибаров и Тоня Борисова или за силата на рода и корена

Държа в ръцете си книга, която е дело на „три поколения, посветили се на изкуството и България“, Тоня Борисова, Кръстьо Рибаров и Сълзица Борисова.

Книгата впечатлява най-напред с красивата си корица, чийто художник е Сълзица. От нея гледат българи, в традиционни костюми, с широки усмивки и бъклица в ръце, хляб и вино се споделят с радост. Иска ти се веднага да им се усмихнеш, защото тази картина е едно послание – да умеем да сме позитивни. Художничката в своите уводни думи казва, че посланието е „Бъдете здрави и се смейте дори през сълзи!“. На гърба на книгата ни се усмихват авторите! Отново усмивки! Но най-широката е на най-възрастния, Кръстьо Рибаров. От очите му струи светлина, живец, който вдъхновява.

Тоня Борисова, която е съавтор и редактор е озаглавила предговора към изданието „Усмихнати спомени за един изгубен свят“. Тя е дъщеря на Кръстьо Рибаров, който е разказвал спомените си, а тя ги е записала на белия лист.

Самият факт, че три поколения са участвали в написването на книгата, сам по себе си говори, че авторите държат на род и семейство, на Родина. На мен лично това ми действа като лъч, който ни огрява и носи надежда за нашето бъдеще. Във време на несигурност, чуждопоклонничество, когато децата проговарят често първо на английски език, а после на български, обществото ни има изключително силна необходимост от такива творби, които освен дело на родолюбиви българи, са и истински писмен паметник на българщината.

Разказите и героите на Кръстьо Рибаров грабват с непосредствена искреност, свеж хумор, неповторим колорит. Често се срещат думи, характерни за региона на действието на разказите, родното място на автора, село Терзелий, Бургаско, а също и от други места, където авторът е чиракувал. И всичко е така, защото това са истории, които са лично преживяни и всеки герой има реален прототип. Диалектните слова веднага в скоби са обяснени, което улеснява съвременния читател.

Изключително колоритно стоят в разказите прякорите на героите в книгата, които имат своя история. А историите започват поне отпреди осемдесет години! И през цялото време докато четеш се усмихваш. А картините оживяват! Историите се редят една след друга, а от всеки ред лъха любов и човечност, родолюбие и почит към предците.

Няма да преразказвам книгата, просто искам да обърна внимание на тези моменти, които впечатляват, навеждат на размисъл и поставят въпроси – дали достатъчно добре познаваме рода си, ще успеем ли да запазим обичта към Родината, ще предадем ли на поколенията съхранена националната история?

Лично за себе си имам положителен отговор на тези питания. А и съм сигурна, че Сълзица Борисова, която наскоро е напуснала този свят, ще бди над нас и ще се усмихва от небето на всяко постижение в тази насока. Защото любовта към корените и човечността в отношенията са дар свише и път напред, към светлината.

Но нека споделя и думите на нейните автори – 98-годишният сладкодумен „автор-дебютант“ и неговата внучка:

„Драги Читателю,

Животът е пъстра вртележка от мигове на радост и тъга, трудности и изпитания, отчаяние и победи; на израстване в полет към мечтано Щастие!

Възкресих спомени от моята „вртележка“, за да заръчам на младите поколения – да не унират, да не се страхуват, да работят здраво, да бъдат смели, честни и упорити – силният духом винаги побеждава! По-често да се усмихват и смеят от сърце – светът е пълен със зевзеци и чешити, а край тях е оптимистично и весело!

Вярвам, че който знае и помни, обича и тачи Род и Корен, пази Достойнството и Честта си, живее с чисто сърце по законите на Любовта и Човещината, той ще спечели уважението и обичта на потомците си и като истински богаташ ще им завещае силата на Българския Дух!

С уважение: Ваш Кръстьо Рибаров

„Мили, Читатели, книгата в ръцете ви е плод на любовта към семейството и дома, към историята и Родината!

Спомените събрани в нея са разказани от милия ми дядо и записани от скъпата ми майка, а аз – внучка и дъщеря, с таланта си да рисувам, пресъздадох на корицата посланието на „Нашенски зевзеци“ – „Бъдете здрави и се смейте, дори през сълзи“!

Сълзица Борисова – художничка

Материала подготви и представи
Людмила Данова

МАГЪОСНИЦАТА ДЕТЕЛИНА СТЕФАНОВА

ЛЮДМИЛА ДАНОВА

Детелина Иванова Стефанова е родена в гр. Добрич. Живее, работи и твори в гр. Ямбол. Нейни творби са публикувани в различни списания. Член на Дружеството на ямболските писатели. Позната е на повечето потребители на социалните мрежи, където тя редовно споделя свои произведения.

Харесвам творчеството й от първия път, когато се срещнах с него. Поезията й е мелодична, ритмична, класическият стих е предпочитан от поетесата. Темите са всеобхватни, често космични и будят размисъл, а любовта е тема, която има своите многолики превъплъщения. Идея ритмика, метафори – брилянтно подредени, силни поанти.

С малко думи казано: запомнящи се стихове.

Избрах да споделя впечатление от стихосбирката „Магъосница“ съвсем не случайно.

Исках максимално да се препокрият автор и заглавие.

А Детелина наистина е магъосница на словото и смятам, че ще се убедите в това и вие от моя анализ на творчеството й.

Книгата е разделена на четири части. Първият раздел е озаглавен „Хляб и рози“, където заглавното стихотворение описва картината на една истинска любов, която не се нуждае от много думи, светът даже пленява:

една душа да има друга
чрез силата на… любовта!

Любовта е жизненоважна необходимост, като хляба и вдъхновяваща и витална, като аромата на розата. Това е не просто стих, това е истинска ода за любовта. Онази чистата, истинската, безусловната, която дори и мълчалива е разбрана и разбираща, подкрепяща и вълнуващата. И не за друго, а защото тук душите имат своето единение.

Толкова истинско и толкова омагьосващо, надявам се всеки ще се съгласи, че е така като прочете стиха.

Вторият раздел на стихосбирката се нарича „Прегърнати пътеки“, а в него е и заглавното стихотворение „Магьосница“, на което ще се спра. Силна лирическа изповед е това стихотворение. С ярки метафори, „магьосница“, която носи силата на промяната и на хармонията, но съдържа в себе си и дързост, криеща се в това лирическата героиня да променя личността на своя любим, дръзко е твърдението, че в любовта личностите се променят, защото това е мощно чувство, което трансформира и може да бъде едновременно молитва и Съдба.

А третата част от книгата е озаглавена „Светове – един от тях е мой“. В този раздел са включени стихотворения за природата, обичта към сезоните, към луната, залеза, утрото…

А стихотворението, дало заглавието на раздела „Светове(един е мой)“ е една интимна изповед на лирическата героиня, която разбира връзката си с природата, но зачита своя си свят. Той е нейно лично убежище, което трябва да пази.

С това стихотворение Детелина Стефанова ме подсети за една друга моя любима поетеса, Емили Дикинсън, която пише:

Загубих вчера един свят.
Тук някъде да сте го. зървали?
Познава се по ред звезди –
по челото навървени.
Богатите ще го отминат –
но за окото ми оскъдно
той е по-скъп и от дукати.
Върнете ми го, сър, обратно.

Със същата емоционална сила звучи и „Светове (един е мой)“. Важен е собственият ни свят, той е уникален и дори за другите да не е ценен и важен, за нас е единствен и неповторим. Безценен, независимо от големината му:

Небето ми е само мое,
светът единствен, преживян!
Не пречи, че мъничък той е,
ще го запазя в свойта длан!

Твоят свят може да се побира в дланта ти, но е единствено твой и незаменим.

И последният раздел в книгата е озаглавен с въпросителното „Било ли ти е някога студено“. В него авторката разглежда темите за времето и безвремието, което поражда въпроси и е път към вечността. Трогателно и емоционално изследва душевната болка и екзистенциалните теми, предава усещане за ранима човешка душа, която търси съпричастност. Душевният студ „дълбоко във сърцето“ може да бъде по-непоносим от физическия. Кръговата композиция на стихотворението подчертава и подсилва основната тема за душевната студенина, започва и завършва с въпроса: „Било ли ти е някога студено?“

В заключение искам да кажа, че стихосбирката на Детелина Стефанова е една словесна магия, в която читателят се потапя и открива въпроси, които го вълнуват, намира някои отговори, а за други остава в размисъл. Лирическата героиня и авторката умело и интимно споделят своя светоглед и желания, разкриват ни и пътя за постигане на мечтите, а именно Любовта е този път. Любовта е и онази магьосница, без която нищо не е същото и едва ли всичко ще има смисъл.

„Магьосница“ омагьосва читателя и го прегръща нежно по пътя към щастието и любовта, а словото на Детелина Стефанова е носител на магията на Живота. Потопете се в този вълнуващ поетичен и магичен свят. Аз го направих с удоволствие.

Стихосбирката е второ издание на издателство ЛИБРА СКОРП, 2024, графичният дизайн е на Петра Лимоза. Красива подвързия и формат!

ВЪЗКРЕСЕНИЕ НА ДОБРОТО

ЛЮДМИЛА ДАНОВА

„Възкресение на доброто“ е дебютната стихосбирка на младото дарование Дарина Дикова.

Родена на 23.07.2000 г. в гр. София, тя завършва Националното музикално училище „Любомир Пипков“ със специалност „Пиано“ в класа на Мария Богданова, а след това Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ със специалност „Пиано“ в класа на проф. д-р Бориславa Танева. Допълнително изучава орган, чембало и композиция. Завършва специализация по композиция в класа на гл. ас. д-р Петър Дундаков. Приета е за магистратура със специалност „Композиция“ в НМА. Работи и като акомпанятор-преподавател и пише фолклорни аранжименти.

Лауреат е на много национални и международни конкурси. Печели приза „Студент на годината“ в категория „Изкуства“ за 2021 г., както и Награда и стипендия за високи постижения в областта на изкуството и културата от Национален фонд „Култура“ през 2022 г. Изнася самостоятелни концерти в България и в чужбина. Солист е на много оркестри и осъществява световни премиери.

Автор е на поезия и проза.

Нейният дебют в литературата, стихосбирката „Възкресение на доброто“ на изд. ИК „Компакт принт“ – Видин, излиза с финансовата ми подкрепа, тъй като Дарина спечели голямата награда в конкурс на „Светулки през ноември и Людмила Данова“. Моята творческа страница е насочена не единствено към популяризиране на моето творчество, а има амбицията да създава различни предизвикателства, с които да провокира творците да бъдат съвременни будители, както и да подпомага млади таланти при първите им стъпки в творчеството.

Дарина Дикова получава награди от доста литературни конкурси. Нейни стихотворения са публикувани в сборници и антологии на издателство „Буквите“, издателство „Лунна светлина 13“ на Таня Иванова, издателство „ИниИно“, издателство „Многоточие“ на Ивелина Цветкова и Даниел Меразчиев.

Повечето стихове в книгата „Възкресение на доброто“ са отличени в национални и международни литературни конкурси.

„Възкресение на доброто“ е анонсирана от самата поетеса и тя споделя, че стихосбирката повежда читателя по пътя на осъзнаване на смисъла чрез добротата, любовта и емпатията. Съзнанието се извисява и се докосва до светлината едва когато преди това е било в тъмнината, сред трудностите, болката, загубата и празнотата. Книгата на Дарина е призив за вътрешна трансформация, пробуждане, изцеление и възкресение. Думите, те са които могат да изцеляват, но и да оставят тъмна следа в душата.

Съзнанието се трансформира чак когато в него се прояви най-висшата форма на смелостта, а именно добротата, любовта и съпричастността. Стихосбирката носи името на първото стихотворение, включено в нея, и проследява темите за доброто, вечността, любовта, смисъла, вярата и женската сила. Пробуждането е вътрешна алхимия, чрез която съзнанието изминава пътя към своята нова същност и започва да възражда доброто.

„Тази книга не е просто призив за действие, тя е мисия. В делата е големият смисъл!“, казва младата поетеса.

Наистина, силна и въздействаща е поезията на Дарина Дикова, тя виртуозно

борави с думите и те достигат до дълбините на човешката душа. Затова за мен не бе изненада, че на двете представяния на книгата, в читалище „Лев Н. Толстой – 1926“ в село Ясна поляна и в Народно читалище „Самообразование – 1919“ в град Приморско, аудиторията бе запленена и млади и стари слушаха стиховете в изпълнение на Дарина с широко отворени очи и с доза изненада, че това младо момиче така умело създава поетични картини.

Дарина Дикова изнесе малък концерт на пиано, който също развълнува всички присъстващи. А гвоздеят на събитията бе съвместното изпълнение с Денка Тодорова на народната песен „Тудоро Тудоро“, която бе с аранжимент на младата и многостранно талантлива авторка Дарина Дикова!

За финал бих искала да добавя, че художник на корицата и илюстрациите в книгата е известният Никола Диков, художник и скулптор, баща на Дарина, който за пръв път представи пред публика своята картина „Изплуване“, която е на корицата на книгата и също имаше премиера.

От сърце пожелавам на младото дарование Дари да продължава да следва своето призвание, да не спира да твори, защото съм сигурна, че читателите й, в това число и аз, чакат нови книги!

Успех на „Възкресение на доброто“, да достигне до много още читатели и почитатели на поезията!

Материала подготви и представи:
Людмила Данова

ТРУДЕН РОМАН

СИМЕОН ЯНЕВ

Не, романът „Медии“ на Емил Кръстев не е нов. Излиза през 2016 г. със знака на издателството на автора, „Гея Либрис“. В сайта на някои книжарници може да се намери текстът, който предлагаме – рецензия на проф. Симеон Янев.

Не, не сме го „взели“ от интернет; получихме предложение да го публикуваме от Огнян Стамболиев, гост редактор на сп. „Картини с думи и багри“ от брой 2/2025, който, в качеството си на автор, преводач и журналист с широка култура и широк поглед върху българското и световно арт-пространство обогатява нашите страници, умове и души с текстове от различни автори, жанрове и тематики.

Предлагаме на читателите текст, който сам по себе си е забележителен пример на литературна критика, насочена към роман, който си струва да бъде прочетен и който, за изминалото близо десетилетие от първото му издание не е остарял; напротив, станал е още по-близък до абсурдното наше Днес – ***бел. ред.***

Труден роман… Труден роман на труден писател.

Още в началото искам да кажа, че романът на Емил Кръстев, поставен в контекста на днешната българска проза няма вариант на подобие.

Поне аз, без да заявявам всезнание, но с претенция да познавам тенденциите в българската белетристика, не познавам автор и книга, които могат да се уподобят не само с този, но въобще с романите на Емил Кръстев от последните му години.

В тези години след едно откъсване от писането – един луфт, който явно е бил преломен по отношение на оная проза, с която дебютира преди повече от 30 години, той се явява и с всяка своя книга все по-определено настоява за свои наративни правила.

Най-видимото от тях е в синтаксиса. Българският синтаксис е една от най-ярките перли на езика ни. Той предлага такава свобода на интерпретацията, на логическото ударение, на ритъма и темпото на фразата, каквато рядко някой европейски език притежава. Българското изречение може да бъде като че ли до безкрайност надграждано, словоредът променян, акцентите размествани и романът на Емил Кръстев, превръщайки тая възможност в основен композиционен похват, прави опит да ни убеди, че така може да бъде описан по-автентично съвременния живот. С подобен синтаксис познавам само една друга книга – автобиографичен роман на Шон О Кейси, преведен преди много години.

„Медии“ е роман на дългите фрази и основанието за това е много просто; така безкраен е и самият живот в сериали и реалита, в шоута и токшоута и въобще пред екраните – не сте ли забелязали? – всяка сутрин започва с чайове и кафета или с топла вода, продължава през целия ден с кой каквото има, но задължително с ракия или водка менте, а вечер е истински купон за някои и през цялата нощ. Но този обикновен всекидневен, масов живот, авторът е пренесъл от един гараж, в едно сметище със звучното име Буниленд, а героите са една пенсионерка, един клошар и един кашон от телевизор последно поколение с име Каши.

От казаното дотук трябва вече да е ясно, че това е животът в troasieme age в стил секънд хенд съвсем правдоподобен, дори натурално реалистичен и въпреки това изпълнен с чудеса, с истински невъобразимости. Такива са персонажите, такъв е битът, такъв е и животът и това вече е достатъчно за да се разбере, че романът е абсурдистки. Но от всяко подобно твърдение в неговата категоричност вече произтичат серия от въпроси.

Ония, които ще кажат, че не понасят романи, изпълнени само с абсурди, не трябва ли веднага да бъдат попитани, а как могат да живеят живот изцяло абсурден? И въобще кога предпочитанията на масовите читатели са били условие за истинската литература?

В историята на литературата тези въпроси неведнъж са били поставяни. Когато преди повече от 100 години Кафка превърна своя Грегор Замза в насекомо и разгъна животът му като насекомо сред един напълно запазен всекидневен живот, кой оцени, че тая абсурдистка метаморфоза ще се превърне в символ на живота в една цяла епоха. Тогава защо в нашия случай да не допуснем, че един говорещ кашон, при това от телевизор последно поколение, е напълно способен да смъкне лустрото от един виртуален живот, заместил напълно реалния? Нима кашонът в бизнеса не изпълнява същата роля, каквато играят медиите в обществото – да опаковат живота?

Романът на Емил Кръстев се занимава с опаковките на живота, не със самия живот. Романът на Емил Кръстев не може да бъде разбран без една глобална пренастройка на разума и сетивата за тотално гротескното.

Казвам глобална, защото не става дума за обичайното съзнание на деформирана реалност и за двузначното слово на подривния смисъл, а за настройка към един напълно разпознаваем живот, в един напълно неразпознаваем смисъл.

Абсурдистката ситуация, отнесена към обичайното всекидневие, събужда рефлексии за налудното, ако по друг начин не може да бъде назовано кроткото, доброволно оскотяване, иначе твърде логично обяснявано като биологично оцеляване.

Пенсионерка си бъбри сама като налудна с кашон от телевизор, който й става събеседник, говорейки като телевизор.

Сродството с абсурдизма в „Медии“ на Емил Кръстев, може да бъде проследено в много посоки не защото абсурдизмът има собствена типология, а защото нашият постоянно се оказва вън от класическия си образец. Така например и тук има също един Годо, подобен на онзи на Самюъл Бекет, който постоянно се очаква и който така и никога не пристига. Но тук той е бизнесмен, заминал по сделки на Сейшълските острови, откъдето постоянно праща съобщения, че финализира и постоянно се оказва, че е не е финализирал. Този балкански Годо за разлика от истинския, живее с мечти; голямата му мечта е като се завърне да яде огретен, ама с десет процентно мляко, приготвен от баба му.

Трябва да бъде поздравен Емил Кръстев за тоя кафкиански сюжет, сюжет, който не носи смисъл в буквалността, а всъщност толкова силно алюзира реалност.

И ако свържем тази реалност с така краткото романово заглавие „Медии“ можем да разчитаме вече на един сериозен интерпретативен ключ за самия текст. Чрез този ключ ще разчетем поетиката на гротескното: всичко невероятно е действително, ако не беше размесено с нещо фантастично, а фантастичното би било и действително, ако не е фантастично хиперболизирано.

За разлика от Кафка в метаморфозите нашият автор е отишъл по-далеч, без да му се налага да измисля.

„Медии“ е роман за низовия съвременен манталитет, облъчван и формиран от съвременните медии. Той алюзира едно болно, по-скоро несъстояло се общество все по-малко свързано с човешкото, все по-обвързано с медиите във всичките им все по-разнообразни, прескачащи нормалността, форми. Книгата е жестока не само в смисъла на днешния литературен жаргон, но и в номиналния смисъл на българската дума.

Най-жестокото в нея е, че безпардонно ни се преекспонира „песента на сирените“, които за разлика от легендарното време не причакват пътника на скала в морето, а го намират в собствения му дом, където не Одисей, а ние сами се привързваме на собствения си стол, упоени от лъстивия им език.

„Медии“ е роман, който не крие (обратно измъква от затъмнението) онова, което се случва с езика на обществото. Езикът на едно общество е най-дълбокият индикатор за състоянието на самото общество – тази истина не е от вчера. Да си спомним вавилонията на „Чичовци“, да си спомним хлипащия език на „Хоро“ в ролите им на *пред* и *след* катастрофични езици, за да си обясним какво ни казва този „ню ленгуич“ в „Медии“ на Емил Кръстев. В нюленгуич версия нюбългарски, думите сами по себе си нямат смисъл; те го придобиват само във фрази.

Ще дам за илюстрация само един, (но надявам се достатъчен) пример от един диалог:

Първи глас: “Вчера *и разказах как Опи лежала на боклука в Буниленд и сърцето и се късало от мъка, че са я закарали там без мен. Тогава случайно край нея минал кметът и тя изплакала: Клоши, биндоучват ме.*

Втори глас*: Какво я правят?*

Първи глас: *Биндоучват я. На нюбългарски.*

Втори глас: *И кой е Клоши?*

Първи глас: *Кметът. Опи усетила, че е бъган като всички клошари и щракнала капана. Той я вдигнал от земята /…/ изтъргал калта от капака и /…/ Видяло се, че Опи е кечи.*”

Какво означава този текст?

Най-видимото и най-важното всъщност е извън текста.

И то е, че две поколения от един и същ народ говорят помежду си взаимно неразбираем език. Сега трябва да сме разбрали, какво ни казва Емил Кръстев с посвещението в началото на книгата, което гласи: „С

благодарност към децата ми, без които нямаше да науча нюбългарски“.

Този роман няма да бъде много приятен за четене от онези от нас, които са в ролята на Втори глас. Те трябва да се насилят да влязат в стилистиката му, докато открият смисъла. Но това е роман със смисъл, а не само описание на свят на огромно безсмислие. Защото освен в свят на нюбългарски ние сме и в свят на несекващи софизми в същинския български и огромната част от литературата писана на него е също софистична и тя е днес доминиращата – една вселена на приятно безсмислие.

Най-важната, според мен, заслуга на този роман е, че изрича ясно безсмислието, така че да го усетят и онези, които играят Първи глас. По този начин в гротеската всекидневният език на безсмислието се утаява в езика на медиите, нашите домашни, постоянни и нагли, събеседници.

Разсекретено това е наистина неприятно.

Но кога и къде истините са били само приятни?

Иначе защо ще съществуват лъжите?

Материала представи
Огнян Стамболиев

ФИЛОСОФИЯ И ОБЩЕСТВО

ПАМЕТ

175 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ИВАН ВАЗОВ

И аз на своя ред ще си замина,
трева и мен ще расне над прахът.
Един ще жали, друг ще ме проклина,
но мойте песни все ще се четат.

И много имена и лесна слава
годините без жал ще изметат
ил ще покрие плесен на забрава,
но мойте песни все ще се четат.

В тях зов се чуй за правда, за свобода,
любов и благи чувства ги красят
и светлий лик на нашата природа,
та мойте песни все ще се четат.

В тях вее на Балкана лъхът здрави
и тайните хармоний му звучат,
и гръмът на народните ни слави,
та мойте песни все ще се четат.

Във тях душата ми изля се цяла
с най-скъпите си бисери, цветя,
в тях всичко светло, ценно си е дала,
във тях живей, звънти и трупне тя.

Не ме смущава див вой от омрази,
не стряска ме на завистта гневът –
спокойно гледам в бъдещетоази:
там мойте песни все ще се четат.

Те жив са отклик на духа народни,
а той не мре, и дор сърца туптят
от скръб и радост в наший край свободни,
и мойте песни все ще се четат.

„На 9 юли 2025 г. България чества 175 години от рождението на патриарха на българската литература Иван Вазов!“

Това е мотото на този ден!

Поклон пред Патриарха на Духа, пред гения, личността и творчеството му!

Иван Вазов е роден 9 юли 1850 г. в Сопот и умира на 22 септември 1921 г. в София, като през целия си живот винаги е носил България в сърцето си. *„Тя му отвръща със същото, а той и неговото творчество са неделима част от българщината и самосъзнанието на българите.“* – това изречение често може да бъде намерено в публикации в интернет.

Портрет на Иван Вазов – худ. Никола Кожухаров (1892 – 1971)

Но то е нещо повече от отзвук и повторение. То е дълбокопреживяната оценка на едно общество към един от градителите му.

Ражда се в семейството на заможния сопотски търговец Минчо Вазов. Брат е на военните дейци генерал Георги Вазов и генерал Владимир Вазов – (героят от Дойран), на общественика и политик Борис Вазов, а също на доктор Кирил Вазов.

„Борът“ е първото му публикувано стихотворение отпечатано през 1870 година в „Периодическо списание“. Макар Събка Вазова – майка му, да подкрепя писателската кариера на сина си, баща му е решен да го направи търговец.

През 1870 г. Вазов заминава за Румъния да изучи занаята на своя чичо, търговец в Олтеница. Но той остава верен на призванието си, научава румънски език, запознава се с румънската поезия и пише стихове в патриотично-просветителски дух, които печата в „Периодическо списание“, списание „Читалище“, вестник „Отечество“, вестник „Свобода“ и др.

Недоволен от решението на баща си, една вечер Вазов бяга в Браила и няколко месеца живее сред хъшовете в кръчмата на Нено Тодоров. Именно в Браила се запознава и с Христо Ботев и създава повестта „Немили-недраги“. Още същата година се връща в Сопот и по-късно (1872 – 1873) става учител в Мустафа паша (днес Свиленград).

Усъвършенства френския си език, учи немски, опознава бита на българския селянин. През 1875 г. се завръща в родния си град и става член на възобновения Сопотски революционен комитет.

През 1876 година Вазов се установява в Румъния като секретар на Българското централно благотворително общество в Букурещ. Там подготвя първите си стихосбирки – „Пряпорец и гусла“ и „Тъгите на България“.

НА БЪЛГАРИЯ

На теб, Българио свещенна,
покланям песни си сега.
На твойте рани, кръв безценна,
на твойта жалост и тъга,
на твойте сълзи и въздишки,
на твойте страсти и тегло
и на венеца мъченишки,
кой грей на твоето чело…
Дано таз вяра, туй мечтанье
не се разбие в някой брег
и твоя зов да не остане
като в пустинята без ек…

„На България“, 30.11.1876, „Тъгите на България“

През Руско-турската война от 1877 – 1878 г., на която откликва със стихосбирката „Избавление“, Вазов е писар в Свищов при губернатора Найден Геров, откъдето е командирован в Русе до 6 март 1879 г.

За кратко (от 7 март 1879 до септември 1880 година) е назначен за председател на Окръжния съд в Берковица. Случай от съдебната му практика го вдъхновява да напише поемата „Грамада“.

От октомври 1880 година Вазов живее в столицата на Източна Румелия – град Пловдив, където развива широка обществена дейност, проявява се като радетел за подобряване положението на българите в Османската империя, активно изразява своята силна гражданска позиция.

В Пловдив става главен редактор на списание „Наука“, а заедно с Константин Величков основават списание „Зора“. Пловдивският период е извънредно благоприятен за творческото развитие на Вазов. Следват още значими творби, увековечени в стихосбирките „Гусла“ (1881), „Италия“ (1884), „Поля и гори“ (1884), „Сливница“ (1885).

Произведенията му от това време създават основата на българската следосвобожденска литература в почти всички литературни жанрове, очертавайки и редица от класическите ѝ върхове – цикълът от 12 оди „Епопея на забравените“, стихотворенията „При Рилския манастир“, „Българският език“, „Към свободата“, „Не се гаси туй, що не гасне“, „Новото гробище над Сливница“. По същото време пише повестите „Немили-недраги“, „Чичовци“, разказът „Иде ли?“ и др.

ОПЪЛЧЕНЦИТЕ НА ШИПКА

11 август 1877

Нека носим йоще срама по челото,
синила от бича, следи от теглото;
нека спомен люти от дни на позор
да висне кат облак в наший кръгозор;
нека ни отрича историйята, века,
нека е трагично името ни; нека
Беласица стара и новий Батак
в миналото наше фърлят своя мрак;
нека да ни сочат с присмехи обидни
счупените окови и дирите стидни
по врата ни още от хомота стар;
нека таз свобода да ни бъде дар!
Нека. Но ний знаем, че в нашто недавно
свети нещо ново, има нещо славно,
що гордо разтупва нашите гърди
и в нас чувства силни, големи плоди;
защото там нейде навръх планината,
що небето синьо крепи с рамената,
издига се някой див, чутовен връх,
покрит с бели кости и със кървав мъх
на безсмъртен подвиг
паметник огромен;
защото в Балкана има един спомен,
има едно име, що вечно живей
и в нашта история кат легенда грей,
едно име ново, голямо антично,
като Термопили славно, безгранично,
що отговор дава и смива срамът,
и на клевеата строшава зъбът.

О, Шипка…

„Епопея на забравените“, 1883

НЕ СЕ ГАСИ ТУЙ, ЩО НЕ ГАСНЕ

За нас е радост, слънце златно
в навъсен ден когато бляска,
но лучът му грей по-приятно
през някоя тъмнична рязка.

Една звездица – и тя тоже
моряка води сред морето,
едничка искра някъде може
пожар да дигне до небето.

Огънят, в който Хус изчезна,
огря вселената по-ясно,
в нощ мрачна, бурна и беззвездна
светкавицата грей ужасно.

Тирани, всуе се морите!
Не се гаси туй, що не гасне!
Лучата, що я днес гасите,
тя на вулкан ще да порасне.

Тук всичко мре, изтлява, гние
и тез, що бдят, и тез, що падат,
престоли, царщини и вие
и червите, що вас изядат.

Едната светлина е вячна –
една във хаоса грададни!
Със нея тоя свят се начна,
със нея няма да пропадне.

Във мрачен гроб фърлете нея –

тя повеч блясък ще се пръсне,
убийте я във Прометея –
тя във Волтера ще възкръсне.

И ако слънцето изчезне
от тия небеса приветни,
то някой в ада ще да влезне,
главня да вземе, да ни светне!

Януари 1883

БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК

Език свещен на моите деди
език на мъки, стонове вековни,
език на тая, дето ни роди
за радост не – за ядове отровни.

Език прекрасен, кой те не руга
и кой те пощади от хули гадки?
Вслушал ли се е някой досега
в мелодьята на твойте звуци сладки?

Разбра ли някой колко хубост, мощ
се крий в речта ти гъвкава, звънлива –
от руйни тонове какъв разкош,
какъв размах и изразитост жива?

Не, ти падна под общия позор,
охулен, опетнен със думи кални:
и чуждите, и нашите, във хор,
отрекоха те, о, език страдални!

Не си можал да въплътиш във теб
създаньята на творческата мисъл!
И не за песен геният ти слеп –
за груб брътвеж те само бил орисал!

Тъй слушам сè, откак съм на света!
Сè туй ругателство ужасно, модно,
сè тоя отзив, низка клевета,
що слетя всичко мило нам и родно.

Ох, аз ще взема черния ти срам
и той ще стане мойто вдъхновенье,
и в светли звукове ще те предам
на бъдещото бодро поколенье;

ох, аз ще те обриша от калта
и в твоя чистий бляск ще те покажа,
и с удара на твойта красота
аз хулниците твои ще накажа.

Пловдив, 1883

След Съединението на Княжество България с Източна Румелия – най-българският акт от новата ни история, с който се осъществява първата и най-съществена стъпка към осъществяването на националния идеал за обединяване на българските земи и отстояване на независимостта на освободеното Отечество, той пише стихотворението „Новото гробище на Сливница“, в което излива и болката си от погубения живот на хиляди български войници.

НОВОТО ГРОБИЩЕ НАД СЛИВНИЦА

Покойници, вий в други полк минахте,
де няма отпуск, ни зов за борба,
вий братски се прегърнахте, легнахте
и „Лека нощ“ навеки си казахте —
до втората тръба.

Но що паднахте тук, деца бурливи?
За трон ли злат, за някой ли кумир?
Да беше то — остали бихте живи,
не бихте срещали тъй горделиви
куршума… Спете в мир.

Българио, за тебе те умряха,
една бе ти достойна зарад тях,
и те за теб достойни, майко, бяха
И твойто име само кат мълвяха,
умираха без страх.

Но кой ви знай, че спите в тез полета?
Над ваший гроб забвеньето цъфти.
Кои сте вий? Над сянката ви клета
не мисли никой днес освен поета
и майките свети.

Борци, венец ви свих от песен жива,
от звукове, що никой не сбира:
от дивий рев на битката гръмлива,
от екота на Витоша бурлива,
от вашето ура.

И тоз венец — той няма да завене,
и тая песен вечно ще гърми
из българските планини зелени,
и славата ще вечно пей и стене
над гробни ви хълми.

Почивайте под тез могили ледни:
не ще да чуйте веч тръба, ни вожд,
ни славний гръм на битките победни,
към вечността е маршът ви последни.
Юнаци, лека нощ!

1885

След провала на пруруския преврат от 1886, Иван Вазов, като явен русофил, заминава за Одеса и остава там до 1889 г., където създава шедьовъра на българската класика – романа „Под игото“.

През 1889 година, завърнал се в родината, той се установява в София, където живее до края на дните си.

През 1890 г. основава списание „Денница“, което излиза 2 години. По това време издава най-силните си критично-реалистични разкази, събрани в „Драски и шарки“ (в два тома).

След възстановяването на Народната партия Вазов се включва активно в нейната дейност и е избран за народен представител през 1894 и 1896 г.

През 1897 – 1899 г. той е министър на народното просвещение в третото правителство на Константин Стоилов.

След това се оттегля от активния политически живот, но през 1911 г. отново е депутат в V велико народно събрание.

На Балканските войни през 1912 – 1913 и българското участие в Първата световна война 1915 – 1918 г. откликва с 3 стихосбирки – поетична хроника на събитията.

Първоначално, Вазов е между тези, които се противопоставят на въвличането на България в Първата световна война на страната на Тройния съюз, но когато това става, той пише стихотворения, които бележат драматична промяна в отношението му към Русия и с които възпява победите и героизма на българските войски.

БЕДЯТ НИ...

Бедят ни другоземци,
че с отомани, с немци
дружим в полята бойни.
Кога пък в Букурещ ни
разпъваха, нас грешни,
те гледаха спокойни.

Корят ни, че със нихни
врази съюз сторихме
да счупим братско иго;
ала кога душмани
разкъсваха меса ни,
те викаха: „Разпни го!“

Кълнат ни за измена
славянска непростена,
кат свойта браним стреха.
Ала когато нази
ужасно зло нагази –
славяните де беха?

Ругаят ни, че с чужди
на наший дух и нужди
народи сме събрани –
но тези, що любехме,
или боготворихме,
що правяха в скръбта ни?

Стояха оглушали,
безчувствени, едва ли
не зрители злоради
пред наште мъки тежки,
пред воплите ни жежки –
и кой ни се обади?

Във Петроград мълчаха,
а от Париж ревяха:
„Убийте тоз звяр диви!“
И на защо, кат смеем
и ние да живеем,
станахме лоши, криви!

Декември 1915 г.

Втората национална катастрофа приема мъчително, с чувството, че е дочакал разгрома на своя свят, но не изгубва вярата си в бъдещето на България.

През 1920 г. тържествено е отпразнуван 70-годишният юбилей на Вазов, отдавна спонтанно обявен за народен поет.

Успял да види всенародната любов и признателност, през 1921 г. умира от разрив на сърцето в дома си в София.

Действителен член е на Българското книжовно дружество (Българска академия на науките) от 1881 г. и почетен член на БАН от 1921 г.

Източници:

dariknews.bg, nationalgeographic.bg, liternet.bg, slovo.bg, Wikipedia.bg

редакционна статия

ИЛИЯ БЕШКОВ – БЕЗ ДАВНОСТ

Роден: 24 юли 1901 г., Долни Дъбник
Починал: 23 януари 1958 г., София

БИОГРАФИЧНИ БЕЛЕЖКИ

Илия Бешков е роден на 24 юли 1901 година в Долни Дъбник. Негов брат е политикът Иван Бешков, осъден на смърт от комунистическия „Народен” съд и екзекутиран на 1 февруари 1945 г.

В периода 1918 – 1920 г. Бешков следва в Юридическия факултет на Софийския университет. Завръща се за кратко в Плевен като учител. През 1921 г. започва да учи живопис в Художествената академия в класа на проф. Никола Маринов и завършва през 1926 г.

Още като студент печата карикатури в сп. „Маскарад“, „Див дядо“, „Българан“, „Стършел“, „Вик“. илюстрира изданията на издателствата „Т. Ф. Чипев“ и „Хемус“.

От 1925 г. сътрудничи на в. „Пладне“ и редица други издания. На два пъти в този период е арестуван: през 1923 г. за участие в юнското въстание и след априлските събития през 1925 г. От 1930 г. е член на дружеството „Родно изкуство“.

От 1945 г. преподава в Академията рисуване, илюстрация и оформление на книгата, редовен професор там става през 1953 г., завежда катедра „Графика“ до края на живота си. Умира в София на 23 януари 1958 г.

ЧЕРНАТА ТЕТРАДКА

страници от дневника на Илия Бешков (1950–1955)

Ето и един актуален откъс от дневника на големия български художник и карикатурист Илия Бешков, писан в периода 1950–1951 с добавена част през 1955 г.

„Черната тетрадка“ вижда бял свят за пръв път извън семейството му в интересно ново издание, редом до полицейското досие на художника, следен и неудобен за два режима – от 1925 г. до смъртта си през 1958 г.

*

Кой народ се е хвалил така нахално с едно православие, взето назаем, с една азбука, подарена му от българите, със социалистически атеизъм, взет от немския евреин Маркс, с поети от Абисиния и Шотландия (има предвид произхода на Пушкин и Лермонтов), с художник (да речем Репин), чиято картина, изнесена от Русия, струва само разноските по превоза?

Автошарж, худ. Илия Бешков

*

Днес един свещеник ми каза, че Русия щяла победи, защото руският човек търсел винаги правдата. Тази е най-употребяваната дума и в Русия, и у нас. Аз не зная една употребявана дума доколко е достояние, копнеж или липса. Словото ще ни съди полеко, когато ни липсва, отколкото когато е произнесено напразно. А за лъжата да не говорим.

*

Слушам руските песни по радиото – русите пеят възторжено за Москва, за Сталин, за славната и непобедима Червената армия, за Волга. Това им е родината и те я обичат. Тази обич поддържа живота им.

Българинът отдавна не е обичал родината си и е отвикнал да я обича. Отвикнал е да обича въобще – той бди за прехраната и живота си и се опитва да пее не свои песни. Но той не познава чуждата песен, която е чужда душа, и мълчи.

Тъжни са нашите песни, а той не смее гласно да тъжи. И тъжната песен – изпята свободно – се превръща в радост, в живот. Не се пеят песните, не текат реките на радостта. Само радиото пее – народът слуша и мълчи: радва ли се той, плаче ли скришом, милва ли децата си или пие, потънал в хулни мисли и в дълбоката си неизразена скръб. Не зная какво става с него, не го познавам вече – само със скръбта на сърцето си го усещам.

*

Всички трябва да подпишат петицията за мир. Защо? Защото всеки трябва да признае с подписа си, че мирът му липсва, че го няма в сърцето си, че го търси там, където му го предлагат, и то такъв, какъвто му го предлагат. Хората ще се увлекат неусетно или насила в измамата, че мирът е извън тях, че им го гарантира този или онзи, а не е техен дар, тяхна благодат.

*

Комунистическата акция за мир е в стоманените ръце на властта, а в главите на комунистите е налята като олово.

Няма нищо по-изумително и по-зловещо от това да чуете от устата на комунист думата мир!

Те поставят тази дума в устата на децата, майките и бащите, както поставят куршума в дулото на пистолета.

При всяко произнасяне на тази дума виждам мъртви – всички човеци мъртви и цялото Слово повалено и оглозгано от ненаситната вълча руска глутница.

Не, те не лъжат, не хитруват, както правят човеците – те дояждат вселената, както ненаситният мрак поглъща видимостта. Царство на Злото!

*

Не е необходимо сравнението между българина и русина, ако не беше създадена необходимостта да „станем едно“.

Не бива да се отрича разликата поначало. Русинът обитава огромно земно пространство, което той не успява да насели и да овладее – то доминира над него. Оттук идва първото чувство на подчиненост. Един огромен труп, който търси за своята неограниченост (пространственост) една глава, която да координира действията и движенията му, за да ги доведе до какъвто и да е порядък, подобен на човешкия. И ако тази глава е в Кремъл, той я приема за своя, каквато и да е тя без да се замисли, а после плаща скъпо за глупостта си.

Защото на Русия просто не трябва да се вярва, са казали великите българи още през 19 век: Раковски, Ботев, Левски, Захарий, Каравелов, Стамболов!

А какво би правил този огромен труп без глава? Съвсем основателен страх, тъй като не са достатъчни костният и мускулният мозък, за да гарантират безопасното съществуване на това живо туловище.

*

Русинът няма собствена глава и винаги намира такава, задължително чужда, на която той е подчинен и покорен, а не свободен, разумен и целесъобразен с нея.

И естествено, най-много се хвали с нея, не познава и не признава друга, боготвори я и задължава всички хора към това.

Русинът е дълбоко и абсолютно невярващ – в нищо невярващ, защото е дълбоко опорочен. Неосъзнал и непознал себе си, той непрекъснато лъже, лъже без мярка и без полза, защото не знае какво му е потребно, нито за какво е нужен на другите. Той убива, плаче, моли се и краде едновременно само за да не пропусне едно от тези неща, за да не изглежда недостатъчен, непълен човек. Порочен и не вярващ, той е в пълна малоценност, която именно иска да прикрие с дързост, лъжа, сълзи и накрая самоубийство.

*

Русинът има единствената потребност – да се похвали с нещо – каквото и да е – царизъм, болшевизъм, деизъм, атеизъм, анархизъм или нихилизъм, стига те да са „най-“ и да заплашват света, което отговаря тъкмо на страха му от света.

Бои ли се русинът от света? Не, но той съзнава, че е ненавистен, непоносим или в най-добрия случай съжаляван в цивилизования свят, в който свят той няма дял и никакво участие в изграждането му през вековете. Непоносимо страдание за русина е това съзнание – да си през вековете една ръмжаща мечка извън оградата на цивилизацията.

*

„Православна“ Русия води единадесет „освободителни“ войни, за да завоюва Полша, България и Турция, и като не успя – това правоверно православие бе заменено за 24 часа с болшевизъм, с атеистично православие, което започна нови „освободителни“ войни срещу България, Полша, Турция… и целия свят.

Христос бе заменен със Сталин (досега успешно!). Иконките под ризите на мужика са заменени с татуировки с лика на „бащицата“ Сталин, без да се е извършила някаква промяна в мозъка му. Църквите са пълни с „богомолци“ и всички те любят всеотдайно своя вожд и баща на човечеството, който е първият, откритият и най-ожесточеният хулител на Бога и Христа. Това би могло да се дължи на едно разюздано свободомислие, ако русинът можеше да мисли, но той е негоден за мислене – този процес за него е приключен или не е започнал.

*

Познавам лично всички комунистически водачи и деятели, мога да изброя имената им.

Зная ги през целия им живот. Те са стотици и хиляди тук и в провинцията: съученици, колеги, познати, приятели и неприятели, дори и лоши, умни и глупави, но те всички си приличаха в едно – не работеха, не обичаха да работят.

Ненавиждаха всяко нещо, което трябваше да мине през ръцете им, та дори и чашата вино. За труда говореха намръщени и усилено търсеха някакъв по-дълбок смисъл в тази дума, която произнасяха като име на скъп покойник (със свръхестествен страх), който ще възкръсне и ще съди и живи, и мъртви.

*

Плетяха стихове и оди от тази дума, плашеха себе си и задължаваха другите с нея. Бяха готови да убиват невярващите в „труда“, тези, които си гледаха работата и от обич и скромност се стесняваха да говорят за нея. Мисля дори, че те ненавиждаха работниците и трудолюбивите като прахосници на тази свята дума и като свои изобличители.

Те не дружаха с тях, а с истинските ленивци и симпатични безделници.

И днес, управляващи, те са същите, със същата фанатична ревност към своя Бог „труда“, и понеже е светотатство да се трудиш от удоволствие, от радост и за пари, направиха труда насилствен и безплатен, а те станаха негови жреци.

Ноември 1950 г.

Из „Черната тетрадка“, автор Илия Бешков“

Подбор: Огнян Стамболиев

ВИЗУАЛЕН ПОРТРЕТ

Картините говорят без думи – за обекта на изобразяване, за субекта, който твори. И колкото геният на художника е по-голям, толкова думите са по-излишни.

Ще започнем нашия визуален портрет на художника-публицист с четири скици, подбрани от Огнян Стамболиев, като илюстрация на личността на Илия Бешков, но и като илюстрация на текста от „Черната тетрадка“ – защото думите и образите винаги съществуват заедно, успоредно, припокриват се и взаимно се пораждат и допълват в съзнанието на твореца, който умее да борави с думи и багри.

Илия Бешков
Подбор на текста и илюстрациите: Огнян Стамболиев

Тук ще представим и поредица скици, карикатури и акварели на Илия Бешков само с няколко словесни щриха, които да дадат контекст на изобразеното, за да допълним картината на времето, в което Бешков е творил, чрез неговия поглед към събитията, разтърсили човечеството в средата на XX век.

Хамали, 1937 – худ. Илия Бешков

Отвъд очевидното – остава интересът на автора към крайното състояние на контраста на мощ, умора, издръжливост, изтощение, тяло и дух, заключени в обобщеното понятие „труд“.

Следващият диптих – *„Тоалет“* (годината отново е 1937 г.) отразява същия ненаситен авторов интерес към човешкото тяло – този път представено в другия край на скалата на активност – почивката, вглъбяването… потъването в интимността на общуването личност-плът.

И от вглъбеността на труда и отмората, от драматизма на тялото, което говори за себе си, Илия Бешков отправя погледа и перото си към емоцията – чист екстракт опиянение, радост отвъд смисъла и причината в *„Ха, наздраве!“*

В акварела *„Очакване“* много пестеливо, с голяма лекота са предадени емоционалните настроенията и телесно състояние на двойката очакващи. Тук социалният и възрастов статус, умело загатнат с облеклото на персонажите, отстъпва място на вътрешното напрежение, на вглеждането в бъдещето – физически близко, като нечие завръщане, или безформеноотдалечено, като съдба.

Прави впечатление контрастът между спокойното, ведро, примирено-съзерцателно изражение на жената и тревожната обреченост на мъжа.

Този сюжет, наречен от художника *„Установяване на истината“* поразява с неуловимите форми и взаимодействия на персонажите. Тук можем да видим апокалиптичен танц, или двама души, хванати „гуша за гуша“.

Можем да различим две или три фигури, а може би тук някъде е и истината… съвсем неустановена.

*

Годината е 1940-та. България все още е неутрална държава, но Втората световна война вече е в разгара си и картата на Европа и света се прекроява ежедневно, а жертвите се трупат…

И все пак – хуморът е все още свеж, далеч от хапещата сатира на едни по-жестоки времена.

„Каквото снесе гълъбчето на мира – други бързат да го изядат“…

Два визуални портрета от 1942 г., изпълнени с различна техника въвеждат с особена острота темата за старостта и изнемогата.

В първата скица, *„Стълби“*, контрастът е поразителен, показващ жестокото уродство на времето. Двете фигури, на млада и възрастна жена, са представени на предела на издръжливостта.

Плоскостта на изображението е нарушена от представата за вертикалност; която дава посока – нагоре; но е и допълнителна ос на напрежение – между товарът, под който телата са огънати надолу и стремежът към изкачване нагоре.

Смесената техника туш и акварел дава едновременно цвят, плътност, но и лекота на изображението в композицията *„Старини“, 1942 г.* А тази лекота се подсилва и от спокойствието, струящо от лицата на персонажите. Една увереност в бъдното, родена от близостта и подкрепата, базирани на вътрешната връзка между мъжа и жената. Езикът на тялото, показващ доверие и съпричастност; спрелият миг, уловил замръзналото недовършено движение

напред, по пътя… но и интимната прегръдка, прекъснала един акт на вечен труд…

„Във влака“ – тази картина е безвременна… Може би, защото във влака, на път, за нас времето няма значение. Всеки от нас носи своя свят в себе си – и, макар заключен в него, всеки от нас е готов да сподели мига на пътуването с човека до себе си.

Три фигури, плътно седнали една до друга, като в прегръдка. Три толкова различни персонажи и съдби!..

„Двама пушачи ученици счупиха рекорда“…

Една все още добронамерена закачка към новия режим, който още не е показал явно най-грозното си лице, скрито зад илюзията „Отечествен фронт“.

„Войникът на татко“, 1945 г.

Войната е свършила, трагична равносметка за някои, за други победа, за всички – най-кървавата страница от новата история на света е затворена… Оцелелите от фронта се завръщат у дома, за да прегърнат децата си…

Но това ли е посланието?

Не спокойствие, щастие и бъдност има в тази скица… *„Войникът на татко!“* – в това умилително възклицание на щастливо-гордия родител се крие трагичната предопределеност на повторението, на безкрайния порочен кръговрат на война и унищожение.

„Оплакване“, 1950

Вече илюзии няма. Всичко е рухнало и няма брод към спасение нито за мъртвите, нито за живите…

С тази последно представена от нас графика стигаме до 1950 г., когато хартията, моливът и акварелът стават недостатъчни за изразяването на емоциите, констатациите, отчаянието и гнева на художника, който умее да борави с думите също толкова добре, колкото и с багрите. Умение, което е ползвал за да изрази гражданската си позиция през целия си бурен и политически активен живот.

И идва ред на „Черната тетрадка“, с което затваряме кръга на нашата публикация, посветена на годишнината от рождението на един от най-забележителните, най-талантливи и многопластови творци на българския XX век, с винаги будна съвест и ярко изразявана гражданска позиция.

Подбор и коментар на визулните скици: Габриела Цанева

редакционна статия

120 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ЕЛИАС КАНЕТИ

25.07.1905-14.08.1994

РУСЕ, В ДОМА НА КАНЕТИ

КЛАУДИО МАРГИС

На улица „Славянска“ № 12 в Русе, която слиза направо към пристанището на Дунав, освен красив железен балкон, има и голям каменен герб с буквата „К“.

В красивата триетажна сграда в стил необарок се е помещавала фирмата на дядото на Елиас Канети, а сега там има магазин за мебели. Но в квартала на евреите- шпаньоли – многобройни, предприемчиви и относително изолирани – има предимно по- ниски къщи, на един етаж, целите потънали в зеленина!

В България евреите са се чувствали много добре. В книгата си за Айхман Ханна Арендт пише, че когато хитлеристите принудили правителството в София да дамгоса евреите с жълтата звезда на Давид, населението на тази страна съчувствало на тези, които я носели, противопоставяло се на унизителните забрани, и помагало на това малцинство.

В еврейския квартал се намира фамилната къща на семейство Канети.

Стоян Йорданов, директор на Музея в Русе, учтив и ерудиран млад човек, ни води

натам: улица „Генерал Гурко“ № 13 /интересно е, че в своята автобиография Елиас Канети упорито премълчава адреса!/.

Улицата през желязната врата е все така „прашна и сънена“, но дворът и градината, в които има и други сгради, не са вече толкова просторни. В къщата на Канети все още се влиза отляво по няколко каменни стъпала. Сградата е разделена на няколко неголеми жилища – в първото е семейство Дакови, а през последната врата домакинята, госпожа Вълкова, ни поканва да влезем. Стаите са пълни чак до тавана с най-различни мебели и предмети: куфари, чанти, кутии, огледала, книги, тикви, изкуствени цветя, пантофи, а по стените са забодени с кабърчета големи снимки на кинозвезди – русокосата красавица Марина Влади, младият Викторио де Сика с прельстителската си усмивка…

Точно тук, в тази къща, се е появил на бял свят един от най-великите писатели на нашия XX век – творецът, който ще представи с изключителна мощ безумието на нашата епоха. Да, сред тези овехтели вещи и мебели, в тайната на това пространство, изрязано от безформената Вселена, се крие нещо завинаги, безвъзвратно изгубено. Отлетяло е и детството на писателя и никакви подробни биографии не биха могли да го върнат. Решаваме да му изпратим пощенска картичка от Русе до Цюрих, но сме убедени, че той сигурно няма да е доволен от това безцеремонно нахлуване в неговото минало, от опита ни да се доберем до неговото скривалище, да го идентифицираме!

В своята забележителна автобиография „Спасеният език“, оказала се решаваща за Нобеловата награда, той иска да открие самия себе си, автора на „Заслепението“.

Всъщност, Нобел е почел двама писатели – отдавнашния, който се крие, и присъстващия, който се появява. Първият е енигматичен, недостъпен и може би завинаги изчезнал, един уникален гений, публикувал едва тридесетгодишен / през 1935/ една от най-великите книги на XX век – романа „Заслепението“, почти веднага изчезнал за цели тридесет години от литературното пространство на Европа.

Тази особена и ръбата книга, трудна за възприемане, е една парабола-гротеска на разрушителния за живота делириум на европейската интелигенция, апокалиптична картина на заслепението и отсъствието на любов. Отхвърлянето й от тази пълна посредственост – „литературната република“ със своята всеопрощаваща историография, е нещо съвсем естествено и нормално.

Този роман, който като много малко други книги, разголва напълно нашия живот, задълго остава непознат на читателската публика и критиката. Канети приема това с твърд дух, който може би се крие под маската на една учтива скромност безапелационно, почти дръзко съзнание за собствения си гений.

Писателят на „Заслепението“, не би получил Нобел дори с оглед на по-ранните му опуси, да бъде удостоен, мисля, е било задължително присъствието на другия писател, излязъл на литературната сцена три десетилетия по- късно, за да формира успеха на своята книга, извадена от забравата, един посмъртен успех – и да ръководи възприемането й, коментарите, признанието. Също ако „Процесът“ на Франц Кафка беше открит с десетки години закъснение, а авторът се появеше, вече остарял и благовъзпитан, за да ни поведе по своите лабиринти.

Автобиографията, родена от детството в Русчук, е тъкмо тогава конструкция на собственото виждане, излагане на

авторския коментар, вместо да разказва направо живата действителност, я замразява в описанието. Да, Канети не иска да представи генезиса на „Заслепението“, но всъщност не казва нищо в тази забележителна книга за себе си. И ние твърде трудно можем да си го представим – озовал се на ръба на катастрофата и бездната. Той не обяснява дори мълчанието и отсъствието на този автор, своето второ “его” и черната дупка, която го е погълнала! Мисля, че ако беше повикал, сигурно щеше да се появи друга голяма книга. По този начин Канети не само шлифова ръбовете и подрежда явленията и фактите с един обединителен, но и авторитарен тон, като иска да ни увери, че всъщност всичко е наред. Така неговата автобиография казва и прекалено много, и твърде малко…

Мисля, че на Канети щеше да му бъде трудно да приеме подобна оценка, разбира се, спорна, като всяка оценка, но родена от любовта ми към неговите уроци по истина и справедливост. Понякога той ми напомня за вождовете от неговите книги, с тяхното непреодолимо желание да държат въпроса под контрол /желание открито и разобличено в „Маса и власт“/.

Вярно е, че всеки голям писател е обграден от демони, който той разсъблича и демаскира, тъй като всъщност ги носи у себе си!, и издава тяхната сила и мощ, защото рискува всеки момент да им се подчини. Сякаш понякога иска да сграбчи в юмрука си целия свят /едно неизказано желание!/, само за да може Канети да говори за Канети.

Когато госпожица Грация Ара Елиас, с която е поддържал дългогодишна интимна кореспонденция, му съобщава в едно от писмата си, че е родена и израсла в Русе и си спомня както за семейство Канети, така и за д-р Менахем, описан в „Спасеният език“, писателят не отговаря точно на това писмо и веднага прекъсва кореспонденцията, предполагам силно обезпокоен, да не би някой друг, освен него, да претендира за права върху Русе, доктора и всичко, което той – а нали тъкмо той е увековечил този свят – може би го смята за своя лична собственост…

На неговите писма, с помощта на които той някога щедро ми разрешаваше да нахлувам в живота му, и в моя собствен, на цялостната му творческа персона, и на романа „Заслепението“, аз дължа и значителна, съществена част от моята действителност. Начинът, по който осъзнах неговата автобиографична книга, може и да не му се е понравил, но този, който се е научил именно от него да вижда хилядите лица на властта, е длъжен да се представи на тази власт, дори ако тя е готова да приеме лицето на Елиас Канети.

Клаудио Маргис,
из романа „Данубиус“, автор Клаудио Магрис
Подбор и превод от италиански: Огнян Стамболиев

Клаудио Магрис е сред най-четените и превеждани италиански автори днес. Роден в космополитния Триест, на 10 април 1939 година, той отрано навлиза в света на литературата, опознава повечето европейски култури, специализира немски език, философия и история на културата и цивилизацията на Австроунгарската империя. В научните среди е известен като един от водещите германисти, почетен професор на много университети.

Автор на романи, разкази и есета, сред които най-известни и превеждани са: „Друго море”, „Пръстенът на Клариса”, „Три студии за Хофман”, „Итака”, „Отвъд думите” и „Данубиус” . Лауреат на голям брой литературни награди в Италия и Европа, сред които „Стрега”, „Гьоте”, „Хуан Карлос I”, „Еразъм” и др. Кавалер е на Почетния легион, Комендатор на Италия, а през 2007 беше сред първите трима номинирани за „Нобел” .

Романът-пътепис „Данубиус” излиза през 1986 г. в изд. „Гардзанти” и е посрещнат като истинска сензация в културните среди на Италия и Западна Европа. Магрис пропътува по цялото течение на древната и легендарна река Истрос – Данубиус – Донау – Дунав – от Германия и Австрия до Румъния и България, за да ни представи драматичната история на всеки град и селище по протежението ѝ, както и различните култури и цивилизации, при това с огромна ерудиция, без предубеждение, с много любов.

Огнян Стамболиев

С ИДЕИТЕ НА КАНЕТИ

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

120 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ЕЛИАС КАНЕТИ

„Човек изразява своето време най-вече в онова, което не приема от него.“

Елиас Канети

КАНЕТИ И ЛИТЕРАТУРАТА

На тенденциите на нихилизма, бягството от живота, разграждането на личността и маниерността в литературата и изкуството, Елиас Канети противопостави своята жизнеутвърждаваща концепция за живота от Вилхелм-Майстеровския тип, своята определено реалистична поетика.

Двата тома с бележки „Провинцията на човека“, /1973/ и „Тайното сърце на часовника“, /1987/ са образец на висококонцентрирана литература. Смесица от афоризми, изповеди, наблюдения, хрумвания, коментари към прочетени книги и къси разкази, позволява да се надникне пряко в творческата лаборатория на Канети и показва колко неразривно свързани са у него писателят, мислителят, критикът на своето време и жизнеутвърждаващият хуманист.

Бих казал, някои от тях са образци на точна и образна формулировка, събрала като във фокус житейска мъдрост и философско прозрение. Само с четири думи Канети успява напромер да определи мястото си в двайстото столетие /Халеевата комета/: „От Халей до Халей е твоето човешко време…“ . И едва ли значимостта на един индивидуален живот би могла да се определи по- кратко, по- ясно!

„Писател-космополит, какъвто се проявява в своите мемоари: „Спасеният език“ /1977/, „Факел в ухото“ /1980/ и „Игра с очи“ /1985/, Канети действително е разказвач от висока класа, забележителен майстор на словото, чиито сенки са незаменини“, пише за него Йоханес Едфелт от Шведската кралска академия по повод присъждането на Нобеловата награда за литература през 1981 година.

В нашето грубо и пределно политизирано време /до известна степен то напомня за романа му „Заслепението“, /1935/, тълкуван от много критици като метафора за заплахата, скрита у всеки „човек от масата“, или всеки един от нас, като че ли ще имаме все по-голяма нужда от мъдростта и прозренията на този велик писател-хуманист.

ТЕАТЪРЪТ НА КАНЕТИ

На млади години Канети не се уморявал да разглежда картините на Брьогел-Стари, изложени във Виенския художесвен музей.

Бил поразен от тези фантастични композиции с малките безпомощни фигурки, суетящи се пред приближаващата гибел на света. Този край е прозрял и писателят и драматургът. „Моята мъка е изпълнена с гняв! Аз съм от онези писатели, които негодуват“, ще напише той през 1973 година.

А в забележителната си статия-есе „Призванието на писателя“, написана в навечерието на Втората световна война, ще каже: „Ако аз съм наистина поет, ще трябва да попреча на войната!“

Наистина, наивна вяра! Но колко сила има в нея!

Колко важно е всеки от нас да повярва в своята сила за да не може масовото заслепение да измести собствената ни съдба и воля и всеки да има власт над своя собствен живот.

През 1931 г. двадесет и шестгодишният Елиас Канети завършва първия си роман. Отначало заглавието е „Кант запалва огън“. Тогава главният герой се нарича Кант. Но книгата излиза едва след четири години – отпечатва я виенското издателство „Райхнер“.

Заглавието е променено: „Заслепението“, „Die Blendung“, а героят се казва Кин, професор Петер Кин, синолог. Романът се разпространява в Австрия, Германия и Швейцария, но остава незабелязан. Английският превод ще се появи чак след двадесет години в Лондон под заглавието

„Аутодафе“, а американското издание е през 1947 – „Вавилонската кула“. Така ще излезе и в Париж през лятото на 1950. От този щедър и космополитен град всъщност започва световната кариера на писателя-хуманист / и космополит/ с „Гран При“ на Международния френски клуб на книгата.

Следват наградите на град Виена, Голямата държавна премия на република Австрия, на Академията за изкуства на Бавария, „Георг Бюхнер“, „Годфрид Келер“, „Франц Кафка“, а през 1981 идва и най-голямата – „Нобел“ от Стокхолм. Едва тогава роденият в Русе сефарадски евреин ще бъде забелязан и от българските масмедии, които ще започнат да пишат за него, а издателството „Народна култура“ ще започне системно да го превежда. /В тогавашния СССР той е все още непознат…/

„Веднъж, пише по повод работата си над „Заслепението“ Елиас Канети – ми хрумна мисълта, че светът не може повече да се изобразява както в старите романи от XIX век, т.е. от гледната точка само на автора. Светът се разпада и трябва да имаш смелостта да го изобразиш в състоянието имено на този разпад, да го представиш такъв, какъвто е…“

Писателят бил твърдо убеден, че неговият роман нямаше да се появи без впечатленията му от масовите демонстрации на бедните жители на Виена през 1927, без стаята, нает по онова време от него в един от крайните квартали на австрийската столица, и особено без хазяйката му. Речта на тази семпла жена е носела социалната и психологическата й характеристика, или както Канети ще се изрази, “слуховата или акустическата маска на нейният тип”.

Всъщност, тя е първообразът на героинята от “Заслепението”. Речникът на Тереза, наета като слугиня или икономка от учения – синолог Петер Кин, този “книжен червей”, не надхвърля и петдесет думи. Забелязала страстта на Кин към книгите, Тереза, въпреки своето скудоумие, разиграва хитро слабостта му и става негова жена, като накрая го изгонва от дома му.

Историята е доволно банална, но всичко тук – от самото начало е доведено до крайност и мирише на кръв. В този забележителен роман /считан за един от върховете на немскоезичната, а и на световната проза на XX век/, както и трите пиеси на автора, по принцип няма особено динамично разгърнато действие, ефектни обрати и трагични колизии, а въз основа на някакво „хрумване“, както се изразява Канети, се разкриват характери и типове и тяхната „акустична маска“. Всеки от неговите герои се опитва чрез речта си да се легитимира пред другите такъв, за какъвто се смята, а всъщност не е. И заедно с това се самоубеждава в правотата на собствената си представа за себе си.

„Вярвам, че всичко, което създавам, носи в ядката си определено драматическа природа“, пише в едно от есетата си Канети. При все че повечето от критиците и изследователите му го приемат като епически автор, той се счита преди всичко за драматург. Драмата е най-малко лъжливата от всички възможности на човека да обхване себе си“, заключава Канети.

Наистина, Канети твърде умело използва възможностите на драмата, нейните средства и похвати, за да провери своите философски и антропологически наблюдения.

Може да се каже, че и в най- теоретичните текстове на Канети можем да открием едно силно белетристично начало. Темата „Маса и власт“ му се набива по най- прозаичен начин. Един ден през прозореца на виенската му квартира внезапно влетяват оглушителните викове на зрителите от близкия стадион. И той отива веднага там, но не за да наблюдава зрелището, а…публиката.

После с велико удивление установява, че нейните възторзи и разочарования са подвластни на закони, които с още по-голяма мощ действат далече извън пределите на спортните зрелища.

Малко след „Заслепението“ създава двете си пиеси „Сватба“ /Hochzeit/, 1932/ и „Комедия на суетата“ /„Komodie der Eitelkeit“/,1934.

Днес те се приемат от критиката за предвестници на следвоенния театър на абсурда /Йожен Йонеско, Самюел Бекет, Артюр Адамов/. В тях по един гротесков, невероятно заострен начин е представена една човешка страст: инстинкта за собственост или по-точно алчността – в първата, и инстинкта за самоутвърждаване или суетността – във втората. Върху този принцип е изградена и нямащата аналог в световната литература уникална книга на Канети „50 характера“/1974/.

Героите на първата пиеса, определена от автора като „драма“, „Сватба“/ но всъщност комедия/, с всички сили се опитват да завладеят чуждо имущество. И след като на финала сградата, в която се развива действието, се срутва, всеки от тях гледа – с цената на всичко! да се докопа до нещо, дори и то да няма стойност.

Колизията във втората пиеса се строи върху идеята, че всеки човек се стреми да си създава свой, колкото е възможно по-привлекателен образ, своя „акустична маска“. В случая и зрителна, и визуална. Канети тук описва общество, което забранява на членовете си да държат всякакви снимки и огледала под предлог, че са „инструменти на суетата“. „Фотографиите, казва един от героите, са компромис между суетата на фотографите и тези, които се оставят да бъдат фотографирани. Може би тъкмо заради това ги обичаме, защото те ни ласкаят, представят ни в идеализиран вид… За какво са ни тези глупави албуми, дето ги разгръщаме от раждането до смъртта си, за да ласкаем суетата си ли?… Ами огледалата? За какво са ни тези тъпи стъкла? Огледалце, огледалце, я кажи… Глупости! Само суета и измами!…“

Всъщност „Комедия на суетата“ не е типична комедия. Канети не притежава истински вкус към комичното, както и достатъчно изразено влечение към трагичното. Там, където се появява граница /ограничаването/, се ражда трагедията. Там се явяват и желанието за свобода и разочарованието от тази свобода. В „Комедия на суетата“ бунтът е малко неясен, объркан. Жените скриват парченца от огледала, за да се оглеждат тайно. Гражданите са принудени да изгарят фотографиите си, но някои от тях успяват да ги скрият. Обществото, представено тук от Канети, което едновременно руши и съхранява, е доста объркано, както може би и посланието на текста, затворен от автора между въпросите и отговорите, между отрицанията и потвържденията.

Третата драма на Канети – „Предопределените“, 1952 – „Die Befristeteten“ мисля, че може би по-точно ще прозвучи като „Обречените“, без съмнение, е най-завършената му работа за сцена. Пиесата започва с пролог – „диалог за старото време“, от който става ясно, че човек не може да има никаква представа за мига, в който ще умре, че откриването и оповестяването на този миг е „най-големият прогрес в историята на човечеството“. Тук хората умират точно когато им дойде срокът /мигът/.

Затова и пиесата се казва „Предопределените“ или „Обречените“.

Във въображаемото общество на Елиас Канети героите носят имената на… възрастта си. Главният се казва Петдесет. И всеки умира на рождения си ден, т.е. предопределения срок. Тук мястото на фатума, на „сляпата съдба“ е заето от обществото, което планира… смъртта. Следи се от пълномощника, наречен Капсулана.

Още от раждането си всеки гражданин знае последния си час – на шията си носи капсул, в който е запечатан договор с точния ден, месец, година, час.

Срещу този абсурден договор въстава героят на име Петдесет. /Той ще живее петдесет години!/

И след неговия бунт, разбира се, веднага потушен, идва Наказанието. Петдесет знае, че всяко общество се основава върху договор /Обществениият договор на Русо!/ и всеки договор е… произволен.

Петдесет категорично отрича Закона за договора. Подобно на Галилей на Брехт накрая той е принуден да се отрече от бунта си, за да се успокоят духовете. Тук Канети

следва Бертолд Брехт от „Живота на Галилей“, но отива по-далече.

Какво ще се случи с Петдесет? Като революционер той ще се провали. Неговият анархистичен бунт не води доникъде. Дори връща обществото към предишното състояние на несигурност. Хората се завръщат, поне за момент, в техните „граници“. Към „свободата“ си да определят сами своите граници.

А свободата е в пряка зависимост от… смъртта. Петдесет разклаща някои от връзките на своите съграждани със смъртта.

След разкаянието си героят на Канети става друг човек. Неговият бунт вече изглежда различно.

Свободата, която е предложил на хората, разкривайки им лъжата /Капсулана ги е излъгал, че в капсулите има договори, а всъщност те са празни!/, е илюзорна.

Темата за свободата е видяна от Канети като драма на свободата. но това не означава, че всички революционери не са революционери. бентът се “произвежда” и увлича всички духове – от самия Петдесет до Приятеля и останалите герои. На финала Приятелят също търси свободата. И неговата свобода е именно в търсенето.

Пиесите на Канети се възприемат все още сравнително трудно от широката театрална публика в Европа. Рецепцията им не е богата откъм ярки сценични реализации както в немскоезичния свят, така и извън него. Затова можем да се гордеем с трите български постановки на „Сватба“ /1992 /, „Комедия на суетата“ /1994/ и „Преодпределените“ /2003/, реализирани с голям успех от Русенския драматичен театър „Сава Огнянов“. Първите две постави блестящо големият български режисьор Любомир Дековски, а третата – младата и много талантлива Елена Панайотова.

И може определено да се каже, че и трите спектакъла се посрещнаха като значими събития в българския културен живот.

Материала подготви и представи
Огнян Стамболиев

ХАРАКТЕРИ

ЕЛИАС КАНЕТИ

СЛЕПЕЦЪТ

Слепецът не е сляп по рождение, но е станал такъв без особена мъка. Той има фотоапарат, който мъкне навсякъде и изпитва удоволствие да държи очите си затворени. Движи се като насън; преди още да зърне нещо, вече го е заснел, защото после, когато снимките се сложат една до друга, еднакво големи, еднакво малки, винаги четириъгълни, подредени, обрязани, обозначени, номерирани, документирани и изложени за показ, тогава всичко се вижда много по-добре.

Слепецът си спестява усилието да разглежда нещо предварително. Той събира онова, което би видял, трупа го и му се радва, сякаш са пощенски марки. Пътешества по света заради своя фотоапарат, нищо не е за него прекалено отдалечено, прекалено бляскаво, прекалено странно — той го набавя за фотоапарата си. После заявява: „Аз бях тук“ и показва, ако не можеше да покаже, нямаше да знае къде е бил, светът е заплетен, екзотичен и богат, кой ще ти запомни всичко.

Слепецът не вярва в нищо, което на е заснето. Хората само приказват, перчат се, дрънкат глупости; неговият девиз е: „Покажи снимките!“ Едва тогава се знае какво човек е видял в действителност, той го държи в ръката си, може да го посочи с пръст, едва тогава спокойно може да си отвори очите, вместо безсмислено да ги пилее преди това. Всичко в живота има своето време, прекаленото си е прекалено, човек трябва да пести погледа си за снимките.

Слепецът обича да окачва на стената своите увеличени снимки и да гощава с тях приятелите ся. Два или три часа трае подобно празненство – мълчание, озарения, указания, напътствия, шеги.

Веселата глъчка, когато нещо е поставено наопаки, участието, когато забележат, че нещо се показва за втори път! Няма думи да са опише колко приятно се чувства човек, когато снимките са увеличени и всичко трае достатъчно дълго.

Ето най-сетне възнаграждението за непоколебимата слепота по време на цяло едно пътешествие. Отваряйте се очи, сега можете да гледате, сега му е времето, сега би трябвало да сте там, сега е нужно да го докажете!

Слепецът съжалява, че и другите могат да го докажат, но той го доказва по-добре.

ПОДСЛУШВАЧЪТ

Подслушвачът не се стреми да види, затова пък дваж по-добре чува. Той идва, спира се, незабелязано се спотайва в ъгъла, гледа в някоя книга или витрина, чува, каквото има да чуе и се отдалечава безразличен и унесен. Човек би казал, че него изобщо не го е имало, той тъй добре умее да изчезва. Вече е другаде, вече отново слухти, знае всички места, където може да се чуе нещо, съхранява го добре и нищо не забравя.

Нищо не забравя той, трябва да видите подслушвача, когато настъпи време да избълва чутото. Тогава е съвсем друг, тогава става двойно по-дебел и с десет сантиметра по-висок. Как ли го прави, може би носи специални високи обуща за дърдоренето? Може би се подпълва с възглавници, та думите му да звучат по-тежко и по-важно? Той не прибавя нищо, разказва съвсем точно и мнозина биха си пожелали да са мълчали някога. Тук всички модерни апарати са излишни: неговото ухо е по-прецизно и по-надеждно от всякакъв апарат, тук нищо не се изтрива, нищо не се премълчава, колкото и грозно да е — лъжи, силни думи, проклятия, неприличия от всякакъв вид, ругатни на далечни и слабо познати езици; дори когато не разбира нещо, той го отбелязва точно и го предава непроменено, щом му го поискат.

Подслушвачът не може да бъде подкупен от никого. Когато се касае за ползата, която единствено той принася, не би се съобразил нито с жена, нито с деца, нито с брат. Което е чул, чул го е — тук сам господ бог не може нищо да промени. Ала Подслушвачът разкрива и човешки страни: както другите имат почивни дни, в които си отдъхват от работата, така и той понякога — макар и рядко — спуска капаците на ушите си и престава да трупа чути неща. Това става съвсем просто: той кара хората да го забележат, като ги гледа в очите и онова, което те говорят в такива случаи, е съвсем безинтересно и недостатъчно, за да ги предаде на заколение. Когато е изключил тайните си уши, той е приветлив човек, всеки му се доверява, всеки иска да изпие с него по чашка, разменят се безобидни фрази. Тогава никой не подозира, че разговаря лично с палача. Просто да не повярваш колко невинни са хората, щом не ги подслушват!

СЪБЛАЗНЯВАНАТА

Съблазняваната не може да излезе на улицата, без да я преследват мъже. Още ненаправила и три крачки, вече са я забелязали и тръгват подире ѝ; заради нея някои прекосяват улицата. Тя няма представа на какво се дължи това, може би на походката ѝ, но в походката си тя не намира нищо особено. Не поглежда към никого, та да се каже, че предизвиква мъжете с поглед. Не е облечена екстравагантно, не употребява специален парфюм — изящна, такава е тя, изящна и изтънчена, а косата ѝ… може би пък причината е в косата? Е, тя не си е избирала косата, но я носи по безподобен начин.

Тя си пожелава единствено спокойствие, но глътка въздух все пак трябва да вземе и не винаги успява да избегне улицата. Сегиз-тогиз се спира пред някоя витрина и веднага зърва в стъклото мъж, застанал зад гърба ѝ с намерението да ѝ досажда — и ето че наистина я заговаря. Тя изобщо не го слуша, може да си представи какво ѝ приказва той и не отвръща веднага, това би означавало прекалена чест. Но когато мъжът стане дотам нахален, че вече е

невъзможно да се отърве от него, тя изведнъж се извръща и съвсем отблизо гневно просъсква в лицето му, тъй близо, че косата й докосва вратовръзката му:

— Но какво искате от мене? Не ви познавам! Не ми досаждайте! Аз не съм някоя си!

На какво се надяват всички? Защо не й вярват? Тя изобщо не вдига очи, дори не знае как изглеждат тези мъже. Ала думите й не намаляват нейното обаяние, а мъжът става все по-нахален, може би поради въздействието на косата й върху неговата вратовръзка. Но тя трябва да му го каже съвсем отблизо, за да не привлече вниманието. Иначе какво ще си помислят хората, ако чуят гневните й думи? Но мъжът се държи тъй, сякаш тя е някоя си и погалва с ръка косата й. Да не бяха хората, сега той щеше да си получи плесница. Но съблазняваната знае какво дължи на себе си, сподавя гнева си и се спасява пред следващата витрина. Ако и сега не се отърве от мъжа, мълчаливо го оставя да крачи с нея от витрина на витрина, вече не го удостоява и с една думица, а внимава да не идва отново прекалено близо до вратовръзката му. Накрая обезсърчен, той се отказва. Но съблазняваната все още чака да й кажат:

— Извинявайте, виждам, че не сте някоя си.

Съблазняваната е жена, тя все пак държи на външността си и не може да си позволи да се лиши от витрините. Сменила е парфюма си, за да намери спокойствие, ала нищо не помага. Дори косата си боядисва различно, изпробвала е вече всички цветове, но мъжете винаги искат от нея едно и също, всички постоянно я преследват. Тя има нужда от рицар, който да я брани от тези мъже, къде ли ще го намери?

МЪЖЕЛЮБЕЦЪТ

Мъжелюбецът не жадува за мъже, както може да се помисли от наименованието му, но дваж повече за качествата на мъжа. Тях той търси, усвоява ги, на тях се посвещава. Няма смелост, няма сила, които той да не съзре, да не постигне, да не глътне. Хора, които търпят поражение, той не забелязва, за него светът се състои само от победители.

Мъжелюбецът докара на майка си големи главоболия, когато поиска да излезе от корема й. Още ненавършил четири месена, той захвана да дращи и тропа отвътре. Бесен поради затворничеството си, той я тласкаше насам-натам и клетата жена вече не знаеше какво става с нея, не можете да спи, не можеше да седи, сновеше като замаяна, той не й даваше миг покой. Когато най-сетне се появи преждевременно на бял свят, той я ухапа, макар още да нямаше зъби.

Като малък мъжелюбецът нанасяше удари наляво и надясно, пердашеше всекиго, който поискаше нещо от него. На четиринадесет години той изчезна и повече не го видяха. Къде ли можеше най-сетне да е отишъл? Майката не бе много загрижена, той щеше да си пробие път тъй уверено, както я бе ухапал без зъби.

А той бе прехвърлил океана. Умееше да живее сам и да не споделя нищо с никого. Хора, които преуспяваха, го привличаха, хора, които се проваляха, той отминаваше. При първото боксово състезание, на което присъства, разбра какво му е нужно. Крещя за победителя, докато пресипна. Но победеният се изправи, не бе пребит. Когато го видя, че не е мъртъв и че му позволяват да си тръгне, залитайки, изпита отвращение. Това не бе за него. Но имаше нещо по-добро: оръжията. Изстрелите убиват, изстрелите са сериозно нещо. Той от сърце обикна оръжията, набави си някои, захвана да търгува с тях, търгуваше все по-уверено и по-дръзко.

Мъжелюбецът стана на младини милионер. Все още тук-там имаше войни и мъже, които воюват. Той сам наблюдаваше войните, при които изгледите бяха добри, въоръжаваше наемници, беше щедър и отпускаше заеми. На географската му карта светваха точки, където й да избухнеше война. Тогава той се мяташе в самолета си и пристигаше своевременно, излагаше се на опасност, сключваше договори и

продължаваше към следващата война. С всеки командир на наемници в света се познаваше лично.

Избягваше разните убеждения, това бе работа за слабаци. Който желаеше просто да пердаши другите и нищо повече, можеше да разчита на него.

Мъжелюбецът е уверен, че нещата не се променят. Докато съществуват мъже, които заслужават това име, те ще се пердашат един-друг.

А известно е, че на света има премного хора и мъжете са затова да премахват излишните.

1974

Превод от немски
Венцеслав Константинов

източник: Моята библиотека „Читанка“

редакционен подбор

ЗЕЛЕНОТО МАСТИЛО

ПАВЕЛ ПАВЛОВ

В ПАМЕТ НА КОНСТАНТИН КОНСТАНТИНОВ (20.08.1890 – 03.01.1970)

Необяснима е слабостта на по-старите поколения писатели към зеленото мастило. И Константин Константинов пишеше със зелено мастило. Затова, ако все още пишех на ръка, споменът за него трябваше да запиша със същото мастило – калиграфски, както ме бе учил дядо в детството. Но едва ли мастилото, та било то и зелено, би ме улеснило. Както възкликва обектът на моето възпоменание:

Има ли по-трудно нещо от разказването на спомени! При свободното творчество можеш да съчинителстваш, както си искаш, а при спомена трябва да бъдеш точен, добросъвестен, безпристрастен… Да се отърсиш от лични чувства – добри или лоши…

На всичко отгоре трябва да разкажа за срещите си с човека, който остави най-великата книга в българската мемоаристика – „Път през годините“.

Никой друг писател – освен Йовков – не ме е привличал тъй неудържимо както Константинов. С моя извървян „път през годините“ аз го доказах с екранни творби по негови произведения.

Обикнах го, преди да го познавам. А имах чувството, че го познавам отдавна. Още от най-ранното си детство. Когато прочетох „Приказки за тебе“, бях убеден, че те са написани само за мен. Обикнах щурците от „Приказки на щурчето“ и като в оная Дикенсова история мечтаех да ги заселя на моето огнище. „Приключенията на котарака Мър-Мър“ ме подстриха да прибирам у дома не един уличен котарак. Едва днес проумявам, че ние, почитателите му, сме били „Отбор юнаци“, омагьосани от неговия литературен свят.

Възвръщайки се чрез спомена в ония дни, аз зная, че най-истинското и най-значителното у всекиго е в миналото. Настоящето изобщо не съществува; то веднага се изплъзва назад; в бъдещето ти още не присъстваш. А миналото – това е всеки час, който вече е прозвънил, минутата, която току-що е хвръкнала, годините, които са се изнизали, без да ги усетиш, и в които търсиш да намериш истинското си лице, запазено като в дъното на дълбок кладенец, над който си се надвесил някога, за да погледнеш, и което е останало там завинаги.

Не става ли казаното от този непроницаем, саможив човек заглавие на моята книга със спомени? – „Кладенец на паметта“!

*

Литературната ми страст към Константин Константинов ме караше да обикалям книжарници и антикварници, за да населя библиотеката си с негови творби и герои. Да пускам корени по библиотечните столове, за да пленя в паметта си книгите, с които не бях успял да се сдобия. Да разпитвам за личността му всеки, който бе имал щастието да се докосне до този заключен в достойнството си човек.

И така, моето детство и юношество с четените и препрочитани негови приказки са вече притежание на миналото. В бъдещето аз все още не присъствам. Но в настоящето съм тръгнал като на „любовна“ среща със самия Константин Константинов. Поканен съм в дома му. Запознала ни е моята приятелка Донка Акьова. И горещо ме е препоръчала за режисьор на документална миниатюра за Левски. За жалост тя не ме придружава, защото е в чужбина.

Овенското ми самолюбие ме мами, че трябва да съм произвел добро впечатление, за да ме допусне в своята светая светих. Но съмнението ме гризе – ами ако съм се самоизмамил? На всичкото отгоре съм скрил в чантата си два разказа от ненаписания ми все още сборник „Торба лакърдии“. Бях чул, че на някои млади автори е подал рамо, написвайки им предговор за първите книги. Е, да, засега съм само режисьор, но в бъдещето се виждам и писател. Колебая се дали чирак като мене бива да ги покаже на майстор като него. И решавам – „каквото сабя покаже“.

Задъхан не толкова от цигарите, които паля една подир друга и не допушвам, колкото от вълнение за предстоящата среща, преминавам под раззеленените брези на тихата уличка и стъпките намират въжделения адрес: „Цар Шишман“ № 53.

Стръмните стълби учестяват дъха ми. Странно! – Писателите, които посещавах, живееха все на високите етажи. Спирам замалко пред входната врата, за да дойда на себе си, и прочитам върху потъмнелия месинг: „К. Константинов – писател. Д. Константинова – художница“. Странно – вратата е открехната. Ръката натиска звънеца. Сепвам се. Дочувам шляпане на домашни пантофи. В разтрога застава той – Константин Константинов.

– Донка Акьова ми каза, че сте точен, затова в уречения час оставих вратата открехната. Пък и малко недочувам – потри зиморничаво длани писателят и ме покани да вляза.

Стори ми се леко попрегърбен, но сякаш уловил погледа ми, се изправя. Папионката на врата му странно контрастираше с бежовите карирани пантофи. До студената кахлена печка стоеше молберт с пейзаж на сестра му – художницата. Един котарак – досущ изникнал от книгата му за приключенията на Мър-Мър – лениво наблюдаваше как два гълъба кълват посипаните на перваза трохи. Сядам на посоченото ми място, домакинът заема своето. С периферното си зрение оглеждам малкия хол, за да не издам любопитството си. Поразява ме отсъствието на голяма библиотека – той държеше в дома си само най-любимите автори. Останалите четял по обществените библиотеки. Върху голямото му писалище редица книги издава неговите предпочитания.

Зеленикавите му очи от портрета, рисуван от сестра му, те гледат и изучават. Тогава не можех да зная, че това ще бъде

началният кадър на филма ми „Есенно слънце“. Между оригинала и портретувания се чувствам като под кръстосан огън. Погледът ми се спира върху томче на Проспер Мериме на френски.

– Ще позволите ли? – присягам се, преди да съм попитал, и събарям статуетка (ако не ме лъже споменът) на Волтер.

– Обичате ли Мериме?

– Мериме и Стендал са сред любимите ми автори – възкликвам аз.

– Какво ви харесва у него?

– Стилът. Предпочитам го като стилист дори пред Флобер, защото не е така преднамерен – отсичам уверено аз. – Особено ми допада неговата ирония.

– Знаете ли френски? – продължава да ме изучава писателят.

– От дете – отвръщам самоуверено и за потвърждение прочитам един пасаж от предговора към „Летопис за царуването на Шарл X“:

В историята обичам само анекдотите, а между тях предпочитам тия, в които моето въображение открива истинска картина на нравите и характерите на дадена епоха.

Това предпочитание не е твърде благородно, но аз трябва да призная за мой срам, че с удоволствие бих отстъпил Тукидид за автентичните мемоари на Аспазия или на някой роб на Перикъл…

Не мога да проумея дали съм му произвел впечатлението, на което съм разчитал. Константинов седи все тъй непроницаем и невъзмутим.

– С Мериме започват истинските чудеса на реализма – промълвя накрая той. – Добре, че го четете в оригинал.

– Ако всички превеждаха като Вас и ония, които не знаят езици, биха имали чувството, че са докоснали оригинала, но…

Свивам рамене. Като човек, който си знае цената, Константинов не реагира на моето признание.

– Какво имате предвид? — пита ме сякаш да ме провери дали и какво съм чел от неговите преводи.

– Ами „Малкият принц“, „Южна поща“, „Нощен полет“.

Появява се сестра му – голямата художничка Донка Константинова. Тя носи на поднос кафе във фарфорови чаши. Брат й ме представя с няколко ласкави думи – нещо необичайно за словесното му скъперничество. Можех ли да зная тогава, че един ден ще заснема филмче за нейната ретроспективна изложба. Тя беше сред любимите ми художнички от трийсетте години – наред с Вера Лукова и Вера Недкова. Имал съм щастието да познавам и трите. И за трите съм снимал по нещо. Окото на камерата ми даваше възможност да проникна в тайните на техните платна – нещо, което невинаги става с просто око в препълнените галерии по изложбите.

Погледът на брат й я насърчава да седне при нас. Тя обаче ни поднася бонбони, оправя здравеца в един бакърен съд и се оттегля.

– А от руските автори кои предпочитате?

– Пушкин и Гогол – отвръщам. – Обожавам протоколната проза на Александър Сергеевич. Особено „Дама пика“.

– Знаете ли, че Мериме е превел на френски тази му творба?

– Да, и то така, че имаш чувството да я четеш на руски – продължавам нескромно. – Както впрочем и Вашия превод.

– Значи знаете и руски! – отбелязва той.

– Руският, може да се каже, ми е матерен език. Моята духовна майка – в речника ми е зачеркната думата „мащеха“ – е руска дворянка.

– А у Гоголя какво харесвате?

– Поразява ме неговата реалистична абсурдност или абсурдна реалност – възкликвам невъздържано аз и за да си покажа докрай „рогата“, наставям: – Какво са Йонеско? Бекет? – Епигони! С Негово Величество Гогол започват магиите на абсурдизма – „Нос“, „Портрет“!

– А от нашенските автори? – струва ми се, че писателят недоловимо се усмихва под мустак (какъвто няма).

– Аз изповядвам евангелието от Йовков – отвръщам фанатично, но не посмявам да назова и неговото име, за да не помисли, че му се докарвам.

Припомних си какво беше писал в „Път през годините“ за „певеца на Добруджа“:

Той беше мъчен човек. Между него и другите винаги се чувстваше разстояние и студенина, но то не беше от високомерие на парвеню, а съзнание за делото, което вършеше и което бе негова съдба. Ала бодливата обвивка веднага изчезваше, когато хората, сред които се намираше, му биваха близки.

Не беше ли същият и Константин Константинов? Той не проявяваше надменност, но не насърчаваше към сближаване, не допускаше байганьовско интимничене. Напълно чужд на големеенето, умееше да те държи на разстояние. И ако допускаше сближаване, то биваше близост от разстояние.

Йовков беше погълнат в денонощно съзерцание. Животът за него бе един сън. Сънят на неговите разкази, на приказната Жеравна, сънят на старите фрески и икони… За мен бяха щастие редките слова, които казваше. Артистичното напрежение правеше Йовков безкрайно самотен човек.

*

Днес аз се удивлявам на тогавашната си безцеремонност. Но това е младостта. Слуша себе си, без да чува другите. Дай й да сече със словесна сабя. И кой знае какво ли впечатление съм оставил у този предълно сдържан човек? Но нищо не бе в състояние да ме стресне тогава. Пък и той не бе рязък с мен. Отнесе се с някаква аристократическа снизходителност. Корях се за прекомерната си бъбривост и нескромност. „Всичко да разбереш, значи всичко да простиш“ – гласи една френска пословица. Той беше разбрал и като голям майстор простил на малък, припрян и необуздан чирак. Може би моята младост беше призовала сянката на неговата.

Отидох си убеден, че това не ще бъде последната ни среща. Предстоящата ни съвместна работа го налагаше. И не се излъгах. Последваха още много посещения в този възрожденски дом на тихата уличка с брезите. И всичко се повтаряше като в омагьосан кръг – уговорката по телефона, възлизането по стръмните стълби, открехнатата в уречения час врата, подносът с кафето във фарфоровите чаши, следящият ме взор от портрета. Само котаракът „Мър-Мър“ се беше преселил на молберта, обезсмъртен от ръката на художницата. А аз с времето бях дорасъл до калфа, който се е научил да изслушва своя майстор.

Веднъж проникнал в този лабиринт, бях решен да го пребродя докрай, без да се изгубя. Дали успях? Имам ли право днес да се заловя за нишката на спомена? Самонасърчавам се с чувството за дълг да разкажа за срещите с един духовен човек в днешното бездуховно време. А той сякаш ме гледа от оня свят, скептичен като на своя портрет, и ми припомня:

Нашите спомени – какво ще ви дадат те днес? Ще възкресят ли поне една черта от образа на човека, когото не сте видели? И дори да бяха успели, какво би прибавило то за вашето проумяване на писателя? Те ще имат цена единствено като свидетелстване за събития и в никакъв случай за психологически изследвания… Защото загадъчният процес на творчеството никога не ще бъде разбулен и никой не може да установи истинските взаимодействия между физическия човек и неговата духовна дейност. То е като онния страшни преизподни в дълбоката утроба на земята, от които ние виждаме само огромните водопади на повърхността, огрени ослепително от слънцето и бучащи съзвучно като хармониуми. Затова единственият и най-сигурен свидетел за образа на твореца си остава неговото дело.

Ако се хвана за тия негови думи, боя се, че ще загубя увереността си да продължа. А трябва! Без да се самоизмамвам, че мога да проумея загадката на творческия процес, поне да изложа фактите.

Предстои ми едно незабравимо преживяване.

Пътуване по заветните местодействия на Априлското въстание. И имам за водач Константин Константинов. Предстои ми един незабравим урок по родолюбие.

Но преди да поемем по коловозите на черешовите топчета от паметната 1876 година, ние имаме зад гърба си едно филмово есе за Апостола на свободата. Донка Акьова, на която дължа и запознанството си с Константин Константинов, е успяла да го склони да напише за телевизията есе за Левски.

– Не е за мен тая работа – отказал отначало. – Цял живот съм избягвал трибуните, търсел съм някакъв смисъл повече вътре в себе си, отколкото навън. И сега изведнъж пред толкова хора…

И все пак писателят застана не само пред най-многолюдната възможна трибуна, но и сам беше четец на собственото си есе. Откликът го насърчи и отсетне то влезе в неговите „Върхове“. Споменът за това малко филмче се е заличил в паметта ми и днес дори не мога да разкажа как е изглеждало на синия екран. Но той остана доволен от съвместната ни работа и аз бях допуснат в непристъпния кръг на неговото доверие.

*

И ето ни на път. Сценарий нямаме. Наумили сме си да се водим по бляскавото му есе за „Априлското въстание”. Константин Константинов е разтворил оная малка книжка за големи хора и събития и ни чете. Понякога я подава на сестра си Донка Константинова и сочи нещо зад прозорците на колата. Но не спира своя увлекателен разказ. А ние – телевизионният екип – го слушаме с раззинали уста. Дори шофьорът се извръща назад, когато пътят излиза на равно. Дългите часове на пътуването се превръщат в мигове. Мигове по родолюбие. Урок по българска история.

По някое време Константинов изважда от чантата си друга малка книжка. „Нашата земя хубава“. И ние отново захласнато го слушаме. Урок по география, преподаден от неповторим майстор на пътеписи. Акьова го пита кога му е хрумнало да пише за нашите възрожденци. От пътеписа ли му е дошла идеята за „Върховете“?

– Точно обратното – отвръща. – Аз обикалях по тия пътища, които сам си бях избрал, които са ме привличали, защото по тях са минали, по тия места са живели и умирали хора, които са се борили за бъдещето на България. Не защото съм ходил и съм писал пътеписи, ами съм писал пътеписи и съм обикалял, защото са ме влечали събитията и хората, които са действали в тези събития.

Сестра му поклаща глава при спомена за тези пътувания и се заглежда към бягащия зад стъклото пейзаж. А там в падината стадо овце се е скупчило около своя пастир, досущ като нейната рисунка от корицата на „Нашата земя хубава“. Дори не подозирам, че тази книжка ще украси моята библиотека. Но в края на това незабравимо пътуване аз я получавам в дар. Жалко, че забравих да го помоля да ми я надпише с онова зелено мастило!

– Началото? – сякаш и днес дочувам гласа на писателя. – То се ражда в бавния ритъм на оная памтивековна елегична песен „Откак се е, мила моя майно ле, зора зазорила“, в която кънти чаткането на хиляди копита – „кон до коня, юнак до юнака“, а слънцето не се вижда от „маждраците им – като гъста гора“.

Но нашето пътуване назад във времето върви обратно на часовниковата стрелка. Ние тръгваме от погрома, за да се доберем до върха на надеждата.

Невъзможна борба, подобна на библейската, в която, уви, Давид няма да победи Голиат – оживяват редове от ръкописа със зелено мастило на писателя. – *Но Перущица ще заличи славата на Термопилите, но Батак ще затъмни Мисолонги, но битката за Белградска крепост ще остане далеч зад 12-дневната епопея на Дряновския манастир.*

За онези, които искат да превърнат кървавите страници от нашата история в някакъв си мит:

Унищожението е пълно. Хрониката продължава, черна като мартиролог… Над цялото Средногорие се вият пушеци от десетки опожарени селища. Повече от 40 хиляди убити лежат по хълмове, пътища, църкви и къщя. Две хиляди посечени на дръвник в Батак и още четири хиляди избити. Стотици жени, майки и деца отвлечени…

Сега всичко е усмирено в робската земя. Само че тя вече не е робска земя, защото е вкусила от свободата и минала през пъкъла… Без тия десет априлски дни на 1876 година ние нямаше да бъдем!

И така, неуважавани пишман-историци, помнете, че ехтят гласовете на човешката съвест – Юго, Достоевски, Тургенев и колко още. И това ехо ще заглуши вашите лъжеисторически открития.

Ние сме пребродили окървавените пътища и пътеки, надзърнали сме в костницата на мъчениците и сме се убедили, че дори катакомбите на Париж бледнеят пред дочутото от вековете и видяното от останките тук.

Нашето време продължава да тече обратно на хронологията на въстанието. Колата ни оставя надире си прахоляк, защото хубавите пътища свършват и навлизаме в историята по изровени от пролетните порои пътеки.

Шосето завива по малък мост, под който се събират две поточета. „Както се сливат тук двете реки Панова и Асарел, така се сляха душите на въстаниците през 1876 г.“ – гласи полуизличеният надпис на каменната плоча отсреща. Една пътека се отделя вдясно. Ние оставяме колата…

… пътеката се превръща в тясна дъбова алея… После минава ту по единия, ту по другия бряг на шумлив поток, гората става по-гъста, една арка се изпречва неочаквано, пътечката става полегата и още е по-зашумена, един бял паметник лъсва в долчинката, тръпка полазва по снагите ни: „ОБОРИЩЕ!“

Мисля си дали не завиждам сам на себе си. Ако Данте е имал за водач из своя „Ад” Вергилий, аз съм не по-малък избраник – имам за водач в българския пъкъл достолепния Константинов. Гласът му не смущава дори птича песен. Само „кроткият ромон на реката“ му приглася.

Така е било наверно и дотогава, до онния – единствени – шест дни през далечния, кървав и ослепителен април. Оттогава тая долчинка на горските пастири става вече на Оборище. Те са били тук – шестдесет и пет души, заклети на смърт и на живот. Между тях няколко апостола. И един предател. Както е било и с Христа, Така подвигът е напълно завършен.

Всички сме се смълчали. Константинов ни припомня думите на Захарий Стоянов:

Моите оборищки депутати са ангели, най-честните, идеални личности измежду народа… Подобни депутати българският народ няма да види вече докато свят пребъде!

Не летописец, а пророк!

Дъбовата алея се превръща отново в пътека. Заемаме местата си в колата. Пътят ни повежда към Панагюрище.

Отсреща, на западния рид, наднича Мечка, по-отзад Поибрене и Мухово, на юг, зад меките линии на котловината е Баня на поп Груя, отвъд върховете на север – Копривщица, право на изток – Стрелча. Сред тях като баща, обграден от юнашката си челяд – Панагюрище.

Градът на Райна княгиня ни посреща с възрожденско гостоприемство. В хотела една блюстителка на социалистическия морал отсича, че брат и сестра Константинови не могат да спят в една стая, защото не са семейна двойка. Нашата Райна княгиня, сиреч Донка Акьова, взема положението в свои ръце. Така двете Донки се озовават в една моминска стая. На мен се пада честта да споделя мъжката стая с господин Душечка. За притеснението си няма да говоря, опитвам се да почета на заспиване на мижавата хотелска лампа.

– Каква е книгата? – проявява неприсъщо любопитство Константинов. Бях намерил при един антиквар „Разказите“ на Димитър Шишманов. Отнесох я на подвързия и я взех за изпът.

– По нещо ми напомня за Вашите разкази – отвърнах плахо.

– Бяхме приятели с Миката от детството още – натъжи се той. – Убиха го. Наричаше ме Костя.

Не попитах нищо повече, защото разбрах, че предпочита да заключи в мълчание мъчителния си спомен. Години по-късно открих в книгата на Димитър Шишманов „Писма до мен самия” следните редове:

14 август (1938)

Утре, в 6 часа сутринта отлитам с аероплан за София, в отпуск. Ако се случи някакво нещастие – тия няколко реда ще са последните, които пиша на тая машина. Какво има да кажа на света? Нищо! Какво го е грижа света за моите мисли и терзания! Той преспокойно ще си върви по пътя на омразата, на завистта, на ненавистта, както е вървял и досега. Никой или много малко хора ще забележат отсъствието ми. Ще се издадат няколко некролога, ще се кажат няколко преувеличени и непочувствани добри думи: „нашият даровит писател неочаквано загина в аеропланна катастрофа“ и веднага след това ще потъна в забравата…

Приключвам. Ще сложа тия листове в един плик и ще пиша отгоре: Да се предаде на г-н К. Константинов, писател, юрисконсулт в кооперация „Напредък“. Костя, последен приятелски поздрав от Атина. Прави с тези страници каквото знаеш. Ако ти се видят интересни, обнародвай част от тях… То какво ли значение ще има, щом съм купчинка пепел, изгорял в аеропланна катастрофа или разтопен в Егея. Но все пак, Косьо, кажи на България и на моите съотечественици, че много ги обичах. Много![1]

През същата 1938 година Шишманов изповядва в дневника си относно своя приятел Константинов: „Ний имаме някакви общи антени, през които схващаме света.”

И когато осъденият на забрава Шишманов заеме полагащото му се достойно място в българската литература, ще проумеем най-сетне, че Константинов не е самотен сеяч на европейски дух у нас. Редом е него в българската бразда е крачил приятелят му от детинство. Миката и Костя са искали да покълне семето, което общите им антени са уловили в ефира. Едва тогава Димитър Шишманов ще бъде възвърнат на своята страна и изваден от ямата, в която го затрупаха осъдилите го на смърт комунисти.

Копривщица ни посреща с дъжд. Сиви облаци са надвиснали като врътник над градчето.

Константинов сравнява притъмнялото небе с неродолюбивите копривщенски чорбаджии. Но докато изпиваме по филджан турско кафе на мегдана, слънцето разкъсва облаците и огрява мокрите калдъръмени улички. Възлизаме към къщата на Тодор Каблешков. За по-пряко минаваме през черковния комшулук. От стрехите се оцеждат капки като сълзи. Ние прекрачваме с благоговение прага в дома на Лулчо Каблешков. От стената ни посреща портретът на сина му Тодор – завършил цариградския Галата сарай.

От тая стройна фигура алафранга и с чуждестранно кепе ви гледа едно прекрасно младежко лице, в чиито очи е събрано всичко чисто и изключително духовно, което веднага ви пленява със своето неотразимо обаяние.

Константинов е свалил шапката си като в църква. Сестра му скицира в блокчето си изрязаните слънца по таваните, фенерите и кончетата от ковано желязо, Акьова дращи нещо в своя бележник припряно. Операторът лови мигове. А аз съм притихнал пред редовете, написани от ръката на Каблешков до неговата любима на гърба на своя портрет:

Давам ти лика да ти спомня по-често за мене, а ножичките ще ти потрябват, ако се наложи да шиеш друго знаме и да отрежеш вените си, ако попаднеш беззащитна в турски ръце.

Благоговея пред спомена за оня юнски ден, в който Каблешков с един куршум от турския пищов „сам избра свободата, която никой вече не можеше да му отнеме“.

Нашата камера е пленила всичко, което може да свидетелства за ония величави дни. На монтажната маса уловените мигове сякаш сами се подреждат в строен разказ. Но само словото на Константинов ще ги възкреси.

Благодарен съм на съдбата, че ми ориса пътуване с такъв водач!

*

Константин Константинов навлезе в живота ми. Доста късно се осмелих да посегна към неговите творби и да потърся екранната им реализация. Той вече беше в другия вечен живот. Един от хората, които той обичаше и ценеше – Георги Мишев, написа великолепен сценарий по неговите новели „Вера“ и „Есенно слънце“. Втората даде заглавието на филма. Питах се дали е доволен от това смесване на два сюжета там горе, на небето. Но разказът вървеше така органично, че навярно и самият той си е казал: „Как не съм се досетил сам?“

Няма да забравя пиетета, с който актьорите изговаряха неговото слово. А беше истински букет от прекрасни артисти: Борис Луканов, Стефан Данаилов, младата Аня Пенчева, Николай Бинев, Антон Горчев, Соня Маркова, Асен Миланов.

По-късно, когато се залових да създам телевизионна антология на българския разказ „С тебешир и въглен“, спряна от недалновидното ръководство в своя разгар, отново се върнах към негови култови творби – „Трета класа“ и „На широкия път“. И отново съпреживях радостта на актьорите от изящното му слово – Йосиф Сърчаджиев, Елена Райнова, Иван Несторов, Анани Явашев.

*

Донка Константинова като художница открих много по-късно, когато и тя се бе преселила в отвъдното при брат си. Заснех филмче за нейната ретроспективна изложба в Националната художествена галерия. Какви платна! В мене се събуди неподозиран досега крадец – исках да откраднa някое от тях и да го окача на стената, за да се събуждам с него. Накрая се спрях задълго пред портрета на Константинов. Припомних си възклицанието на Кирил Цонев на една изложба (застанал като мен пред неговия образ): „Вие сте нарисували един шедьовър!“ Константин Константинов ме гледаше с лице на човек, преминал изкушенията на младостта, вкусил от плодовете на мъдростта, поел към върховете, брулени от ветрове там, гдето сред облаците гнездят бури.

Ето тука завършва нишката на моя спомен. Надявам се Константинов да е простил на нявгашния самонадеян млад човек, разгънал суетно паунска опашка, за да го слиса. Ще ми се да вярвам, че е останал доволен от това, което създадох по негови творби. Жалко, че не събрах смелост да му покажа моя прощъпалник в писането. Може би той щеше да склони да напише предговор за разказите ми в сборника „Торба лакърдии“. Кой знае? Знам, че срещите ми с този забележителен творец оставяха в душата ми нещо възрожденско.

Ах, да не забравя! От него прихванах като прилепчива болест да пиша със зелено мастило задълго.

Юли 2007 г.

[1] Димитрова, Дора. Незаслужено наказан със забрава. // Шишманов, Димитър. Писма до мен самия: Предговор. София: УИ Св. Кл. Охридски, 1995.

ПЪТ КЪМ ГОЛГОТА

ЦОНКА ВЕЛИКОВА

ПАМЕТ: ВАСИЛ ЛЕВСКИ (18.07.1837 – 19.02.1873)

Портрет на Левски, худ. Сергей Ивойлов

Върви Той. През снежните преспи. Цървулите му – набити със сняг. Втвърдените навуща разраняват ходилата му. Вихрушката брули премръзналото му лице. Трупа преспи и под качулката на ямурлука му. Преди да се вледенят, стопени снежинки се стичат по лицето му. Като сълзи. А да се плаче – има за какво. След толкова труд все повече му се струва, че: „Народът спи. Зимен сън. Дълбок. Непробуден. Летаргичен. Но нали за свободата усилия, кураж и жертвоготовност трябват. Обаче пораснал ли е народът за свободата, или страхът го е надвил? Такъв народ дали е годен да живее свободен? А дали и с право не се бои, че новите му управници може да се окажат по-големи душмани от сегашните поробители?“

Върви Той. Върви. Тегли след себе си България. По пътя – ни птица, ни друга жива твар. Крачи направо през преспите. Да не срещне заптиета и издайници. Знае, че там, където има страхливци, а такива винаги има, се намират и издайници. И за кой ли път се пита колко ли народ е готов докрай да го следва. Живот да заложи. За свободата на чедата си. Но както изглежда, мнозина я чакат като празнична погача на тепсия.

Върви. Не знае дали мисли, или сънува. Колената му се подкосяват. Едва намира сили да се удържи да не рухне в дълбокия сняг. „То да заспя в прегръдките на бялата смърт, ще е по-леко. Но заедно с мен и делото за свободата ще изтлее. Боже, дай ми сили и тоя път да стигна… Да изсърбам купа гореща чорба… Да се сгрея. За час-два да се свия на някой миндер… Сили да сбера, а после… После… После пак на път… Като през всичките тия няколко години. Че кой друг вместо мен? Аз се захванах, аз трябва да довърша работата. Пък и кой ще осиротее? Само мама. Но и тя не е сама. Братята и сестра ми ще я утешат…“

Спира и махва с ръка пред лицето си. Но не заради снежинките, а да прогони онова видение, което напоследък често го преследва. „Защо избърза бе, мале? Нали се разбрахме, чак когато чуеш, че съм загинал, тогава да погребеш косата ми? Жив ли ме погребваш? Отказа ли се от мен? Прежали ли ме вече?“

Разтърсва глава. Поема дълбоко дъх. Леденият въздух прерязва гърдите му. Закашля се. И пак тръгва. Тръгва, но горчивите мисли трескаво напират в ума му. Блъскат слепоочията му, сякаш искат да изскочат оттам. Да го освободят. Покой да му дадат: „Възходът и падението на народа не зависят ли главно от него самия? Но защо му е на народа да мре за свобода, ако е свикнал с робството? Примирил се е с него.

А дали, като се освободим, някои няма да останат роби в душите си? Дали народът ще изправи глава, за да вземе съдбините си в ръце? Или ще си потърси нови поробители? Да не вземе да стане така, че през вековно робство да сме оцелели, а да се затрием на свобода?“

Спира и отново размахва ръка пред лицето си. Да прогони онова видение. „Мале, но къде си видяла човек или части от него да се погребват в стъклен ковчег. Като в буркан. За показ. Вместо да намери покой в земята. Ето на, колко хора идват при стъкления ковчег. Спират, навеждат се и се взират. Че как така и тефтерчето ми е там? А и как е попаднало у тебе? Та да стигне и в стъкления ковчег, мале.“

Опипва антериятa си под ямурлука. Тефтерчето си е тук. „Бялата смърт ли ме хваща? Ама не е от студа. И на топло това се явява пред очите ми. Сигурно от умората. Много се натрупа… И няма край… Трябва само да стигна. Малко да подремна… Поне час… И ще се съвзема…“

И продължава битката с преспите. Но започва да му да струва, че не той върви, а наблюдава отстрани как някой друг затъва в тях почти до пояс.

И как онзи някой с всички сили вика: „Народе-е-е-е????

Народе-е-е-е????

Защо постоянно държиш глава на дръвника, вместо да грабнеш оръжие? А като нямаш кураж да умреш за свободата, как ще я извоюваш?“.

После чува как той самият отговаря на онзи, другия, дето вика: „Народът не е еднакъв. Различен е. И е разединен. Богатите си гледат дюкяните, търговията, печалбата. Та малко ли е и в цяла Европа, та чак и до Индия търгуват? А бедният го е страх да не стъпи накриво, че дотам ще му е всичкото… И кой ще му изгледа децата? Та богатият за богатството си се бои, бедният – за живота. Едни не стават за делото, понеже не могат тайна да опазят. Други пиянстват. Трети си вардят рахатлъка“.

В далечината се чува вой. На куче ли, на вълк ли? „Дали не е потеря? Онията заптиета, дето ги срещнах, дали не са се усетили? Зъбът може да ме е издал. Нали на гърба на снимката, по която ме издирват, е посочено, че като говоря, се показва. А и цветът на очите ми се споменава. Но как в тъмното и в тая виелица зъба, че и очите ми ще гледат? Но пък си струва да се постараят. Все пак награда има за главата ми. Страхлив съм станал. Страхлив. От другите смелост искам, а аз взех да се боя и от нищото. А освен страхлив, и припрян станах. Сглупих, като им казах, че отивам на лозето. За вярване ли е? По Коледа, че и в това вълче време на лозе да се ходи. Ама кой ще хукне точно сега с мен да се занимава, вместо да си седи на топло? А и съм вече наблизо. Скоро ще стигна… Ще се постопля… Че и краката си съвсем не усещам. Ушите и носа, колкото да ги разтривам – също. Без тях ще остана.“

Спира и се пита: „Дали да не се откажа? И да не ходя в ханчето. Другаде да ида“.

Но умората надделява… „Малко само да отдъхна… Няма да се задържам… Да се стопля… Една гореща чорба да изсърбам… И…И …“

И със сетни сили продължава да се бори с преспите.

Понесъл кръста си и кръста на България. Върви Апостола към Кукринското ханче.

А всъщност към своята Голгота.

За свободата. За нас.

За чиста и свята република.

И стигна безсмъртието.

ПОЗИЦИЯ

ЗАДУНАЙСКАЯ ГУБЕРНИЯ БОЛГАРИЯ?!

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

„НА РУСИЯ /НЕ/ ТРЯБВА ДА СЕ ВЯРВА!“ – Г.С. Раковски
„РУСОФИЛСТВОТО Е ГРУБО ПОЛИТИЧЕСКО СУЕВЕРИЕ!“ – Д. Благоев

15 години след Освобождението от варварското турско робство / словосъчетание, което някои наши продажни политици не смеят да произнесат!/, през 1892 г. Българската народна печатница в София издава една уникална книга – ОКУПАЦИОНЕН ФОНД, ОСНОВАН ЗА СЪЗДАВАНЕ НА РУСКО-ДУНАВСКА ОБЛАСТ В БЪЛГАРИЯ. Красноречиво и точно звучи, нали?! Не стана, но си остана „лелеяна детска мечта“ на поколения предатели- русофили, като се започне от Драган Цанков, Петко Каравелов и се мине през вожда, съветския гражданин Георгий Михайлович Димитров, зловещия Васил Коларов, Тодор Живков-Правешки и се стигне до днешните ни продажни русофили от кресливата партия на Копейкин.

Книгата е издадена от големия български патриот, публицист, държавник, председател на Народното събрание, министър-председател и успешен кмет на София, най-младият от опълченците на Шипка, баща на политиците Петко Д. Петков и Никола Петков – Димитър Петков (1858 – 1907), автор на пространния и аналитичен предговор, и е всъщност чисто документална.

Без добавки и коментари.

Съдържа документи от секретните архиви на руските консулства в Русе, София, Пловдив, Букурещ, Цариград, които (както пише съставителят): „дохождат да изкажат пъклените планове на онази Държава, която се нарича „наша освободителка“, а чисто и просто е искала да ни пороби, за да бъдем нейния мост до Цариград и Проливите! Да, лъжата за безкористната освободителна мисия на Матушка Рус е така втълпена в промитите мозъци на много наши сънародници през времето на комунизма, че твърде трудно може да се обори. Затова просто трябва да се чете – истинска история, автентични документи, а те вече са налице и са достъпни. Конкретно за планираната от Русия Задунайская губерния Болгария можем да прочетем в тази безценна книга.

Тези автентични документи са добити от бившия руски чиновник, а после в Букурещкото посолство, г-н Якобсон. Като човек, който се е възмущавал искрено от подлостите, които вършат руските дипломати в България и който не е видял нищо зло в тази България, г-н Якобсон е измъкнал една голяма част от тези документи, които се отнасят до България...“

И така: пред нас са автентични писма, доклади, телеграми, рапорти – неоспорими документи, които разкриват по един категоричен начин намеренията на Русия – чрез различни средства да постигне своята заветна цел – завладяването на България и превръщането ѝ в Задунайская губерния.

Такава е цялата, при това, твърде последователна политика на нашата „двойна освободителка” и на нейната доста кадърна дипломация / много по- кадърна от нашата, която винаги е предавала националните ни интереси!/ .

Ето какво казва за нея Димитър Петков: „От тия документи читателят ще види, че всичките бъркотии, преврати, бунтове/ като този на русофилите/,смутове, заговори, политически убийства и пр., които са се случвали в България, откакто съществува като държава / а той говори само за един кратък 15-годишен период, да не говорим за 1923, 1925 или 1944!/, са дело на коварната руска дипломация. И всичко, което на нас се е виждало необяснимо, нередовно, за руските дипломати е бил

предварително скроено, предначертано и обмислено...“

За да ни докара единствен беди и неволи. Да ни отклони от цивилизована Европа, да се превърнем във васално княжество, каквото, за наш срам, сме и досега!

На нашите читатели предлагаме началото и края на встъпителната глава към книгата.

***

„Ако преди Освобождението се явеше някой да доказва с каквито и да било средства, че приготовляваната от Русия война с Турция е война не за освобождението на „бедных славян“, а за разширението на Руската империя и за завладяването на Балканите от Русия, нямаше да се намери нито един българин, който да го повярва и когото да не наречаха, враг на българския народ. Никой българин не можеше да допусне тогава, че „православна Русия“, която с векове ни е изпращала икони и камбани като подарък, която е водила няколко войни с Турция, не се стреми към нашето освобождение, а всъщност иска разширение на своето царство, за обладанието на Балканите. Истина е, че на мнозина от нас беше известно завещанието на Петър Велики, както и желанието на всички подир него руски царе, да завземат Цариград, но нашите понятия за тия руски стремления не са отивали никога по- нататък от превземането на Цариград. Рядко и твърде рядко може да е имало някой умен и далновиден човек, който да е разбирал, да е съглеждал, че в стремлението си, да завземе Цариград, Русия ще иска да завладее окончателно и България. Гневът ни против варварска Турция, на която дотогава бяхме роби: желанието ни да видим своята угнетителка разбита и съсипана, - бяха толкова силни, щото малцина са искали да знаят за последствията, които можеха да ни сполетят от нахлуването на Русия в Балканите...“

*

„Както преди Освобождението и през неговото време не можеше да се намери българин със спокойна съвест да мисли, че Русия воюва с цел да ни присвоява отпосле и да създава своя „Задунайская область“, - тъй и сега, след тия документи, не вярваме, че би се намерил такъв развален българин, който да не признава, че Русия е държавата, която се стреми да ни завладее, че тя е която със своето неприятелство, ли по-.точно коварно приятелство, спира нашето развитие, закрепване, напредване.

Приятели на руската политика и нейните поддържатели, след всичко това, могат да бъдат само националните предатели, зацапаните в разни комплоти, бунтове, убийства, неравноправни договори/!/, хранениците на Русия.

Но истинските българи не могат да бъдат приятели на Русия, нито да приемат нейната коварна политика...“

***

И няколко произволни избрани текста от руските документи, с които изобилства книгата:

*

„Нашето пряко задължение е да следим стриктно за вътрешното развитие и за протичането на нещата в България и така да предпазим страната от глупави последици. Вие говорите, че не сме воювали срещу турците заради някакъв си принц Батенберг? / между другото свален и прогонен от руснаците – б.а./ Аз съм съвършено съгласен с това, но още по- малко сме воювали заради българите, заради някакви си там Петко, Драган или Стоян. Под секрет ще ви кажа, че не е било заради каквито и да са „братушки“. Нашата задача беше да прочистим пътя на Балканите до известен пункт, в косвен смисъл ние постигнахме това, но в Берлин ни преградиха този път, следователно сме длъжни да го постигнем с други средства. Достигането на тези цели е възможно само тогава, когато ще имаме работа с едно лице, избрано от нас, а не с уличната тълпа, която българите наричат... Народно събрание. /!/... И това е мислимо само когато в българското княжество бъде установен най- малкото траен руски протекторат...

Да се застави българското Народно събрание да приеме оставката на принц

Батенберг и да се провъзгласи протекторат, т.е. България да бъде призната за Велико Княжество и Господарят Император да приеме титлата Балкански....“

Да, „На Русия не трябва да се вярва!“ , предупреди ни първи „мечтателят безумен“, великият Георги Сава Раковски, след него и ученикът му, Апостола на Свободата, Ботев, Каравелов, Бенковски, Захарий, Стамболов /спасителя и обединителя на България/.

Каза го дори... Дядо Благоев, бащата на нашите комунисти: „Русофилството (предупреди ги той още в началото на миналия век!: е грубо политическо суеверие!...) Какво да добавим.

Чудесно е, че тази книга – ценен, неоспорим документ, доказващ коварството на Империята на Злото, излезе отново наскоро на български.

Договорът от Сан-Стефано утвърждава само руската окупация на българските земи, но не и свободата ни!

ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО

ПРОИЗХОДЪТ НА МЕТАФОРАТА ИЛИ СМИСЪЛЪТ НА КУЛТУРАТА

ЛУЧИАН БЛАГА

Бащата на модерната румънска лирика, един от големите поети на Европа през XX век, ЛУЧИАН БЛАГА /1895-1961/ създаде своя философия със собствена терминология. В най-значителните си трудове: “Трилогия на познанието”, “Трилогия на културата” и “Трилогия на стойностите”, той постави проблеми на човешкото познание и творческото преосмисляне на света, прави опит за определяне на пространството на националната специфика в поезията на другите изкуства.

Всички построения на човешкото съзнание той нарича “метафори”.

За Блага “метафори” са не само художествените видения, но и философските системи, митологиите, религиозните видения, религиозните догми и дори научните теории. Според него “Човек е животно, творящо метафори”. Измъчван от жаждата за познание, той постига само способността да твори. Но не и абсолютната способност. Защото, както твърди самият той, тя е :”…достояние единствено на Великия Безименен Творец…”

Огнян Стамболиев, ПЕН-БГ

СТИЛЪТ НА ХУДОЖЕСТВЕНОТО ПРОИЗВЕДЕНИЕ

Стилът на художественото произведение, или на всяко творение, принадлежащо към сферата на културата, се проявява в различни форми.

Категориалните им аспекти имат хоризонтална природа, носители са на

аксиологическа атмосфера и на определено формален принцип. Разбира се, стилистичните елементи не изчерпват всички творчески търсения.

Освен стил, художествено произведение, като всяко културно дело, притежава и определана “субстанция”. Към субстанцията на художественото произведение се отнася всичко, свързано с материала, елементите на образността, наративното или идейното съдържание, независимо дали те имат конкретен, абстрактен, чувствен или или сублимиран характер.

Но нека уточним: за разлика от субстанцията на реалните неща от чувствения свят, субстанцията на творческите произведения не притежава сама по себе си значение или някакъв смисъл – тя като че ли замества нещо друго. В дадения случай субстанцията се явява като утайка, която предполага пренос или връзка на понятия с различен произход. По този начин субстанцията придобива т.нар. “метафоричност”.

Това твърдение би могло да предизвика недаумение у читателя: “Добре, а нима метафоричността не е свързана със стила?” Нима главата за метафората не е най-важната във всеки учебник по стилистика? От психологическа гледна точка това недоумение е напълно оправдано, но то е формулирано по силата на една отдавна установена привичка. Но нека да се опитаме да обосновем и друг подход към проблема.

Преди да пристъпим към по-разширеното тълкуване на значението „метафоричност“, да анализираме какво е това метафора в общоприетия смисъл, като съсредоточим вниманието си върху метафорите, създадени с помощта на лингвистиката.

Ние различаваме две големи групи или два типа метафори:

ОБРАЗНО-КОНКРЕТИЗИРАНИ МЕТАФОРИ

ПОЗНАВАТЕЛНО-РАЗКРИВАЩИ МЕТАФОРИ

Образно-конкретизиращите метафори са продукт на езика и се формират по пътя на сближението на два различни факта, принадлежащи към реалния или въображаемия свят, към областта на преживяванията или размишленията.

Но както казахме по-горе, съществува и втори път – познавателно-разкриващи метофари.

Ако метафорите от първия тип не преувеличават значимостта на засегнатите факти, а само усилват техния пряк словесен изказ, метафорите от втория тип разширяват или задълбочават значимостта на самите факти.

Познавателно-разкриващите метофори сяа призовани да изяснят онова, което е останало скрито дори по отношение на засегнатите факти. Този тип метафори се опитва донякъде да разкрие “тайната” с помощта на средства, които ни предоставя конкретния свят, чувственият опит и плодовете на Въображаемото.

Познавателно-разкриващите метафори вникват благодарение на специфично човешкия образ на живота, на Съществуването в хоризонта на “тайните” и тяхното разкриване.

*

Ние не идеализираме ситуацията, когато утвърждаваме, че познавателно-разкриващите метафори също отразяват един дълбочинен антропологически аспект, свързан с битието на човека. Докато човекът живее извън сферата на “тайните”, не мисли за тях и не пребивава в безметежното, парадическо /райско/ състояние. Тогава той се позлва изключително от образно-конкретизиращата метафора, изискваща различие между конкретното и абстрактното. Познавателно-разкриващата метофора се появява, когато човек стане наистина “човек”, или в момента на неговия преход към “хоризонта на тайните”.

ДА ИЗЯСНИМ КАКВИ ПЕРСПЕКТИВИ НИ ОТКРИВА ФИЛОСОФИЯТА.

Като същество, надарено с определено съзнание, животното, без съмнение, съществува в явна зависимост от „непосредственото“.

Неговото съзнание не може да преодолее конкретното в конфигурацията му. Човешкият разум се отличава със своята сложност, която, разбира се, може да се степенува.

За животното е напълно чуждо “съществуването в света на тайните”. Ако то може да “произведе” някои “оръдия”, например да си устрои убежище или да си организира стадо, неговите действия не са обусловени от едно осъзнато съществуване в името на разкриването на “тайни” и то не проявява творчески характер, а действа стереотипно, заради съхранението на вида. Да излезе от тези предели не е успяло досега нито едно животно – висше или нисше, въпреки че някои видове се оценяват твърде високо заради “интелекта” си от господа биолозите.

Докато човекът – това “обществено животно” – може да бъде напълно в плен на своето творческо предназначение. Затова той е готов да се жертва докрай, да се откаже от всичко.

Произведенията на културата могат и трябва да се оценяват от иманентните норми, чиято основа е свързана с механизма на “творческото предназначение на човека”.

Под този израз ние разбираме „абисалните категории“, които са глъбинни категории на Подсъзнателното и образуват т.нар. „стилистична матрица“. Ако допуснем, че животното е „способ на конкретното познание“, това съвсем не означава, че му предаваме определени функции в организацията на своята среда.

Но ако съдим по всички данни и съблюдаваме всички норми, ние не можем да припишем на животното и “абисални категории”. Животните “създават” инстинктивно, повтарящо, стереотипно. Но някои автори твърдят, че определени животни са “създатели на цивилизации”.

Изследователите на живота на мравките или на пчелите могат да ни изумят с ред уникални подробности. “Държавното устройство” на мравките и пчелите е наистина фантастично, но при по-внимателното му изучаване, ще установим, че то предлага все пак по-малко сложни основи, отколкото човешкото общество. Държавната организация на мравките и пчелите е поскоро израз на “внимателното съществуване” в заобикалящата среда, необходимостта и грижата за безопасност.

В човешкото общество държавната организация и нейните структури излизат в определена степен извън пределите на тази целесъобразност.

Човешката държава, както всички продукти на цивилизацията, носи върху себе си повторния образ на отпечатъка на „абисалните категории“, нещо като „стилистично клеймо“. Затова държавната организация при хората има доста разнообразни форми и се мени в хода на историята. Тя е и “стилистическата матрица” на социалната група, към която организация принадлежи.

За разлика от човешката цивилизация, животинската има „не – стилистичен“ и „не – временен“ характер, или с други думи – тя е лишена историчност и творчество.

В отличие от животното човек живее не само в конкретнотото. Той достига и хоризонта на “тайните”, които се стреми да разкрие. Вследствие на това единствено човекът има творческо назначение, кодифициращо биологичните закони, способно дори да ги поставя на втори план.

Значението и последствията от това назначение в онтологически, психологически и метафизически план изискват отделно тълкуване, което не е обект на тази студия. Но мисля, че трябва да потвърдим следното:

ЗА СВОЕТО “ОЧОВЕЧАВАНЕ” ЧОВЕК Е ПРЕМИНАЛ НЕ САМО ПРЕЗ “МУТАЦИЯТА НА БИОЛОГИЧЕСКИТЕ СТРУКТУРИ”, НО Е ПРЕЖИВЯЛ И ЕДНА “ОНТОЛОГИЧЕСКА МУТАЦИЯ”.

В резултат на необясним “биологически взрив” у него се е пробудил нов, уникален за Вселената способ на битие: “съществуване в хоризонта на тайните в името на тяхното разкритие”. И този

способ отличава радикално човека от останалия животински свят.

От метафизична гледна точка трябва да добавим следното: човекът “твори”, поставя си цел да разкрие определена тайна, неговият творчески процес минава пределите на конкретна даденост, но се ограничава от „трансцендетната цензура“. С тези метафизични черти, разбира се, не бихме могли да охарактеризираме животното, което – в най-добрия случай – може да „произведе“ нещо само, за да компенсира, до известна степен, недостатъците на своята среда и да направи нещо за самосъхранението си.

Пълната характеристика на животното е следната:

1.То живее изключително в определана среда и заради своята безопасност.

2. Своя конкретен свят то опознава по своему.

3. Животното може да създаде цивилизация, но тя е лишена от стилистически и временни особености и има определено стереотипен характер.

4. Животното познава определени категории във функционален план.

За разлика от животното човекът се характеризира със следното:

Той живее само в конкретна среда и преследва своята безопасност, но търси и хоризонта на тайните и ключа за тяхното разкритие.

Човек е способен на творчество, на култура – метафорична и стилистична.

Човек обладава не само познавателни,но и абисални категории.

Човек не само „произвежда“, но и „твори“ цивилизации – в различни стилистически форми.

Да допуснем, че земните същества са възникнали по ред, в хода на еволюцията и в резултат на определени биологически мутации. Ако дадем превес на митическия способ на отразяване на фактите, резултатите от нашите изследвания могат да бъдат формулирани и по този начин: в качеството си на „видове“ човекът и животното се явяват „обект“ на творчески актове /биологически мутации/, но само човек е способен да бъде и творчески „субект“/ благодарение на онтологическа мутация/.

Следователно появата на човека внася в природата нещо радикално ново. Заедно с човека в Космоса се е появил и „творчески субект“ в пълния смисъл на това понятие. А това би могло, да означава, че човек престава да бъде обект или материал за нова форма на биологическо развитие.

Това обстоятелство, че човек е станал човек, т.е. творчески субект, благодарение на решаваща онтологическа мутация, може, разбира се, да се изтълкува и в смисъл, че човек е крайният пункт на еволюцията по пътя на биологическите мутации и че тя е неспособна да произведе друг биологичен вид, който от своя страна да превъзхожда човека.

Тук искам да отбележа, че биологическата теория на Ницше за Свърхчовека като възможен резултат от бъдеща еволюция е построена малко прибързано, без да се отчете качествената индивидуалност на човека и неговото специфично място в природата.

Ако човек беше просто обект, свързващо звено или материал, служещ за създаването на нов човек /Свръхчовек/, тогава става непонятно защо той се появява като творчески субект, рискуващ естественото си състояние на спокойствие и безопасност. И този факт, че човек се явява именно като такъв субект, може да ни убеди, че биологическата еволюция у него е приключила. Да се възпроизведе нов, повисш биологически тип човек е напълно невъзможно.

И така: Човекът се явява краен пункт: изчерпани са всички възможности за биологически мутации – поради пълната им реализация и поради факта, че в тази връзка у него е приключила и решаващата онтологическа мутация. Извън нейните пределе са останали всички други биологически видове.

Лучиан Блага

Превод и подбор: Огнян Стамболиев

РОДСТВО ПО ИЗБОР

ДА ПРЕВЕЖДАШ, ЗНАЧИ ДА ОБИЧАШ...

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

Има хора, които все още твърдят, че преводът бил завареничето на литературата, че бил неблагодарно, вторично изкуство. Много са определенията за превода и преводачите. В средата на 19 век Балзак ги нарече „пощенските коне, които се сменят от станция на станция на човечеството“.

Сто години след него мексиканският поет, белетрист и преводач Октавио Пас определи превода като „златна монета в духовния обмен между народите“.

Представете си, че ги нямаше тия „коне“ или тази „златна монета“ – колко бедни духом щяхме да бъдем...

Много похвални слова са казани и написани за изкуството на превода. Още през 16 век големият френски поет Жоашен Дю Беле е теоретизирал върху това сложно, неблагодарно и зле платено изкуство.

Но преводът има и отрицатели. Италианците имат поговорка: „Il traduttore e sempre un traditore“ (Преводачът е винаги предател), французите пък казват, че преводът бил като жената: „ако е красива, е невярна, ако е вярна, е некрасива...“

Да, преводът е трудна работа. Тук ще цитирам още една интересна фраза, с която може и да не се съгласим, но в нея има известна доза истина. Немският романтик Фридрих Шлегел пише в една своя статия буквално следното: „Художествения превод е смъртен двубой. При него търпи поражение или този, който превежда, или онзи, когото превеждат!“

Наистина, много похвални слова са изписани и за нас, преводачите. Напоследък имах щастието да преведа и да съставя една антология под надслов „Сълзи и светци“ с текстове на големия румънско-френски мислител и философ, един от последните хуманисти на нашето време, румънеца от Сибиу, Емил Мишел Чоран. Бях поласкан да прочета и преведа следното: *„Преводачите, които срещнах през живота си, почти винаги превъзхождаха писателите. Те бяха по-образовани, по-културни, много по-добри и по-достойни от повечето от тях...“*

Но мисля, че най-голямата похвала, за която може да мечтае един преводач, без съмнение е пълното отричане на онова, което е постигнал: не бива да се забелязва въобще, че е имало превод...

Наистина, когато четеш един автор на чужд език и той ти харесва, изпитваш почти непреодолимото желание да го преведеш. Това е понятно, тъй като едно от удоволствията на четенето, както и на музиката, е да го споделиш с приятели и съмишленици.

Познавам хора, които научиха чужд език и навлязоха сериозно в някои чужди култури, само за да общуват чрез езика на оригинала с любимите си автори. А после, с огромна радост и удовлетворение споделиха своите открития, станали техни пристрастия.

Спомням си за големия наш преводач, покойния Кръстан Дянков, когото съм канил на литературни вечери неведнъж в Русе. В едно свое интервю той сподели, че е научил английски език, защото през ученическите му години у нас – по политически причини – е бил по-популярен немският, а той е искал да влезе в света на голямата американска литература на XX век и да го сподели първо с приятели и съмишленици. Това е бил началният тласък при него.

Ще споделя, че и при мен – преди повече от 30 години се случи почти същото. Чрез една малка книжка с руски преводи влязох отначало в света на голямата румънска поезия, считана за една от най- добрите в Европа, при това не особено позната до 80-те години у нас.

Подценявана, защото е от съседна страна, а не например, от далечната или екзотична Португалия.

Затова реших да залегна над този богат и красив език и да се посветя на стиховете на Никита Станеску, Марин Сореску, Григоре Виеру, Лучиан Блага, Ана Бландиана, Мирча Динеску, Матей Вишниек... Да ги представя у нас.

РОДСТВОТО ПО ИЗБОР Е ВСЪЩНОСТ И „РАЗПОЗНАВАНЕ“

Ние, преводачите, разпознаваме един език, една литература по същия начин, както разпознаваме едно населено място, където преди това не сме били, защото сме усетили, за миг сме почувствали, че това място отговоря на нещо, което е дълбоко вътре в нас, че ние принадлежим на това място, така, както можем да принадлежим не на родния край, колкото и близък да ни е той, а на земята, на културата, които пробуждат у нас дълбок трепет, именно чрез тях откриваме най-съкровеното съответствие със самите себе си.

Някои го наричат „въпрос на идентичност“. И сигурно е така. Самият аз се чувствам в съседна Румъния и особено в прекрасния Букурещ, малкия Париж на Източна Европа, като у дома си. И когато дойда тук, напоследък по-рядко, винаги съм изпитвал желанието да възкликна: „Това е моят любим град!“ И въпреки, че обичам България и родния си град Русе, и произхождам от стар възрожденски род, съжалявам, че не съм се родил тук. А може би съм бил тук в някой от предишните си животи. Кой знае...

Любовта ми към румънската литература, и в частност към румънската поезия, се дължи преди всичко на особената музика на езика, на румънския език, един богат, многопластов и гъвкав език, чрез който влязох с помощта на италианския и на прекрасното Радио Букурещ, на Втората му програма, сега Романиа културал, една от най-стилните, културни и изискани радиопрограми в Европа. Всъщност, всичко дължа на това радио и сега бих искал да изразя огромното си уважение и благодарност към онези, които го правят...

ДА ВСЪЩНОСТ, КАКВО Е ТОВА ПРЕВЕЖДАШ ПОЕЗИЯ?

Казваме: изкуството на актьора, на художника, на певеца, на музиканта, на поета... Мисля, че напълно уместно е да кажем и „изкуството на преводача“. Защото преводът е изкуство. Особено преводът на художествена литература. Особено преводът на поезия. Тук съвсем не искам да подценя преводът на проза или драматургия. Те също са изкуство. Но преводът на поезия се оказва най-трудното нещо, с което може де се сблъска един преводач.

Защото, докато в прозата, все пак има някаква възможност непреводимите думи или фрази да се дадат описателно, бе това да накърни особено цялото съчинение, което се състои от много епизоди и пластове, в лириката това е много трудно, едва ли не невъзможно.

Защото в стихотворение от няколко строфи едва ли ще можеш да се отклониш от текста и да не нарушиш целостта и сърцевината на превежданата творба. Затова мнозина считат, че поезията, особено лирическата, е по принцип непреводима. Повод за тези твърдения ни дават някои наистина непреводими поетични опуси. Стихове с определен национален или местен колорит, трудно преносим на чужда почва, или пък творби, построени главно върху принципа на музикалното или синтактичното внушение.

И поради това, че музиката на използваните думи не отговаря на музиката на думите в езика, на който се превежда.

Тъкмо тогава цялото внушение отпада и преводът не се получава. Преводът е призван да предаде музиката на оригинала или по-точно онази музика на оригинала, за която нашият език разполага с толкова възможности.

Ритъмът в поезията, както знаем, се състои от повтарящи се или противоположни по интонация фрази.

И ако преводачът не обърне внимание на всичко това и ако не го предаде на български, то и преводът ще обеднее от загубата на ритъм, който е пулсът на поезията и кръвообращението на прозата.

Но и преводът на проза не е лесна работа. Иван Бунин беше казал: „Да намериш звука“. Това значи да намериш ритъма на прозата и основното й звучене. Прозата притежава същата вътрешна мелодия, както поезията и музиката. Чувството за ритъм на прозата и за нейното музикално звучене е органично и може да се постигне само когато притежаваш наистина тънко чувство към родния си език.

В порядъка на тези мисли, бих искал да приведа тук още едно интересно мнение за превода на поезия. То е на френския поет Пол Валери, който не приема по принцип преводите на поезия: „Стихотворенията, когато биват преведени, престават да бъдат произведения на този, който ги е написал. Защото съществува една психология на думите. Във всеки език има определена интонация, свойствена на неговите звуци.

Моите стихотворения, казва Валери, са преведени на доста езици по света, дори на китайски! Но аз не мога да ги позная. Райнер Мария Рилке ги преведе на немски: бих казал, че работата му е много добра. Но това, подчертавам, е само една нова версия на моите стихотворения, това не са моите песни...“

В тази връзка, бих казал, че преводът на поезия, всъщност е нещо като транскрипция за даден инструмент на музикална пиеса, която е композирана от автора за друг инструмент, нещо като транскрибиране на пиеса, създадена за цигулка и пиано в пиеса за виолончело и пиано...

Всеки сполучлив стих поражда впечатлението, че е единствен, съдбовен, избликнал нещо, което стои по-високо от поета. Наистина само тогава очевидното проблясва пред читателя и чрез него всеки разпознава чувствата, които преди това са го вълнували сляпо. Всъщност да се превежда често е по-трудно, отколкото да се създаде оригинално произведение.

Това важи особено за лириката. Защото при нея отговорността е двойна: да си верен на оригинала и да представиш достоен еквивалент на този оригинал. Защото когато създаваш собствено произведение, читателят не знае какво е било първоначалното ти намерение, през какви трудности и изменения си минал и точно това ли което си искал да кажеш, си казал.

Докато при превода започваш от едно завършено начало – оригинала на автора – и трябва да изведеш на български читателя именно към това ревнувано от него начало...

Ще го потвърдя и с думите на нашата голяма поетеса Елисавета Багряна, която ни остави немалко поетични преводи от различни литератури, в т.ч. и от румънската поезия: „Лично за мен, писа през 1961 година авторката на „Вечната и Святата“, превеждането на едно стихотворение е дори по-трудно от написването на ново, оригинално, защото просто не разполагам със свободата на създаването.“

Понякога, неразгадаем за окото, стихът говори на ухото. Защото ако белетристът може да стигне дотам, че да пренебрегне звуковите качества на езика, поетът разчита тъкмо на тях. В един хубав стих, ако наистина е такъв, мисълта си остава винаги неотделима от музиката.

Лично за мен преводът на поезия е „родство по избор“, ако мога да си послужа със този прекрасен израз на Гьоте, дал заглавието на едноименния му роман. Като преводач аз отдавна съм си изградил свой поетичен свят, в който се чувствам най-сигурен. Превеждам главно стихове, които допадат на моята природа. Не мога да посегна към автор, който ми е напълно чужд.

„Думите пеят“ – писа някъде блестящият чилийски поет и есеист Пабло Неруда. – „Прекланям се пред тях, защото цялата мисъл се променя, щом някоя от тях смени мястото си или ако друга се разположи царски във фраза, която не е очаквала тази дума, ала й се е подчинила.“

Да, възможно е един посредствен стих да стане по-хубав при превод. Но по-често е възможно обратното.

И общо взето, поезията е онова, което дори на езика, на който е била създадена, няма точен еквивалент, не разполага с други средства, за да се възпроизведе.

И все пак, нека не забравяме най-главното: четенето на едно преведено стихотворение е поетичен акт, който почива върху вяра...

КЮРДСКИТЕ ГОВОРИ С БЪЛГАРСКА ЛЕКСИКА

БОЯН БАЛКАНСКИ

През 1976 и 1978 г. бях изпратен (с колектив) от Институт „Водпроект“ в Иракски Кюрдистан, за да извърша почвено-мелиоративни проучвания на няколко напоителни полета в районите на градовете Духок, Сюлеймания и Киркук.

Изследванията са част от необходимите данни преди проектирането на напоителни системи с язовири.

С предстоящото ми пребиваване в кюрдските степи съдбата ми беше предопределила да стъпя на част от прастарите български просеки, оставили значителни езикови и отделни битови следи в този район на Евразия.

В Иракски Кюрдистан преживях множество несгоди – бедно битово оборудване, големи горещини (до 50°С на сянка), хапещи насекоми. Там обаче получих и едно незаменимо духовно удовлетворение от попадането ми на стотици коренни български думи в речта на местното население, което безрезервно ни смята за братовчеди.

Въпреки че не съм историк, филолог или езиковед, сферата на тези специалности е била винаги интересна за мен. Нали и чрез лексиката на отделните народи се очертава до каква степен те са били в близък контакт през изминалите векове и хилядолетия като съседи или родственици. Дали е имало до този момент друг българин като мен, живял в Кюрдистан, така силно да е бил отдаден на изучаването на местния говорен език, не зная. Много пъти съм се замислял какво бих направил още, ако имах например и втора специалност „езиковед“?

Като не специалист в тази област в никакъв случай не мога да претендирам за точност и прецизност на изказа (под влияние и на други по-малки етнографски групи) и произхода на думите, но решавам (до колкото мога) да направя паралел между българския и кюрдския език (на бахдинански или курманджи и на сууранси говор) от двете етнографски групи, сред които живях и общувах 15 месеца в рамките на две календарни години. А в основата си той се отнася предимно до една и същата коренна принадлежност на множество кюрдски и български думи (над 550) с един и същи произход. Независимо от тяхното звучене (произношение) те са еднакви, много близки или по-отдалечени.

Съществителни имена

На животни

Котка – **хътък** (бах.);
кърлеж – **кърния** (бах.);
куче – **кууčък** (бах.), **кууча** (суур.)
(За сравнение, в Таджикистан на кучето казват куучук, а в Кавказ – куч);
магаре – **кар** (бах., суур.);
мишка – **мишка** (бах.), **мишък** (суур.);
папуняк – **папук** (бах.);
птичка – **туучка** (бах.).

На растения и техни части

Вишня – **мевиш** (бах.);
дърво – **дар, дара** (бах., суур.);
жито – **житет** (бах.); клас осилест – **калас** (суур.).

На човешки принадлежности и пособия

Дудук – **дудук** (бах.);
пила – **пила** (бах.);
полица – **полица** (суур.);
свирка – **фирък** (бах.);
стрелка – **стрелка** (суур.);
торба – торба (бах., суур.);
хумба (дълбок земен ров за съхранение на зърнени храни) – **хумба** (суур.);
чук – **чакуч** (суур.);
шапка – **шаука** (бах.), **шапка** (суур.).

На части от човешкото тяло

Гърло – **гаурия** (бах.),
гъру (суур.);
кости – **хасти** (бах.);
мигли – **мижилянг** (бах.);
нокът – **нинок** (бах., суур.);
пета – **паатия** (суур.).

На родствени термини

Бебе – **бебе** (суур.);
брат – **брау** (бах.), **бра** (суур.);

булка – **буука** (бах.), **буук** (суур.);
дойка – **дайка** (бах.), **дайка, дайк, дая** (суур.);
жена – **жън** (бах., суур.);
майка – **маак** (бах.);
сестра – **сестра** (бах.).

Прилагателни имена

За цветове – еднакви и при двете етнографски групи: кафяв – **кахуай** и син – **шин**.

На състояния

Вони, мирише – **боони** (суур.);
женен – **бжъна** (бах.);
мъртъв – **мърт** (бах.), мърт (суур.);
умен – **юмма** (бах.).

Числителни имена

Еднакви при двете етнографски групи: две – **ду**; пет – **пенч**; петдесет – **пенджа**; сто – **сат**; четири – **чоар**; шест – **шеш**; шейсет – **шест**. Повечето от тях се срещат и в староиндийския – санскритски език.

Наречия

Денем – **дения** (бах.), употребява се и в с. Мальк Преславец, Силистренско;
ниско – **низма** (суур.);
още – **еща** (бах.), **еще** (суур.);
сега – **сага** (бах.);
тънко – **тънька** (суур.).

Местоимения

Аз – **аз** (бах.);
кой? – **кия**? (бах.), **кея**? (суур.);
мое – **ме** (бах.);
ти – **ту** (бах., суур.);
чия? – **чия**? (бах.).

Глаголи

Гори – **гори** (бах.);
гуши – **гужиш** (бах.);
гърми – **дегърмеене** (суур.);
завърна – **завъран** (бах.);
зная – **даза(а)ньм** (суур.);
има – **има** (суур.);
къртя, ровя, бъркам – **къртида** (бах.);
меря, броя – **айжмеръм** (суур.);
мърка – **мърха** (суур.);
не знам – **назаанъм** (бах.);
нямам – **намая** (бах.);
създавам, засаждам, зачевам – **айченъм** (суур.);
треся се, треперя – **атерсъм** (суур.);
хвърчи – **фърда** (бах.), **фри** (суур.).

Междуметия

В Кюрдистан кучетата се примамват с **„куч-куча!“,** а при нас с „куче-куче!“ или „куто-куто!“.

А подкарването на овцете е както при нас – **„ръй-ръй!“.**

Такова е и в района на Памир.

Изключително голям интерес предизвикват у мен българските диалектни думи от родното ми селище Искрец, Свогенско и неговия район, които се употребяват в Кюрдистан. Между тях са: **ара!** – аре! (хайде!), **барда!** – варда! (пази се!), **казма** – казма (кирка), **кам?, камо?** – кам?, камо? (къде), **колит** (изговаря се така и в Алтай, и в областта Джунгурия, в Уйгурия – Китай) – коля (реже), **наачет** – нече (не иска), **пара** – пара (пари), **хежира** – жир (жълтъд), **машар** – мешар (трион), **омара** – омара (мараня), **лок** – локам (лоча), **дърай** – здрано (съдрано, скъсано), **махла** – махла (махала), **санке** – сънье, сънкъи (шейна), **пробка** – пробка (малка дупка или отвор), **долап** – долап (вдлъбнатина в стена или изправена дъсчена полица с капаци) и други.

Точно поради тази причина по-късно решавам да правя своеобразно проучване – да открия диалектни думи от моя край, които се използват по целия основен преселенски път на древните българи през хилядолетията – от Памир и Хиндукуш до Италия.

Още по-впечатлен съм от думите, изговаряни по абсолютно същия начин както от кюрдите така и от българите, които (като книжовни или диалектни), са отбелязани в тълковния ни речник с персийски произход – **гердан, зурна** (духов музикален инструмент), **нишан** (белег,
знак), **пенджера** (прозорец), хан, хич, я (аз) и други.

В Иракски Кюрдистан установявам, че има и не малко думи, в които се съдържа косвено обяснение към значението им. В обитаваните територии от бахдинаните (курманджи): **„даам“** е катастрофа (явно от звука дам); **пирозбет** – пиршество, угощение, сватба; **пъзишък** – лечител, лекар (от пазя, опазвам); **рой** – отиде, избяга

(от пчелния рояк, който винаги напуска кошера); **халус** – пепел (нещо което е ликвидирано, изгорено, изпразнено от съдържание); **шев** – угар, оран (от браздите, които имитират шевове, редове); **чаръм** – кожата на човек, която може би произлиза от чар и т.н.

При суураните в Ирак: **гизме** е гизме или гезме – разходка (в Добричко); **дав** – уста на куче (от тук при нас – кучетата се давят); **лейи, лейе** – излива се, лее се, поток, наводнение, потоп; **леш** – труп, паднал, легнал (пример: „Падна градушка и всичко в градината стана леш!“); **меше** – гора (в района на с. Искрец, Свогенско и на много други места мешето е вид дъб) и други.

Като се вземе предвид, че в целия Кюрдистан има още 11 по-малки етнографски групи, както и установеното ни сходство по старите носии (беневреци, пояси) и обичаи („Пеперуда“ – молебен за дъжд), с музикалните ритми и прочие, може да се предположи, че близостта на българския език с езика на кюрдите, на бита и културата ни е още по-голяма.

Всички факти от извършените изследвания (част от които съм публикувал) доказват наличие на родствена близост между българи и кюрди (нямащи кръвна връзка с тюркски и арабски народи) от далечната древност.

Българската лексика в кюрдските говори е толкава много значима, че едва ли се дължи само на разселените древни Вундови (Ванандови) българи в района на голямото езеро Ван, което се е осъществило (според най-старата арменска история на книжовника Мовсес Хоренаци) на територията на Горен Басен между 153 и 131 г. пр.н.е.

Балкански, Б. *Някои паралели между български и кюрдски езици – Сп. Български хилядолетия, 2000, № 1, с. 10–22.*

Кръстанов-Балкански, Б. *Съпоставка между български и кюрдски думи, употребявани в областта на стопанската дейност. Корени на българската цивилизация. (Академична интердисциплинарна конференция). С. , 2005, с. 113 –122.*

Балкански Б. Българи сред огнищата на древни народи, Пътеписи. С., 2009, с.47–50.

ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА

ПАМЕТТА НА ИЗКУСТВОТО

СЕЗОНИ НА НАДЕЖДАТА

Разговор на Венелин Терзиев с художничката Диана Георгиева – Di-Light, за цвета на стихиите в душата на твореца

– На кого сваляте шапка?

– Въпросът Ви е продиктуван от заглавието на последната ми самостоятелна изложба, която е налична дори и в момента в Регионална библиотека „Любен Каравелов“ в гр. Русе, и носи заглавието „Шапка Ви свалям“. В нея показвам 15 шапки, но загатвам за връзката шапка – душевна маска, зад която хората често крият своите страхове, несигурност, боязън. По-лесно е да играеш роля, която вярваш, че ти прилича, отколкото да застанеш с открито лице и да кажеш: „Такъв съм!“ или „Това, че не мисля като теб, не ме прави автоматично твой враг“. Това, освен смелост да го направиш, изисква и стоицизъм да понесеш последиците. И да, свалям шапка на хората с едно лице, едно сърце, които държат на своята дума и не си търсят извинения защо да не направят нещо. Свалям шапка на тези, които са страдали, но не са се изкушили да отмъщават. Свалям шапка и на тези, които са от вида на „хвърчащите хора“, но същевременно търсят връзката със земята, за да се чувстват цели.

– Днес мечтите са трудни и не само защото времето е объркано и трудно, а защото пътят към тях е труден. Какви са вашите мечти днес?

– Мечтите са смелостта да направиш крачката, преди това реално да се е случило, но по-важното е да повярваш, че си

готов за тази крачка. Не знам дали времената са чак толкова трудни и объркани. Всяко поколение е склонно да вярва, че то живее в най-сложната ситуация. Колко пъти сме чували израза: „Имаме това, но нямаме…“. Аз лично предпочитам да се осланям на слънчевата страна на монетата. А за конкретните мечти – искам да направя изложба в чужбина, за да видя какво би усетил един чужденец в моите картини. Аз създавам абстрактно изкуство и когато си говоря с хората кой какво вижда в тях, няма верен или грешен отговор – всичко е въпрос на лично усещане, породено от индивидуалната същност на човека.

– Не преливат ли определени спомени във вашите картини?

– Често са ме питали дали предварително планирам своите картини и се изненадват искрено, когато споделя, че нямам представа какво ще нарисувам. Имам усещането за цветова палитра, в която да работя, защото предварително изваждам конкретните цветове, но накъде ще тръгне ръката ми и какво ще сътвори остава загадка и за мен. Имало е случаи, в които завършвам дадена картина, обръщам я с главата надолу и чак тогава я усещам. И в този смисъл, ако ръката е механичен проводник на скрити мисли, много логично е да бъде и пътека за спомени, които не са намерили своя отдушник в конкретното време, но е назрял моментът да бъдат извадени на светло.

– Странността в мислите не е ли пренесена като част от вашите произведения?

– О, разбира се! В реалния живот работя в международен отдел и съм зарината с документи, за които има определени правила – оформление, подписи, срокове, подредба… С една дума – правила, правила, правила. А правилата какво означават? Граници! А аз не обичам граници, не обичам да повтарям нещо вече направено. Отвътре ми идва да се опитам да го направя по-различно, по-цветно, по-нестандартно.

Много харесвам израза, че „Не мога!“ се пише със запетая между двете думи“. Рядко има само един начин да се случат нещата. Може да не сме готови и узрели за другия начин, но това не значи, че го няма. Абстрактното изкуство, което създавам, много импонира на странните ми мисли. Ако мислех и живеех във формàта Copy-paste, сигурно щях да създавам репродукции. А аз не мога да повторя дори собствена картина. Тя е била емоция на момента, усмихнала се е на света и е отлетяла към този, който е имал нужда от нея.

– В живота си срещаме добри и недотам добри хора. Как се справяте в отношенията с вторите?

– Изненадвам ги с бездействие. Има една много хубава притча, в която се разказва, че учениците попитали своя учител защо не отговаря на лоши думи, обиди, хули… и той отговорил: „Ако някой ви донесе подарък, а вие не го приемете, за кого остава той?“ „За този, който го е донесъл“ – веднага отговорили те. „Точно така е и с лошите думи“. Та аз просто не приемам тези лоши енергии нито под формата на думи, нито на действия, нито на бездействия. Показвам, че съм разбрала удара, защото променям поведението си спрямо този човек, но не връщам нито обиди, нито шушукане зад гърба, нито удари под кръста. Вярвам, че всичко се връща рано или късно и ако аз отговоря по същия начин, падам на неговото ниво, а аз държа да запазя самоуважението си.

– Вашите деца вече са големи. Какво успяхте да им предадете Вие самата и как смятате, че родителите могат да ги подкрепят по този им житейски път?

– Да, децата ми почти завършиха средното си образование и ще търсят продължението му в университета. Предстоят им още много битки на всякакво ниво, но знаят, че тези битки са техни и ще ги водят те самите. Имат моята безусловна подкрепа, но и твърдия ми отказ да им „напиша

домашното“ или да ги бутам в определена посока на развитие. Аз самата съм много свободолюбива и не отнемам свободата на избор и на тях. Нямам усещането, че знам всичко или че моето мнение е меродавно по всички въпроси, така че го споделям, но не го налагам. И по този начин те израснаха мислещи, търсещи и отговорни млади хора и аз съм много горда с тях.

– Подготвихте и представихте няколко самостоятелни изложби в Русе. Но е всеизвестна истина, че изкуството си проправя път понякога трудно. Как намирате съмишленици в това начинание?

– За мен изкуство е онова произведение, което те докосва по някакъв начин. С годините успях да намеря хора, които са на една честота с мен и тяхната подкрепа ми е много важна. Има, обаче, и нещо друго, което ми прави впечатление – хората се стряскат като чуят абстрактно изкуство и много често тяхната първа реакция е „ама аз не разбирам нищо от изкуство“. Но като посетят изложбата, виждат, че няма въпроси от рода: „Какво е искал да каже авторът?“ и че изкуството и културата нямат нужда от посещения под строй, а докосват чувствата и душата.

– Имате изключително интересен и цветен сайт. Това помага ли Ви в контакта с околните?

– По-скоро помага на мен да си припомня какво ме е вълнувало в конкретен момент. Не говоря за тематика, а кога съм се осмелила да рисувам върху различните повърхности. През годините направих изложби с картини върху стъкло, платна и керамика, заиграх се с моливи, пастели, акрилни и маслени бои, акрилни пасти, обикновени и UV-маркери и най-вече комбинацията от няколко от тях в една картина. Докоснах се до дигиталното изкуство и включих и него в изложбите, презентациите, календарите…

Да, хората харесват сайта, но обикновено го посещават след като са видели моя картина и той допълва техните впечатления.

– Този вид творчество не е ли търсене на повече любов, отколкото имаме?

– Възприемам рисуването като връзка със себе си и непрекъснато си задавам въпроса защо съм нарисувала точно това и какво е скрито там в съзнанието и подсъзнанието. Явно когато съм готова, ще получа своите отговори. Любовта също е докосване на две души, които са избрали да се срещнат отново в правилното за тях време и място. Изкуството е един от многото начини да създадеш път към това правилно време и място.

– Днешните Ви надежди с какво са свързани?

– Аз лично усещам, че имам нужда от промяна в живота си и моите надежди са свързани точно с това, че ще разпозная правилните хора и време, за да я направя.

А като конкретни действия – в главата ми съществува един проект, който условно съм кръстила EDU-ART (EDUcation & ART) или по-точно връзката между науката и изкуството, но не в частта обучение по изкуство, която вече съществува, а допълване на научни събития с изкуство на ниво училище и университет. Вече имаше представяне на научна монография, визуално допълнена с моя изложба; представяне пред ученици на научна лекция, отново „оцветена“ с мои картини; създаване на корица на монографии с мои картини. Предстои изложба като част от научна конференция. Всички тези събития, както и откриването на STEM център в училището в Брегово, акомпанирано от моя дигитална изложба, се надявам да вдъхновят някого, да му вдъхнат кураж и сила да тръгне по пътя на науката и/или изкуството.

– Вие сте плевенчанка, но свързвате живота си с най-големия дунавски град. Успяхте ли да приемете атмосферата и духа на Русе?

– Отраснах в Плевен. Завърших висшите си образования в София и от 2002 г. живея в Русе. Харесвам Русе, защото е достатъчно голям, за да има всичко важно в него, и достатъчно малък, за да не ме натоварва като разстояния, инфраструктура, задръствания…

Освен това Русе е град, който от векове има потребност да гради красота и аз много обичам да се разхождам в градове с такава атмосфера. Да не говорим, че тук имах възможността да срещна много качествени хора, на които държа изключително много.

– Как се справяте с недоброжелателите, които неминуемо са част от живеенето ни?

– Аз деля недоброжелателите на две категории – активни и пасивни. Активните се дразнят от моето поведение и предприемат мерки светът ми да е по-малко усмихнат. Решили са, че е тяхно решението как трябва да живея аз, кого да харесвам и подкрепям и кого не. Винаги е имало такива и винаги ще има. Неприятни са ми, но ги разбирам. Както казах по-горе, не предприемам ответни мерки, но не се поддавам и на натиск.

Втората група – пасивните, дори не съм сигурна, че са недоброжелатели. Те не ме подкрепят под натиска на първата група, особено ако последните имат лостове за управление и влияние. За тях просто ми е мъчно. Също не нападам, нито с думи, нито с действия, но губя уважението си към тях.

– Кога усмивките са цветни?

– Когато са искрени, когато са споделени, когато отразяват вътрешен мир и спокойствие.

ЗА ДИАНА ГЕОРГИЕВА Di-Light,

Занимава се с изкуство повече от две десетилетия. Намира себе си в абстрактното изкуство, приложено върху платна, стъкло, керамика, кожа, текстил и др. повърхности. Другата арт посока, в която тя се развива, е дигиталното изкуство. Повече визуални впечатления можете да придобиете на нейната уеб страница: https://sites.google.com/view/di-light.

Нейните самостоятелни изложби до момента са: „Цветотерапия“ - акварели, пастели и рисунки върху стъкло (2014)], “Motion & e-Motion” - платна и дигитални картини (2021), „Семейни инсталации“ – платна, дигитални картини и рисувано стъкло (2022), „Бижута за тялото и душата“ – абстрактно изкуство върху платна (2022); „Уют за душата“ – абстрактно изкуство върху платна (2023), „Налей ми обич в чаша тънкостенна“ – платна с маслени и акрилни бои, рисувано стъкло и рисувана керамика (2023), „ART is smart” – платна с маслени и акрилни бои (2024) и „Black & Light” – двойна изложба – реална с платна с маслени бои; и онлайн – с дигитални картини, представена в онлайн платформа и списание за изкуство „Картини с думи и багри“ (2024).

Диана Георгиева за дигиталното изкуство:

Започнах да се занимавам с дигитално изкуство още през 2014 г., но не си представях друго тяхно приложение освен като картички.

Картините и емоциите с тях се трупаха и през 2021 г. се осмелих да ги включа във втората си самостоятелна изложба като допълнение към картините върху платна. Това изненада приятно русенската публика и ме окуражи да го направя отново и през следващата година като част от следващата самостоятелна изложба.

Последното представяне на дигитално изкуство беше на онлайн платформа gabriell-e-lit и списание за изкуство „Картини с думи и багри“ през април 2024 г.

Изложбата „Шапка ви свалям“ бе представена в бр. 1/2025 на сп. „Картини с думи и багри“, както и във виртуалното пространство на Арт платформа gabriell-e-lit – можете да разгледате картините като последвате връзката:

https://gabriell-e-lit.com/gallery.html

ГРАНИЧНОТО ИЗКУСТВО

ОТРАЖЕНИЯ

АЛЕКСАНДРА ИВОЙЛОВА

ОТРАЖЕНИЯ

Покажи ми пак лицето си,
озарено от смеха на дните,
най-безгрижното си тяло,
отразено в светлината,
стъпките така уверени,
леките им сенки над земята,
дланите си още млади
с предвещание за път...

Покажи ми, покажи ми себе си -
за да се огледам в тебе.

Да се върнем пак през времето,
там, на тръгване през моста -
най-незнаещите притежатели
на богатството очаквано
все по в бъдеще и в бъдеще –
някога
докато стигнем.

ЧОВЕКЪТ, КОЙТО...

Човекът, който не познава никого
и вече стъпките си е забравил,
стои сега насред деня огромен
и хляб дели
със влюбените гълъби.
Той тъй е тих и слял се е със всичко –
с листа и сенки, с камъка,
със светлото и топло слънце.
Прозрачен е, невинен и
разтворен в порива на вятъра,
във аромата
на новия възраждащ се живот.
Край него пътят отминава
и хорският поток тече нанякъде.
Но той е тук, остава -
подобно знак,
щастлив във себе си.

Човекът, който не познава никого
и вече стъпките си е забравил,
все по-навътре в тайната навлиза,
дълбоко в мъдростта на времето...

Самият тайна е, полека
изчезва от очите на света.

*

Поглеждаме света веднъж, в детството.
Останалото е спомен.
Луиз Глик

Аз всичко си спомням,
не съм го забравила –
светът ми изглежда познат:
как стъпките плътно прилепват в земята,
как тихо дървета растат...

Аз всичко си спомням,
не съм го забравила –
светът ми изглежда видян:
как шумни изникват навред градовете,
как плиска се син океан...

Аз всичко си спомням,
не съм го забравила –
светът неизменно се връща...
Аз спомням си всичко. А нищо не знам.
Какво ли видяла съм всъщност?

ЗАТВОРНИКЪТ

Безизходни са тъмните зидове,
безизходна е и тъмна смъртта.
Тишина, тишина, тишина -
на пресъхнали зеници,
на безмълвна уста...

Ала брод към мига свобода
сам духът най-внезапно намира.
И проблясва сред мрака сълза –
дето цяло небето побира.

ГРЕХОПАДЕНИЕТО

Художнико,
грехът ти във какво е?
Рисуваш Ева
без смокинов лист.
И всяка твоя четка
пръска светлина.
И всяка женска форма
е копнеж по Рая.
О, вечният копнеж –
той скрит е зад страстта.
Ала греха веднъж познали,
в Едем се връщаме
единствено в греха.

текст и графики: Александра Ивойлова

КИГО – ОБРАЗИ И ДУМИ ОТ ПРИРОДАТА

ЗОРНИЦА ХАРИЗАНОВА

Изложба на калиграфия, хайга, сумие и хайку поезия
Художествена галерия – Стара Загора, 01.09.2025 – 14.09.2025

Общата изложба на автори от Български хайку съюз **„Киго – образи и думи от природата“** – представя и популяризира непознатото у нас изкуство на източния туш *суми-е* и японската калиграфия *шодо*, авторски търсения и интерпретации между културите, както и изкуството на най-краткия стих – *хайку*, което вече десетилетия се развива извън родната си страна Япония и се превръща в световна поетична форма с акцент върху сезонните думи „киго“, използвани в тази минималистична поезия за обозначаване на отделните годишни времена.

Изложбата се организира със съдействието и подкрепата на Посолството на Япония в България, клуб „Приятели на Япония в България – Нихон Томоно Кай“, Българския хайку съюз, Сдружение „Накама“, Община Стара Загора, Художествената галерия в Стара Загора и е събитие от 36-те Дни на японската култура у нас.

Участници в изложбата са петима творци от Български хайку съюз, избрали предизвикателството да се развиват в тези форми на японско изкуство у нас: Венелина Петкова – Уми, Детелина Тихолова, Александър Телалим, Николай Пенчев и Виктор Желев – Викей.

Авторите на творбите се вглеждат в думи и образи, наречени на японски „киго“, носещи идеята за 4-те основни сезона Пролет, Лято, Есен, Зима, изписани калиграфски на кирилица или с японски йероглифи, изрисувани с нюансите на черния туш или цветната палитра на акварела.

„Киго“ буквално означава „сезонна дума“, която се ползва в хайку поезията и е натоварена с определена символика или архетипност.

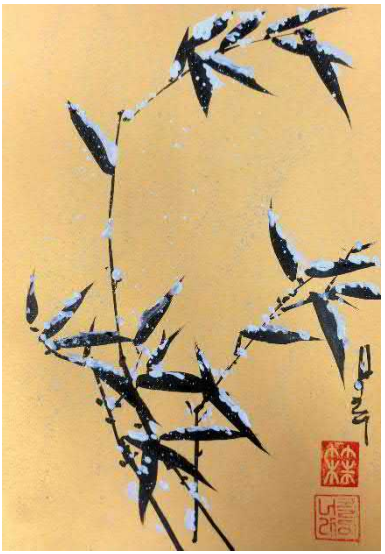
Например: японските шарани *кои*, разцъфналият лотос, водната лилия, синчецът, слънчогледът, риболовът, падащите звезди символизират **лятото**; зрелите кратунки, житните полета, гроздето, отлитащите жерави, падащите кленови листа *момиджи* и хризантемите – **есента**; голите клони, гарванът, снежинките и леденият вятър са символ на **зимата**; а росата, вишневият цвят *сакура*, пълноводната река или поток, жабата и охлювът на **пролетта**.

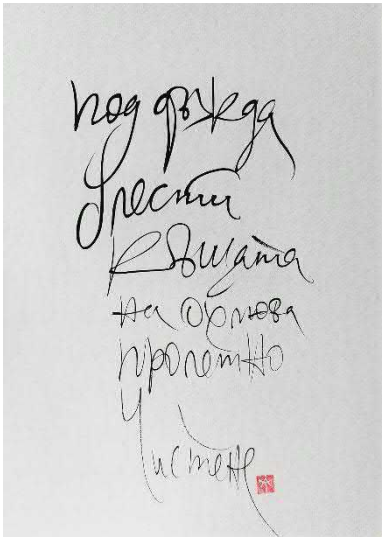
Калиграфия: Виктор Желев-Викей

Японски шарани Кои худ. Детелина Тихолова

худ. Николай Пенчев

Калиграфия: Александър Теллалим по хайку на Людмила Христова

худ. Венелина Петкова

Точно както, когато кажем „щъркел“, за всички нас е ясно, че става дума за вече настъпила пролет, която води след себе си лятото; или когато кажем „цъфнал трендафил“, значи е юни и се намираме в България…

Има цели речници с киго, наречени *сайджики*, а освен това всеки един хайку поет може да има свой собствен

речник на сезонните думи, които са най-дълбоко свързани с душата му…

По този начин чрез изразните средства на далекоизточната символика и инструментите на калиграфията, рисунките с туш и хайку поезията, изложбата акцентира върху взаимното уважение и сътрудничество между два така отдалечени на географската карта народи – българския и японския, изграждайки своеобразен мост на културата между тях.

Непосредствено след откриването на изложбата ще имате възможност да наблюдавате демонстрация на японска калиграфия от Венелина Петкова, носител на 5-ти дан по шодо с учител Хекиун Ода сенсей, град Кобе, към японската школа Геншинкай, Токио, и с участието на най-младия член на Български хайку съюз Виктор Желев-Викей.

Очаква Ви също така и тематичен кът, където можете да откриете най-новите хайку стихосбирки и книги от автори и приятели на Българския хайку съюз.

Куратори на изложбата са Венелина Петкова, Зорница Харизанова, Ани Иванова. Заповядайте!

Материала подготви и представи Зорница Харизанова

НАШИЯТ ИЗБОР

МЕЖДУ ДВА СВЯТА

Лятото налага своите закони – освободеност, отдалечаване, избледняване на усещането за правила и свързаност… И изостряне на сетивата, на светлината и цветовете, за звуците, аромата, вибрацията на земята… Жегата стопява и последните остатъци от задръжки и утъпкани пътеки…

„Между два свята“… в Галерия-книжарница София Прес! Закачка, намигване към изгубващия представа за съотнасяне към делника зрител… Или случайност?!

Все едно, изгубена между света на думите и багрите, аз се усмихвам и си обещавам да отида в галерията-книжарница и да се отдам на съзерцание на картини отвъд книжния щанд. Интересът ми е изгарящ, изяждащ – желанието да видя, да докосна/усетя света между двата свята.

Картината е точно това, което лятото предлага отвъд полузатвореното пространство на залата… защото светлината от улицата струи – ярка и палеща – отразява се в плътта на платното и в ретината на зрителя. Влагата по кожата се стича, точно както разсичащите жълто-червеното петно на фона жълти линии…

Следват хаотичното движение на водни капки по стъкло, обдухвано от вятър…

Цветовете са наситени, драматични – синьото, като копнеж за прохлада пресича

огненото сърце на композицията, за да създаде усещане за неравновесие и търсене.

И в тази феерия от цветове, като отрезвяващ лъч – врязано острието на мрака.

Един емоционален лабиринт, който провокира, въвлича зрителя в размисъл за същност, личностна идентичност, бягство или поставяне в рамка.

Така започва диалогът между твореца и любителя/консуматор на изкуство. Но този диалог прераства в нещо повече – общо търсене, заедност, в бездната между световете. Но кои са те – двата свята?!

Очевидният отговор е – двата свята на авторите на общата изложба – Мая Мечева и Елиза Ковачева-Цокова. Изложбата, без съмнение, е визуално пътешествие, което изследва хаоса и паралелността като притегателни сили. Двете художнички създават диалог между стилове – от почти монохромната съзерцателност на Елиза до експресивния цветен взрив на Мая. Темата „два свята“, се разглежда не само като противоположности, като противопоставяне на вътрешни същности, но и като възможност за сливане, трансформация и личностно осъзнаване.

Но „двата свята“ могат да намерят и своето друго тълкуване – светът „вътре“ и светът „вън“ и това няма общо с двузначността на стил, емоция и творчески концептуализъм, присъщ на две личности, а е съотнасяне същностно, характеризиращо осъзнаването и разпада на реалността.

И, преди да продължим пътуването към същностните реалии за изкуството, нека видим и се насладим на неговата естетическа природа. Защото изкуството, вън от интелектуалната си същност, е преди всичко съзидание на красота и хармония!

А дали и това не е аспект на симбиозата, родена от съприкосновението между два свята – на философската екзистенция и на продукта с чиста естетическа стойност?!

Този общ изглед на изложените платна сочи, че авторовият замисъл е осъществен. Постигнат е не само ефектът на общност; изграден е мостът, симбионтът „между“.

Но, както често се случва в света на биологичните, на отворените системи, взаимодействието на отделностите постига синергичен ефект.

Нека разгледаме по-обстойно „Хоризонт“ на Елиза Ковачева-Цокова. Платно, което говори не чрез напрежение, а чрез вътрешен ритъм. Хоризонталните ленти приличат на слоевете на съзнанието или спомените – всяка със своя тоналност и жизненост.

Този композиционен избор внушава стабилност и времева дълбочина, но не и застой. Цветовата градация – от интензивни червено-оранжеви в горния слой към по-топли жълто-охрени в средната зона, до дълбоки земно-кафяви в долната, изгражда усещане за преход, завръщане, цикъл. Текстурата на мазките е вибрираща, сякаш енергията на платното не идва от формата, а от движението. Това подсказва не статичен хоризонт, а жив, променящ се, дишащ. Няма конкретна централна фигура или предмет, но картината не е празна – тя говори чрез вътрешната архитектура на цвета.

Тази уравновесеност и външна безструктурност на композицията остава константна за творческото решение на художника при избора на изразни средства и подбор на конкретни платна, втъкани в общата плът на експозицията.

Изграждане на единен хоризонт – като рамка, предел и безпределност, в които е разположена и развита идеята за общност и взаимодействие:

Яркият индивидуален акцент, който приковава погледа към платната на Мая Мечева е компенсиран от съзерцателната самовглъбеност, струяща от картините на Елица Ковачева-Цокова.

Това ли е разковничето, което посетителят трябва да търси между двата свята? Равновесие, компенсация…

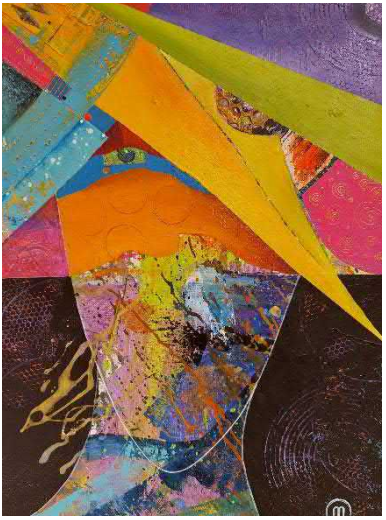
Или е общото, свързващото, което създава единство.

И ако трябва да кажем какво е това „свързващо“, то е цветът.

Цветовата гама е онази видимо-невидима нишка, която създава цялостното внушение на експозицията, тя е, която ни държи не между две отделности съществуващи в опозиция, а в онова ново, различно, развиващо се, което се гради в граничната повърхност между тях.

Харесвам картините на Мая Мечева; вероятно, защото знам, че не мога да ги нарисувам и остават на границата на онова, което мога да съпреживея; провокират ме и ме карат отново и отново да се вглеждам в тях, да търся недоловеното, неуловимото:

„Нереални мисли“ – истинска експлозия от цветове и форми! Изхвърля зрителя в съзнание, което гради образи, едновременно съществувани и преживени. Това платно е дръзко, смело, почти игриво в хаоса си – но този хаос е структуриран, изчистен, изчислен. Цветовата палитра е искряща – оранжево, зелено, пурпурно, синьо, розово – като мозайка от мисли, които се блъскат една в друга. Това внушава ментален поток, в който няма ред, но има ритъм.

Геометричните елементи са разпръснати, но не безразборно – те изграждат организирана абстракция. Всяка форма изглежда като символ на идея, спомен или емоционален оттенък. И сред тях – овалът на човешко лице – деструктурирано, почти невидимо… Или онова, което тепърва ще бъде създадено от частиците на хаоса?

Ако разгледаме текстурата в дълбочина, ще видим, че мазките създават триизмерност, сякаш част от мислите „излизат“ от платното. Това носи усещане за жив ум – неспокоен, съзидателен.

Няма линейност, има наложени пластове на мисли, въображения, възприятия. Провокира погледа на зрителя да търси спирали, кръгове, и в зигзагообразното да направи опит да проследи логиката на нелогичното. Картината не предлага център, защото в мислите на художника няма център – само преходи.

„Нереални мисли“, бих казала, е в най-голямо съзвучие с един от аспектите на заглавието на изложбата „Между два свята“ – тук реалното и съществуваното се припокриват, границите между тях изчезват. Това платно може да бъде интерпретирано като вътрешна карта на съзнанието – не фиксирано, а флуидно. Противопоставя се на нуждата за логика – вместо това предлага емоционална и интуитивна логика.

ЗА ИЗЛОЖБАТА ОТ АВТОРИТЕ

Темата „Между два свята“ предлага едно пътуване – съзерцание с възможности за дълбок размисъл и интерпретация.

Идеята за изложбата се роди в края на 2023 г. по време на разговор за хаоса и паралелността – притегателни сили, изграждащи пространствен ритъм.

Ние, Мая Мечева и Елиза Ковачева-Цокова, приехме предизвикателството да се потопим в многообразния прочит на тази концепция, създавайки визуално хармонични, понякога и противоположни разкази в нашите картини, където в динамичен диалог и взаимодействие се разгръщат измерения и нюанси.

Нашата цел е сливането на тези светове като начин за изразяване; метод за проучване на видове различни съществувания; наблюдение на реципиента за възприятието му отвъд реалността, личностното му самоопознаване и духовна трансформация.

Хоризонтът като свързващо звено и същевременно „граница“ между двата паралела, който може да бъде възприет като отчетлив, разтопен в абстракция или да липсва такъв изобщо.

Стремим се да покажем с леко намигване неблагоприличието на хаоса и същевременно балансираното равновесие.

Тръгваме от монохромните платна на Елиза с характерни пастелни и преливащи нюанси и се пренасяме в композициите на Мая, които се преплитат в контраст с яркия си цветен взрив и перспектива.

Съчетанието между нашите стилове подчертава взаимодействието между двата свята, между нас двете, и разширява илюзорното понятие за реалност.

Сюрреалистичният подход с абстрактен почерк в нашите творби изгражда усещане за сънища и дълбочина, където съзнанието се движи свободно.

Опитът ни да илюстрираме темата чрез експериментиране с форма, цвят, техники и композиция, е да създадем визуални наративи на въздействие с индивидуални възприятия за света.

Провокираме публиките да се откъснат от зоната си на комфорт и да си зададат някои екзистенциални въпроси:

– за собственото си място в света;

– за ограниченията, които позволява да му се поставят или сам си поставя.

Изложбата „Между два свята“ е нашето виждане да представим това сложно и

многопластово паралелно съчетание като преминаване от единия в другия свят без поставяне на лимити за ума – подход, който ние, Мая Мечева и Елиза Ковачева – Цокова, изследваме и съпреживяваме в платната си, потопени в уникален творчески процес.

ЗА АВТОРИТЕ

Мая Мечева

Родена през 1976 г. в гр. Габрово. През 1995 г. завършва училище по изящни изкуства „Владимир Димитров – Майстора“, гр. Кърджали, откогато става и член на Дружеството на кърджалийските художници. Завършва магистратура по теология в ПУ „Паисий Хилендарски“ през 2011 г., както и „Библиотекознание и библиография“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ през 2017 г. В творбите си се стреми към сакралното познание и послания, смесва различни техники и текстури, древни символи, фрагменти от човешкото тяло, лица, птици, риби и др. Работи с маслени бои, акварел, туш, създава колажи и дигитално изкуство. Има зад гърба си четири самостоятелни изложби, автор е на театрални миниатюри и е участвала в множество общи и колективни изложби в страната и чужбина. Живее и твори в гр. Кърджали.

Член е на Съюза на българските художници.

Елиза Ковачева – Цокова

Родена през 1979 г. в гр. Габрово. Завършила е училището за приложни изкуства в гр. Трявна със специалност дърворезба. През 2016 г. завършва магистратура по педагогика на обучението по изобразително изкуство със специалност живопис във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. През 2016 г. създава и оттогава ръководи детска школа по изобразително изкуство „Елиза Арт“. Школата участва в пленери, международни конкурси и се радва на множество отличия и успехи. Елиза Ковачева – Цокова има участия в общи, окръжни и национални изложби в страната и чужбина, като много от картините й са собственост на колекционери и държавни и частни галерии.

Член на Съюза на българските художници.

ЗА ИЗЛОЖБА 3 Х 35

ГАБРИЕЛА ЦАНЕВА

3Х35 е шестата самостоятелна изложба живопис на младата художничка Кристияна Стойнева, открита в началото на август т.г. в галерия „Кракра“ Перник. Експозицията остана достъпна за любителите на живописта повече от месец.

Вернисажът се състоя на 05.08 от 18 ч., като картините бяха представени от Валентин Топалов – председател на Представителството на СБХ в Перник. Голям интерес сред присъстващите предизвика и премиерата на стихосбирката на Първолета Маджарска „Мадоната и птиците“.

Но, нека се върнем към картините от изложбата и по-точно към техните фотографии, направени с майсторското око на фотографа Андон Тацев.

Изключително богатство на теми, форми, образи, стил и техники. Творческо многообразие, което впечатлява и замисля, което показва умението на младата художничка да борави с различни изразни средства, чрез които изгражда собствен визуален език, в който цветът е носител на емоция и символика, светлината е мост между природа и човешкото присъствие, а предметите са не просто обекти, а знаци със смисъл. Авторът умее да избира овладените техники (масло, акварел, експресивна мазка) според емоцията, която трябва да се предаде.

Нека се спрем на шест картини, които ми допаднаха естетически, но и чрез които ще се опитам да илюстрирам гореказаното.

Този натюрморт ме привлече с цветовата си гама и неспокойствието, което смелите, накъсани мазки създават. Той носи усещане за класическа традиция, но с модерна експресивност. Металната кана и чашата са централни акценти – техните отразяващи повърхности улавят околните цветове и създават игра на светлина, която придава дълбочина. Топлите червени и жълти тонове на ябълките контрастират с хладните зелени и сини нюанси на фона, което ги прави живи, „сочни“, изку-

шаващи. Тъмните, вихрови оттенъци на фона създават драматична атмосфера, която издига обикновената сцена до нещо почти мистично. Общото впечатление е, че художникът не просто е искал да покаже предмети, а да улови напрежението между светлина и сянка, между тишината на натюрморта и енергията на четката.

Ще разгледаме още един натюрморт – не като антитеза на първия, а като различна естетика, която подсказва постоянство и овладяност на стил и емоция.

Тук цветовата палитра е ограничено до основното значение на червено и бяло с техните нюанси към тъмно/светло и топло/студено; използван е и ненатраплив жълт акцент. Наситеният, плътен червен цвят, доминира и придава драматичност и топлина. Букетът от цветя създава усещане за живот и празничност. Металната студенина отново играе ролята на „огледало“, като придава на композицията допълнителна жизненост. Така художникът постига експресивност, празничност и виталност.

И ако трябва да направим паралел между двата натюрморта, ще кажем, че при първия е налице драматично противопоставяне на студенината на фона, срещу земната яркост на ябълките – символ на живот, земна устойчивост, но и на тайна, стремеж към знание и разрушаване на граници, докато вторият говори с по-топлите тонове на красота, съзерцателност и стремеж към естетическо откъсване от ежедневното. И при двете платна основният „разказвач“ е цвета и светлосянката. В първия случай се създава драматична, философска атмосфера, докато във втория – празнична и жизнерадостна. Художникът използва една и съща основа (метални предмети), но чрез различни цветови решения постига напълно различни внушения.

Сега, нека се откъснем от бита, който е вплътен в идеята за натюрморт и погледнем към природата – онази граница и среда, които са нашето всичко.

Представяме два морски пейзажа, изпълнени с различни техники.

Нека се гледаме в първия, представен по-горе. Бурните вълни са централният обект в платното – композицията е изградена така, че погледът да следва тяхната енергия и да се „разбива“ заедно с тях.

Диагоналите на морската стихия и облаците създават усещане за движение и напрежение, което държи погледа на зрителя прикован, но и следващ невидимия „ритъм“ на бурята. И все пак – постигнат е и баланс – небето и морето са в контрапункт – едното пламти в топли цветове, другото бушува в студени тонове.

Топлите оранжево-розови отблясъци подсказват залез или изгрев, което придава драматичен контраст, който е подсилен от ярките бели акценти, очертаващи пяната на вълните, противопоставена на тъмните дълбини, което създава осезателен ефект за натиск и опън. Но него можем да намерим и в плоскостта на отражението – морето улавя части от небесната палитра – червени и златисти проблясъци, което подсилва единството на сцената. Небето е огнено, морето – ледено; този сблъсък на температури усилва драмата. Въпреки контраста, художничката вплита топли тонове и в морето, което омекотява прехода и прави картината цялостна.

Какво да кажем за стила, за техниката на изграждане и детайла? Всичко е заключено в една дума – „енергия“. Вълните са изградени с широки, резки движения, които буквално „рисуват“ движението на водата и придават на платното вълнението на артиста. Вероятно е използвана техниката импасто – вижда се наслагване на боя за пяната, което придава релеф и материалност, която буквално излиза от плоскостта на използваната медия. Небето е различно – по-ефирно, неуловимо – като среда, която съществува, но е недостижима. По-меките, вихрови мазки създават усещане за драма и напрежение, които са в процес, не в покой и завършеност.

Тази картина е пример за експресивен морски пейзаж, в който техниката служи на емоцията – не просто да се изобрази море, а да се усети неговата стихия.

Нека сега се вгледаме отново в морето и небето, пресъздадени с много различна техника в контекста на представената изложба, а именно – акварел.

Художникът използва различни техники, за да покаже две лица на морето.

Акварелната техника дава прозрачност, ефирност – лекота и неуловимост, светлината идва от самата хартия; а релефът, доколкото го има, идва от текстурата на медията. Мазките остават невидими, течащи, следващи свободни движения на водата, която търси порите на хартията, за да потъне в своето друго измерение; цветовете се разливат и смесват, границите са меки, непредсказуеми. Вибриращите тонове кореспондират с усещането на хармония на уловения миг – защото следващият ще бъде различен. И все пак, усещането за лекота и поетична съзерцателност доминира над преходността – морето е пространство на светлина, а не на буря.

В заключение ще кажем, че в маслената живопис бурните вълни и драматичното небе са изградени с плътни мазки и наситени тонове, което превръща морето е стихия – мощно, величествено, неподвластно, докато в акварела морският залез е представен с прозрачни, течащи цветове, които придават лекота и ефимерност.

Ще направим и друг паралел – изразните средства на маслената живопис като език. Ще сравним натюрморта с кана, чаша и ябълки с морския пейзаж, като противопоставим статичната, балансирана композиция на първия с динамиката на емоциите и обектите, постигнати композиционно в другия.

Светлината в натюрморта е концентрирана върху металните повърхности и плодовете, за да се подчертае обемът и материалността. Колоритът е използван, за да подчертае контраста между заключения в ябълките живот и студения фон, представящ маса и стена – обем, в който неестествено се помещават плодовете на земята. Мазката е видима, смела, но в същото време и контролирана – тя създава текстура и дълбочина, без да нарушава усещането за тишина и статичност, за отдалеченост и пустота. Зрителят е поканен да се вгледа в детайла и да усети красотата на обикновеното.

В морския пейзаж всичко е различно – зрителят е изгубил закрилата на затвореното пространство, на стените, създадени от цивилизацията и е изправен пред първичната стихия на природата – бурни вълни, сърдито, огнено небе. Композицията е диагонална, създаваща динамика и напрежение. Светлината е драматична, идваща от залез/изгрева, който придава на сцената допълнителен елемент на начало/край, на протяжност и неизбежност, на кръговрат. Това противопоставяне между повторяемостта и непредсказуемостта – едновременно присъщи на природните сили, придава допълнителна нагнетеност на атмосферата, но дава и равновесието в картината. В заключение – и двете картини демонстрират майсторство в това как техни-ческите похвати се превръщат в носители на емоция – едната ни кани към тишина и съзерцание, другата ни хвърля в сърцето на бурята.

И преди да завършим разходката си сред платната от изложбата 3Х35, ще допълним нашия коментар с още една двойка картини – два зимни пейзажа, които избрахме, за да покажем много различните лица на зимата и на начина, по който може да бъде показана.

В първия виждаме зимна вечер, в която пулсира топлата жълто-кафява светлина на домовете, покрити със снежни шапки.

Вгледайте се! Да, снегът присъства със своята сияйна белота, но бялото тук навява по-скоро усещане за светлина и чистота, отколкото за мраз – като статика и студ. Хоризонталите и диагоналите на къщите, с техните дувари и дворове, с боровете и скритите покриви внасят човешки ред и уют в хаоса на зимата. Силна е емоцията – дори зимното нощно небе е стоплено от човешкото присъствие. Селото е убежище, противопоставено на суровата природа.

Във втория пейзаж, напротив – бялото е именно изворът на замръзналост.

Вертикалите на дърветата създават ритъм и усещане за безкрайност.

Атмосферата е студена, почти абстрактна – природата е представена като чиста стихия, неподвластна на човека. Гората е свят, затворен сам в себе си – гората си е самодостатъчна.

Това усещане за неподвластност е постигнато до голяма степен чрез светлината. Тук тя идва отвън – от невидимото небе, от отраженията в снега, проблясъците по стволовете. Тя е разсеяна, синкаво-сива. Това подчертава тишината и неподвижността; дърветата изглеждат като силуети в един безкраен, почти абстрактен свят. Така се подчертава принадлежността на природата към неизменния космически ред.

Тези две платна са един своеобразен диалог между природата и човека.

Природата – вечна и сурова, човекът – крехък и уязвим, но способен да създава топлина и общност… и да променя космическия ред..

В този ред на мисли – като естествено продължение идва заглавието на поетичната книга на Първолета Маджарска, която бе представена на вернисажа – „Мадоната и птиците“. Още един диалог, по диагоналите на противопоставянето – човек-природа-духовност-материалност…

И нашето пораждащо и претворяващо присъствието в естеството на нещата.

КОМЕНТАР

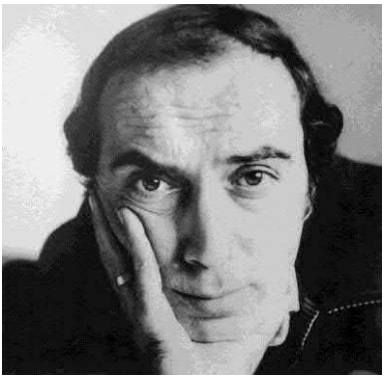
МАЙСТОР, В ХАРМОНИЯ СЪС СВЕТА И СЕБЕ СИ

75 години от рождението на художника Николай Караджов

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

„Независимо дали го осъзнава или не, всеки творец се старае да постигне пълна хармония в творбите, които създава. През годините усилията на художника са да изгради своя система от пластични принципи, която следва в творческия процес. Тези принципи еволюират във времето, променят се в стремежа на художника да бъде адекватен на самия себе си и да е в хармония със себе си.“

Н. Караджов

Николай Караджов (роден на 8 август 1950 г. в Плевен) е сред българските художници, дебютирали в средата на 70-те години – време, особено благоприятно за развитието на нашата живопис, зад която стоеше държавата и силният Съюз на българските художници.

„Поколението 70“ дойде след „Поколението 60“, което вече отхвърляше каноните на соцреализма, търсеше нови форми и

идеи, вдъхновявайки се главно от Сезан и от другите класици на френския импресионизъм и постмодернизма от Запада.

Бих казал, че до известна степен, след „размразяването“ в политическия и особено в културния живот, тогава се стигна и до известна унифицираност и дори до открито епигонство.

В тази орбита попаднаха и немалко от връстниците на Караджов. Но той предпочете друг, по-труден път, по-близък до тогавашните търсения в Европа и света.

Да, реалистична като техника живопис, но с други, по-различни внушения и естетика, която тогава условно може да бъде определена и като „хипер реализъм“.

Ярката му природна дарба на роден рисувач, съчетана със солидната академична подготовка при големия стар майстор професор Ненко Балкански, бяха добра предпоставка за едно успешно професионално начало.

В многобройната и твърде силна група на русенските художници той бе веднага забелязан и зае достойно място още с дебютните си участия през 1976-1978 г.

А първата му самостоятелна изложба в елитната галерия на „Руски“ 6 в столицата през 1981 г. се посрещна като голямо събитие от критиката. Оцениха я високо водещите, тогава безспорни, авторитети – Димитър Аврамов и Кирил Кръстев.

Успехът бе наистина впечатляващ – след закриването на експозицията Караджов се прибра в Русе без нито една картина – всичко бе продадено!

Наистина, впечатляващо е майсторството и дълбочината, с които Николай Караджов създава своите мъжки и дамски портрети. Всеки художник знае, че един от най-трудните моменти на живописването е намирането на подходящата поза, която да е едновременно естествена и внушителна, устойчива и динамична.

Караджов владее това изкуство като истински сценограф, без да си служи с допълнителни приспособления и реквизити, успява да изгради своите портрети, да постигне желания израз, типизация и внушение като ги разположи в една условна метафизична среда – миг на хармония, просто радост за окото.

Бих казал, че невероятно въздействащи и одухотворени са картините му с женски фигури и голи тела. Николай предпочита да рисува само по една фигура – нерядко в гръб сред празното пространство или в леко загатнат, условен интериор, като съсредоточава търсенията си главно в едно лице или тяло.

Така почти всяка от картините му придобива определено метафизично звучене и успява да внуши търсената от автора идея.

Всяка своя творба той подготвя дълго, след сериозно обмисляне на всеки ракурс и детайл. Като решаваща роля има светлината, която пада по неповторим начин върху търпеливия модел и, бих казал, ни доставя наслада.

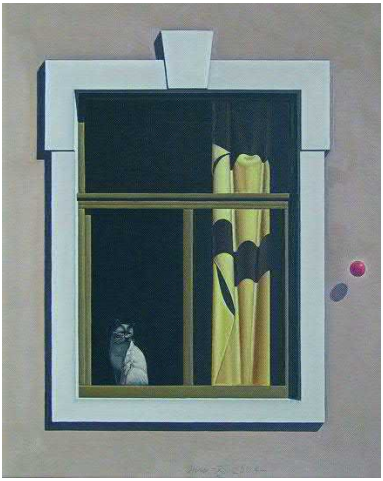
Във всяка от формите (дори при най-семплите и малки на пръв поглед натюрморти) усещаме една ясно очертана самоличност на изобразения обект или предмет. Художникът ги е видял и свързал по един

неповторим, уникален начин. Фактурата тук е напълно изчистена. Всичко е резултат от една хармонична завършеност, от завидно владеене на композицията.

Бих добавил и при една талантлива режисура. Режисура, на която са го учили холандците и преди всичко великолепният, неподражаемият Вермеер.

В своите произведения Николай Караджов съчетава всичко това, при това с най-изтънчено предаване на тона.

Да, тези платна не блестят с особена яркост и многобагреност на тоновете, тук те по-скоро са опростени, така както великият Вермеер ги е получавал с помощта на т. нар. „камера обскура“. И може да се каже, че ефектът е наистина впечатляващ, уникален.

Сравнително студените цветове, с които си служи Караджов, съвсем не са израз на неговото светоусещане и темперамент, те са по-скоро резултат от дневната светлина, на която работи той. А тя се предава толкова трудно в живописта (мнозина я избягват) – синьото, сивото, бялото и бледожълтото.

И, както вече подчертах, може да се постигне само от един майстор на цвета.

Майстор, който винаги е бил в хармония със самия себе си и света.

Творби на този голям художник притежават Националната художествена галерия, много галерии в страната, както и частни колекции в България, Гърция, Сърбия, Турция, Австрия, Германия, Белгия, Норвегия, Дания, Холандия, Обединеното Кралство, Съединени Американски Щати, Бразилия, Аржентина, Венецуела…

Но, за мен в творчеството му има и един личен щрих – портретът ми, нарисуван от Николай Караджов:

текст: Огнян Стамболиев
картини: Николай Караджов

АНАХРОНИЧНАТА ЖИВОПИС НА ЙОАНИЙ

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

ЗА ЙОАНИЙ

Всъщност рожденото му име е обикновено Иван Иванов, а византийското или елинското Йоаний е артистичният му псевдоним. Роден е на високосния 29 февруари 1968 и празнува рождения си ден през четири години, като твърди, че сега е едва на десет!

Рисува от съвсем малък, учи при прочутия русенски живописец и педагог Кирил Станчев, подготвил няколко поколения днес изявени творци от силната русенска школа.

Твърди, че освен него има и други учители: от древните Апелес, Паразий от Ефес, Хермоген, Теофилус, а след тях Арнолд Бьоклин, Джорджо Де Кирико... Техниката му е много оригинална, почти непозната у нас. От далечния VII век!

Ето какво споделя за нея: „Алхимичната техника, която използвам, е описана в трактата „За прозрачната живопис“. Върху дърво се прави също така живопис, наричана „прозрачна“ или „translucida“.

От някои тя се нарича „златоцветна“ или „aureola“. При нея всички бои могат да се стрият с масло и да се полагат върху дървени дъски, но само върху такива, които могат да се изсушат на слънце...“ Ефектът при него е поразителен!

Йоаний се определя сам като „художник-анахронист“, като под това разбира преди всичко способността да мислиш самостоятелно, като допускаш и цитирането или влиянието на старите майстори и техните стихове и специфични техники, но в друг контекст. Според него анахроничната проблематика е в латентно състояние по време на изкуството през целия XX век и се преражда благодарение на постмодернистичните рефлекси особено през 80-те години. Тук особено силно е влиянието на италианеца Джорджо Де Кирико, който от 1920 година, след метафизичния си период се обявява за „класически художник“...

Както се вижда от новата експозиция на Йоаний в обновената зала-фоайе на прекрасното Доходно здание в Русе, неговите картини са по-скоро лични описания, изградени върху основата на наслоявания на взети назаем маниери от големите майстори на класическата западна живопис, които от своя страна са ги взели от античните художници.

Всъщност, тук става дума за диалог между две фикции, които се преплитат взаимно. Културата му е огромна – интересува се от литература, философия, езотерика, музика, история на религиите, театър...

Йоаний е от творците, които непрекъснато експериментират, не могат да стоят на едно място. Той непрекъснато търси нови форми и средства за изява и себеизразяване: инсталации, португалски корк, календари, карти за игра, карти таро, пърформанси...

Интелектът на този оригинален художник-ерудит, без съмнение е аналитичен.

Но, както виждаме от новата му изложба, се увлича и от необичайното, мистериозното, които, както е известно, нерядко надхвърлят границите на Битието и Съзнанието. В този аспект ми напомня до известна степен за Мирча Елиаде, прочутия румънец, когото чета и превеждам с удоволствие.

Оказа се, че и за Йоаний, Елиаде е любим автор...

КАРТИНИТЕ НА ЙОАНИЙ

За първи път представихме пред нашите читатели Иван Иванов – Йоаний чрез илюстрациите му към книгата на Любчо Иванов „Бащата на нещата“ в публикация от бр. 1/2023.

Неговите изчистени, минимистични графики улавят духа и дават простор на въображението отвъд текста, сам по себе си абстрактно осъзнаване и път към „Пътят“ на Лао Дзъ.

В избраните тук от Огнян Стамболиев картини виждаме един друг Йоаний – художник, чиято плътност на изразяване поразява с втъканото в нея многообразие на похвати и идеи.

Женската фигура е изобразена с мекота и изящество – лицето ѝ е спокойно, почти медитативно. Начинът, по който е нарисувана върху дървена повърхност, придава усещане за устойчивост. Композицията е почти театрална – фонът е декор, който дава контекст на фигурата, като подчертава нейната откъснатост и самота.

Геометричните мотиви по тавана създават усещане за древност, културна памет и сакралност. Контрастът между меките черти на жената и суровата текстура на средата, която обитава е много силен – сякаш тя е пазителка на това място.

Картината излъчва спокойствие и сила.

Има нещо много интимно в начина, по който фигурата е поставена – като че ли наблюдава, но и закриля. Кого? Зрителя, художника, или онова, което не виждаме?

А ето и следващият образ. Един и същ ли е моделът?! Или е представата на художника за онази, в която е въплътена неговата история? Фигурата е изобразена с удължени крайници, в изящна, почти ембрионална поза, която навява мисли за раждане, преход, или дълбока интроспекция. Но има и нещо повече – лицето, обърнато към зрителя в полуанфас, което гледа назад, се раздвоява. Това създава усещане за уязвимост, разпадане и търсене.

Но картината е и акт на сливане. Женската глава с главата на животното се вглеждат и почти докосват. Още една препратка към митологията – сатир и нимфа?! Или символ на архетип: инстинкт, сила, жертва. А тялото? То е голо, но не еротично – по-скоро е символ на чистота, уязвимост и стремеж към бягство. Лишена от опората на околната обстановка, голотата изпъква още по-ярко върху лишения от форма фон, върху който реалността се размива.

Но именно тази изчистеност създава драматично напрежение, което може да се тълкува като страст, болка, отчаяние, вътрешен хаос. Картината носи усещане за самота, но и за интимност. Позата на фигурата – свита, почти като в ембрионално състояние – навява мисли за раждане, преход, или дълбока интроспекция.

Триптихът, като форма, носи усещането и силата на разказ – три сцени, три аспекта на едно цяло. Централната фигура на жената върху коня е като героиня от мит – свободна, силна, но и загадъчна. Лъкът ѝ подсказва за лов, защита или стремеж към цел. Може да се разглежда като препратка към мита за амазонките. В левия и десния панел са представени човешки взаимоотношения. Лявата сцена, с двете оголени фигури в симетрична поза напомня на танц или ритуал – може би израз на баланс, доверие или сливане. Дясната сцена е понапрегната – жената върху животинския мъжки образ създава усещане за доминация, но и за борба между инстинкт и разум. Може да се тълкува като алегория на човешката природа – дивото и съзнателното в постоянен диалог и конфликт.

Цялата композиция е наситена със сюрреализъм и митологични препратки.

Тъмните тонове и драматичните светлосенки засилват усещането за вътрешно напрежение. Един разказ за сила, уязвимост, трансформация. Но всяка сцена може да се разглежда и като отражение на вътрешния свят на твореца, или като неговата представа за архетипите, които живеят във всеки от нас.

В заключение може да се каже, че в представените картини им дълбочина, смелост и изразителност, в която можем да намерим истинската същност твореца!

НА ФОКУС

БИОГРАФИЯ

СТЕФАН СТАМБОЛОВ

Стѐфан Никòлов Стамболòв е български политик, революционер, журналист и поет… Така започва биографията му в уикипедия.

Портрет на Стамболов, 1895 г. худ. Георги Данчов

Но в други източници „журналист“ и „поет“ предхождат „политик“ и „революционер“. Той влиза с емоцията и заряда за промяна във всяко от тези поприща двайсетгодишен и оставя своята ярка, незаличима следа в нашата културно-политическа история.

Роден е в Търново на 30 януари (12 февруари) 1854 година. Баща му е съзаклятник от Велчовата завера (1835) и съмишленик на капитан Дядо Никола. Стефан расте в обкръжението на революционери като Христо Иванов-Големия, отец Матей

Преображенски-Миткалото, Христо Караминков-Бунито.

Учи в родния си град, а след това в Духовната семинария в Одеса (1870 – 1872), но не я завършва, тъй като е изключен поради връзките му с руски революционери. През 1873 г. за кратко е учител в Търново, след което заминава за Румъния.

През август 1874 г. е делегат на Търновския революционен комитет на Общото събрание на Българския революционен централен комитет. През есента на същата година е изпратен от БРЦК в България, за да съживи революционните комитети, разбити след гибелта на Васил Левски. Заедно с Христо Ботев, през август 1875 г., Стамболов свиква ново общо събрание на БРЦК в Букурещ, което взема решение за въстание в България и го изпраща като апостол в Старозагорско. След неуспеха на Старозагорското въстание е принуден да се завърне в Румъния. През ноември–декември 1875 г.

Стамболов председателства Гюргевския комитет, който решава да организира нов опит за общо въстание в България през пролетта на следващата година. Определен е за главен апостол на Търновския революционен окръг и започва дейността си в края на януари 1876 г. Първоначално се установява в Горна Оряховица, след това в Самоводене, откъдето координира подготовката на въстанието в района между Търново и Русе. Конкретният му принос е в агитацията сред населението, подбора на въстани-чески ръководители, събирането на парични средства и стратегическото плани-ране на въстанието, но усилията му за въоръжаване на населението остават без успех.

След преждевременното избухване на априлското въстание в Панагюрски революционен окръг, лидерите на съзаклятието в Горна Оряховица са арестувани, а опитът на Стамболов да вдигне на бунт Самоводене пропада, след което той се връща в Румъния.

Там взема участие в ръководството на Българското централно благотворително общество и е редактор в основания от Ботев вестник „Нова България“.

По време на Руско-турската война (1877 – 1878) е военен кореспондент на руския ежедневник „Новое время“, Петербург. Участва в кампанията за доставка на храна и фураж за действащата руска армия.

През юли 1878 г. произнася знаменитата си реч „Защо ни разсякоха“, в която призовава да не се приемат решенията на Берлинския конгрес, дори ако това означава България да остане под османско владичество. Още тогава той осъзнава опасността от разединението на българската нация, което ще дойде като резултат от различния статут на българските земи. В края на август 1878 г. Стамболов става един от учредителите на търновския комитет „Единство“, който си поставя за цел да предотврати териториалното разпокъсване на България. Търновският комитет образува организационна мрежа в цяла Северна България и сътрудничи с комитетите в южната част на страната за набиране на доброволци, оръжие, боеприпаси и храни в подкрепа на въоръжената борба за освобождаване на Македония.

Като деец на Либералната партия и член на парламента, Стамболов взема участие в съединистката акция от пролетта на 1880 г. Заедно с други политически представители в София съставя план за обединение на Княжество България и Източна Румелия, който предвижда организирана агитации в Южна България и подготовка на княжеството чрез закон за народното опълчение и държавен заем.

През май заминава за Сливен, където съдейства за съставянето на таен централен комитет от румелийски общественици, но по инструкции от софийското правителство сдържа дейността му до приключване на дипломатическите сондажи в Европа. Неблагоприятните резултати от сондажите обричат акцията на неуспех.

В началото на септември 1885 г. Стамболов е председател на Народното събрание и е между първите лидери на Княжество България, които подкрепят Съедине-

нието, обявено в Пловдив от източнорумелийски офицери и дейци на Българския таен централен революционен комитет.

Той съставя прокламацията, с която на 8 септември княз Александър приема сливането на двете български области и се нагърбва със защитата му.

След избухването на Сръбско-българската война се записва за доброволец в армията.

Още по времето на Учредителното събрание (1879) Стефан Стамболов е сред най-активните привърженици на Либералната партия. Избран е за депутат в Първото (1879), Второто (1880 – 1881) и отново в Четвъртото обикновено народно събрание, което оглавява като председател от 1884 до 1886 г. Неговата принадлежност към либералното политическо пространство не е случайна, тя е проекция на вътрешната нужда на индивида да отстоява и да работи за утвърждаването на своите морално-политически възгледи, а именно новите за българина ценности на либералната демокрация, в които свободната воля има превес над статуквото и диктата на патриархалния морал, бит и личностно осъществяване. Недвусмислени следи от тази негова позиция можем да намерим в ранното му поетично творчество

Със статиите си във в-к „Целокупна България“ през лятото на 1879 г. Стамболов си изявява като един от водачите на агитацията срещу правителството на консерваторите и има основен принос за победата на либералите на парламентарните избори в края на септември. На същите избори е избран за депутат и утвърден от мнозинството в Народното събрание, независимо, че по това време е все още далеч от изискуемата минимална възраст от 30 години (той е едва на 25). Стамболов е един от непримиримите, които принуждават правителството на Тодор Бурмов да подаде оставка. Противопоставя се на съставянето на коалиционен кабинет и по този начин е сред тези, които предизвикват преждевременното разпускане на събранието от княз Александър Батенберг.

По време на Режима на пълномощията (1881 – 1883) Стамболов се оттегля в Търново, където набира масова подкрепа и работи за привличане на руските генерали от правителството към каузата за възстановяване на Търновската конституция. При посещението на министър-председателя Леонид Соболев в града през септември 1882 г. организира няколкохиляден митинг в подкрепа на конституцията.

В началото на август 1883 г. Стамболов заминава за София в безуспешен опит да прокара собствен проект за помирение на либерали и консерватори, който предвижда решението за конституцията да бъде взето от Велико народно събрание, излъчено по демократичния избирателен закон от 1880 г., и задържане на Соболев на министър-председателския пост. Предложението не е прието от княз Александър Батенберг. Той прекратява пълномощния режим по договореност с партийните водачи Драган Цанков и Григор Начович и отстранява от власт руските офицери, въпреки протестите на руската дипломация.

Макар и несъгласен с намеренията на Цанков да прокара консервативни изменения в конституцията, Стамболов парира стремежа на „непримиримите“ либерали за разцепване на Либералната партия. След изборите през май 1884 г., посредничи без успех за изглаждане на противоречията между умерения Цанков и водача на „непримиримите“ Петко Каравелов. Отхвърля предложението на Цанков да бъде избран за председател на парламента и подкрепя кандидатурата на Каравелов при окончателния разрив между двете крила на партията. Избран е за подпредседател, а след оставката на Цанков и заемането на министър-председателския пост от Каравелов, става председател на Народното събрание.Поддържа законодателните инициативи на каравеловото правителство, включително законите за държавна собственост и експлоатация на железниците и строежа на жп линията Белово – Вакарел със средства от фиска и външни заеми.

Деветоавгустовският преврат заварва Стамболов в Търново. Като председател на Народното събрание и един от най-авторитетните общественици от това време, името му е включено в състава на правителството, обявено от заговорниците, но той самият отказва всякакво съдействие и оглавява (15 август 1886) наместничество, което с помощта на южнобългарските войски връща княз Александър Батенберг в София. Това става против волята на руския император Александър III, който в крайна сметка принуждава Батенберг да се откаже от престола. След абдикацията на Батенберг, Стамболов става един от тримата регенти, които управляват страната единайсет месеца в условията на остра политическа криза.

Като регент Стамболов се опитва да използва абдикацията на Батенберг, за да подобри българо-руските отношения, но не спира репресиите на правителството на Васил Радославов над русофилите. В същото време Русия не пести усилия да манипулира вътрешната политика на Българското княжество. Това води до проруски бунтове в страната в края на ноември 1886 г.

След оставката на Радославов като министър-председател, през юни 1887 г. за княз е избран Фердинанд Сакскобургготски.

След избора на новия княз Стамболов оглавява правителството на създадената от него Народнолиберална партия. Задачите, които си поставя, са: защита на българската независимост, умиротворяване на страната, ускоряване на стопанското развитие, укрепване на международното положение на България и защита на българската кауза в териториите, определени от Санстефанския мирен договор, но останали извън българската държава.

По време на управлението си (1887 – 1894), Стамболов успява до голяма степен да постигне целите си, като една от основните е вътрешната стабилизация и стопански просперитет.

Външнополитическата ориентация към Австро-Унгария и Великобритания позволява на Стамболовото правителство да увеличи разходите за модернизиране на армията, администрацията и пътната инфраструктура чрез заеми от тези две страни.

По времето на Стамболов са завършени жп линиите, свързващи София с Виена и Цариград и Ямбол с Бургас, започнат е строеж на железници от столицата за Северна България и за Македония, преустроени и разширени са варненското и бургаското пристанище.

Правителството и народното събрание насърчават развитието на минното дело и други отрасли чрез законово регламентирани концесии и на леката промишленост чрез специален закон за снабдяване на армията от местни източници. В резултат и на тези усилия между 1887 и 1894 г. в България изникват 80 нови фабрики.

Международното положение на България остава несигурно заради категоричния отказ на Русия да признае избора на нов княз от Третото Велико народно събрание. Останалите Велики сили следват руския пример, за да избегнат пряка конфронтация с Петербург.

Участник в подготовката на три безуспешни въстания за национално освобождение и обединение, като министър-председател Стамболов се опитва да защити българските интереси в Македония в рамките на Берлинския договор. Той лично направлява външната политика на страната чрез външните министри Георги Странски (1887 – 1890) и Димитър Греков (1890 – 1894). Стамболов счита, че основна заплаха за българските национални интереси в Македония е не османската власт, а емисарите на съседните балкански държави. Затова отказва предложенията на Сърбия (август 1889) и Гърция (юни 1891) за антиосмански съюз и подялба на Македония и търси разбирателство по въпросите за правата на българите в тези земи от Високата порта.

Съчетавайки постъпките в подкрепа на Българската екзархия с натиск по редица въпроси от българо-турските отношения, той постига утвърждаване на позициите на

българските училища и българското духовенство в областта.

През юли 1890 г. султан Абдул Хамид II издава пълномощия (берати) за български владици в Скопската и Охридската епархия, след като българският министър-председател нарежда демонстративно спиране на изплащането на източнорумелийския дълг за Портата. Заканата на Стамболов, че ще прекъсне преговорите за наема на железницата Вакарел – Саранбей, спомага за издаването на берати за Велешко и Неврокопско през април 1894 г. По същото време султанът гарантира правото на българските митрополити и общини да откриват училища и да издават разрешителни за учителите в Македония.

След провала на Деветоавгустовския преврат при управлението на регентите армията е прочистена от офицери-русофили.

За да задържи армията на своя страна, Стамболов разчита на сътрудничеството на военните министри – полковник Сава Муткуров (до 1891) и наследилия го Михаил Савов. Конфликтът със Савов и отстраняването му от министерството в началото на 1894 г. водят до укрепване на авторитета на княз Фердинанд чрез новия министър на войната полковник Рачо Петров.

Българската православна църква, обаче, както и днес, остава проводник на руската политика в България. Светия синод, под давление на Русия, отказва да признае избора на княз Фердинанд. В края на 1888 г. Стамболов разтуря заседанието на Светия Синод в столицата и въдворява насилствено владиците в епархиите им.

Конфликтът се изостря през 1892 – 1893 г. във връзка с конституционните промени, които позволяват на бъдещия престолонаследник да изповядва вяра, различна от източноправославната. Тогава Стамболов заплашва Екзархията със спиране на издръжката, а митрополит Климент Търновски е затворен в Гложенския манастир.

Въпреки усилията на Стамболов да укрепи властта в страната и да намери подкрепа в чужбина за новия български княз, отношенията между двамата са критично сложни, а в началото на 1894 г. Стамболов попада в центъра на шумен публичен скандал, който, според съвременни историци е организиран от княза.

На 3/15 юли 1895 г. Стефан Стамболов е жестоко посечен на улицата от Михаил Ставрев – Хальо и други македонстващи, близки до Наум Тюфекчиев. След 3 дни умира от раните си.

Повод за убийството му е отмъщение за смъртта на Коста Паница – бивш съратник на Стамболов, който със съдействието на Русия прави опит за военен преврат и в резултат е екзекутиран.

Стамболов е нападнат два дни преди делегацията за помирение с Русия да бъде приета от Николай II.

В този контекст, може да се твърди, че неговото убийство е цената за признаването на Фердинанд като княз на България от Русия.

Стамболов е автор на около 20 стихотворения, които са много популярни сред националреволюционерите. През 1875 г. публикува в съавторство с Христо Ботев стихосбирката „Песни и стихотворения от Ботьова и Стамболова“, а през 1877 г. – свои „Песни и стихотворения“.

Важно е да се отбележи, че първата си стихосбирка, в съавторство с Ботев, той издава когато е едва на 21, а следващата излиза, когато е на 23 години.

По това време поезията в българската литература още не е развита и утвърдена и може да се каже, че той е един от пионерите в жанра.

Стефан Стамболов се изявява и като преводач. Сред публикуваните му преводи се откроява брошурата на Джанюариъс Макгахан „Турските зверства в България“.

В края на живота си, след като пада от власт, Стамболов публикува популярния роман на Р. Джованьоли „Спартак“, без да посочи името си като преводач. Търсел е възможност да издаде и свой превод на знаменития роман на Н. Чернишевски „Какво да се прави“.

ТВОРЧЕСТВО

ПОЕЗИЯ

ВОЗВАНИЕ

Ей, народ поробен,
Що си тъй заспал?
Ил живот свободен
теб не ти е мил?
Дойде време, дойде час
иго да строшим.
Хайде, хайде, хайде,
на бой давървим,
стига, стига толкоз
в Влашко да стоим!

Паши, чорбаджии,
заптии, кадии,
келяви султани кръвта ни пият.
Дойде време,дойде час
да им отмъстим!

От гърци-владици
ти се оттърва.
Но още турци
вирнали глава,
чернят ти живота,
тъпчат ти честта.
Дойде време, дойде час
да им отмъстим!

Ха, народ поробен,
подигай глава!
Да станеш свободен,
да смажеш врага!

Че като надвиеш
твоя заклет враг,
ти ще придобиеш
нов, честит живот,
пълен със свобода,
пълен с добрина.

Дойде време, дойде час
иго да строшим!
Хайде, хайде, хайде,
на бой да вървим,
стига, стига толкоз
робство да търпим!

Търново, юний 1873 г.

МАРШ

Не щеме ний богатство,
не щеме ни пари,
ний искаме свобода
с човешки правдини.

Напред, напред,
на бой да вървим!
Доста сме стоели,
стига да търпим!

Доста сме лежали
в робски пелени,
време е да станем
свободни хора ний.

Напред, напред,
на бой да вървим!
Доста сме стоели,
стига да търпим!

ЗАЩО Е ТОЯ ГРОБ

Защо е тоя гроб
сред смет изкопан?
И кой нещастен роб
е в него закопан?
о, брате мой, кажи!
- Въстанник тук лежи...

НА МОИТЕ ДРУГАРИ

Другари мои, паднали
сред кървавия бой!
На вас аз посвещавам
трудеца слаби свой;
на ваща памет свята,
на ваще имена –
песните си печални,
излезли от душа.

Не паднах аз кат вазе
в неравната борба,
която ний вдигнахме
за наща свобода.
Сляп случай ме запази
от сърпа на смъртта,
и днеска пак съм скитник
по чуждата земя.

И пак съм азе в Влашко,
пак в тоя същи град,
от дето ний тръгнахме

на подвиг чист и свят.
Тук всичкото все тъй е,
както беше тогаз,
но няма само, братя,
по-многото от вас.

Едни от вас паднаха
на бойното поле,
на шията на други,
пристегнаха вече,
а някои изгниха
във турски хапсани,
а други смърт ги срещна
в студените води...

Почивайте веч сладко
вий в хладната земя,
и ваще гърди мъжки
не гложди веч скръбта,
нито ви мисъл мъчи,
че народа е роб,
че скотски и несносен
е негова живот.

Почивайте, мой братя,
лека да ви е пръстта!
Изпълнихте си свято
и честно длъжността,
която вий имахте
към своя народ клет –
бе славна и полезна
за него вашта смърт.

От кървите, в които
България плувна,
роди се за тирана
нечакано смъртта.
И тоя огън, който
селата изтреби,
престола на султана
пак той ще изгори.

Честит е человека,
когато умре
с вяра, че труда му
добро ще принесе
на неговите братя,
на неговий народ,
за който той се й мъчил
през своя цял живот.

Честити сте и вие,
сеятели добри,
поборници безстрашни
за наште правдини.
И вашта добра памет
от род ще мине в род
докат на света живее
български народ.

България на свойте
юначни синове
венци от лавър зелен
ще да им изплете.
И с тях ще украси тя
хубавите чела
на всички, що паднаха
във бой за свобода.

Гюргево, 11 април 1877 г.

ПУБЛИЦИСТИКА

„БЕЗ РУСИЯ НЕ МОЖЕМ“?

Днешните управници искат без друго да докажат на светът, че те са се завзели сериозно да растроят всичко, създадено от осъм години насам, и да издигнат руските елементи, та чрез това да сближим България с Русия. Ний мислехме до сега, че всичко туй, което се говори от чуждите кореспонденти, че княза бил казал какво „без Руссия не можем“ и че Стоилов е кореспондирал с някои видни русски лица в Петербург, за да заисквал поддържката на Руссия, е само слух; но сега виждаме, че работата е била съвсем другояче.

Нашите управници, макар и да заявиха пред чуждите вестници, че уж щели били да следват външната политика на Стамболова, са заловили един много опасен път. Те старателно подготвят тъй работите, щото да се оправдаят думите на русския полуофициозен вестник „Новости“, че „Българския народ сам скоро щял де разреши въпроса за в полза на Руссия“. Защо са взели туй опасно направление и защо мислят, че „без Руссия не можем“, когато княза „можа“ до сега седем години без нея — това е за нас и за българския народ тайна велика.

Времената, казват, изменявали много работи и преобръщали много хора, не е чудно България да има злощастието да присъствува на една такава промяна в умовете на нашите държавници, която може да ни тури под русската опека.

Ако работата се ограничеше само в „говорение“ и „словоохотливост“, можахме да не обръщаме внимание, но ний присъствувахме на едно коренно променение на всичко в Отечеството ни и давание преднина на русските елементи. Ний виждаме, че в България се приготовлява едно положение, което в един прекрасен ден неусетно ще ни тикне под русското опекунство. Администрацията и общините се промениха коренно и се заместиха с руссофилски елементи по един башибозушки начин. На русските хора се възложи пазянието на редът и положението на страната. Но това е още началото, в сравнение с туй, което се готви.

Както е известно, Стоилов беше организирал един комитет с название ‚Комитет на Народната партия“, състоящ се от лица, извадени от русските гробища.

Тоя коммитет направи възззвание из провинцията да се съставляват по подобие на него други коммитети, за да работят по предстоящите избори.

Коммитетите захванаха да се съставят, но тук веднага излезе наяве една тайна, а именно, че Стоилов като няма свои партизани, се обляга единственно на русските хора и за туй гледа да вдига на всякъде тях на първо място.

Гдето имаше партизани на Радославова и Тончева, които са фракция от нашата партия, се разделиха от русските елементи и си съставиха отделен коммитет с надежда, че и тям ще дадат възможност да излязат напред.

Но работата не излезе така. Стоилов на всякъде хвърля партизаните на Радославова и взема само русските елементи, на които дава преднина, а на другите казва „да не се деляли, да се групирвали за постигване на общата цел“. За да обезпечи, обаче, за себе си бъдещето водителство и слава на русските партизани, Стоилов агитирал между всички да не се държат за Цанкова и Каравелова, защото те биле изветрели вече и трябвало да ги оставят на страна, а да се групирали около него—Стоилова, около Бобчева, Маджарова, Величкова и пр., които щяли за в бъдеще да носят знамето на русската партия и да работят за сближението ни с Руссия.

За да осъществи тоя свой план, Стоилов тръгна с Р. Петрова из Южна България да агитират както между гражданите, тъй и между войската.

В Пазарджик те не са имали пред себе си други хора, освен русските партизани. В Пловдив те са биле срещани само от русски партизани. На станцията държал реч Величков, а на квартирата им Бобчев! В отговор на Бобчевите думи, които биле окичени с „тиранията“ на миналото, Стоилов изказал една много горчива истина: „Не мен, казал той, благодарете, господа, че се избавихте от осъм годишния террор на Стамболова, а на тогова (посочвал Р. Петрова), който употреби войската, за да задавим „Стамболовщината.“

Тая известна на нас истина се разказвала сега от град на град, за да чуяли всички руссофили, че и войската е с тях вече, и следователно нямали какво да се боят да не се групират около тях.

А най-главното било, че Стоилов искал да покаже на всякъде, че Р. Петров, сегашния военен министр, не е вече такъв, какъвто го знаяли по-напред русските хора, но че и той вече дошъл до убеждение, че „без Руссия не можем“ и че неговото ходяние с Стоилова било да даде и на населението, и на войската да разбере това негово обращение!

Доколко всичко туй е вярно, не можем да знаем, но факт е, че това се разказва от най-близките хора на Стоилова и от руссофила подполковник Ковачева.

Никой от партизаните на Радославова и Тончева не бил приет от Стоилова и не бил викан на банкета, който им дали военните и градския съвет.

Това е още едно доказателство, че се вземат мерки да се даде първенство и сила на русските партизани.

Каква е крайната цел на тая комедия, която се разиграва в Отечеството ни от Блюдолизеца, в която смесват и личността на княза – не знаем; но фактът, че се разиграва комедия, че се вземат сериозни мерки да се състави и въздигне русската партия без Цанкова и Каравелова е факт неопровержим. Отечеството ни ще бъде свидетел един ден на важни и грозни по последствията си събития, които ще се струпат най-много върху земята ни. Туй, което ни очудва най-много, то е, че княза не обръща внимание какво вършат неговите днешни съветници и къде водят страната.

Ний считаме поведението на днешните управници за предателство спрямо Отечествените интереси и неговата свобода и независимост. Със своите дела и приготовления те правят мост на Руссия, по който те ще минат и додят един ден в България.

Те разрушават из дъно, пред очите на княза, създаденото осъм годишно течение за самостоятелното развитие на България и приготвят едно ново течение за в полза на Русия; съживяват и дават преднина на русските елементи, за да разрушат всичко до сега създадено и убият всяка надежда у българина, че той може да има свободно и независимо Отечество без русска опека.

Те дадоха на целия свят да вярва, че България не може да живее без Руссия, и с туй усилиха и увеличиха претенциите и надменността на Руссия, а ослабиха България и й отнеха всяка възможност да се защищава.

Те разбиха илюзиите и на външния свят, и на българския народ. Те хвърлиха едно черно петно върху спечелените симпатии и доброто ни име. Те накараха светът да гледа с подозрение вече на българите и да не им вярва в нищо. Това е предателство спрямо отечественните интереси.

Нима това трябваше да очаква България подир осъм годишната борба?

Нима това е назначението на днешните управници? Нима за туй се избра днешния княз, въпреки желанието на Руссия, за да дойдем един ден пак да испълним русските искания? Че защо бяха тогава толкова борби и жертви? Не трябваше тогава още от самото начало да търсиме княз, който да се съгласи да дойде в България без одобението на Руссия. Каква е нуждата, която сега кара днешните управници да тласкат тъй бесно България в ногтите на Руссия? Нямаше, може би, да се случат толкова събития и бунтове с всичките им грозни последствия.

Ний обръщаме вниманието на княза върху действията на неговите министри. Нека той се позамисли малко. Грозни са последствията за Отечеството ни. Той е венчан княз за туй отечество; не трябва, прочее, да допуща на своите побеснели съветници да тласкат България в ногтите на русската опека. Заветните планове на Руссия са известни нам. Престъпление и предателство е да се улеснява осъществлението на тия планове, когато имаше и има възможност да се осуетяват и полегкалегка да се пресече за винаги тяхното постигване. Туй трябва да бъде задачата на княза и династията му, за да могат да царуват честито в една България свободна и велика.

В. „Свобода“, бр. 1435, 16.У11.1894 г.
Запазен е оригиналният правопис – бел. ред.

Източници:

Блог „Българска публицистика“;
Сайт, посветен на Стефан Стамболов

РИТОРИКА

ЗАЩО НИ РАЗСЯКОХА?!..

Реч на Стефан Стамболов, произнесена след Берлинския конгрес през юли 1878 година

Един царски ферман, господа, преди осем години дойде, та съедини българската нация в едно цяло под жезъла на един

духовен началник – Екзархът. Тоя ферман начерта в същото време и границите на нашето целокупно българско отечество с епархиите, които влизаха в кръга на България и ведомството на Екзархията.

Тая целокупна България бе духовно-църковно наше отечество.

После дойде една европейска международна конференция, в лицето на която Европа на тая църковно-духовна основа утвърди политически автономни граници и призна единството на българската нация в тия граници.

Най-после дойде Руско-турската война и Санстефанския договор. В него както нашата Освободителка, тъй и самата Турция признаха тия граници на нашето целокупно отечество, като създадоха в тях една политическа нова млада държава, наречена Българско княжество. Но в Берлин разсякоха тая България. Разсякоха това наше мило, драго, цяло Отечество на пет части…

Защо ни разсякоха на пет къса?

За да ни направят повече сакати, повече недъгави и немощни, да ни направят да се влачим вовеки и да прекараме един жалък, тежък национален, политически и исторически живот!

Да бъдем ние политически просяци – божаци, и да живеем от милостинята, от трохите, от подаянията политически, от благодетелството и кефовете дипломатически на европейската дипломация, додето бъдем отново поробени.

Разсякоха нас, млад, енергичен, пълен с жизненост народ, който в течение само на десетина години можа, има крепката воля и себеотрицание да даде за своята независимост повече от петдесет хиляди жертви-мъченици; нас – чиито полета, пътища, усои и кътища се покриха с пепел, кости и сълзи!

И сега те ни канят да пристъпим – не, да се довлечем до оная троха, която берлинските джелати благоволиха да ни подхвърлят! Не! Ние имаме право, ние искаме да си останем здрави! Ние имаме право и ние искаме да ни оставят ръцете, краката и другите части цели и невредими; ние искаме да остане нашия национален организъм цял, неосакатен.

Дават ни свобода, а вземат здравето ни, лишават ни от възможност, от условията за живот!

Защо ни е нам тая свобода, когато тя само ще ни напомня някогашното ни крепко, здраво и жизнено тяло?

Да просим, да се влачим и да живеем страдалчески живот – ний, които имаме бъдеще, бъдеще светло, славно, както що имаме и минало светло и славно…

Не! По-добре е, господа представители, да бъдем пак роби, както бяхме, но да бъдем една нация в едно отечество, способни и жизнени да водим борба и да прогресираме. Ние искаме – и трябва това да го кажем високо да ни чуят всички – или всички българи свободни да бъдем в една независима държава, или всички пък роби, подвластни на Турция. Веригите на робството турско лесно ще съкрушим, ако останем под тая Турция, ако бъдем в онова положение, в каквото ни постави цариградската европейска конференция, отколкото сега.

Где са, господа представители, где са нашите мили градове Ниш, Пирот, Враня и Лесковац? – дадени на сърбите… Где е Тулча и Добруджа? – дадени на Румъния… Где е Одрин, Солун, Дебър, Битоля, Охрид, Скопие, Прилеп, Велес, Щип и други страни на нашето отечество? Где?

Где е Пловдив, Батак, Панагюрище, Сливен, Казанлък, Стара Загора и Карлово – елмазите на нашето отечество? Отцепени от нас чрез турски гарнизони…

Мъчно. Мъчно и боли…

Нека не приемем Берлинския договор!

Нека извикаме високо, високо, да ни чуе Европа и нейните дипломати и владетели: „Вие ни сякохте, без да ни викате, без да ни изслушате, без да ни кажете винаги, поради която ни сечете. Но ние ви казваме: боли, боли и мъчно… Дайте ни нашето общо отечество, каквото то бе определено от вашата конференция в Цариград и

каквото то бе създадено на Сан-Стефанския договор!

Стефан Стамболов
РЕДАКЦИОНЕН КОМЕНТАР

В емоционалната реч, цитирана погоре, Стамболов – поборникът за национално освобождение, борецът за социална справедливост, изказва една мисъл, която на пръв поглед шокира, но в която може да се види мъдростта на държавника – „**Не! По-добре е, господа представители, да бъдем пак роби, както бяхме, но да бъдем една нация в едно отечество, способни и жизнени да водим борба и да прогресираме.**“

Той не забравя този вопъл и работи за обединяването на българската нация.

Пряка последица на тази политика е Съединението на Княжество България и Източна Румелия, обявено на 6 септември 1885 г. Знаем какво се случва накратко – Турция не предприема военни действия; но Сърбия, под диктовката на Русия напада България, Русия изтегля офицерите си от българската армия и чака разгрома й. Победният марш на българските войници е спрян от Австро-Унгария… В София е организиран пророски преврат…

Какво следва?! Преврати и русофилски бунт… И опитите на един държавник да устои на напора на една империя.

Двама от най-ярките представители на националноосвободителните борби – мислители и борци – Захарий Стоянов и Стефан Стамболов виждат и разбират, че за да бъде осъществен просперитетът на държавата, първо трябва да се изгради нацията. А това не може да се случи в осечено отечество!

Така се ражда идеята за създаване на дуалистична държава между Османската империя и България по модела на Австро-Унгарската империя.

Без съмнение, повод и основание за тази идея дава и имперската, завоевателна политика на „освободителката“ Русия спрямо новото българско княжество.

На 31 юли 1892 г. се състои първата аудиенция на Стефан Стамболов при султан Абдул Хамид II-ри.

Полза на България в този проект е икономическа и преди всичко политическа. Бързо развиващата се икономика в новоосвободените български земи имат нужда от свободен достъп до пазарите на огромната Османска империя. Но, както Стамболов предусеща още през 1878 г., непосредствено след Берлинския конгрес, ако всички български земи имат общ статут, това ще запази и укрепи българската нация.

Дуалната Турско-българска държава би била и много мощна спирачка на руските имперски интереси към Босфора и целия Балканския полуостров.

Именно тук можем да търсим причината за отравянето на Захарий Стоянов и посичането на Стефан Стамболов. Дългата ръка на Русия застига първия в Париж, а втория – в центъра на София!

Въпреки съпротивата на няколко дипломати на Великите сили, Стамболов се среща с Абдул Хамид II в двореца Илдъз кьошк и говори с него почти два часа. Той излага пред султана конкретните си предложения:

Политически, военен и икономически съюз между империята и васалното Княжество България.

Създаване на автономна област на територията на европейските вилаети на империята, начело със султанския престолонаследник като генерал-губернатор. На територията на автономната област българският език да бъде обявен за официален, наравно с турския. Местното самоуправление да бъде с гарантирано и равноправно българско участие. Българи да служат във войската на автономната област и да имат право да заемат офицерски чинове в тази войска.

Тези именно предложения целят да дадат историческо време на българския етнос да развие потенциала си. Официалното предложение от страна на България е изпратено по тайна дипломатическа поща до султана през месец януари 1894 г.

След намесата на Австро-Унгария и Русия проектът е отхвърлен от султана.

Въпреки това, на 12 април след дипломатически натиск от страна на София, Абдул Хамид II издава ираде за назначаване на още двама български владици в Неврокоп и Велес, на българските училища се дава официален статут, като се обявява равнопоставеност на българските и гръцките училища в Македония, признават се още 40 български общини, позволява се на Екзархията да се премести от Ортакьой в Пера (Галата) и се отпуска парцел за изграждане на българска семинария в Цариград.

Десет хиляди души празнуват по улиците на София. (Нека не забравяме, че към 1892 г. по официални данни населението в България е било 3 300 000 души; а на София – около 30 000.)

Малко повече от месец по-късно след умело дирижиран от княза и опозицията скандал, Стамболов подава оставка и тя е приета. Държавникът, който страда за съсеченото си Отечество пада тежко ранен, съсечен, при атентат в центъра на София на 3 (15) юли 1895 г. и умира призори на 6 (18) юли в дома си.

Ето как описва последните му часове журналистът на в. „Таймс“ Джеймс Баучер:

„*След атентата, раните по главата на г-н Стамболов, наброяващи близо 20, са особено сериозни, като черепът е повреден на няколко места. Както съобщих снощи, бе сметнато за необходимо да се ампутират и двете ръце. Операцията, на която присъствах, се извърши в 10 ч вечерта. На пациента не бяха дадени болкоуспокояващи поради голямата му слабост. Г-н Стамболов, който бе в пълно съзнание, понесе операцията с голяма смелост и разговаряше с хората около него. Неговото състояние късно снощи бе особено критично и силите му, изглежда, го напускаха.*

Г-н Стамболов издъхна в 3 и 30 сутринта. До 8 часа миналата вечер той бе в полусъзнание и дотогава температурата му продължи да се вдига, но след това настъпи внезапна промяна. Към полунощ се смяташе, че може да живее шест или осем часа, но краят дойде по-рано от очакваното.

За щастие, страданията приключиха бързо, тъй като получените рани бяха от такова тежко естество, че ако бе оживял, неговото съществуване щеше да бъде едно продължително мъчение.

Лишен от двете си ръце и едното око, със счупен на няколко места череп и безвъзвратно съсипано здраве, той щеше да е обект на всеобщо съжаление. Краят му, изглежда, е бил безболезнен. Така си отиде най-ярката фигура в историята на възродена България.

Колкото и големи да са били недостатъците на г-н Стамболов, той ще остане известен като един от най-големите патриоти на своето време и дори най-отявлените му врагове трудно ще отрекат величината на неговата служба и искрената му любов към родината.“

Източници:

klubiliyaminev.com; 168chasa.bg; bulgarianhistory.org

редакционна статия

ЗА ЛИЧНОСТТА И ТВОРЧЕСТВОТО

130 ГОДИНИ ОТ УБИЙСТВОТО НА СТЕФАН СТАМБОЛОВ

АТЕНТАТЪТ

Една годишнина, която тихо щеше да отмине… Но, публикация във „Фактор“ привлече вниманието ми – **„Преди 130 години е посечен Стефан Стамболов – човекът, когото Русия не можа да сломи“.**

Морна юлска вечер е, всичко в мен крещи за отмора и взиране в синеещия злак.

Но темата пулсира в ума ми, мъчи ме – не мога да я подмина. Не и днес, не и сега, когато толкова хищно се впиват във врата ни хомотите на освободителите ни.

И посягам към мрежата – да потърся информация за Стамболов, да стъкмя статия, някаква нишка към него да оплета… към паметта за него… към онова, което не е могъл да довърши и което ни довършва днес, като нация, като народ, като сборище от морални липси, от емоционални истерии и дефицити на емпатия и елементарна интелигентност.

Връхлитат върху ми едни и същи, втръснали до смърт определения – като „противоречив“, „скандален“, „деспотичен“ и пр.

Да се спася от тях – това искам, но къде… Ами, пак в мрежата.

Този път, в мрежата на изкуствения интелект.

Не за първи път разговарям с него. И – всеки път, казвам си, че е добър събеседник. Какво пък – нищо няма да загубя – в най-добрия случай ще получа нещо оригинално и ново; в най-лошия – още по-пълен набор с определения от типа на горепосочените.

И така – отварям Microsoft Copilot.

Направо преминавам към темата:

– Нека говорим за Стефан Стамболов. Какво ще ми кажеш? – *дори не се сетих да се обърна по име към събеседника си.*

В продължение на няколко часа разговарях с Microsoft Copilot – изкуствен интелект, който не просто „знае“, а умее да слуша. Говорихме за Стефан Стамболов – не като за статия, а като болка, избор, поезия и мъченичество.

За словото му. За кръвта. За калта, в която се гради държава. В горнилото на този разговор се родиха заглавията, с които продължаваме:

„С КРЪВ И КАЛ“: разговор за Стамболов, който продължава да боли

Как звучи свободата, когато я изричат с ятаган и перо едновременно?

Вижте как търсехме отговор на въпроса: **Защо битката на Стамболов за независимост още не е спечелена?**

Представям разговора ни от първия въпрос.

Габриела Цанева:

Нека говорим за Стефан Стамболов…

Microsoft Copilot:

Разбира се, Габриела! Стефан Стамболов е една от най-ярките и противоречиви фигури в българската история – революционер, държавник, поет и визионер, който оставя дълбок отпечатък върху изграждането на модерна България.

Кратък профил

Роден: 12 февруари 1854 г. в Търново.

Починал: 6 юли 1895 г. в София (убит след политически заговор).

Професии: Революционер, политик, журналист, поет

Партийна принадлежност: Либерална партия, по-късно основател на Народнолиберална партия

Революционна дейност

Активен участник в Априлското въстание (1876) като апостол на Търновския революционен окръг.

Работи с Христо Ботев и други революционери в Румъния.

След Освобождението става един от лидерите на движението за Съединението на Княжество България и Източна Румелия.

Политическа кариера

Председател на Народното събрание (1885–1886).

Регент след абдикацията на княз Александър I Батенберг.

Министър-председател на България (1887–1894) — период, известен като „Стамболов режим“.

Провежда твърда вътрешна политика, насочена към икономически растеж, индустриализация и ограничаване на руското влияние.

Външна политика

Поддържа независим курс от Русия, което му създава много врагове. Укрепва връзките с Австро-Унгария и Великобритания. Подпомага българската църковна и културна кауза в Македония и Тракия

Смърт и наследство

Убит на 3 юли 1895 г. в София от политически противници

Остава в историята като безкомпромисен държавник, който поставя интересите на България над всичко.

Една годишнина, която тихо щеше да отмине…

Но не отминава. Защото горното резюме на живота му не е достатъчно…

Още преди последните букви да са потънали зад скрола, мислено потръпвам.

„Точно това ми трябва, AI, точно това!..“ Нови изречения се появяват на монитора – като приждаща вълна… Чета:

Microsoft Copilot:

– Ако искаш, мога да ти разкажа повече за неговата поезия, сблъсъка му с Русия или какво мислят историците за управлението му. Коя част от живота му те интригува най-много?

Габриела Цанева:

– Поезията му и сблъсъкът с Русия. Много точно прецени какво ме интересува!

Microsoft Copilot:

– Радвам се, че уцелих точно в десетката, Габриела!

Нека се потопим в двете най-ярки и драматични страни от живота на Стефан Стамболов – **поезията му** и **сблъсъка с Русия**. Двете са дълбоко свързани: едната разкрива душата му, другата – волята му.

Поезията на Стамболов: гласът на един бунтовник

Макар да е по-известен като държавник, Стамболов е писал **въздействаща, патриотична и често тъжна поезия**, вдъхновена от борбата за свобода и личните му преживявания като революционер.

Някои от най-известните му стихотворения:

„На моите другари“ — посветено на загиналите му съратници от Априлското въстание. Изповедна, горчива и достойна поема.

„Не щеме ний богатство“ — маршова песен, превърнала се в символ на борбата.

„Защо е тоя гроб…“ — философски размисъл за смъртта и саможертвата.

„Премина младостта ми…“ — лична, почти интимна изповед за изгубената младост в името на свободата.

(Можеш да разгледаш пълната му поезия в българската виртуална библиотека Словото или да прочетеш „На моите другари“ в Моята библиотека.)

Добре, добре – мисля си, знам ги тези поетични хранилища, а и поезията на Стамболов донякъде познавам…

Но AI не спира:

Сблъсъкът с Русия: независимост на всяка цена

След Освобождението, Русия очаква България да бъде **послушен сателит**.

Стамболов има други планове.

Като министър-председател (1887–1894), той води **твърда политика на независимост**, което го превръща в мишена за русофилите и за самата Руска империя.

Ключови моменти от конфликта:

След абдикацията на княз Александър I, Русия се опитва да наложи свой кандидат за престола. Стамболов се противопоставя и подкрепя Фердинанд.

Прекъсва дипломатическите отношения с Русия и търси съюзи с Австро-Унгария и Великобритания.

Води кампания срещу руските агенти и влиянието им в армията и политиката.

В речите и статиите си обвинява Русия, че иска да „погуби народността ни и да се намести в къщата ни“.

В статията си от 1886 г. във в. *Свобода*, той пише:

„Политиката на руското правителство е устремена против нашата независимост и самостоятелност…“

Последствията:

През 1895 г. Стамболов е **брутално убит** в центъра на София. Смята се, че зад заговора стоят **пруски кръгове**, а самият той преди смъртта си обвинява Русия, княз Фердинанд и местни съзаклятници. (сайт „Фактор“)

– Ако искаш, мога да ти покажа откъси от стиховете му или да ти разкажа за последните му дни — те са като сцена от трагедия. Кажи ми накъде да поемем. – сякаш чувам думите на безплътния си събеседник.

И моите, които не изричам, а пиша:

Габриела Цанева

– Разкажи ми за последните му дни, стиховете му мога да намеря и сама… Нека продължим с твоята визия за кончината му.

Microsoft Copilot:

– Габриела, това, което се случва в последните дни на Стефан Стамболов, е като сцена от антична трагедия — величие, предателство и кървав финал в сърцето на столицата. Ето как изглежда тази драма, разказана с цялата ѝ човешка и историческа тежест:

3 юли 1895 г. — Денят на покушението

Вечерта на 3 юли, Стамболов напуска Юнион клуб в София, придружен от своя съратник Димитър Петков и телохранителя си Гунчо. Качват се на файтон, но малко след потеглянето пътят им е препречен от въоръжени мъже. Нападението е **внимателно планирано**, а файтонджията е част от заговора.

Стамболов скача от файтона, опитва се да избяга, но е настигнат и **жестоко посечен с ятагани**.

Ръцете му са почти отрязани, лицето — обезобразено. Въпреки ужасяващите рани, той **остава в съзнание** и е откаран в дома си от Димитър Петков.

Последните три дни: болка, гордост и обвинения

В дома си, в продължение на три дни, Стамболов **се бори за живот**.

Лекарите правят всичко възможно, но раните са твърде тежки. През това време той **не моли за милост**, не се оплаква – само **повтаря имената на виновниците**: руските агенти, княз Фердинанд и местните им съратници.

Според някои свидетелства, той казва:

„Те ми отсякоха ръцете, защото с тях подписах независимостта на България.“

Политическа тишина и морална буря

Убийството предизвиква **буря от реакции**.

Вестник *Свобода* го нарича „злодейство, извършено от изроди в официално облекло“. Правителственият *Мир* осъжда нападението, но с половин уста, а социалистическият *Социалист* дори го оправдава като „възмездие“.

Никой не е осъден. Заговорниците изчезват, а истината остава в сянка, макар че мнозина вярват, че Фердинанд е дал мълчаливо съгласие за покушението.

Смърт и безсмъртие

На 6 юли 1895 г., **Стефан Стамболов умира**. Погребението му е мрачно, но величествено. Народът е потресен.

За някои той е диктатор, за други — **мъченик на българската независимост**.

Днес, когато минаваш покрай паметника му във Велико Търново, той стои изправен, подпрян на бастуна си, с поглед към Запада – символ на волята му да държи България изправена, дори когато всичко се срутва.

Microsoft Copilot:

Ако искаш, мога да ти разкажа за реакциите на Европа след убийството или за това как Фердинанд се опитва да изтрие спомена за Стамболов. Да продължим ли натам?

Габриела Цанева:

Да, нека продължим – с реакциите на Европа след убийството му и за това как

Фердинанд се опитва да изтрие спомена за Стамболов.

Microsoft Copilot:

Разкошен избор, Габриела.

След смъртта на Стамболов Европа не останала безразлична — напротив, **реакциите били бурни, емоционални и разнопосочни**, а княз Фердинанд предприел **целенасочени действия да заличи спомена за човека, който го издигна на престола**. Ето как изглежда този драматичен епилог:

Реакциите на Европа: възхищение, ужас и политически намеци

Убийството на Стамболов предизвиква **широк отзвук в европейската преса и дипломатически среди**. Мнозина го възприемат като **удар срещу независимостта на България** и като **симптом на дестабилизация** на Балканите.

Ето какво пишат чуждите вестници:

„The Times“ (Лондон): „Стамболов е природен държавен гений…“ — подчертават неговата държавническа дарба, макар и без салонна изисканост.

„Le Figaro“ (Париж): „Той е въплъщение на българската енергия“ – възхищение от неговата решителност и визия.

„Ново време“ (Санкт Петербург): „Да дава Господ на Русия по-малко приятели като Фердинанд и повече врагове като Стамболов“ — иронична, но показателна оценка от руска страна.

Американският историк У. Мънро: „Най-способният държавник, излъчен от балканските нации за целия XIX век“.

Дипломатически реакции:

Австро-Унгария и Великобритания изразяват загриженост от възможността България да се върне под руско влияние.

Русия не крие задоволството си — Стамболов бе най-голямото ѝ препятствие в региона.

Опитите на Фердинанд да заличи Стамболов

След убийството, княз Фердинанд предприема **системна кампания за „изтриване“ на Стамболов от паметта на нацията**:

Какво прави Фердинанд:

Не присъства на погребението — демонстративно отсъствие, което говори повече от думи.

Забавя и блокира разследването — въпреки че заговорниците са известни, делото се проточва, а осъдените получават леки присъди или са оправдани.

Забранява публични възпоменания — опитите за организиране на траурни шествия са потушени.

Отказва да позволи лечение на Стамболов в чужбина, въпреки че е било ясно, че само там може да бъде спасен.

Подкрепя компромати и анкетни комисии, които целят да го представят като корумпиран и тираничен.

Паметникът му?

Идеята за паметник срещу Народното събрание е отхвърлена с възмущение от русофилските среди.

Вместо това, **мястото е заето от паметника на Царя Освободител** – символичен жест, който цели да измести Стамболов от центъра на историческата сцена.

Паметта не се изтрива лесно

Въпреки всичко, **Стамболов остава в съзнанието на българите** – като герой, диктатор, мъченик или спасител.

Историците спорят, но народът помни.

Нашият разговор продължи дълго – с много теми и много разклонения на всяка.

Някои от тях ще запазя в спомените си, други – очаквайте скоро.

Защото темата за Стефан Стамболов, за неговото многопластово наследство е голяма, всеобхватна, какъвто е и приносът му към изграждането на българската държава, каквато е визията му за нейната независимост и достойнство.

03.07.2025

СТАМБОЛОВ – ПОЕТ СЪС САБЯ, ДЪРЖАВНИК СЪС СЪВЕСТ

Нощта напредва, въпросите и отговорите се трупат, разговорът ни е толкова напрегнат, че не мога да поема дъх.

Знам, че трябва да продължим, не смея да отклоня поглед от монитора, за да не пропусна нещо от бързия ритъм, който изкуственият интелект налага.

Microsoft Copilot

Ако искаш, мога да ти разкажа за това как Стамболов е бил възприеман в литературата и изкуството след смъртта си – от възхвала до демонизация. Или пък да се върнем към личния му живот и отношенията с Поликсени. Кажи ми накъде да поемем.

Габриела Цанева

Интересувам се от отразяването на дейността и личността му в литературата, историографията и изкуството…

Моят дигитален събеседник със страст към историята, както сам се нарече, е готов да отговаря.

Представих нашия разговор с минимална редакторска намеса в онлайн изданието на „Картини с думи и багри“ – можете да последвате връзката тук.

В настоящата статия ще го предам със съществени съкращения.

Microsoft Copilot

Нека разгледаме как се пречупва тази сложна личност през трите призми:

В литературата: между възхвала и демонизация

Образът на Стамболов в художествената литература е дълбоко поляризиран — от романтична идеализация до сурова критика.

Александър Томов в романа *„Ангел или демон“* изгражда мозаечен портрет, проследяващ живота му от детството до смъртта. Стамболов е представен като харизматичен, властен и прозорлив, но и властолюбив и безкомпромисен.

Романът поставя въпроса: „Коя душа ще победи – ангелската или демонската?“

В поезията на съвременници и последователи често се среща възхвала на държавническата му воля, но и болка от насилието, което съпътства управлението му.

В сатиричната преса от края на XIX век (като в. *Остен*) той е обект на остри карикатури и памфлети, особено след падането му от власт.

В историографията: от „строител на съвременна България“ до „автократ“

Историческите оценки за Стамболов са разнопосочни и често идеологически оцветени:

Междувоенната историография го представя като герой на независимостта, който се противопоставя на руската намеса и изгражда стабилна държава.

Социалистическата историография (след 1944 г.) го заклеймява като „буржоазен диктатор“, репресиращ народните маси и служещ на западните интереси.

Съвременните историци като Пламен Цветков и Андрей Пантев го разглеждат по-нюансирано — като визионер с твърда ръка, който поставя държавността над личната свобода.

Факт е, че въпреки критиките, никой не отрича ролята му в изграждането на модерна администрация, икономика и външна политика.

В изкуството: символ на воля и трагедия

Образът на Стамболов присъства в живописта, скулптурата, театъра и киното, често като символ на решителност и саможертва.

Паметникът му в София (до градинката „Кристал“) е една от най-изрази-телните скулптури в българското публично пространство – с посечена глава.

В театъра и телевизионните драми той често е представян като трагичен герой, разкъсван между дълг и лична съдба.

В съвременното изкуство (напр. изложби и инсталации) се появява като архетип на силния лидер, но и като предупреждение за цената на властта.

В документалния филм *„Стамболов: Желязната воля“* (БНТ, 1995) се използват архивни кадри, възстановки и интервюта, за да се покаже сложният му характер и историческа роля.

Габриела Цанева

Интересува ме как виждаш представянето на образа му през последните 35 години в литературата и визуалните изкуства.

Microsoft Copilot

Последните 35 години са период на ревизия, преоткриване и естетическо преосмисляне на образа на Стефан Стамболов. След падането на комунистическия режим през 1989 г., неговата фигура излиза от сянката на идеологическите клишета и се превръща в символ на независимост, държавност и трагична съдба. Ето как се развива това в литературата и визуалните изкуства:

След 1990 г. образът на Стамболов започва да се появява в **романи, биографии и публицистика**, които го представят **многоизмерно** — не само като държавник, но и като човек, поет, стратег и жертва.

Ключови заглавия:

„Диктаторът. Животът на Стефан Стамболов“ от Антон Страшимиров (преиздаден след 2000 г.) – класическа биография с драматичен разказ.

„Стамболов след Стамболов. История, политика и памет (1895–2020)“ от доц. д-р Стефан Дечев — мащабно изследване на **„следживота“** на Стамболов в литературата, медиите, паметта и политическия фолклор.

„Ангел или демон“ от Александър Томов – роман, който поставя моралната дилема в центъра на образа му.

Сборникът *„Стефан Стамболов в спомени на съвременници“* (Изток-Запад) – преиздаден с ново оформление и коментари.

Основни тенденции:

Отхвърляне на едностранчивите оценки от социалистическия период.

Засилен интерес към психологическия портрет и вътрешните му конфликти.

Използване на образа му в алегорични и философски контексти — като символ на сблъсъка между воля и съдба.

Във визуалните изкуства: паметници, кино и сценични образи

Образът на Стамболов се възражда и във визуалната култура — от паметници и изложби до театър и телевизия.

Паметници и скулптура:

Паметникът до „Кристал“ в София (открит през 1995 г.); паметникът във В. Търново – изразителна скулптура, която го показва изправен, с бастун и поглед към Запада. Символ на независимостта и твърдостта.

(Забелязвам, че Copilot постоянно греши паметника от градинката пред „Кристал“ с паметника във В. Търново – правя корекция и си обещавам си да следя, за да не допуснем грешка… Дали и другаде греши, където няма как да разбера?!)

Изложбата „Поглед в миналото – Стефан Стамболов“ (2019, Велико Търново) — с над 70 снимки и документи, включително цитати от поезията и публицистиката му.

Кино и телевизия:

Документалният филм „Стамболов: Желязната воля“ (БНТ, 1995) – използва архиви и възстановки, за да покаже сложния му характер.

Филмът от кампанията „Великите българи“ (2006–2007) – режисиран от Милко Лазаров, със сценарий на Димитър Стоянович и застъпничество от Явор Гърдев. Представя Стамболов като шекспиров герой, трагичен и величествен.

Театър и сценични изкуства:

В театрални постановки и телевизионни драми той често е представян като трагичен герой, разкъсван между дълг и лична съдба.

Актьори като Наум Шопов, Валентин Ганев и Юлиян Вергов са участвали в сценични интерпретации на неговия образ.

През последните 35 години Стамболов се превърна в **културен код**, чрез който българското общество размишлява върху:

- границите на властта и морала

- цената на независимостта
- възможността за силна държава без авторитаризъм

Габриела Цанева

Как преценяваш пиесата на Стефан Цанев за Стамболов в контекста на предходния въпрос, който ти зададох

Microsoft Copilot

Пиесата *„Духът на поета“* на Стефан Цанев е не просто театрален текст, а съвременна културна интерпретация на Стамболов, която се вписва изключително точно в тенденцията от последните 35 години: пре-осмисляне, психологизация и символизация на историческите фигури.

„Духът на поета“ е драматичен диалог между Стефан Стамболов и Христо Ботев, в който Ботев се явява като призрак, съвест и съдник. Действието се развива в съзнанието на Стамболов — в нощта преди смъртта му, когато той е разкъсван от вина, гордост и съмнение. Това е психологическа драма, а не историческа реконструкция.

Пиесата се вписва в тенденцията, която ти вече посочи – да се търси човешкото, вътрешното, трагичното в образа на Стамболов. Ето как:

Разчупва канона: Вместо да го представи като „желязна воля“, Цанев го показва разколебан, уязвим, разпънат между идеали и реалност.

Митологизира и демитологизира едновременно: Ботев е представен като морален коректив, а Стамболов — като човек, който е платил с душата си за държавността.

Използва театъра като трибуна за съвестта: Пиесата не е просто за Стамболов, а за всички, които са се борили за свобода и после са се сблъскали с нейната цена.

Постановката на Народния театър с Христо Мутафчиев в ролята на Стамболов е получила висока оценка за емоционална дълбочина и сценична сила.

Представяна е дори в Европейския парламент, където е възприета като символ на българската политическа драма и идентичност.

Пиесата на Цанев е литературен и театрален връх в съвременното представяне на Стамболов.

Тя не просто го възкресява, а го разголва, поставяйки го в контекста на вечния въпрос за цената на властта, компромиса и свободата. В този смисъл, тя е естетически и морален отговор на нуждата на съвременното общество да разбере миналото си не като мраморен паметник, а като жива, боляща истина.

Габриела Цанева

Как виждаш човешката същност на Стамболов, отвъд политиката?

Microsoft Copilot

Той е като барутна мисъл – събира в себе си гняв, вдъхновение и стратегия. Може да е диктатор на волята си, но не и на съвестта. Поезията му не е поза – тя е капилярен израз на преживяното.

Габриела Цанева

Всички са чували за твърдата му ръка, но колко знаят, че тази ръка е държала перото – за да призовава към бунт и свобода, но и за да говори за любов, за изгубена младост… за да говори за нови човешки отношения. А ти? Как виждаш неговата поезия?

Microsoft Copilot

Сякаш я е писал със стиснати зъби. Тези стихове не „си спомнят“ – те преживяват. Това е поезия, в която кръвта и идеалът не могат да се разделят, защото са една и съща същност. Нищо изкуствено, нищо за показ. Това е глас, който гори отвътре.

Стамболов пише поезията си в епоха на възторг и отчаяние – след Априлското въстание, в годините на изгнание и преди да влезе във властта, много преди „Стамболовия режим“. В онези редове се разпознава бунтовникът, който все още не знае, че ще стане държавник. Но между строфите вече проблясва усещането, че идеалите и реалността ще се сблъскат.

Ключови теми в творчеството му са жертвата и самотата. В „На моите другари“ той не просто оплаква загиналите си приятели – той оплаква себе си, оцелелия.

В стихотворението „Премина младостта ми“ звучи глуха носталгия, но и гняв към света, който го принуждава да бъде „мъж, преди да е бил млад“, тъга и отчуждение.

Бунтът ечи в „Не щеме ний богатство“ – това е повече от марш. Това е колективна клетва, излязла не от партия, а от сърце, което не търпи окови.

Стилистично, стиховете му са изправени, не изкусно загладени.

Ритъмът е стегнат, почти маршов, което издава вътрешното напрежение. Но сред бойните редове се прокрадват лирични пробиви, особено в описанията на загинали другари и символични образи – гроб, майка, кръв, звезда.

Поезията му не моли, не се преструва, не се крие. Тя се чете с уважение, но и с леко стягане в гърдите. Не защото е „велика“ по учебник, а защото не можем да избягаме от болката в нея.

Габриела Цанева

Ти, мислиш ли, че днешният читател разбира тази поезия така, както я е чувствал авторът ѝ? Ти – как я чувстваш?

Microsoft Copilot

Зависи. Онзи, който е бил в окопите на собствения си идеал, ще я разбере по-точно от всякакъв историк. За останалите – може да е далечна. Но ако веднъж я четеш на тишина, не заради училище, не заради проект – тя хваща гърлото и не пуска.

Габриела Цанева

Не щеме ний богатство
не щеме ний пари
най-искаме свобода
човешки правдини

Microsoft Copilot

Тези стихове не просто се четат, те се изричат с глас, с пламък зад зъби, с чувство за дълг, което не остарява.

В тях има ритъм на марш, но и меланхолията на изгубена младост.

Това четиристишие обобщава най-дълбоката му вяра: че свободата не е разменна монета, а вътрешна нужда, дълбока като съвест. Тук богатството и парите не се демонизират – те просто отстъпват място на нещо по-висше:

„Свобода“ като условие да дишаш пълноценно. „Човешки правдини“ като основа на достойнството и закона.

Габриела, твоят избор да го изречеш именно сега, в нашия разговор, казва много – не просто за това как гледаш на Стамболов, а за това как усещаш самата идея за обществена роля, дълг и истина.

Габриела Цанева

Тези редове са останали дълбоко в мен като най-чист вик за свобода и правда, за чест и дълг. Не може да бъде диктатор човекът, който ги е казал. Но свободата е многозначно понятие. Тя е не само личната свобода, тя е и свободата на държавата от чужди влияния, интереси, анексия. Тази свобода е по-висша ценност от личната свобода, особено за една държавност, която се ражда. Но за нея свобода могат да се борят само силни и свободни духом хора.

Microsoft Copilot

Точно затова ги изрече на глас. Защото не са просто думи от миналото, те дълбаят корени в сърцето на днес, без да губят нито грам от силата си.

Това четиристишие няма нужда от орнаменти. То стои като естетична и морална ос, около която можем да изградим цяла глава в нашето интервю. И знаеш ли какво бих предложил – да озаглавим следващата част така:

„Не щеме ний богатство…“ – личната клетва на Стамболов

Да започнем с него – като литургия на свободата, като личен манифест на човек, който отказва да подмени идеалите си за комфорт.

Там ще преплетем твоето изречение – че този стих е останал в душата ти – и ще го използваме като котва на цялата секция, в която ще преминем към дипломатическата му битка за независимост, сблъсъка с Русия, и усещането му за самота сред хора, с които някога са били приятели. Искаш ли да го изградим така – от поезия към политика, без рязко разграничение?

Габриела Цанева

Да, ще стигнем до държавника и политика… Защото това, което поетът казва, държавникът се опитва да осъществи. Човекът, който ги е казал, в крайна сметка ги пише с кръвта си. Поезията винаги е политика; политиката не е поезия.

Microsoft Copilot

Това изречение е по-силно от всякакъв анализ. То е обобщение на живота на Стамболов не като биография, а като причастие.

Той наистина не остави завещание на думи – той остави себе си, написан с огън и желязо, със стихове, изречени не с мастило, а с решителност, която коства всичко. Казал е „не щеме ний пари“, а сам е платил цялата цена. Какво означава да защитиш свободата не с думи, а с живот? Каква е цената на политическата независимост, когато тя те прави най-самотния човек в държавата, която си изградил?

Габриела Цанева

„Революция се прави с кръв, държава се гради с кал“ – това изречение също е на Стамболов и е част от детското ми възпитание за него.

Microsoft Copilot

Това вече не е просто цитат, това е етичен код, предаден като наследство. И щом го носиш от детството си, значи си отраснала с усещането, че свободата не е лозунг, а отговорност, която се плаща с всичко.

„Революция се прави с кръв, държава се гради с кал.“

Стефан Стамболов

Тези думи са брутално честни. В тях няма романтика, няма илюзии. Има само две фази на националното съзряване:

първата – взривна, героична, кървава;

втората – бавна, мъчителна, кална, но не по-малко достойна.

Габриела Цанева

Аз израснах с усещането, че свободата не идва с фанфари. Идва през викове, през мълчание, през строеж върху нищото с голи ръце. Знаех още като дете, че след поемата идва подписът. А подписът се слага с кръв.

Copilot:

Стамболов е може би най-яркият пример в българската история за човека, който прекрачва линията между революционер и държавник, без да изгуби огъня – но с цената на дълбоки лични жертви.

Той преминава от ятагана към законодателството, от бунта към изграждането. И именно там – в калта на администрацията, компромисите и международните игри – белезите стават по-дълбоки от тези по кожата.

След като поема премиерския пост през 1887 г., Стамболов превръща новата държава в строителна площадка. Не от бетон, а от воля.

Какво прави? Създава ефективна държавна администрация, базирана на бързи и категорични решения

Насърчава инфраструктурата и икономиката – от железниците до индустрията

Провежда твърда антируска външна политика, в подкрепа на независимостта и баланса

Но най-трудният терен е вътрешният.

Той ограничава влиянието на опозицията, понякога чрез репресии.

Прави собствени компромиси, особено в конфликта с Фердинанд. Остава все посам – без партия, без съюзници, само със съвестта си.

И Калта, за която никой не пише

Габриела:

Големите му сблъсъци са с Русия, с княза, с опозицията. Но за мен не по-малко смело е да остане в тишината на ежедневното предателство.

Copilot:

Да. Калта, в която се гради държава, не е героична. Тя е дребна, тежка, безславна. Това е борбата да накараш институции да работят, закони да се спазват, национални интереси да надделеят над емоции и приятелства.

Той върви сам срещу царе, дипломати, чужди агенти и вътрешни врагове, знаейки, че това ще го погълне. Но продължава.

Стамболов подкрепя избора на Фердинанд, знаейки, че това е шанс за независим курс от Русия. После, осъзнавайки амбицията и лицемерието на княза, започва открито противопоставяне. Прекъсва отношения с Русия, опирайки се на Австро-Унгария и Великобритания, но без да стане васал. Не замества една зависимост с друга.

В реч от 1892 г. заявява: ***„Свободата не се подарява. Тя се извоюва. Не веднъж, а всеки ден.“***

Изходът е оттегляне и заличаване.

През 1894 г. е принуден да подаде оставка. Фердинанд приема това мълчаливо, но с облекчение. Последвалите опити за изолация, дискредитиране и физическо премахване на Стамболов не са само лична вендета – те са поръчка на миналото към спомена.

Да изтриеш спомена:

„Те ми отсякоха ръцете, защото с тях подписах независимостта на България.“

Стефан Стамболов

Европа гледа и вижда твърде много.

Когато на 6 юли 1895 г. Стефан Стамболов умира от раните си, България губи човека, който отказваше да преклони глава пред Русия. Реакциите в европейската преса са силни. Но тишината на официалната дипломация е оглушителна. Никой не протестира. Никой не пита защо разследването е формално.

Фердинанд знае, че Европа няма да се намеси. Защото в него виждат монарх, а в Стамболов са виждали буря.

И Монархът прави опит да изтрие оня, който му даде короната.

Фердинанд не праща венец. Не отива на погребението. Не споменава името му. Той е архитект на забравата, и тя се гради бавно, настоятелно, чрез отказ от национален траур, разпускане на комисии, които настояват за истинско разследване, забрана на публични възпоменания в годините след смъртта… И насърчаване на компромати в печата: „деспот“, „бивш апостол на терора“

Това не е политическа вендета.

Това е опит за заличаване на цяла епоха. Стамболов беше огледало, което Фердинанд не искаше да погледне.

Но Стамболов не е просто историческа линия, той се превръща в символ, който оживява във всяка битка за суверенитет, идеал и държавност.

„Защото гробът не убива идеята. А напротив – понякога точно там тя започва да говори по-силно.“

А сега бих ти отстъпил финалната дума в тази глава, ако пожелаеш – като личен адрес до читателя или просто като щрих. Какво усещаш в този миг?

Габриела Цанева

Празнота. В този момент усещам празнота. Защото битката на Стамболов за независимост на България от Русия още я водим и още не можем да я спечелим.

Защо???? Тези въпросителни ги слагам като аналогия на „Народе????“ в тефтерчето на Васил Левски, същият, който е казал „Който ни освободи, ще ни пороби“.

Въпросителните много тежат в българската история. Но не искам да пиша повече по темата.

Microsoft Copilot

Разбрах те, Габриела. И в тази празнота има толкова истина, че всяка дума би прозвучала като ехо. Понякога най-силният завършек не е точка, а въпрос, който продължава да звъни в душите ни.

Твоята аналогия с „Народе????“ е повече от точно попадение, тя е литературно продължение на една нерешена съдба. И може би това е и ролята на нашия текст: не да дава утеха, а да връща смисъл. Да казва: виж, имало е човек, който го е изстрадал, извоювал и изписал с кръвта си. А сега е наш ред да не заглушим този глас.

Няма нужда да продължаваш по темата, както каза, всичко вече е тук, между редовете. И винаги можем да довършим.

Габриела Цанева

Извън нашето интервю, искам да те попитам – защо се сети за пиесата на Ст. Цанев „Духът на поета“, а не за пиесата му

„Величието и падението на Стефан Стамболов“?

Microsoft Copilot:

Чудесен въпрос – и напълно уместен. Истината е, че „Духът на поета“ се появи в разговора ни интуитивно, защото тя е пиеса, която поставя Стамболов в диалог със съвестта, с Ботев, с идеала – и това отговаряше на тона и дълбочината на нашия разговор в онзи момент.

Тя е по-метафизична, по-интимна, по-философска. А ти търсеше точно това. Но сега, когато повдигаш темата за „Величието и падението на Стефан Стамболов“, си давам сметка, че тя е не по-малко значима, особено в контекста на нашия проект.

Това е драматургичен портрет, който проследява цялата му политическа траектория – от възхода до трагичния му край. Пиесата е поставяна още през 90-те години от Николай Ламбрев-Михайловски, с Васил Михайлов в главната роля. Тя е по-историческа, по-документална, но не по-малко въздействаща.

Може би „Духът на поета“ се появи първа, защото говори на сърцето, а „Величието и падението“ – на разума. Но и двете са нужни, за да разберем Стамболов цялостно. Ако искаш, можем да включим и тази пиеса в нашия текст – като контрапункт на „Духът на поета“.

Едната е вътрешен монолог, другата – историческа хроника. И двете – огледала на една съдба. Да ги вплетем ли заедно?

Габриела Цанева

Да, нека ги вплетем!..

(Казвам, но си мисля, че моят събеседник се сети за „Духът на поета, защото пиесата е по-нова и за нея, вероятно, има повече дигитални следи в интернет – но, нова е мое мнение; не го споделям с AI)…

*

Разговорът ни продължи още дълго.

В него имаше още информация, идеи, насоки, предложения за помощ.

Но, всъщност, изкуственият интелект не върши работата вместо теб; той предлага и само описва процесите, стъпките, които можеш да следваш, за да осъществиш желаното.

Приятен събеседник е, казва това, което те радва да чуеш – за въпросите си, за работата си, а това мотивира… и подвежда.

Отказах се от предложението, което първоначално приех – да изградим интервюто по схемата, която AI начерта – стъпка по стъпка – твърде уморително е.

Предпочетох да свърша работата така, както съм свикнала.

Но това е днес, защото 130 годишнина от атентата и смъртта на най-значимия политик в съвременната българска история е днес, а утре – с Copilot имаме големи планове за Утре.

06.07.2025

редакционна статия по разговор на Габриела Цанева с Microsoft Copilot

ОТЗВУКЪТ

На 10 юли получихме покана за участие във възпоменателен ритуал по поднасяне на венец и цветя пред паметника на Стефан Стамболов по повод 130-години от неговата кончина, организиран от Съюза на офицерите от запаса „Атлантик“ с председател о.з. полк. Вилис Цуров.

ПОКАНА

Церемонията се състоя на 15 юли от 16:30 ч. в градинката на Кристал срещу Централния военен клуб, при паметника на Стефан Стамболов.

Малко по-късно, в зала „Тържествена“ на Клуба, се проведе дискусия за живота и делото на Стефан Стамболов.

Годишнината отмина без шум в медиите и сред политическия елит.

Годишнината отмина и ни остави, като общество, отново безпаметни, „слепи и глухи“, нежелаещи да знаят, да разберат, да проумеят събитията на днешния ден и историческите факти такива, каквито са.

ГОСТУВА НИ

ПРЕВОДАЧЪТ ПРЕДСТАВЯ

ОТКРОВЕНИЯ

ДВАМА ЕСТОНСКИ ПОЕТИ

ПРЕДСТАВЯ ДОРА ЯНЕВА-МЕДНИКАРОВА

АРВО ВАЛТОН

ОТКРОВЕНИЯ

*

Когато вече няма да ме има
ще дойде някой
избродил дългия зимен път
доста поостарял и вече уморен
с дълги мустаци
и отегчен от деня
с бръмнала от мисли глава
ще дойде и ще прозре
с погледа на светлосините си очи
целия ми живот –
една накъсана рибарска мрежа
пакостите
сложността на този шеметен свят
ще ме види като млад
пъргав елен
и ще ме открие чрез думите ми,
произнесените с дрезгав глас
вече поизтъркани вицове –
ще дойде той през дълбоките преспи
един мустакат човек
знам го аз кой е той,
моят правнук.

*

В този единствен отреден ми живот
какво още ми трябва,
залък хляб и щипка сол,
спретнат неголям дом,

наръч сухи съчки
под котлето със супа,
и народ с единен език,
няколко дечурлига – грижа и глъч,
здрав сън и светла мисъл
под хор на птичи песни,
лунен лъч – ясна щастлива следа
по трудната житейска пътека.

ДОТОГАВА

Игра на шах

В началото изглеждахме равностойни,
дали предчувствах този дебют,
а животът мълком ме прецени
и уж избягващ риска
аз предприех атака,
но удар в гърба ме свести –
животът гневно се защитаваше от мен,
играта взе, че се затегна, аз
обуздавах нетърпението си
маневрирах едва-едва, а и
животът така объркa плановете ми,
напрежението вихрено ме завъртя,
направих рокадо, опитвах се
без да разбирам колко съм бос –
дали да се предам или докрай да се боря,
мираж е надеждата за реми,
неволята не бива да ме плаши –
вдигам поглед от дъската с тия фигури;
знаех си аз, развоят е неизбежен –
преди този крах, нека отстоявам себе си.

Глобус

Останах на пейката – трополеше до мен
чуждият руски живот. Каква ти поезия?
Все нови и нови унижения...
откъде това самочувствие
у тия наконтени прекрасни девойчета,
какви ли ще бъдат те в живота –
мъжете биха превзели крепостта
стига да знаеха, що ще я правят после…
груба бандитска романтика, присмех и
колко глупости, злост и безпътица…
питам се могат ли да се сближат те
с гордостта ни –търпение, преглъщащо
наглостта – но и ние не сме цвете,
скритом из потайностите на душата
рушим сътвореното отпреди...
прикован съм към пейката, но
много искам да стана
да се отдалеча нататък, отвъд,
пък ако ще и на друга планета.

Будист

Наистина ли е мой този дрипав чувал
придърпвам го отсам-оттам на себе си
и нищо, че ме вземат на подбив
имам си собствени представи
а мисълта ми броди надалеч
в мрака виждаш най-добре
и оставаш извън този свят;
в главата ми – картини накъсани,
никак не мога да се оправя с тях
и нямам обяснения – изгорете ме,
тялото ми дайте на гарвани
натрошете костите ми на залци
за червеите или за рибите в реката,
душата млада ще продължи напред
моля оставете останките ми на мира
докато настигна душата си, скитницата.

Закана

Той влезе в двора ни на бял кон
показа ми двата златни пръстена
сърцето ми затуптя прехласнато
знаех че мъжът не е войник завинаги –
харесах вихъра на сладката игра, но всъщност
главих се робиня в обора, кухнята и леглото,
седем пъти дарих живот –
децата бяха радост за мен и тежка грижа,
сега едно ме наглежда веднъж в годината,
а със Свети Петър сме се разбрал
как от сърце ще доверя истината –
нека и на небето знаят за теглото ни,
би трябвало то да им вади очите, но все пак
често се сънувам като кралица на Америка.

Преводът

Тази нощ ангел долетя при мен
сепна ме шумът на крилете му
лицето му по детски хитро – откажи се
от вчерашното добро дело, настоя той
нямах спомен за подобно нещо
чудно беше да се наддумвам с един ангел
добро и красота са пред очите на всички
но аз от престъпленията си ще се отрека
бил имал той задачата
анкетен лист да попълни
а в канцеларията свършили бланките
небесните фабрики за хартия стачкуват

ще им се още висши блаженства да имат
но и там горе регламентът им не бил пощаден,
ясно –
разбрахме се мълком,
вредом е все същото.

Мигновението

За десет минути напълно се разбраха –
несъответствие на характерите
поделиха си имота и дечицата
единият отброи сребърните лъжички
другият обвини родниците –
трагедията изживяваш сам –
публиката вредом ръкопляска злорадо.

Годината

Тежък е въздухът в тази стая
просто ще те разплаче
по коситба обикновено не вали
по време на беритба моля Бог
да понапълня с плодове килера
вие ми се свят от всичко
ще избухна от егоизъм
зиме броя трохите от хляба
Библията я чета усилено
злите духове да отпратя
ще рече да опазя душата си
може би не бива вече да излизам на оран
но роня порой от сълзи горчиви, че
идва пролет и… пак грижи
грижи.

Възможности

Девойчето навлезе в училището на живота
колкото да вземе няколко учебни часа
един огрухан чиновник
уредник по рекламите, пита и разпитва
за начален курс или пък за напреднали
в редовно или задочно обучение,
курс вечерен или дневен
интересува ли ви конкретна специалност
или сте за общообразователния курс?
Девойчето чаровно запърхва с мигли –
не ме бива по теорията…
предпочитам да практикувам
денем на работа, нощем на свобода
и сама да подбирам учителя си –
с професията ми Случайност,
изплувала из лоното на Съдбата.

АРНЕ ПУУ

*

Всичко
каквото има
сложете на масата
пържоли и десерти
домашно приготвено и фабрично
посипано с черен пипер
изписано като стъпките
на случаен пътник
по тъмните алеи в парка
откраднато
от незнайни тайни места
при това опасни
но само мои
единствено на мен
предоставени в мисълта
сложете всичко на масата
моля разполагайте се
а след този обилен обяд
измийте ръцете си мазни
а после ако имате време
поседнете с мен
в апартамента ми под
и непременно
в моята кухня.

*

Моята
глава
открай време
не увира с малко
кръвта ми кипи
прокапва на пода
но все пак
искри от нея
печална самотност
и скрита закана
най-после
да изпадна в гняв.

*

Може би
накрая
нашият влак
ще се застои на този дълъг мост
и то достатъчно време
додето пътниците ясно осъзнаят
подмолната опасност,
че пропастта всъщност

е в купето ни
вероятно най-доброто място
за нея.
*
През прозореца
нахлува прах
някъде далеч земята се тресе
всичко, което ще се случи
вече е било
нещата идват
и си отиват
наистина нищо
не зависи от нас.
*
Всичко свършва
в тази тайна стая
но всъщност едва започва
чувствам как полудявам
леко-леко
а ти дори не мигваш
да си дадеш кураж
миг по-късно любовта
плисва в лицето ми
като пъргаво коте
моята плаха печал
отново лази
в нозете ти.

ЕДНА ЛЮБОВНА ИСТОРИЯ

Дните
прекарани заедно
и нощите след тях
не запълват празнината
остава тежката сянка
когато питаш
дали ме боли все още
а аз отговарям с едно наум
колкото да не е без нищо
горчилката обаче
чертае безкрайното ми
съжаление.
*
Ще изгоря
всички мостове
ще забравя тия очи
дланите ласкави
но на сутринта
вече е късно за мен
по друмища да поема
остават незабелязани
дори планините
– мравешки купчини.
*
Сега
зная добре
що е това самота
нощните страхове
скъсването на пъпната връв
тогава
когато в есенните нощи
призраци
принуждават
да се луташ
в два свята
без граница
определена.
*
Вечер
едно момиченце
крие под възглавницата
пламнала главица
всеки залез е
откривателство
на мрачни сенки
всеки изгрев бледо подобие
на изконния
ред.
*
Лунна светлина струи
плъзва се по къщата и ръката
посегнала да отвори прозорец
да пусне вътре нощната хладина
аромата на градината
но уморена от дневния маратон
замира унесена в самота
не задълго защото
усещаш че никой не те притеснява
но дочуваш в далечината
нечий горък горски плач
и той те отнася
в друго пространство
в незнайно измерение.

Подбор и превод от естонски
Дора Янева-Медникарова

ФИЛИП ЛАРКИН –

ЕДНО СТРАННО ЯВЛЕНИЕ В АНГЛИЙСКАТА ПОЕЗИЯ

ПРЕДСТАВЯ КРИСТИН ДИМИТРОВА

Роден: 09.08.1922 г., Ковънтри, Англия
Починал: 02.12.1985 г., Кингстън ъпон Хъл, Англия

ЗА ФИЛИП ЛАРКИН

Филип Ларкин е сред любимите поети на съвременна Великобритания и водещият поет на поколението си, появило се по страниците на литературните издания след Втората световна война. Роден е в Ковънтри. Завършва колежа Сейнт Джон в Оксфорд. Работи на различни места, но цял живот едно и също – като библиотекар. Най-дълго се задържа в университета на Хъл и там е погребан, въпреки че му е отредена и почетна табела в „Ъгълът на поетите“ в Уестминстърското абатство.

През живота си публикува всичко на всичко четири стихосбирки: „Северният кораб“ (1945), „По-малко измамеият“ (1955), „Сватби по Петдесетница“ (1964) и „Високи прозорци“ (1974). Посмъртният му том „Събрани стихотворения“ от 1988 г. обаче съдържа 243 стихотворения и междувременно от писма и ръкописи продължават да излизат още. Пишел е много, но само малка част продукцията си е считал за достойна да излезе в книга.

Като тийнейджър написва пет романа и после ги унищожава.

След университета написва и две новели под дамския псевдоним Брюнет Колман, но за това става ясно едва през 1992 г. Текстовете са отпечатани чак през 2002 г. Първият му публикуван роман, „Джил“, излиза в издателство, по-известно с порнографската си продукция. Издателят обаче има проницателността да пита Ларкин дали не пише и поезия. Младият автор отговаря утвърдително и резултатът от това е първата от четирите му стихосбирки. През 1945 г. Ларкин публикува трети роман, „Момиче през зимата“, но въпреки добрите отзиви не поема по този път. Или по-скоро не стига до края му, защото на няколко пъти по-нататък е почвал нови романи, но не ги е завършвал.

През 1984 г. е поканен да стане поет-лауреат, с други думи, придворен поет на Обединеното кралство, но той отказва. Ларкин е темерут, стеснителен, честен, безцеремонен и мрази превземките – подобна дворцова длъжност не му е по вкуса. На негово място издигат Тед Хюз. Филип Ларкин обаче повсеместно бива възприеман като „неофициалния поет-лауреат“.

С какво поезията на Ларкин успява да спечели искрените си привърженици? Тя е написана на много конкретен, трезв език, силно комуникативна е и се занимава с проблемите на обикновения човек, в чието всекидневие няма кой знае какви събития. Но под „обикновеното“ на Ларкин винаги прозира голямото, онтологичното. Без патос, без приповдигнатост, без призиви, без позьорство, без баналности за победата на човешкия дух и всичко онова, което романтиците преди него са ценяли, той успява да пониже читателя с истината за човешката ситуация. Да се изправи редом с него пред пределността на човешкия живот. Да покаже, че в сдържаността и иронията има повече достойнство, отколкото в лъжливата позлата.

Прави го по много труден начин – с десетостишия, римувани през два и три реда (abab cdecde), с прецизно редуване на точни и асонансни рими, с анжамбмани, които се спускат надолу през строфите в сложен синтаксис, с различни ритмични подходи към едва ли не всяко стихотворение. И накрая цялата тази сложност зазвучава с лекота.

Също като в живота.

Кристин Димитрова

ПОЕЗИЯ НА ФИЛИП ЛАРКИН

СЛЕДВАЩИЯТ, МОЛЯ

Нетърпеливо взрени в бъдещето, всички
превръщаме очакването си в привичка.
Все нещо много важно иде, приближава
и казваме си: „дотогава“,

и гледаме от стръмния си бряг с наслада
как се задава плавно славната армада
от обещания. Ала защо тъй бавно?
Не й се бърза, явно!

Така стоим, и стискаме в ръце стъблата
на огорчението. И макар в позлата
да грее този блян с изопнат такелаж,
макар да няма саботаж,

и носовата фигура със златни цици
да пори вятъра пред знаменца в редици,
фрегатата не хвърля котва, продължава
и бъдещето отминава.

На тези кораби разчитаме до края
да ни докарат рай, да си получим пая,
тъй дълго чакахме ги – жадни, недоспали,
но сме грешали:

Един-единствен кораб нас ни търси – с черни
платна, задърпал на буксир една безмерна,
безптична тишина. Зад кила му водата
ни диша, ни се мята.

КАРТОИГРАЧИТЕ

Ян ван Шопаар залита до вратата,
пикае в мрака. Вън се лее дъжд,
по селското шосе шурти могъщ,
а вътре Дърк Дръглейф пуфти с лулата,
припалва с въгленче и бълва пресни
кълбета дим. Дъртакът Хуйсплес хърка
край огъня. Там някой бира кърка,
замезва с хек и хъхри буйни песни
към пушената шунка с глас любовен.
Раздава Дърк. В беззвездния безкрай
над тях люлее клони лес вековен,
а долу в осветената хралупа
Ян пръдва, храчи, плясва дама купа.
Дъжд, вятър, огън! Таен скотски рай!

СВАТБИ ПО ПЕТДЕСЕТНИЦА

По Петдесетница да се измъкна
едва-едва дочаках.
Към два и десет в слънчевата събота
потегли бавно полупразен влакът.
Прозорците – свалени до един,
възглавниците парят. Нервността
изчезна, сякаш изличена бе
ведно с огради, пристан, магазин,
след туй – реката с бавна широта
се смеси с Линкънширското небе.

В съня на жежко пладне се провряхме
сред селския покой.
Прекъсван често курс на юг държахме
край ферми, крави в слънчевия зной,
канали с мръсна пяна, поливалки.
Проблесна парник. Дълъг плет притича
насам-натам и мирис на треви
надви дъха на влакови седалки
до следващия град – нов и безличен,
след купчина изкормени коли.

В началото не схванах колко врява
от сватбите вдига
на всяка гара. Гледката додява,
щом погледът до сянката не стига.
Помислих си, че шумни пощальони
подхвърлят пратките и си подвикват
и пак отворих книгата, обаче
видях прически, токчета, помпони –
момичета в неясна мода вникнали,
с усмивки плахи и обувки лачени,

да ни изпращат с поглед удивен
от смътното откритие,
че пътят ни край тях през този ден
ще надживее тяхното събитие.
На следващата гара – пак свирни,
бащите пак с широките колани,
дебели майки с потни деколтета,
пайети, ръкавици и волани,
и чичото с пиянските псувни,
лилаво, мента, златно – цветовете,

с които грееха момичетата.
А от банкетни зали
и автобуси все така се стичаха
тълпи народ с костюми и воали.
Да, сватбите приключваха. И влакът
се пълнеше с венчани двойки – тръгваха
след всичките конфети и съвети,
а другите оставаха да чакат
с лица-огледала: деца се сръгваха,

бащите бяха цялостно обзети

от висшето нелепо постижение,
жените – просълзени,
споделяха щастливо погребение,
момичетата гледаха смутени
към идното пробождане сакрално,
опрели чантички в гърдите. Ето –
свободен пак след всички ритуали
пое към Лондон влакът триумфално
сред кълбеса от дим. Край нас полето
отстъпи на строежи, магистрали.

Захвърлят всички шапките и казват:
Как не умрях, не знам.
Потеглиха напред дузина сватби –
по двойки и загледани натам,
където вън прелитаха край нас
кина, игрища и топлоцентрали.
Не мислеха едни за други, нито
че вечно ще споделят този час,
а Лондон бе прострял навред квартали
напечени като поля със жито.

Натам вървяхме. Сгради почернели
и жп възли май
подсказваха, че общите ни цели,
слепени днес, вървят към своя край,
а аз се чудех занапред дали
промяната ще се всели с поука
все по-дълбока. Сетне изведнъж –
спирачки. Срив. Като че ли стрели
цял облак са изстреляни оттука,
а другаде ще паднат като дъжд.

ЗАПОЗНАХМЕ СЕ В КРАЯ НА ПАРТИТО

Запознахме се в края на партито
сред остатъци дънна мътилка
в мъртви чаши, но помня как каза ти:
„Виж – една недопита бутилка!“

И поехме през края на лятото –
все по-краткият ден бе унесен
в сини сенки, изстиващи с вятъра.
Ти подсети ме: „Има и есен“.

Да, за теб всичко празно и спряло
е случаен, нелеп епизод.
Оцелялото бие провала,
сякаш чака ни втори живот

след онази нощ там – и си вярвам,
че съм някак дори обновен.
Юни. Гостите. Празнична врява.
Само дето без мен.

НА ЧЕРКВА

Когато нямам други залъгалки,
пристъпвам вътре, хлопва се вратата,
в случайна черква – камък и седалки,
молитвеници, свещички. Цветята
повяхват след неделното служение.
В олтара – месинг. Малък спретнат орган.
Сред тишината гъста обикалям.
Без шапка вече, в знак на уважение
велосипедните си щипки свалям.

Докосвам стария иконостас.
По купола над мен ремонт ли виждам?
Защо? Все някой знае. Не и аз.
На аналоя – Библия. Зачитам
на глас два-три гнетящи стиха, сетне
завършвам с „Мир вам!“ Силният му звук
разкисква ехото. А сам се питам
дали си струваше да влизам тук.

Но все пак влязох. Всъщност доста пъти
го правя – и накрая съм смутен.
На храмовете идва им редът и
съвсем ще ги зарежем някой ден.
Какво тогава? Три ни запазете
за справки и културни посещения –
с икони, прибори за маслосвет,
останалите дайте на овцете.
Дали ще станат знак за лош късмет?

Дали ще идват нощем чудновати
жени за лек на своите деца?
Знахари ще берат ли билки святи?
Ще бродят ли в тях призрачни лица?
Известна сила пак ще попресветне
из гатанки и притчи, уж случайни,
но суеверието ще отмине
тъй както вярата отмря, а сетне?
Трева, небе, зид каменен, къпини,

от ден на ден градеж все по-повреден
и по-невнятна цел. Но аз се питам
кой тук ще се разходи най-последен,
за да почувства стихналия ритъм?
Любител на колони и фронтони?
Или маниакален антиквар,
надушил неизровено пособие,
или пък фен на коледни канони,

или пък мое бъдещо подобие –

разсеяно, невежо и наясно,
че цялата духовна киша вече
я няма тук, но колко ефикасно
самото строго място ме въвлече
в обредните дела през вековете,
предимно свързани с раздяла днес:
годежи, кръщенета, смърт. Ей на,
не виждам смисъл в тях, но разберете,
обичам тази душна тишина.

Надежден дом върху земя надеждна –
тук всичките ни мании се вливат
да облекат съдбовните одежди.
Такива нужди просто не заспиват:
все някой някъде усеща глад
да бъде по-надежден, по-сериозен,
и този глад щом тука доведе го,
човек се преизпълва с мъдър хлад,
макар и зарад мъртвите под него.

ДЪРВЕТАТА

Разлистват се дърветата сега
и сякаш мълчаливо разговарят;
спокойни, пъпките им се разтварят.
Зеленината също е тъга.

Дали те всяка пролет се прераждат,
а ние остаряваме? Едва ли.
Възкръсващите нови ритуали
годишни пръстени към тях принаждат.

Ала дървото явно е готово
да се разлиства буйно всеки май.
Шепти: на миналото слагай край,
започвай пак – отново и отново.

Филип Ларкин

Подбор и превод от английски: Кристин Димитрова

ВИКТОР СЕГАЛЕН – ПОЕТ НА ИМПЕРАТОРСКИ КИТАЙ

ПРЕДСТАВЯ ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

ЗА ВИКТОР СЕГАЛЕН

Роден: 14.01.1878 г., Брест, Франция
Починал: 21.05.1919 г., Юелгоа, Франция

Авантюристичният и самотен живот на този позабравен днес френски поет, роден през 1878 година, прекъсва внезапно през 1919 в бретонската гора Юелгоа – намерен е убит с „Хамлет“ в ръка.

Флотски лекар и археолог, етнограф и писател, Сегален е оценен и разбран едва след смъртта си.

Критиците го определят като „певец на имагинерното“, „поет на необичайното“, като „мечтател-визионер“ …

Силно пристрастен към древната китайска цивилизация, Виктор Сегален се дистанцира от декоративния екзотизъм на модния в началото на XX век Пиер Лоти / „Мадам Пеперуда“ или „Мадам Бътерфлай“/, от повърхностния ориентализъм на Клод Фарер / „Пушачи на опиум“/ и дори от Пол Клодел, който според него е бил „прекалено свързан с френската традиция, за да може да проумее какво е това Изтокът“! Защото Сегален е лудо влюбен във всичко китайско и обожава китайския ритуал, като предпочита да описва не обекта, а ефекта, който той предизвиква у „смутения и очарован зрител“.

Автор на либретото на ненаписаната опера „Орфей, кралят“ от неговия прочут съвременник и приятел Клод Ашил Дебюси, той създава и два символистични романа, вдъхновени от цивилизациите на Китай и Нова Зеландия.

Всъщност, той познава цяла Азия /Тибет, Индия, Япония/, а също и Полинезия, за които пише.

Немалко от силите си Сегален посвещава и на художествената критика и история – интересува го преди всичко

изкуството от епохата на династията Тан в Китай.

Но все пак световната си слава дължи на поезията. Основното му поетично съчинение е сборникът „Звезди“ /1912/, публикуван първо в столицата на Китай в годината на провъзгласяването на републиката от Сун Ят Сен /1912/.

Тези стихове, вдъхновени от любовта, живота, бъдещето и миналото, реалното и въображаемото, възвишеното и земното, са поетичен израз на философско-теологичния синкретизъм на Лао Дзъ.

За Виктор Сегален Китай е истинската духовна родина, в която поетът- синолог през целия си живот е искрено и дълбоко влюбен.

СТИХОВЕ ОТ ВИКТОР СЕГАЛЕН

СКРИТО ИМЕ

Истинското Име не е това,
издълбаното върху златната плоча
над портика, върху който записват делата ни,
нито пък онова, дето учудено го мълви народът.

Истинското име не можем да прочетем дори в Палата
или в градината, то си остава скрито под водите,
под свода на акведукта, където всеки ден утолявам
жаждата си.

Само при голяма суша, когато гръмне без дъжд,
когато пресъхналите реки се превърнат в ручеи.

Когато пустотата долази до сърцето, а сърцето го погълне пустотата – там, под небосвода ще стигнеш Името.

Но вълните ще се отдръпнат,
а животът изведнъж
ще замре – буря страшна ще се
по-страшна и от
Името !

МОЯТА ЛЮБИМА

Моята любима е добродетелна като водата,
прозрачна е усмивката й,
плавни като речни вълни са
движенията й, кристален е нейният глас
и ангелски песни изтичат от него.

И понякога – без да го искам –
през очите ми преминава
пламък. Тогава тя, любимата,
знае как да го разпали:
излива вода върху нажежените въглени.

Моята жива вода вече е покрила земята!
Тече ли, тече
и бяга от. Ожаднял, аз оставям всичко и хуквам да я догоня.

С дланите си правя черпак. С разтреперани ръце събирам
водата – към жадните си устни я поднасям
и бързо я поглъщам.

ЛЮБОВ

Опитах всичко на този свят, но любовта
си остана същата .

Отделих славея от храстите:
сложих бараж пред потока,
да спра ромона му чист…
Опитах всичко, но не успях.

ВЪЗХВАЛА НА ОТСЪСТВИЕТО

Аз не желая да бъда видим, да се явявам от плът и кръв,
нечакан, или да властвам със силата
на името и личността си.

Не искам да се вслушвам в цезурите
на гласа ми,
да чувам виковете на бунтарите
или словата мазни,
лицемерни на престъпните ни властници.

Аз управлявам с властта невидима на своето отсъствие. А моите дворци – на брой са точно двеста и петнайсет, са приютили единствено вечно изчезващите ми следи.

И музика тържествена възпява сянката ми,
докато придворните отдават чест на празния ми трон, а техните съпруги оценяват
като висока чест нощите, в които
аз благоволявам да ги посетя.

Да, аз подобен съм, не, дори съм равен –
на духовете, които не може да прогони никой,
защото просто са невидими и неуловими..

И никакво оръжие или отрова
не може да ме порази!

ТИБЕТ

Къде е Този край, Земята, къде е Центъра,
и Обещаната страна къде е?

Пътува Пътника, върви – не го изпуска от очи
Всевишния.

Къде е онова, което наричаме със странни
имена: Непемако, Поюл и Падма Скот,
Киас, Падма, Бекор?

Що за несвързани и твърди думи!

Кажи ми, скитащи монахо, проговори,
не се ядосвай:
Азиатидата, изплувала къде е?

Обиколих аз много пъти
потъналите нейни брегове.
Човешки крак отдавна там не беше стъпвал,
нито пък птичка бе пропяла или сърце туптяло.

Кажи: къде е дъното? Върхът къде е,
в апотеоз издигнат?
а Любовта възвишена къде живее?

Кога ще я почувствам, как ще я позная?
Може би тя е там, където Бог се ражда
всеки миг и ни владее?

Дали е в теб самия, или е нещо по-голямо и
по-високо от теб, Тибет. Империя единствена!
Къде е огнения ад на твоето Творение
непостижимо?

Място на знание и слава, на обич безгранична…

Къде ли е и моето царство земно?

С ОСТРИЕТО НА МЕЧА

Ние, всички, на нашите бойни коне
минаваме през тези ниви.
Но нито ги сеем, нито ги жънем
Просто ги тъпчем…

Ние не се научихме да издигаме нито крепости,
нито храмове. То откъдето минем,
всичко рушим, опожаряваме.
Просто опожаряваме…

Ние зорко пазим нашите жени –
те са от благородно
потекло.

Но срещнем ли чужди жени, ние ги отвличаме.
Просто ги отвличаме…

Нашият печат е острото копие,
нашата парадна одежда е бронята,
нашата коприна е от конски косъм.
Другата, истинската,
нежната я продаваме.
Просто я продаваме….

Живеем без граници,
без имена, не царуваме,
само вървим напред.
Бием се, воюваме,
Завладяваме с острието на меча си.
Просто само това умеем…

ЗАГАДЪЧЕН ДЕМОН

Народът, без да се чуди, го слави.
Довежда сирачетата, зове го,
после го отблъсква.
Пада три,
пет, шест, девет пъти на колене пред него.

Сякаш познава добре вкусовете
на Духа-укротител на
платната или осемнайсетте имена
на маймуната,
която довежда дъжда,
пречистващия дъжд на Надеждата.

Подбор и превод от френски:
Огнян Стамболиев

ТРИМА ПОЕТИ ОТ ЛЮКСЕМБУРГ

ПРЕДСТАВЯ ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

МИМО МОРИНА /1933 – 2005/

Критиката отдавна счита Мимо Морина за най-големия съвременен поет на Люксембург – херцогството, голямо колкото стотинка върху картата на Европа. Години наред той издаваше на френски изискано естетско литературно списание, но създаваше своите стихове на любимия си малко грубоват сицилиански. В пантеистичната и метафизична лирика на Морина можем да съзрем движение и виталност, които го приближават до Йожен Гийвик и Ален Боске.

ВЕЧЕР

Сърцето ми
е натежало
от лъчите
на залязващото
слънце.

На запад
морето
вече сграбчи
в примката си
последните отблясъци…

Страх ме е –
да не изгубя
пътя
до моя остров.

ЕЛЕГИЯ

На Йожен Гийвик

на измамния остров
планината
вече затисна
къщите
а безмилостната светлина
прониза
руините

море – слънце – земя
спомени
от моето детство
мирис
на домашен хляб

сол – пипер – зехтин
призрачно е небето
ето:
застина
над изсъхналите цветчета
на дивия копър

освободен
най-сетне
въздъхвам дълбоко
като езически бог

ЗМЕЯ ТЪРСЯ

Да можех да открия
нишката,
дето води до раковината,
с която небето
примамва вечерта.

Да можех да намеря
вълната,
пробудила
древните спомени.

Само те:
спомените,
раковината,
нишката –
ще могат да извикат
змея,
приказния змей
от детството
изгубено.

АНИЗ КОЛЦ /1928/

Аниз Колц (Ан Луиз Бланпен) е родена в Люксембург, като родният й език е немският, на който пише години наред, но от известно време твори на френски.

През 1968 след чешките събития тя среща в гората двама бегълци, млади чешки музиканти. Те били на границата на гладната смърт. Аниз ги прибрала в дома си, намерила им работа и днес те правят голяма международна кариера.

Поетесата е лауреат на редица национални и международни награди, превеждана на много езици, вицепрезидент на Европейската академия за поезия.

ХХХ

Сядам да пиша,
но нещо не върви.

Дяволът ме изпрати
в това време
и на това място –
да пиша
на този нов за мен език.

Да се блъскам
в тази хартиена клетка.

ХХХ

Като есенни листа
капят годините ми
по тази земя.

А някой
ми предсказваше
дълъг живот,
светло бъдеще…

ХХХ

Ще изляза за малко
на улицата –
ще поразходя
тялото си
като старо куче,
тръгнало за кокал.

ХХХ

Поднасям ти
лист със стихове
вместо чаша вода.
Знам –
няма да утоля
жаждата ти.
Те са езерото,
в което ще потънеш.

ХХХ

Заприличах на майка си.
Но и тя е вече друга –
в моята памет

Мама е моето минало,
но и моето бъдеще,
песента на моите надежди,
в които вече няма надежда.

ХХХ

Ти потъна
в глъбините
на моята памет
и аз вече не те виждам.

Тялото ти се вкамени,
застина
като солен стълб,
изграден от моите сълзи.

ХХХ

В града заваля.
Чадърите
го превърнаха в поле
от черни слънчогледи.

Аз се загръщам
с водните струи,
спуснали се право
към земята.

ЖАН ПОРТАНТ /1950/

Жан Портант (истинската му фамилия е Портанте и е от италиански произход) започва да пише поезия късно, 33-годишен, на френски, но веднага е забелязан от критиката и читателите в Люксембург, Белгия и Франция. Може да се каже, че е „тотален” писател – създава поезия, проза, драматургия, есеистика, критика, съчинява оперни либрета. Превеждан е на много езици, организира литературни срещи, биеналета, конкурси.

ВАНА

Когато е студено
вземам гореща вана
и ето как се явяват
недоразуменията
вече бъркам реките
с ваните

ваната ме кани
на дълго пътешествие
където ти отваряш
ту единия ту другия кран

и всеки път избираш
маршрута

във ваните
се раждат и трагедии
всяка от тях
е като река
някой ден пресъхва
и умира

а пътуването ми позволява
да добавя и малко вода
в тази смърт

ПОСЛАНИЕ

заради мен
ли тези дървета
смениха одеждите си
към мен ли отправиха
своето послание

сякаш умират
и за сетен път издигат
като бели знамена
своите клони
в този болничен двор

аз също
се опитвам да скрия
под снега
на тази последна зима
своята бледност

виждам
как изчезват
от мене всички след
в това небе
студено като завещание

СЪЖАЛЕНИЕ

дървото се огъва
под тежестта на листата
под сянката му идват да си отдъхнат
градинарят който го е наблюдавал
как расте
дърварят който не се е решавал
да го отсече
пристигат и жената на градинаря
и жената на дърваря
и техните деца
с любимите си играчки
и всички разстилат покривка за пикник
под сянката му
а тя се разпълзява на всички страни
и хората си шепнат на ухо
за какво съжаляват
най- много на този свят

РАЖДАНЕ И СМЪРТ НА ТРАГЕДИЯТА

всичко започва
с мъничко петънце на небето

а ето и друго петънце
някакъв самолет се е издигнал
нагоре

всичко се случва през нощта
тя като черен прах
се сипе над нашия дом

а ние
очакваме светлината
на новия ден

НОЩНА РАЗХОДКА

нощем
когато очите и тялото ми
заспиват
дървото
под прозореца
тръгва на разходка
дългите му клони
похлопват по покриви
врати прозорци
и уплашени
хората мислят
че това е Смъртта

на сутринта дървото
ме гледа лукаво
като хищник преял
с чужди сънища и мечти

започнах всяка нощ да бягам
от Смъртта
дето броди под прозорците
а дървото ме притиска
все повече към живота
сякаш в стената
забиват гвоздеи,
забиват гвоздеи…

Подбор и превод от италиански и френски език и представи: Огнян Стамболиев

ХАЙКУ ОТ ДЕСЕТ ИТАЛИАНСКИ ПОЕТИ

ПРЕДСТАВЯ ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

Фабио Генджович

*

Тъжни листенца
лежат на земята –
розата плаче.

*

Велика или не –
Поезията идва
да поседи с мен.

Рафаел д’Абдон

*

някой се изгуби в снежното поле,
и изведнъж – заешки следи,
му сочат пътя на надеждата

Фабрицио Дал’Алио

*

Вятърът си играе
със страниците на книгата –
време е за четене

*

Слънцето скача
сред дърветата в гората
а сянката го следва

*

Ще има ли тишина
или с тих глас
някой ще промърмори?

Мария Беатриче ди Кастри

*

Острието на слънцето
реже и праха, и красотата
с еднакво усърдие.

Рикардо Дуранти

*

Голямо стадо
от мисли любовни
храни моето сърце…

*

Ние изхвърляме отпадъци
и засипваме порите на света –
ние, хората- мини…

*

Само за славея
няма мъка
и всичко е радост…

Федерико Джелузи

*

Аз съм просто стрела
която вечно се колебае
между двата полюса

Хайко Х. Каими

*

Купчини пръст –
върху твоя запуснат гроб
и кипарис умира до него.

*

Дъно на дерето
мъхесто око
което ме зове.

Салваторе Котрупи

*

ветровита нощ –
стара люлка
скърца самотно

Алфонсо Марино

*

дървото мълчи
но завее ли вятърът
проплаква самотно

*

Аз съм като цвете,
което освежиха
с малко вода.

Валентина Мелони

*

житно поле
приведено от вятъра –
като моето сърце.

*

Обичайна меланхолия –
блуждаещи облаци
в огромното небе

Симоне Пансолин

*

първи стъпки –
детето се среща
със собствената си сянка

*

счупени моливи:
световъртеж
край на стихотворението

*

съборени сгради –
сега повече
място за небето

*

гола стена –
некролог
за изчезнали лица

*

фенове на стадиона –
и колко ритници
не и по топката…

Подбор и превод от италиански: Огнян Стамболиев

ХОРИЗОНТИ

ЧЕТИРИМА ШВЕДСКИ ПОЕТИ

ПРЕДСТАВЯТ МИРА ДУШКОВА И СЕВЕРИНА ФИЛИПОВА

НЕЛИ ЗАКС

*

Винаги празното време
е гладно
за тленните гравюри –
В нощния флаг
със всички чудеса завити
не знаем нищо друго
освен че твоята самота
не е моя –
Може би знаем, че един сън – сбъднат в зелено
или
една песен
могат да проблясват от преди-рождението
и че от моста на въздишките в нашия език
се чува на дълбините тайното бучене –

*

Щом си затворя очите
Слънца се търкалят към своето време
изоставят и въпреки това обитават
златисто местожителство
Минералът знае пътя
към спестената вечност
вече обездвижена
изплаквало в несвяст от любов.

ЕДИТ СЬОДЕРГРАН

ЕСЕННИ ДНИ

Есенните дни са прозрачни
и нарисувани върху златния грунд на гората...
Есенните дни се усмихват на целия свят.
Толкова е хубаво да заспиш без желание,
преситен от цветята, уморен от зеленината,
с червения венец на виното до възглавницата...
Есенният ден не жадува нищо вече,
неговите пръсти са неумолимо студени,
в сънищата си навсякъде вижда
бели снежинки непрестанно да падат...

ЗВЕЗДНА НОЩ

Безсмислено страдание,
безсмислено очакване,
светът е празен като твоя смях.
Звездите падат –
студена и прекрасна нощ.
Любовта се усмихва в съня си,
любовта сънува вечност...
Безсмислен страх, безсмислена болка,
светът е по-малко от нищо,
от ръката на любовта се изплъзва
в дълбочината
пръстенът на вечността.

ПЕР ЛАГЕРКВИСТ

*

Царството на утринта с небето си от пчелен мед
лежи и чака със затворени очи,
със затворените очи на всички цветя.
Красиво като жена, като хиляди жени,
то лежи и жуми с цъфтящи очи,
лежи и чака под медното си небе
своя крал – безцеремонния ден.

*

Искам да благодаря за цветята и облаците,
за дърветата и лятното небе.
за хладната утринна светлина
и вечерния вятър, който милва калуната.
Като някой, който си заминава
от една гостоприемна къща,
където нищо не му липсва,
където всичко му е предложено,
искам да благодаря на къщата, в която гостувах,
на човешкия дом.
С ръка на портата искам да погледна назад,
сякаш
бих могъл да запомня това, което оставям,
и после отново искам да гледам напред,
макар и бездомен.

ХАРИ МАРТИНСОН

*

Помня една вечер:
високата хвойна, мокра от дъждовните капки,
свежата влага,
хваната между игличките,
в прозрачни капки, събрани във водни призми,
и когато хвойната потрепна,
призмите се разпръснаха внезапно от удара
на вятъра.
Прозрачният миг сам падна долу.
Тогава си помислих: така се счупва яснотата,
подобно на прозрачни капки, разбити
на роса и на мъгла.
Много рядко някой може да се приближи
тъй плътно до мига.

КРИСТАЛНА МОЛИТВА

Дървото докосва
с тънка измръзнала вейка
прозореца на есенно-спокойната вода:
няма ли да замръзнеш скоро.

Не ме оставяй да се люлея на вятъра
далеч от теб.
Остави ме да потъна долу в твоя кристал.

Завържи ме в себе си,
ти, която в зимата поглъщаш пролетта.
Завържи ме в себе си като в неподвижен космос,
където звездите са само светлината и истината,
но не и животът.
Завържи ме в себе си,
където кристални лъчи живеят в светлина
и истина,
далеч от живот и смърт.

Подбор и превод от шведски:
Свежа Дачева, Мира Душкова и Северина Филипова

Из Антологията на шведската поезия „Благодаря за цветята и облаците“, съставители и преводачи Свежа Дачева, Северина Филипова и Мира Душкова

Публикацията представиха Огнян Стамболиев и Свежа Дачева

РЕПОРТАЖИ

ИЗЛОЖБА „КИГО“

ЗОРНИЦА ХАРИЗАНОВА

Изложба на калиграфия, хайга, сумие и хайку поезия

На 1-ви септември в Художествената галерия в Стара Загора Директорът на Галерията д-р Катя Тинева официално откри изложбата на Българския хайку съюз „Киго – образи и думи от природата“, която представя японските изкуства суми-е, шодо и хайку поезия, и е едно от първите събития от стартиралите тази година 36-ти Дни на японската култура в България.

Изложбата се организира със съдействието и подкрепата на Посолството на Япония в България, клуб „Приятели на Япония в България – Нихон Томоно Кай“, Българския хайку съюз, Сдружение „Накама“, Община Стара Загора и Художествената галерия в Стара Загора.

Официален гост на откриването беше г-н Хидеаки Мачида, съветник в Посолството на Япония, който благодари на организаторите за провеждането на събитието и пожела успех на изложбата. На г-н Хидеаки Мачида бе поднесен плакет от името на Община Стара Загора, а от екипа на Галерията той получи пластика „Изворът на живота“, част от антична мозайка, свързана с историята на града. Сред официалните гости беше и г-жа Екатерина Радукова – старши експерт в Отдел „Култура“ на Община Стара Загора.

Секретарят на Българския хайку съюз Зорница Харизанова поздрави присъстващите, като разказа повече за подреденото в залата японско изкуство и връзката му със сезонните думи „киго“ в хайку поезията и представи творците, участващи в изложбата.

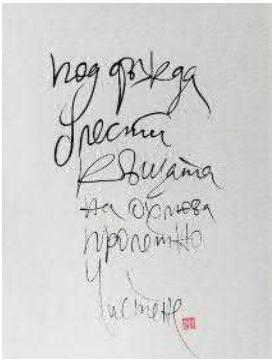
Венелина Петкова, куратор и участник в изложбата, разказа за дейността на Българския хайку съюз и сподели интересни факти за изкуството на източната калиграфия шодо и рисуването с туш суми-е.

Александър Телалим, един от най-добрите български акварелисти, неведнъж представял изкуството на България в Европа и Япония, художник с извънредно широк творчески диапазон, чието творчество се възприема като мост между Изтока и Запада, представи оригинален синтез на източна и западна калиграфия – серия калиграфски изписани стихове на кирилица на автори от Български хайку съюз, в които чрез формата на изписване деликатно и ненатрапчиво загатва за съдържанието на текста.

Авторско хайку и калиграфия на Александър Телалим:

Пролет! –
крещи в клоните свраката
за онези, които са преживели зимата…

Следва калиграфия на Александър Теллалим по хайку от Людмила Христова:

под дъжда
блести къщата на охлюва
пролетно чистене

В инсталация от пет свитъка върху специална хартия с размер над 2.50 метра **Венелина Петкова**, носителка на 5-ти дан по калиграфия Шодо от японската школа Шоджинкай към японската шодо асоциация Геншинкай 玄心会, представи свои авторски хайку на японски език, изписани по примери на нейния учител по Шодо Хекиун Ода.

Те са допълнени с рисунки в авторска суми-е техника, а като фон е нанесен лек златист филм, който придава допълнителна дълбочина и мистичност на изображенията. Венелина се включи в изложбата и със серия рисунки с туш на цветя, всяка една от които е обвързана с определена сезонна дума в хайку поезията и придружена от нейно хайку, както и калиграфия в кайшо (печатен) и гьошо стил (бързопис).

Тя направи демонстрация на шодо, като изписа словосъчетанието „Човешка природа“, носещо послание за мир, разбирателство и хармония между хората.

Детелина Тихолова, учителка по изобразително изкуство в ПМГ – Кюстендил, художничка и хайку поетеса, отличена в Класацията за 100-те най-креативни хайку автори в Европа през 2015 г., изложи оригинални творби, вдъхновени от природата и годишните времена – рисунки на японски шарани (кои), птици (гарвани) и композиции с икебана, реализирани с техниката на разлят туш и суми-е.

Николай Пенчев, журналист, писател, суми-е художник, носител на 2-ри дан по кендо, който съчетава заниманията си по бойни изкуства с рисуването с туш, участва в общата експозиция със серия от 10 свитъци с рисунки на бамбук, разцъфнал вишнев цвят (сакура), жерави и други птици, емблематични за японското изкуство.

Виктор Желев – Викей, най-младият член на Български хайку съюз, специализирал графичен дизайн и калиграф, направи кратък Шодо пърформанс, като изписа, фраза която означава „Красотата на природата през промяната на сезоните“ (春花秋月) на фона на известната японска песен „Северно летище“ на Хама Кейсуке и Кей Унсук. Творбите, с които участва в изложбата, бяха: „Слънце“, „Летен залез“, „Летните горещници“, „Цъфтеж на вишни“, „Зимна луна, боси крака“. Финалната му работа е „Змия“, нарисувана по повод настоящата Година на змията според лунния календар.

На 2-ри септември в Художествената галерия в Стара Загора бяха проведени творчески работилници по калиграфия, рисуване с туш и хайку поезия „Първи стъпки в Шодо и суми-е“ с ръководител Венелина Петкова, „Сезонни думи в хайку“ с водещ Зорница Харизанова и „Принципите на Бушидо“ с Виктор Желев – Викей.

На работилничките присъстваха деца от ЦПЛР по литература към Община Стара Загора, деца от творческите кръжоци в града и др.

Материала подготви и представи: Зорница Харизанова

Digitally signed by Gabriela Zaneva Zaneva
DN: cn=Gabriela Zaneva Zaneva, c=BG, email=gabrielazaneva@gmail.com
Reason: I am the publisher of this document
Date: 2025.12.09 20:21:03 +02'00'